

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
“Academic Journal for the Humanities and Social Sciences
Dhonburi Rajabhat University”

วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัย ใช้เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและผลงานวิจัย โดยมุ่งเน้นในสาขามนุษยศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี ศิลปกรรม นาฏศิลป์และการแสดง และสาขาสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการจัดการชุมชน 2. เพื่อพัฒนาศักยภาพทางวิชาการและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในด้านวิชาการและงานวิจัยของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกของมหาวิทยาลัย
กำหนดเผยแพร่	3 ฉบับ ต่อปี ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม
การเผยแพร่	มอบให้ห้องสมุดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศและต่างประเทศที่เป็นเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ห้องสมุดหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ห้องสมุดของสื่อมวลชน และโรงเรียนเครือข่าย
สถานที่ติดต่อ	สำนักงานกองบรรณาธิการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ถนนอิสรภาพ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600 โทรศัพท์ 0 2890 1801 ต่อ 21460 โทรสาร 0 2890 2294 e-mail: journal.human@dru.ac.th https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru
จัดพิมพ์โดย	ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์ทันใจ 1053/20 ถนนเอกชัย แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร 10150 โทร. 0 2415 4944-5

- บทความในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เป็นความคิดของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดของกองบรรณาธิการ และไม่ใช้ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการและ/หรือของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา
- บทความที่ได้รับตีพิมพ์จะมีการตรวจความถูกต้องเหมาะสมจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer review) จำนวน 3 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบผู้นิพนธ์ และผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (double-blind peer review)

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีฉบับนี้เป็น ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2567 ซึ่งได้รวบรวมบทความทางสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 10 บทความ แบ่งเป็นบทความวิจัย 9 บทความ และบทความวิชาการ 1 บทความ บทความทุกชิ้นงานล้วนน่าสนใจ ทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์ยิ่งต่อวงวิชาการ นำเสนอทฤษฎีและการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ วัฒนธรรม และเชิงภาษาไว้อย่างน่าสนใจ บทความวิจัย ได้แก่ บทความเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย ของ ปิยะวัฒน์ เจริญศักดิ์ และปัทพร สุขนธมาน บทความเรื่อง กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463: ที่มาและผล ของ ธมาภรณ์ พุมพิจ และพรพรณี บัวเล็ก บทความเรื่อง ภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊กเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ของ ณัฐนันท์ ลีลาชีวลีสิทธิ์ บทความเรื่อง การรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานีที่มีต่อตัวละครในวรรณคดีไทยเฉพาะเรื่อง ของ นิศา บุรณภวังค์ บทความเรื่อง การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น ของ นภัสสร จาระสมบุรณ์ และศุภพัชรพิมล สิมลี บทความเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในกรุงเทพมหานคร ของ วงศกร เพิ่มผล บทความเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัสดุยางจากพาทนะเก่าสำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนของ ปณต นวลใส และกมลวรรณ พงษ์กุล บทความเรื่อง การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ของ จักรพันธ์ พรหมฉลวย บทความเรื่อง การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลาเนื้ จังหวัดสมุทรปราการ ของ งามาญ มากสิน และวรางคณา กรเลิศวานิช และ บทความวิชาการเรื่องความเสมอภาคของบุคคลตามกฎหมาย ของ ยุทธศักดิ์ ดือรัมย์ และอรรถชัย วงศ์อุดมมงคล

กองบรรณาธิการฯ ขอขอบคุณทุกท่าน ไม่ว่าจะเป็นคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยที่สร้างสรรค์ผลงานอันมีคุณค่ายิ่งต่อวงวิชาการ ขอขอบคุณผู้อ่านที่ติดตามวารสารของเรามาโดยตลอดวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ยินดีรับบทความวิจัยและบทความวิชาการของท่านเข้าสู่กระบวนการพิจารณานำลงตีพิมพ์ในวารสารฯ และหากท่านมีข้อเสนอแนะใดอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กองบรรณาธิการฯ ขอน้อมรับด้วยความยินดีและขอบคุณยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รสริน ดิษฐบรรจง

บรรณาธิการบริหาร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

เจ้าของ

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุวลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ปนัดดา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญวรรณ

เวชวิทยาลัง

ยิ้มสกุล

กำคำ

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภา

อาจารย์กฤติญา

อาจารย์ศรัณย์

เพ็ญนาเรนทร์

ภักศิริจินดา

สรพศิริ

คณะดำเนินงาน

อาจารย์จิรดา

อาจารย์ชมพูนุท

อาจารย์กมลชนก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์

อาจารย์วิลดา

อาจารย์กัลยรัตน์

เอื้อศิริวัฒนาชัย

ถาวรวงศ์

ธรรมมิกะ

พรมฉลวย

ศรีทองกุล

กลั่นสุวรรณ

บรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รสริน

ดิษฐบรรจง

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.ณัฐชา

ศาสตราจารย์ ดร.อรุณ

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์

เฉลยทรัพย์

รักธรรม

ชนิษฐนันท์

รอตจันทร์

สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

(เกษียณอายุ)

มหาวิทยาลัยหัวเฉียว

เฉลิมพระเกียรติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จเจ้าพระยา

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จเจ้าพระยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

(เกษียณอายุราชการ)

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ

วศินานนท์

รองศาสตราจารย์ ดร.ชลลดา

พงศ์พัฒนโยธิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง

พรมมูล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวิน

เรืองรอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ

เวชกามา

ดร.พฤษภา

ดอกกุหลาบ

รองศาสตราจารย์ ดร.ทองเจือ

เขียดทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงศกร

เพิ่มผล

ดร.พิมพ์วิภา

บุรวิวัฒน์

ปกและรูปเล่ม

อาจารย์พงศ์พินิจ

พินิจคำ

ฝ่ายเผยแพร่ทางอิเล็กทรอนิกส์

นางสาวอลิสา

อรุณธนศิริ

ฝ่ายประสานงาน

นางสาวจิตติมา

สรวยโชค

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

Academic Journal for the Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University

Owner Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University
Editorial Office Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University

Honorary advisors

Asst.Prof.Dr. Yuwalak Vejwitayaklung
Assoc.Prof.Dr. Panadda Yimsakul
Assoc.Prof.Dr. Tayawan Kakham

Editorial Advisors

Asst.Prof.Dr. Pimpanga Phangnaren
Miss Krittya Paksirijinda
Mr. Sarun Sanpasiri

Editorial Editor

Asst.Prof.Dr. Rodsarin Dittabanjong

Editorial Board

Prof.Dr. Natchaya	Chalaysap	National Institute of Development Administration
Prof.Dr. Arun	Raktham	Thammasat University
Assoc.Prof.Dr. Wilaiwan	Khanittanan	Thammasat University
Assoc.Prof.Dr. Jirasak	Rodchan	Dhurakij Pundit University (Retried)
Asst.Prof.Dr. Naris	Wasinanon	Huachiew Chalermprakiet University
Assoc.Prof.Dr. Chollada	Pongpattanayothin	Bansomdejchaopraya Rajabhat University
Asst.Prof.Dr. Phadung	Prommoon	SuanDusit University
Asst.Prof.Dr. Akhawit	Ruengrong	Bansomdejchaopraya
Asst.Prof.Dr. Sombat	Watchkama	Uttaradit Rajabhat University
Dr.Prueksa	Dokkularb	Phetchaburi Rajabhat University
Assoc.Prof.Dr. Thongchue	Khiatthong	DhonburiRajabhat University (Retried)
Asst.Prof.Dr. Wongsakorn	Poempol	DhonburiRajabhat University
Dr. Phimwipa	Berawat	Dhonburi Rajabhat University

Managing Committee

Miss Jirada	Ueasiriwatthanachai
Miss Chompoonut	Thawornwong
Miss Kamonchanok	Thammika
Asst.Prof.Dr. Jakkapan	Promchaluay
Mrs. Wilada	Srithongkul
Miss Kanyarat	Klinsuwan

Designer

Mr. Pongpinij	Pinijdam
---------------	----------

Electronic Distribution

Miss Alisa	Aloontanahirun
------------	----------------

Coordinator

Miss Jittima	Sruayphok
--------------	-----------

สารบัญ

บทความวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย

Factors That Effect on Working of Thai Older Person

ปิยะวัฒน์ เจริญศักดิ์ และปัทพร สุคนธมาน

(Piyawat Charoensak and Pataporn Sukontamarn) A1

กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463: ที่มาและผล

Ministerial Regulation on Charity Places: Chinese Shrines B.E. 2463: Formation and Result

ธมาภรณ์ พุมพิจ และพรณี บัวเล็ก

(Thamaporn Phumpij and Punnee Bualek) A13

ภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก เพื่อการรู้เท่าทันสื่อ:

กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Language and Ideology in Discourse of Product Advertisement in Facebook Page for Media Literacy: A Case Study of Students at Chandrakasem Rajabhat University

ณัฐนันท์ ลีลาชีวะสิทธิ์

(Natthanan Leelachewasit) A28

การรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ที่มีต่อตัวละครในวรรณคดีไทยเฉพาะเรื่อง

Perceptions and Attitudes Regarding Bullying and Violent Behavior of Dusit Thani College Students towards Characters in Specific Literary Works

นิศา บุรณพวงค์

(Nisa Buranapawang) A42

การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น

Cross-Cultural Adaptation of Thai Students in Japan

นภัสสร จาระสมบุรณ์ และศุภพัชรพิมล สิมลี

(Napassorn Jarasomboon and Supapatpimol Simlee) A57

บทความวิจัย (ต่อ)

การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชน ต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในกรุงเทพมหานคร

An Analytical Study of People's Beliefs and Rituals Towards King Taksin the Great Monument in Bangkok

วงศ์กร เพิ่มผล

(Wongsakorn Poempol) A70

แนวทางการพัฒนาวัสดุยางจากพาหนะเก่าสำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน

Guideline for Developing Rubber Materials from Vehicles for Furniture Design

ปณต นวลใส และกมลวรรณ พงษ์กุล

(Panot Nualsai and Kamonwan Pongkul) A85

การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

The Integration of Cultural Capitals to Community-based Tourism Development Seashore KhlongDan, Bangbo District, Samutprakan Province

จักรพันธ์ พรหมฉาย

(Jakkapan Promchaluay) A100

การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ จากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ

The Study and Development of Artistic Products form Tilapia Processing Wastes in Samut Prakan

องอาจ มากสิน และวารงคณา กรเลิศวานิช

(Ong-Ard Maksin and Varangkana Kornloetwanich) A115

บทความวิชาการ

ความเสมอภาคของบุคคลตามกฎหมาย

Equality of Persons before the Law

ยุทธศักดิ์ ดีอร่าม และอรรถชัย วงศ์อุดมมงคล

(Yuthasak Deearam and Attachai Wongudommongkol) B1

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย

Factors That Effect on Working of Thai Older Person

วันที่รับบทความ: 12 มีนาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ: 5 เมษายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 11 เมษายน 2567

ปิยะวัฒน์ เจริญศักดิ์¹

ปัทมพร สุคนธมาน²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย โดยงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้ชุดข้อมูลจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นเครื่องมือในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย ได้แก่ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 43,547 คน การวิเคราะห์ใช้ Probit Regression Model ผลการศึกษาพบว่า การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สถานภาพการสมรส สุขภาพร่างกาย อายุ การเข้าร่วมกิจกรรม รายได้ หนี้สิน และความพอใจในภาวะการเงิน ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่ ระดับการศึกษา (ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา/ประถมศึกษา และการศึกษาอื่น ๆ) และการออม (การออม 100,000-199,999 บาท และ การออม 1,000,000 บาท ขึ้นไป) ไม่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การทำงาน ผู้สูงอายุไทย แรงงานสูงอายุ

¹ นักศึกษาปริญญาโทบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
email: bank.crk@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
email: pataporn.s@chula.ac.th

Factors That Effect on Working of Thai Older Person

Received: March 12, 2024

Revised: April 5, 2024

Accepted: April 11, 2024

Piyawat Charoensak ¹

Pataporn Sukontamarn ²

Abstract

The purpose of this research was to study factors that affected the functioning of Thai elderly people. This research used a quantitative research method. The researcher used a data set from the Survey of the Elderly Population in Thailand in 2021 of the National Statistical Office, as a research tool the research. The sample of the study was 43,547 people aged 60 years and over. The analysis was the Probit Regression Model. The results of the study found that home ownership Marital status physical health, age, activity participation, income, debt, and satisfaction with financial situation affected the work of Thai elderly people with statistical significance at the .05 level, while the educational level (below primary/primary school level and other education) and savings (savings 100,000 - 199,999 baht and savings 1,000,000 baht or more) did not affect the work of Thai elderly people at .05 level of significance.

Keywords: Working, Thai Older Person, Older Worker

¹ Doctoral Student, Doctor of Philosophy Program in Demography College of population studies Chulalongkorn University

email: bank.crk@gmail.com

² Assoc.Prof.Dr., Program in Demography College of population studies Chulalongkorn University

email: pataporn.s@chula.ac.th

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยในการกลายเป็นสังคมสูงอายุส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม เกิดปัญหาการลดลงของจำนวนแรงงาน และแน่นอนว่าย่อมส่งผลไปสู่ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ดังนั้นการศึกษาของ Poplawski-Ribeiro (2020, p. 499) อธิบายว่าแรงงานสูงอายุจะมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นกำลังแรงงานเพื่อทดแทนการลดลงของจำนวนประชากรวัยแรงงานและกลายเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Ogawa, Mansor, Lee, Abrigo, Michael and ArisAsian (2021, p. 56) ที่อธิบายถึงแนวทางการปันผลทางประชากรครั้งที่สาม จะถูกสร้างขึ้นจากการใช้ความสามารถในการทำงานที่ยังไม่ได้ใช้ของผู้สูงอายุ ที่มีสุขภาพดีจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมได้ โดยการศึกษาของ อัมภินิ ลากสมบุญรัตน์ (2565, หน้า 23) อธิบายว่าการทำงานของผู้สูงอายุยังช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้สามารถพึ่งพาตนเองและลดภาระการพึ่งพาครอบครัว รวมไปถึงบรรเทาภาระทางการเงินของภาครัฐในการดูแลผู้สูงอายุ แต่ถึงอย่างไรก็ตามการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุหลังเกษียณอายุขึ้นอยู่กับข้อจำกัดและทางเลือกต่าง ๆ ของผู้สูงอายุแต่ละคน

สำหรับบริบทในประเทศไทย มีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกทำงานของคนในหลายกลุ่มช่วงวัยทำงานและวัยสูงอายุ ซึ่งผลการศึกษาก็แตกต่างกันไป โดยการศึกษาของ อัมภินิ ลากสมบุญรัตน์ (2565, หน้า 20) พบว่า อายุ สถานภาพสมรส หนี้ครัวเรือน ส่งผลให้ผู้สูงอายุเลือกที่จะทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นิตยา ชื่นอารมณ์ (2560, หน้า 2); ชโลธร มานะเกษม (2565, หน้า 1); จิรญาดา จันทพล (2564, หน้า 19) ที่อธิบายว่า อายุและรายได้ส่งผลให้ผู้สูงอายุเลือกที่จะทำงาน ในขณะเดียวกัน อัมภินิ ลากสมบุญรัตน์ (2565, หน้า 27) พบว่าการที่อายุมากขึ้นย่อมส่งผลให้ผู้สูงอายุเลือกที่จะไม่ทำงาน ซึ่งการไม่เลือกที่จะทำงานของผู้สูงอายุก็มีปัจจัยด้าน ระดับการศึกษา และลักษณะที่อยู่อาศัย ก็ส่งผลต่อการเลือกทำงานด้วยเช่นกัน

สำหรับบริบทการศึกษาในต่างประเทศ บ้างก็มีปัจจัยที่สอดคล้องกับการศึกษาของประเทศไทย ในขณะที่บางปัจจัยก็เป็นปัจจัยใหม่ที่น่าสนใจ โดยการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัยสูงอายุ Shimizutani (2011, p. 143) ทำการศึกษาผู้สูงอายุที่ประเทศญี่ปุ่น พบว่า ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกทำงานหรือไม่ทำงานของผู้สูงอายุ Figueira, Haddad, Gvozdz and Pissinatti (2017, p. 208) ทำการศึกษาผู้สูงอายุที่ประเทศบราซิล พบว่า สถานภาพสมรสไม่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ทั้งนี้มีการศึกษาปัจจัยเรื่องรายได้และสวัสดิการก็พบว่ามีส่วนต่อการตัดสินใจด้วย ทั้งนี้ Coile (2015, p. 853) ศึกษาบริบทผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกา และ Borjas (2013, p. 94) พบว่า รายได้ของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีความน่าจะเป็นในการทำงานลดลง ในขณะที่ทางทวีปเอเชีย เช่น ประเทศไต้หวัน การศึกษาของ Chen and Chuang (2012, p. 330) พบว่าหลักประกันทางสังคมส่งผลต่อการตัดสินใจในการทำงาน ผู้สูงอายุที่มีสิทธิสวัสดิการข้าราชการส่งผลให้ความน่าจะเป็นในการทำงานของผู้สูงอายุลดลง อีกทั้งยังมีปัจจัย ที่น่าสนใจ เช่น การศึกษาของ Campbell, Ikegami and Gibson (2010, p. 89) พบว่า สภาพแวดล้อมการทำงานในเขตเมืองไม่เหมาะสมกับข้อจำกัดทางร่างกายของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องไปกับการศึกษากลุ่มวัยทำงาน ในประเทศที่อยู่ใกล้กับอ่าวไทย Al-Hendawi,

Thoma Habeeb and Khair (2022, p. 3) พบว่า สิ่งแวดล้อมของสถานที่ทำงานส่งผลต่อการเลือกสมัครทำงานแต่ละงานของวัยทำงาน

ดังนั้นจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย โดยศึกษาในปัจจัยด้านการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สถานภาพการสมรส สุขภาพร่างกาย อายุ ระดับการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรม รายได้จากแหล่งอื่นที่ไม่ใช่จากการทำงาน การออม หนี้สิน และความพอใจในภาวะการเงิน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเข้าสู่การทำงานมากยิ่งขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

การทำงาน หมายถึง ภาวะการมีงานทำของบุคคลที่ประกอบอาชีพหนึ่งหรือหลายอาชีพก็ได้ ในสถานที่ที่ทำงานหรือธุรกิจใดก็ได้ ในฐานะนายจ้าง ผู้ทำงานส่วนตัว (โดยไม่มีลูกจ้าง) ผู้ช่วยธุรกิจ ในครัวเรือน ลูกจ้าง หรือสมาชิกของการรวมกลุ่มผู้ผลิตอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้

ความสุข หมายถึง ภาวะความพึงพอใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันก็ได้ โดยบุคคล จะทำการประเมินภาวะความพึงพอใจของตนเอง ณ ช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ความสุขจะเกิดขึ้น และหายไปเมื่อไรก็ได้ขึ้นอยู่กับ การประเมินตนเองของบุคคลและความสุขจะเป็นเครื่องการันตีความรู้สึก ได้เพียงช่วงเวลาที่เหมาะสมเท่านั้น โดยมีการวัดระดับความสุขโดยใช้ข้อคำถามที่ถามถึงภาพรวมระดับความสุขของบุคคลตลอดช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา

มิติด้านประชากรศาสตร์ หมายถึง การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สถานภาพการสมรส สุขภาพร่างกาย อายุ ระดับการศึกษา และการเข้าร่วมกิจกรรม ของผู้สูงอายุ

มิติด้านเศรษฐกิจ หมายถึง รายได้ การออม หนี้สิน และความพอใจในภาวะการเงิน ของผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการศึกษา ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยใช้ชุดข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ภายใต้โครงการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 โดยมีวิธีการได้มาของกลุ่มตัวอย่าง คือ การเลือกผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เท่านั้น ซึ่งได้ผลลัพธ์เป็นผู้สูงอายุ จำนวน 43,547 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2565, หน้า 152-180) โดยคัดเลือกข้อคำถามจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จึงคัดเลือกข้อคำถาม ประกอบด้วย 1) การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย (รหัสคำถามที่ F39) 2) สถานภาพการสมรส (รหัสคำถามที่ A12) 3) สุขภาพร่างกาย (รหัสคำถามที่ F65) 4) อายุ (รหัสคำถามที่ A5) 5) ระดับการศึกษา (รหัสคำถามที่ A10) 6) การเข้าร่วมกิจกรรม (รหัสคำถามที่ F106) 7) รายได้ (รหัสคำถามที่ F33) 8) การออม (รหัสคำถามที่ F36) 9) หนี้สิน (รหัสคำถามที่ F38) และ 10) ความพอใจในภาวะการเงิน (รหัสคำถามที่ F35)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยใช้รูปแบบของแบบจำลองโพรบิต (probit regression model) โดยประมาณความน่าจะเป็นในการทำงานของผู้สูงอายุ ใช้วิธี OLS (ordinary least squares) โดย แบบจำลองโพรบิตจะเป็นแบบจำลองการอธิบายพฤติกรรมของตัวแปรตามที่มีลักษณะข้อมูลเป็นเชิงคุณภาพ (Greene & Hensher, 2010)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ในปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ภาพรวมพบว่า การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สถานภาพการสมรส สุขภาพร่างกาย อายุ การเข้าร่วมกิจกรรม รายได้ หนี้สิน และความพอใจในภาวะการเงิน ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย ในขณะที่ ระดับการศึกษา (ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา/ประถมศึกษา และการศึกษาอื่น ๆ) และการออม (การออม 100,000-199,999 บาท และการออม 1,000,000 บาท ขึ้นไป) ไม่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงาน

ลักษณะประชากร	Coef.	Z	ผล
การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย			
สมาชิกในครอบครัว	-.25279	-10.18	Sig
เพื่อน/เช่าบ้าน/อื่น ๆ	.28827	6.81	Sig
สถานภาพการสมรส			
สมรส	-.19289	-5.55	Sig
หม้าย	-.60607	-16.49	Sig
หย่าหรือแยกกันอยู่	-.31155	-6.22	Sig
สุขภาพร่างกาย			
ดี	-.23367	-5.53	Sig
ปานกลาง	-.47690	-11.08	Sig

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงาน (ต่อ)

ลักษณะประชากร	Coef.	Z	ผล
สุขภาพร่างกาย			
ไม่ดี	-.83483	-16.34	Sig
ไม่ดีมาก ๆ	-1.66485	-12.40	Sig
อายุ			
อายุ 60 ปีขึ้นไป	-.05865	-45.99	Sig
ระดับการศึกษา			
ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา/ประถมศึกษา	-.02711	-0.85	NOT
มัธยมศึกษาตอนต้น	-.30445	-6.58	Sig
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช./ต่ำกว่าอนุปริญญา/ปวส./ ปวท./อนุปริญญา	-.67353	-15.56	Sig
ปริญญาตรี/สูงกว่าปริญญาตรี	-1.57009	-33.24	Sig
การศึกษาอื่น ๆ	-.27274	-1.20	NOT
รายได้ (เฉลี่ยต่อปี)			
10,000-19,999 บาท	.14317	3.67	Sig
20,000-29,999 บาท	.31883	8.44	Sig
30,000-39,999 บาท	.57555	15.68	Sig
40,000-49,999 บาท	.79370	20.48	Sig
50,000-59,999 บาท	.98741	25.57	Sig
60,000-69,999 บาท	1.10753	27.83	Sig
70,000-99,999 บาท	1.49723	38.73	Sig
100,000-299,999 บาท	1.55965	41.63	Sig
300,000 บาท ขึ้นไป	1.43435	29.38	Sig
การเข้าร่วมกิจกรรม			
การเข้าร่วมกิจกรรม	.12804	8.43	Sig
การออม			
ต่ำกว่า 25,000 บาท	.20799	9.44	Sig
25,000-49,999 บาท	.23803	9.14	Sig
50,000-99,999 บาท	.06634	2.82	Sig
100,000-199,999 บาท	-.03588	-1.32	NOT

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงาน (ต่อ)

ลักษณะประชากร	Coef.	Z	ผล
การออม			
200,000-399,999 บาท	-.07577	-2.10	Sig
400,000-999,999 บาท	-.19355	-4.55	Sig
1,000,000 บาท ขึ้นไป	-.05164	-0.97	NOT
หนี้สิน			
สมาชิกในครอบครัวมีหนี้	-.66412	-25.66	Sig
ตนเองและสมาชิกในครอบครัวมีหนี้	-.10489	-3.32	Sig
ครัวเรือนนี้ไม่มีหนี้	-.66185	-29.08	Sig
ความพอใจในภาวะการเงิน			
พอใจ	.08122	2.36	Sig
ไม่พอใจ	.14558	3.75	Sig
_cons	3.98924	35.02	Sig

จากตารางที่ 1 อธิบายได้ว่า

ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในบ้านของเพื่อน เช่าบ้าน หรืออื่น ๆ และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่บ้านของสมาชิกในครอบครัว มีภาวะการทำงานมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีบ้านเป็นของตัวเองหรือคู่สมรส

ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพเป็นหม้าย สถานภาพหย่าหรือแยกกันอยู่ และผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรส มีภาวะการทำงานน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสด

ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายในระดับดี ปานกลาง ไม่ดี และไม่ดีมาก ๆ มีภาวะการทำงานน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายในระดับดีมาก

ผู้สูงอายุที่มีอายุแตกต่างกัน มีภาวะการทำงานที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช./ต่ำกว่าอนุปริญญา/ปวส./ปวท./อนุปริญญา และระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี มีภาวะการทำงานน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่มีการศึกษา และ ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา/ประถมศึกษาและระดับการศึกษาอื่น ๆ มีภาวะการทำงานที่ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่มีการศึกษา

ผู้สูงอายุที่มีรายได้ที่แตกต่างกัน มีภาวะการทำงานที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท

ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมมีภาวะการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผู้สูงอายุที่มีการออมในระดับต่ำกว่า 25,000 บาท ระดับ 25,000-49,999 บาท และระดับ 50,000-99,999 บาท มีภาวะการทำงานมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่มีการออม และผู้สูงอายุที่มีการออมในระดับ 200,000-399,999 บาท และระดับ 400,000-999,999 บาท มีภาวะการทำงานน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่มีการออม ในขณะที่ ผู้สูงอายุที่มีการออมในระดับ 100,000-199,999 บาท และระดับ 1,000,000 บาท ขึ้นไป มีภาวะการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่มีการออม

ผู้สูงอายุที่ภาวะหนี้สินที่แตกต่างกัน มีภาวะการทำงานที่น้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่ตนเองมีหนี้

ผู้สูงอายุที่ความพอใจในภาวะการเงินที่แตกต่างกัน มีภาวะการทำงานที่มากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุที่มีความพอใจในภาวะการเงินอยู่ในระดับพอใจมาก

ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุทำงานมากขึ้น คือ การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยแบบที่อาศัยอยู่กับเพื่อนหรือเช่าบ้านและอื่น ๆ การมีรายได้ (เฉลี่ยต่อปี) ตั้งแต่ 10,000 ขึ้นไป การเข้าร่วมกิจกรรม การออม 0-99,999 บาท ความพอใจในภาวะการเงินในระดับพอใจและไม่พอใจ ทั้งนี้สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุทำงานน้อยลง คือ การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยแบบที่อยู่อาศัยกับสมาชิกในครอบครัว สถานภาพการสมรสแบบที่สมรสแล้ว หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่ สุขภาพร่างกายระดับดี ปานกลาง ไม่ดี และไม่ดีมาก ๆ ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช. ต่ำกว่าอนุปริญญา ปวส. ปวท. อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี การออมที่ 200,000-999,999 บาท ภาวะหนี้สินของสมาชิกในครอบครัวมีหนี้ ตนเองและสมาชิกในครอบครัวมีหนี้ และครัวเรือนนี้ไม่มีหนี้

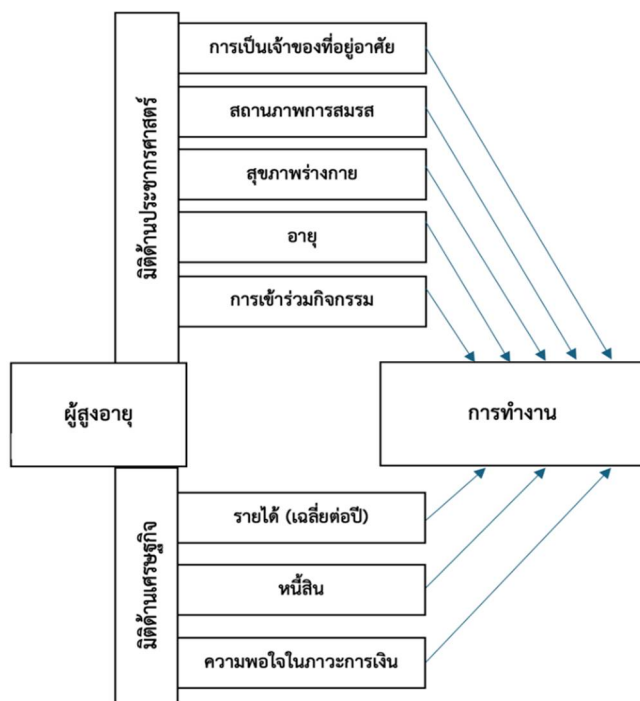
อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ พบว่า 1) ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพเป็นหม้าย สถานภาพหย่าหรือแยกกันอยู่ และสมรส มีภาวะการทำงานน้อยกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสด สอดคล้องกับการศึกษาของ อัมภินิ ลากสมบุรณ์ดี (2565) แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ Figueira, Haddad, Gvozd and Pissinati (2017) ทำการศึกษาผู้สูงอายุที่ประเทศบราซิล พบว่า สถานภาพสมรสไม่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ 2) ผู้สูงอายุที่มีอายุแตกต่างกัน มีภาวะการทำงานที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ อัมภินิ ลากสมบุรณ์ดี (2565) ที่อธิบายว่าการที่อายุมากขึ้นย่อมส่งผลให้ผู้สูงอายุเลือกที่จะไม่ทำงาน

ในขณะที่ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พบว่า 1) ผู้สูงอายุที่มีรายได้ที่แตกต่างกันมีภาวะการทำงานที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ กิตติธัช พันธุ์เปรม (2564) แต่ไม่สอดคล้องกับ Shimizutani (2011) ทำการศึกษาผู้สูงอายุที่ประเทศญี่ปุ่น พบว่ารายได้มีผลต่อการตัดสินใจทำงาน และ 2) ผู้สูงอายุที่ภาวะหนี้สินที่แตกต่างกัน มีภาวะการทำงานที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อัมภินิ ลากสมบูรณ์ดี (2565)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ เป็นการอธิบายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุไทย สำหรับปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ พบว่า การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สถานภาพการสมรส สุขภาพร่างกาย อายุ ที่แตกต่างกัน การเข้าร่วมกิจกรรม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พบว่า รายได้ หนี้สิน และความพอใจในภาวะการเงิน ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุไทย สามารถอธิบายได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ
ที่มา: ผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการส่งเสริมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ นโยบายเกี่ยวกับการสมรส การตรวจสุขภาพร่างกาย ส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุมาเข้าร่วมกิจกรรม ความมั่นคงทางรายได้ การจัดการหนี้สิน และให้สวัสดิการหรือสร้างความพอใจในภาวะการเงิน ก็จะช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการทำงานที่เข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมประเด็นการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สถานภาพการสมรส สุขภาพร่างกาย ช่วงอายุที่แตกต่างกัน การเข้าร่วมกิจกรรม รายได้ หนี้สิน และความพอใจในภาวะการเงิน ที่ทำให้ผลการศึกษาสะท้อนเหตุผลเชิงลึกในการทำงานของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม

บรรณานุกรม

- กิตติธัช พันธุ์เปรม. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าทำงานบริษัทค้าปลีก ของ Generation Z ในประเทศไทย. สารนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชโลธร มานะเกษม. (2565). การตัดสินใจเลือกทำงานกับสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ของบุคลากร สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ส่วนกลาง. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิรญาดา จันทพล. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกที่ทำงานของพนักงานองค์กรเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.
- นิตยา ชื่นอารมณ. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการตัดสินใจเลือกสมัครงานกับบริษัทญี่ปุ่นใน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย รามคำแหง.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ: กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- อัมภินี ลาภสมบุรณ์ดี. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 42(3), หน้า 18-33.
- Al-Hendawi, M., Thoma, A.C., Habeeb, M.H., & Khair, S.M. (2022). Emerging Themes on Factors Influencing Career and Employment Decisions: Voices of Individuals with Disabilities from Four Gulf Countries. **Social Sciences**, 11(8), pp. 1-18.
- Borjas, G.J. (2013). **Labor economics**. NY: McGraw-Hill/Irwin.
- Chen, J., & Chuang, C.H. (2012). Phased Retirement for Older Workers in Taiwan. **Journal of Family and Economic Issues**, 33(3), pp. 328-337.
- Coile, C.C. (2015). Economic Determinants of Workers' Retirement Decisions. **Journal of Economic Surveys**, 29(4), 830-853.
- Campbell, J.C., Ikegami, N., & Gibson, M.J. (2010). Lessons from Public Long-term Care Insurance in Germany and Japan. **Health Affairs**, 29(1), pp. 87-95.
- Figueira, D.A.M., Haddad, M.D.C.L., Gvozdz, R., & Pissinatti, P.D.S.C. (2017). Retirement Decision-making Influenced by Family and Work Relationships. **Revista Brasileira de Geriatria e Gerontologia**, 20(2), pp. 206-213.

- Greene, W.H., & Hensher, D.A. (2010). **Modeling Ordered Choices**. New York: Cambridge University Press.
- Ogawa, N., Mansor, N., Lee, S-H, Abrigo, Michael R.M., & ArisAsian, T. (2021). Population Aging and the Three Demographic Dividends in Asia. **Asian Development Review**, 38(1), pp. 32–67.
- Poplawski-Ribeiro, M. (2020). Labour Force Ageing and Productivity Growth. **Applied Economics Letters**, 27(6), pp. 498-502.
- Shimizutani, S. (2011). A New Anatomy of the Retirement Process in Japan. **Japan and the World Economy**, 23(3), pp. 141-152.

กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463: ที่มาและผล

Ministerial Regulation on Charity Places: Chinese Shrines B.E. 2463: Formation and Result

วันที่รับบทความ: 17 กุมภาพันธ์ 2567

ธมาภรณ์ พุ่มพิจ ¹

วันที่แก้ไขบทความ: 9 เมษายน 2567

พรณีย์ บัวเล็ก ²

วันที่ตอบรับบทความ: 11 เมษายน 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ปัจจุบันภายในและภายนอกที่ส่งผลให้มีการประกาศใช้และผลที่มีต่อศาลเจ้า งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบสหวิทยาการด้วยการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลภาคสนาม งานวิจัยพบว่า 1) กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้ามีที่มาจากชุมชนจีนในประเทศไทยเคลื่อนไหวแสดงออกถึงความรู้สึกราชาตินิยมจีนอย่างรุนแรงรัฐบาลไทยจึงเข้าควบคุม ตรวจสอบ และสอดส่องศาลเจ้าซึ่งเป็นพื้นที่กลางของชุมชนไม่ให้ช่องสุ่มหรือดำเนินการสมาคมลับในศาลเจ้า รัฐบาลบังคับให้ศาลเจ้ามีผู้จัดการปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าที่รัฐเป็นผู้แต่งตั้ง ต้องแสดงบัญชีการเงินและผลประโยชน์ของศาลเจ้า รวมถึงโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินศาลเจ้าเป็นของรัฐ และ 2) เมื่อศาลเจ้ามีฐานะเป็นศาลเจ้าในปกครองของรัฐได้เปลี่ยนหน้าที่จากกุศลสถานของชาวจีนเฉพาะกลุ่มสำเนียงภาษาเป็นกุศลสถานสำหรับมหาชนในการปกครองของรัฐ กฎเสนาบดีฉบับนี้บังคับใช้กับศาลเจ้ามากกว่าร้อยละ 50 โดยไม่มีการแก้ไข ดังนั้น อาจถึงเวลาที่ต้องพิจารณาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข เพื่อให้กฎข้อบังคับเกี่ยวกับศาลเจ้ามีความทันสมัยเหมาะสมกับหน้าที่ของศาลเจ้าและบริบทสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ: กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า ศาลเจ้า

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
e-mail: thamaporn.p@chandra.ac.th

² ศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
e-mail: punneebualek@gmail.com

Ministerial Regulation on Charity Places: Chinese Shrines B.E. 2463: Formation and Result

Received: February 17, 2024

Revised: April 9, 2024

Accepted: April 11, 2024

Thamaporn Phumpij ¹

Punnee Bualek ²

Abstract

This research article aims to study Ministerial Regulation on Charity Places: Chinese Shrines, B.E. 2463, examining both the internal and external factors that led to its promulgation and its subsequent effects on the shrines. The research employs an interdisciplinary qualitative approach involving the collection and analysis of historical, sociological, and anthropological data, along with document studies, interviews, and field data collection. The results of the research found that: 1) Ministerial Regulation on Charity Places: Chinese Shrines originated from the Chinese community in Thailand movement to express Chinese solid nationalist sentiments. Subsequently, the Thai government assumed control and oversight of the shrines, which are central areas of the community, to prevent them from harboring or operating secret societies in the shrines. The government also mandates the appointment of state-approved shrine administrators and inspectors. An account of the shrine's finances and interests must be presented, including the transfer of ownership of shrine land to the state. 2) As the shrines came under state administration, their function evolved from being solely places of merit for the Chinese community to becoming places of merit for the broader public under state governance. This version of the Ministerial Regulation has been in effect in Chinese shrines for over a century without modification. As a result, it may be time to consider updating, altering, and amending shrine regulations to keep them current with shrine duties and the contemporary societal environment.

Keywords: Ministerial Regulation on Charity Places: Chinese Shrines, Chinese Shrines

¹ Doctoral Student, Program Interdisciplinary for Development, Chandrakasem Rajabhat University
e-mail: thamaporn.p@chandra.ac.th

² Prof.Dr., Program Interdisciplinary for Development, Chandrakasem Rajabhat University
e-mail: punneebualek@gmail.com

บทนำ

ศาลเจ้าเป็นกุศลสถานที่สร้างขึ้นตามความเชื่อและความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวจีน ดังปรากฏการณ์สร้างศาลเจ้ากระจายอยู่ทั่วประเทศจีน เมื่อชาวจีนออกนอกประเทศไปตั้งชุมชนที่ใดก็สร้างศาลเจ้าขึ้นด้วย ในอดีตศาลเจ้าเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมและเป็นพื้นที่กลางพบปะสังสรรค์ ทำกิจกรรมรวมกันของชุมชนจีนแต่ละแห่ง จากบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปปัจจุบันศาลเจ้าไม่เพียงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ศรัทธายังทำหน้าที่เป็นพื้นที่อ้างอิงอัตลักษณ์ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมจีน รวมถึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ชาวจีนในไทยเกิดสำนึกชาตินิยมจีน การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีน ทำให้รัฐออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมชาวจีน หนึ่งในนั้นคือ “กฎเสนาบตีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463” ส่งผลให้ศาลเจ้าในประเทศไทยมี 2 ฐานะ คือ ศาลเจ้าในปกครองของกระทรวงมหาดไทยและศาลเจ้าเอกชน ปัจจุบัน กฎเสนาบตีฯ ยังคงบังคับใช้กับศาลเจ้าในปกครองของกระทรวงมหาดไทย จำนวน 674 ศาลใน 65 จังหวัด (นายปรีชา อนันต์วรนาถ, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 มกราคม 2566) โดยเป็นศาลเจ้าในพื้นที่กรุงเทพมหานครมากที่สุด จำนวน 78 ศาล (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2548, หน้า 3-4)

การศึกษาที่เกี่ยวกับกฎเสนาบตีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 กฎหมายสำคัญที่รัฐใช้ปกครองศาลเจ้ามากกว่า 100 ปีเกี่ยวกับที่มาและผลต่อศาลเจ้า ผ่านเอกสารหลักฐาน การสัมภาษณ์ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลตามบริบทสังคมทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจีน จะช่วยให้เข้าใจที่มาของกฎเสนาบตีฯ และผลของการบังคับใช้กฎหมายที่มีอายุกว่า 100 ปีกับศาลเจ้า ที่ส่งผลให้ศาลเจ้าต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด บทความนี้ต้องการให้เกิดการพิจารณาว่ากฎเสนาบตีฯ ที่ประกาศใช้กว่า 100 ปียังมีความจำเป็นต่อการปกครองศาลเจ้าในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากฎเสนาบตีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ในเรื่องที่มา และผลที่มีต่อศาลเจ้า

สมมติฐานการวิจัย

บริบทของสังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจีน เป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทและนโยบายการควบคุมศาลเจ้า เมื่อบริบทเปลี่ยนแปลง บทบาทและนโยบายการควบคุมก็ควรเปลี่ยนแปลง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบสหวิทยาการ เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เลือกพื้นที่ศึกษาด้วยวิธีเจาะจง (purposive selected) เป็นศาลเจ้าในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน จำนวน 28 ศาล โดยศึกษาเอกสาร

การสัมภาษณ์ การสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม และการวิเคราะห์ เพื่อศึกษาภูมิลำเนาเดิมว่าด้วยกุลสถาน
ชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ตามวัตถุประสงค์

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับ ภูมิลำเนาเดิมว่าด้วยกุลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 มีดังนี้

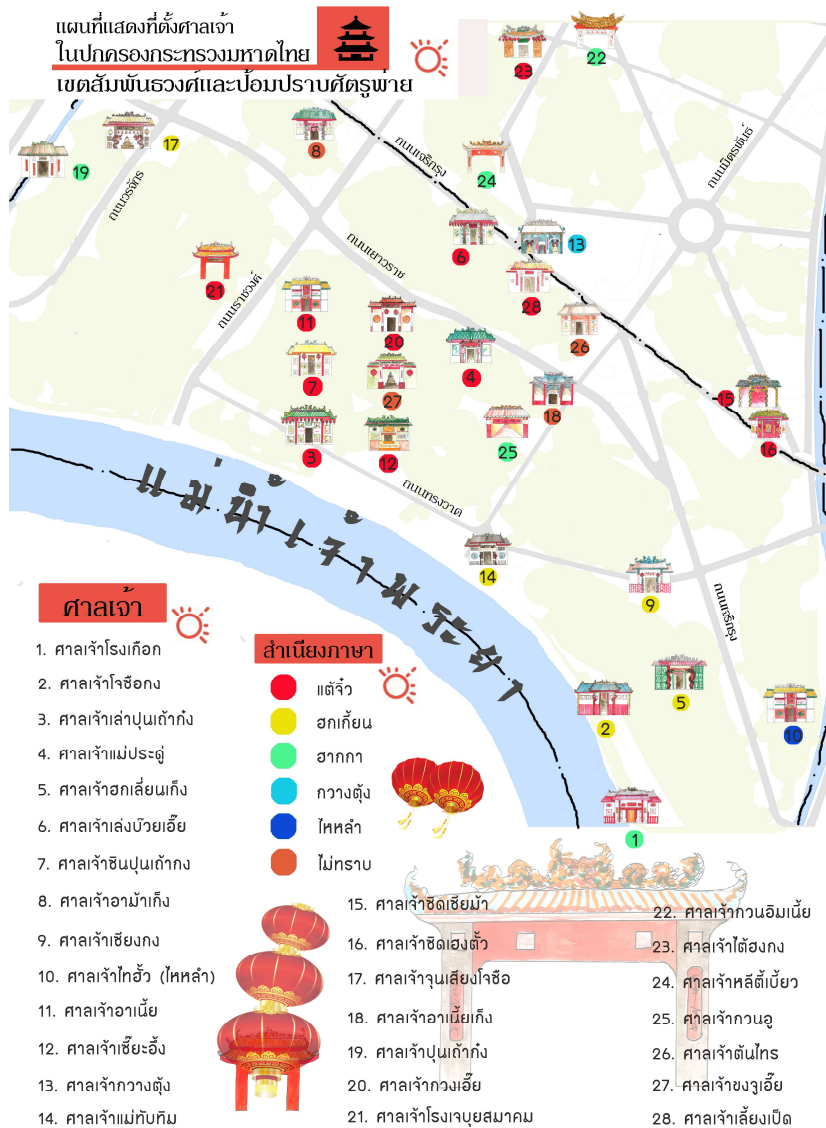
1.1 ที่มา

ภูมิลำเนาเดิมว่าด้วยกุลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 มีความเกี่ยวข้องกับการอพยพ
และจำนวนของชาวจีนที่อพยพเข้าสู่สังคมไทย แม้ชาวจีนจากพื้นที่มณฑลฝูเจี้ยน (Fujian) กว่างตง
(Guangdong) และไห่หนาน (Hainan) อพยพเข้าสู่สังคมไทยมาเป็นเวลานาน แต่ตั้งแต่กลาง
คริสต์ศตวรรษที่ 19 การอพยพของชาวจีนทวีจำนวนขึ้น จากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในของไทย
ดังนี้

ปัจจัยภายนอก ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา จีนเผชิญกับปัญหา
หลากหลาย อาทิ ความมั่นคงภายในจากการเคลื่อนไหวของผู้ต่อต้านราชสำนักซึ่งที่สำคัญคือ กลุ่มกบฏ
ไท่ผิง (Taiping Rebellion, ค.ศ. 1850-1864) การคุกคามจีนของประเทมหาอำนาจนับแต่สงครามฝิ่น
(The Opium War, ค.ศ. 1839-1842) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรจีน ความอดอยากจากภัย
ธรรมชาติติดต่อกันหลายปี ความทุกข์ยาก อดอยาก แร้นแค้น ส่งผลให้ชาวจีนต้องอพยพออกไปแสวงหา
โอกาสภายนอกประเทศ อีกทั้งใน ค.ศ. 1866 รัฐบาลชิงเปลี่ยนนโยบายที่มีต่อผู้เดินทางออกนอกประเทศ
จากผู้กระทำผิดกฎหมายเป็น “ชาวฮั่นผู้ไม่รักดี” มีโทษประหารชีวิต เป็น “แรงงานจีน” ผู้เดินทางไปยัง
ต่างประเทศของรัฐบาลชิง ชาวจีนจึงอพยพไปยังที่ต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย

ปัจจัยภายใน ชาวจีนเลือกอพยพเข้าสู่สังคมไทยเป็นจำนวนมากจากปัจจัยเรื่องชื่อเสียง
จากความอุดมสมบูรณ์และการเป็นดินแดนแห่งโอกาสในการดำเนินชีวิตของไทย เช่น สมัยจักรพรรดิคังซี
(Kangxi, ค.ศ. 1654-1722) มีการยกเว้นภาษีค่าข้าวร้อยละ 300,000 หาบเพื่อนำข้าวราคาถูกไปขาย
ในฝูเจี้ยน กรุงธนบุรีมีกษัตริย์ที่มีพระชนกเป็นชาวจีนแต่จีว นอกจากนี้ความต้องการจ้างแรงงานจีนของ
ไทยทั้งงานภาครัฐ ภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม เปิดโอกาสให้ชาวจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทย (สุภางค์
จันทวนิช, 2534, หน้า 116)

พื้นที่ที่มีชาวจีนอาศัยมากที่สุดเมื่ออพยพเข้าสู่ประเทศไทย คือ กรุงเทพฯ หัวเมืองแถบ
ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน แม่กลอง หัวเมืองชายทะเลตะวันออก และภาคใต้ (จี. วิลเลียม สกินเนอร์,
2564, หน้า 127-135) ใน ค.ศ. 1912 (พ.ศ. 2455) กรุงเทพฯมีชาวจีนอาศัยอยู่จำนวนมาก แกรแฮม
(Graham) บันทึกบรรยากาศของกรุงเทพฯ ว่า “ทุก ๆ สองคนที่พบตามถนนหนทางในเมืองหลวงล้วนแต่
ไว้หางเปีย” (Graham อ้างถึงใน จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2564, หน้า 133)

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งศาลเจ้าในปกรณของกระทรวงมหาดไทยพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์และ
ป้อมปราบศัตรูพ่ายพื้นที่ชุมชนจีนตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์
ที่มา: ผู้วิจัย

ชาวจีนในกรุงเทพฯ มี 5 กลุ่มสำเนียงภาษาประกอบด้วย ชาวจีนไต้จิ๋ว ชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนฮากกา ชาวจีนกวางตุ้ง และชาวจีนไหหลำ ต่างตั้งชุมชนเฉพาะของตนไม่ยุ่งเกี่ยวกัน แม้แต่กุศลสถานก็สร้างขึ้นตามความศรัทธาเฉพาะกลุ่มตนไม่ยุ่งเกี่ยวปะปนกัน (กระทรวงนครบาล, 2466) ศาลเจ้าที่ปรากฏถึงปัจจุบันในพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์และป้อมปราบศัตรูพ่าย จำแนกได้เป็นศาลเจ้าของชาวจีนไต้จิ๋ว 13 ศาล ฮกเกี้ยนและฮากกา สำเนียงภาษาละ 5 ศาล กวางตุ้งและไหหลำ สำเนียงภาษาละ 1 ศาล ไม่สามารถระบุได้ 3 ศาล (ธมาภรณ์ พุมพิจ และพรณี บัวเล็ก, 2566, หน้า 47) จากหลักฐานพบว่า

ศาลเจ้าเหล่านี้สร้างขึ้นในครั้งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 19 จำนวน 8 ศาล และครั้งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 จำนวน 20 ศาล (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2563, หน้า 41-50, 65-108; อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช, 2565, หน้า 256-282) สอดคล้องกับจำนวนชาวจีนที่เพิ่มขึ้นในครั้งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษาตั้งชุมชน ฟังฟัง อาศัยเฉพาะชาวจีนกลุ่มตระกูลภาษาเดียวกันในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ ดูแลกันและกันในลักษณะสมาคมลับหรือก๊องสี ในเอกสารทางราชการไทยเรียกสมาคมลับว่า “ตัวเฮีย” หรือ “อั้งยี่” นิยมใช้ศาลเจ้าเป็นพื้นที่กลางในการพบปะสังสรรค์ ทำกิจกรรมของชุมชน

เมื่อประชากรจีนเพิ่มขึ้นชุมชนขยายเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวจีน ประกอบกับสำนึกเรื่องชาตินิยมจีนในทศวรรษ 1910 ตามกระแสการเมืองในจีนและการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ในสยาม ชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มสำเนียงภาษารวมตัวแสดงออกถึงความรู้สึกชาตินิยมจีนผ่านสโมสรและสมาคมแทนรูปแบบสมาคมลับที่ขัดต่อประกาศ “พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำในลักษณะอั้งยี่ ร.ศ. 116” (ค.ศ. 1897/พ.ศ. 2440) (เออีจิ มูราซึมา, 2562, หน้า 27-28)

การแสดงออกถึงความรู้สึกชาตินิยมจีนก่อนการประกาศกฎเสนาบดีว่าด้วยกุลตสถาณชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1921) ที่สำคัญคือ

1. การรวมกลุ่มชาวจีนผ่านกิจกรรมที่หลากหลายของสมาคม สโมสร โรงพยาบาล โรงเรียนจีน หนังสือพิมพ์จีน ที่เน้นกระตุ้นปลูกฝังค่านิยมสำนึกรักและแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อชาติจีน

2. การต่อต้านอำนาจรัฐไทย อาทิ การนัดหยุดงาน ร.ศ. 129 (ค.ศ. 1910/พ.ศ. 2453) ประท้วงการประกาศเก็บเงินค่าผูกปี้ชาวจีนเท่าเงินค่ารัชูปการชาวไทย คนละ 6 บาท เหตุวันวาย 5 วัน ระหว่างวันที่ 1-5 มิถุนายน พ.ศ. 2453 มีชาวจีนถูกจับถึง 389 คน ถูกตัดสินกระทำความผิดต้องโทษคุมขัง 10-12 วัน 315 คน และผู้กระทำความผิดร้ายแรงถูกเนรเทศ 71 ราย (กระทรวงการต่างประเทศ, 2453)

3. การส่งเงินกลับบ้าน แม้การส่งเงินกลับบ้านเป็นสิ่งที่ชาวจีนกระทำอย่างยาวนาน แต่ในสมัยรัชกาลที่ 5-6 การเดินทางออกนอกประเทศจีนถูกกฎหมาย และการเดินทางด้วยเรือกลไฟทำให้การเดินทางระหว่างไทย-จีนสะดวก ชาวจีนจึงมุ่งทำงานเก็บเงินส่งกลับบ้านด้วยหวังกลับไปตั้งตัวที่บ้านเกิด มีต้องการตั้งถิ่นฐานในไทยดั้งเดิม เมื่อเกิดอุดมการณ์ชาตินิยมจีน ชาวจีนในสยามเรียกระดมทุนด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อส่งกลับไป “ช่วยความคับแค้นของประเทศ” (กระทรวงนครบาล, 2455)

4. การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น การขยายอำนาจของญี่ปุ่นในจีน ส่งผลให้เกิดการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในสยาม ใน ค.ศ. 1915 (พ.ศ. 2458) และ ค.ศ. 1919 (พ.ศ. 2462) ชักชวนให้ใช้และค้าสินค้าจีน ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น การต่อต้านเกิดขึ้นทั้งกลุ่มพ่อค้าเงินในกรุงเทพและต่างจังหวัด ชาวจีนที่ไม่เข้าร่วมหรือกระทำตาม สมาคมลับจะแสดงบทบาทจัดการผู้ต่อต้านมาตรการ

การแสดงออกถึงความรู้สึกชาตินิยมจีนของชาวจีน สร้างความกังวลใจแก่ผู้ปกครองสยามดังปรากฏว่าใน ค.ศ. 1909 (พ.ศ. 2451) รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยามหาเสนาบดีกระทรวงนครบาลว่า “...พวกจีนที่จะมาเพาะให้เกิดโพลิติกัลปาดี่ขึ้น เราควรคอยมองอยู่เสมอ ถ้ามีช่องที่จะทำลายโพลิติกัลปาดี่ข้างจีนได้เมื่อไหร่เราต้องทำลาย...” (กระทรวงนครบาล, 2452)

สมัยรัชกาลที่ 6 ทรงดำเนินนโยบายกระตุ้นชาตินิยมผ่านงานเขียนของอศวพาหุแสดงการโจมตีชาตินิยมจีน เช่น “พวกยิวแห่งบูรพาทิศ” “เมืองไทยจึงตื่นเกิด” “ความเป็นชาติไทยโดยแท้” รวมถึงการประกาศกฎหมายเพื่อควบคุมชาวจีนอย่างเข้มงวด เช่น พระราชบัญญัติแปลงชาติ ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454/ค.ศ. 1911) พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456 (ค.ศ. 1913) พระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457 (ค.ศ. 1914) พระราชบัญญัติลักษณะคนต่างประเทศเข้าเมือง พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) ที่สำคัญและมีผลบังคับใช้กับศาลเจ้ากุศลสถานของชาวจีนถึงปัจจุบัน คือ กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1921/พ.ศ. 2464)

กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ผู้ประกาศคือ มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล และมหาเสวกเอก เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย โดยอ้างถึง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถื่น พ.ศ. 2457 (2457, หน้า 272) “มาตรา 123 ที่วัดหรือกุศลสถานอย่างอื่น ซึ่งเป็นของกลางสำหรับมหาชน ให้เป็นหน้าที่กรรมการอำเภอจะต้องคอยตรวจตราอุดหนุนผู้ปกครองอย่าให้ผู้ใดรู้ล้ำเบียดเบียนที่อื่นนั้น” อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถื่น พ.ศ. 2457 มาตรา 5 ให้เสนาบดีผู้บัญชาการปกครองท้องที่มีอำนาจตั้งกฎข้อบังคับ โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตและประกาศในราชกิจจานุเบกษา จึงประกาศ กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ไว้ ณ วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1921) และประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1921) ระบุว่า

...บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่า ที่ศาลเจ้าซึ่งเป็นสถานที่เคารพและกระทำพิธีกรรมตามลัทธิของประชาชนบางจำพวกในกรุงสยาม นับว่าเป็นที่กุศลสถานสำหรับมหาชนประเภทหนึ่ง ซึ่งสมควรจะวางระเบียบการปกครองขึ้นไว้ให้เป็นหลักฐาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีกระทรวงนครบาลแลเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ตั้งข้อบังคับขึ้น...

(กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463, 2464, หน้า 13)

กฎเสนาบดีฉบับนี้ ใช้บังคับเฉพาะศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในที่ดินซึ่งรัฐเป็นเจ้าของ แบ่งข้อบังคับออกเป็น 6 เรื่อง 25 ข้อ (กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463, 2464, หน้า 13-23) ดังนี้

1) ว่าด้วยกฎและคำอธิบาย (ข้อ 1-2) กำหนดว่า กฎเสนาบดีฉบับนี้ใช้บังคับเฉพาะศาลเจ้าที่ตั้งบนที่ดินของรัฐหรือมีรัฐเป็นผู้ปกครองที่ดิน ลักษณะของศาลเจ้าคือที่ก่อสร้างเป็นทรวดทรงสำหรับประดิษฐานรูปเคารพ เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ

2) ว่าด้วยที่ดินที่ศาลเจ้าตั้งอยู่ (ข้อ 3-8) กำหนดว่า ศาลเจ้าที่เอกชนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินไม่อยู่ภายใต้กฎนี้ ยกเว้นได้ยกที่ดินอุทิศให้เป็นกรรมสิทธิ์ของศาลเจ้า ที่ดินนั้นจะตกอยู่ใน การปกครองของรัฐเพื่อทำนุบำรุงให้เป็นประโยชน์แก่มหาชน โดยที่ดินในเขตกรุงเทพมหานครให้ออกโฉนดในนามกรมพระนครบาล หัวเมืองนอกเขตกรุงเทพมหานครให้ออกโฉนดในนามกระทรวงมหาดไทย อีกทั้งเมื่อศาลเจ้าตกอยู่ในความปกครองของรัฐ หากประสงค์การก่อสร้างต่อเติมสิ่งหนึ่งสิ่งใดในพื้นที่

ต้องแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรกับนายอำเภอผู้ปกครองท้องถิ่นก่อน ศาลเจ้าที่ขึ้นทะเบียนแล้ว
จะเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นอย่างอื่นมิได้ ยกเว้นได้ร่างหรือรัฐบาลจำเป็นต้องใช้ประโยชน์

3) ว่าด้วยฐานะของศาลเจ้าและทะเบียนศาลเจ้า (ข้อ 9-10) กำหนดให้ศาลเจ้าต้อง
มีทะเบียนศาลเจ้า โดยระบุ เลขลำดับศาลเจ้า ชื่อศาลเจ้า ที่ตำบล อำเภอ จังหวัดที่ตั้งของศาลเจ้า ชื่อ
อายุ อาชีพ และที่พักของผู้ปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่อง

4) ว่าด้วยการตั้งและการถอน ผู้จัดการการปกครองศาลเจ้า และผู้ตรวจตรา
สอดส่อง (ข้อ 11-19) กำหนดให้ ศาลเจ้ามีผู้จัดการการปกครองศาลเจ้า และผู้ตรวจตรา
ให้เหมาะสมแก่ศาลเจ้าหรือหลายศาลเจ้ารวมกัน ให้ออกใบอนุญาตตั้งโดยอธิบดีกรมพระนครบาลหรือ
นครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาลหรือผู้ว่าราชการจังหวัด

กำหนดให้ ผู้จัดการการปกครองศาลเจ้า และผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้า เป็นผู้
หน้าที่กระทำการเพื่อประโยชน์แก่ศาลเจ้า และมีคุณสมบัติ เป็นผู้นับถือในลัทธินั้น มีอายุ 20 ปีขึ้นไป
มีอาชีพและหลักฐานดี ไม่เคยต้องคำพิพากษาของศาล เป็นอั้งยี่ ซ่องโจร ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์
ปล้นทรัพย์ ฉ้อโกง ยกยอกทรัพย์ รับของโจร หรือ เคยได้เสียกรรมสิทธิ์ที่ศาลเจ้า รวมทั้งต้องเป็นคนใน
บังคับสยาม³

ผู้จัดการศาลเจ้า มีอำนาจหน้าที่ จัดการทั่วไปในกิจการศาลเจ้า หากมีคดีพิพาท
ให้ผู้จัดการศาลเจ้าแจ้งอธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาลหรือผู้ว่าราชการ
จังหวัด

ผู้ตรวจตราสอดส่อง มีอำนาจหน้าที่ ตรวจตรากิจการเกี่ยวกับศาลเจ้า รวมทั้ง
บัญชีกิจการและผลประโยชน์ของศาลเจ้า มีอำนาจเหนือผู้จัดการศาลเจ้า หากพบหรือสงสัยว่า ภายใน
ศาลเจ้าเป็นที่ชุมนุมอั้งยี่หรือซ่องโจร เล่นการพนัน ให้แจ้งนายอำเภอท้องถิ่น

5) ว่าด้วยประโยชน์อันเกิดแก่ศาลเจ้า (ข้อ 20-21) กำหนดให้ อธิบดีกรม
พระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาลหรือผู้ว่าราชการจังหวัด สั่งผู้จัดการการปกครอง
ศาลเจ้า และผู้ตรวจตราสอดส่อง ทำและยื่นแสดงบัญชีผลประโยชน์รายรับและรายจ่าย เป็นรายเดือน รายปี
หรือตามแต่การสั่งประกาศให้สาธารณชนรับทราบ และให้อำนาจท้องถิ่นทำการตรวจตราหรือเรียกมาตรวจ

6) ว่าด้วยการกำหนดโทษผู้กระทำความผิด (ข้อ 22-25) กำหนดโทษแก่บุคคลผู้กระทำความผิด
ผู้บุกรุกเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์ของศาลเจ้า เข้าไปซ่อนตัวให้ลงโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน
200 บาท แต่หากเป็นการกระทำความผิดในยามค่ำคืน และมีพรรคพวกมากกว่า 3 คน ลงโทษจำคุกไม่เกิน
3 ปี และปรับไม่เกิน 500 บาท

ผู้จัดการการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้า ไม่แสดงหรือขัดขืนไม่
มอบบัญชีศาลเจ้า มีความผิดขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน แสดงบัญชีอันเป็นเท็จ มีความผิดปรับไม่เกิน 200 บาท
เมื่อผู้จัดการการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้ากระทำความผิด ให้ถอนใบอนุญาตการเป็นผู้จัดการ

³ คนในบังคับสยาม หมายถึง คนที่ขึ้นทะเบียนเป็นคนในบังคับกฎหมายของสยาม เนื่องจากหลัง ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) สยามลงนาม
สนธิสัญญากับชาติมหาอำนาจหลายชาติ เป็นผลให้เสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต กฎหมายสยามไม่มีอำนาจบังคับคนในบังคับชาติเหล่านั้น
เพื่อความคุ้มครองทางกฎหมายและประโยชน์ทางการค้าชาวจีนในสยามจำนวนมากสมัครใจเป็นคนในบังคับของชาติมหาอำนาจ

การปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าหากฝ่าฝืนขัดขึ้นทำในตำแหน่งเดิมให้มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี และปรับไม่เกิน 500 บาท

จะเห็นได้ว่า ข้อบังคับในกฎหมายฉบับนี้ว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 เป็นกฎหมายที่รัฐมุ่งควบคุม ตรวจตรา สอดส่อง พื้นที่ กิจกรรม และการเงินของชาวจีนที่กระทำผ่านศาลเจ้า ด้วยการให้ออกโฉนดที่ดินศาลเจ้าในนามรัฐให้อำนาจรัฐแต่งตั้งผู้จัดการปกครอง ผู้ตรวจตราสอดส่อง ศาลเจ้า รวมถึงมีอำนาจในการตรวจบัญชีผลประโยชน์ศาลเจ้า

หลังการประกาศกฎหมายฉบับนี้ว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า หลวงภักดีภัทรการ (กอสวยเจียะ)⁴ กับชาวจีนรวม 678 รายชื่อ (ยี่ห้อ) ได้ทูลเกล้าฯถวายฎีกา ขอพระมหากรุณาธิคุณให้ ยกเลิกกฎหมายฉบับนี้ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1921) ด้วยเหตุว่าเป็นกฎหมายที่ตัดสิทธิ์และ ผิดประเพณี โดยให้เหตุผลประกอบ (กระทรวงนครบาล, 2466) ดังนี้

1) ชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารต่างสร้างศาลเจ้าเฉพาะของกลุ่มตน ไม่ยุ่งเกี่ยว ปะปนกัน และคอยระวังไม่ให้พวกจีนต่างภาษาเข้ามาในสมาคมหรือจัดการอย่างหนึ่งอย่างใด

2) การ “บังคับ” ให้ลงนามในหนังสือมอบอำนาจให้นายทะเบียนที่ดินออก โฉนดที่ดินที่ตั้งศาลเจ้าในนามกรมพระนครบาล พวกข้าพระพุทธเจ้ามีความ “รังเกียจ” สามารถสรุปได้ 2 เรื่อง คือ

2.1) ที่ดิน การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินของศาลเจ้าให้อยู่ในนามกรมพระนครบาล เป็นการกระทำที่ตัดสิทธิ์ในที่ดินของชาวจีน จึงเกิดความกังวลว่าเมื่อเวลาผ่านไปที่ดินจะถูกรวม กลายเป็นที่ดินของหลวง ชาวจีนไม่สามารถหาประโยชน์หรือใช้ประโยชน์จากที่ดิน รวมทั้งการให้ออนที่ดิน ไปอยู่ในนามกรมพระนครบาลก็ไม่ได้มีการจ่ายค่าตอบแทนตามที่เคยปฏิบัติ

2.2) การแต่งตั้งผู้จัดการดูแลศาลเจ้า กฎหมายฉบับนี้เปิดโอกาสให้บุคคล เสนอตัวเพื่อตั้งเป็นผู้จัดการดูแลศาลเจ้า บุคคลนั้นอาจเป็นบุคคลที่ต้องการเข้ามาแสวงหาประโยชน์ใน ศาลเจ้า หรือ อธิบดีกรมพระนครบาลอาจตั้งคนของตนมาทำหน้าที่ ซึ่งเป็นการผิดประเพณีที่ชาวจีนกลุ่ม ภาษาต่าง ๆ จะทำการปกครองดูแลศาลเจ้าของตน

หลังมีการทูลเกล้าฯถวายฎีกาของหลวงภักดีภัทรการและพวก ตั้งเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1922/พ.ศ. 2465) มหาอำมาตย์ตรี พระยาเพชรปานิ อธิบดีกรม พระนครบาล มีคำสั่งให้ท้องที่ตรวจสอบชาวจีนที่ลงชื่อในฎีกา ตรวจสอบได้ 441 รายชื่อ (กระทรวง นครบาล, 2466) ได้ความว่า มีชาวจีนไปขอให้ลงชื่อหรือประทับตรา โดยอธิบายว่า หลวงจะเอาศาลเจ้า เก่าที่เป็นของจีนไป (กระทรวงนครบาล, 2464ข) ในบางพื้นที่ให้การว่า เขาขอให้ลงชื่อก็ลงโดยไม่ทราบ ข้อความในฎีกา (กระทรวงนครบาล, 2464ก)

⁴ หลวงภักดีภัทรการ (กอสวยเจียะ) เป็นผู้นำห้างง่วนฮวดเส่งดำเนินธุรกิจข้าวและโรงสี เขาเป็นผู้มีบทบาทโดดเด่นของสมาคมพาณิชย์จีนซึ่งเป็นองค์กรนำสูงสุดของชุมชนการค้าจีน โดยดำรงตำแหน่งนายกสมาคมถึง 4 สมัย บิดาของเขาออกมาหัวใช้เวลา 20 ปี สร้างอาณาจักรการค้าขึ้นในฮ่องกง ขยายการค้าข้าวและธุรกิจครอบคลุมการค้าในสยาม ฮ่องกง สิงคโปร์ และชวา เขา กอสวยเจียะเป็นบุตรชายคนที่ 7 ของ กอมาหัว ครอบครัวให้เขาดูแลธุรกิจของครอบครัวที่กรุงเทพฯ กอสวยเจียะมีบทบาทในการก่อตั้งโรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ (ค.ศ. 1903) สมาคมพาณิชย์จีน (ค.ศ. 1914) โรงเรียนเผยอิง (ค.ศ. 1916) ในปี 1927 (พ.ศ. 2470) ธุรกิจของเขาประสบปัญหาทำให้ต้องคำพิพากษาล้มละลายในวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ. 1927 (พ.ศ. 2472) (พรรณิ บัวเล็ก, 2561, หน้า 303-313)

ในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1922) เจ้าพระยามรราชเสนาบดีกระทรวงนครบาล ได้ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เลขที่ 199/6039 ลงวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2464 ผ่าน มหาเสวกเอก พระยาจักรปาณิศร-ศิริวิสุทธิ ราชเลขาฯ การตอบโต้ฎีกาหลวงภักดีภัทรการกับพวกที่ขอให้เลิกกฎเสนาบดีฯ โดยอธิบายเหตุผลและความจำเป็นของกฎเสนาบดี ว่า “...การออกกฎเรื่องศาลเจ้านี้ ก็ด้วยมีเหตุผลที่รัฐบาลจะต้องเข้าเกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์แก่การปกครองรักษาความสงบเรียบร้อยหลายประการ..” (กระทรวงนครบาล, 2466) โดยยกเหตุผลประกอบว่า

(1) เพื่อป้องกันการใช้ศาลเจ้าเป็นช่องหรือสมาคมลับ จึงจำเป็นต้องเป็นเจ้าหน้าที่ต้องควบคุมสถานที่อันเป็นที่กลางการสมาคมของพวกจีน มิให้ก่อเหตุวุ่นวายดังที่เคยปรากฏ เช่น การนัดหยุดงาน ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ใน ค.ศ. 1915 (พ.ศ. 2458) และ ค.ศ. 1919 (พ.ศ. 2462)

(2) เพื่อมิให้สิทธิและผลประโยชน์ของศาลเจ้าตกอยู่กับหัวหน้าหรือผู้มีกำลังบางคน เช่น ที่มีการฟ้องร้องช่วงชิงผลประโยชน์ในศาลเจ้าหลายเรื่อง อีกทั้งการให้แสดงบัญชีของศาลเจ้าก็เป็นการรักษาผลประโยชน์แก่สาธารณชน ป้องกันการนำเงินศาลเจ้าไปเจือจุนเลี้ยงสมาคมและโรงเรียนจีนในกรุงเทพฯ

(3) สำหรับนามในโฉนดศาลเจ้าก็ให้ระบุชื่อศาลเจ้าในโฉนด มิได้ใส่เพียงนามกรมพระนครบาล

(4) การให้อำนาจทางราชการแต่งตั้งผู้จัดการศาลเจ้านั้น รัฐทำอยู่แล้วในการแต่งตั้งตรัสตี⁵

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรวจฎีกาของหลวงภักดีภัทรการและพวกรวมถึงคำชี้แจงของเสนาบดีกระทรวงนครบาล ในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2464 (ค.ศ. 1922/พ.ศ. 2465) ทรงมีพระราชกระแสว่า “เห็นว่ากฎที่กล่าวมานั้นดีอยู่แล้ว ยังไม่ควรแก้ไขให้ยากฎฉบับนี้เสีย” (กระทรวงนครบาล, 2466)

จะเห็นได้ว่า จุดประสงค์แท้จริงของการประกาศใช้กฎเสนาบดีฉบับนี้ “เพื่อประโยชน์แก่การปกครองรักษาความสงบเรียบร้อย” “ป้องกันเอาเงินศาลเจ้าไปเจือจุน... สมาคมโรงเรียนจีน” อันเป็นเหตุจากเรื่องความมั่นคง รัฐระวังสำนึกชาตินิยมจีนที่เป็นภัยต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง กฎเสนาบดีฉบับนี้จึงประกาศโดยมีวัตถุประสงค์หลักให้อำนาจรัฐในการเข้าควบคุม ตรวจสอบ สอดส่อง การใช้พื้นที่และผลประโยชน์จากศาลเจ้าของชาวจีน มิใช่เพื่อให้ศาลเจ้าเป็นกุศลสถานสำหรับมหาชน

1.2 ผล

ภายหลังประกาศกฎเสนาบดีกระทรวงว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ศาลเจ้าในประเทศไทยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ศาลเจ้าในปกครองของรัฐ และศาลเจ้าเอกชน

⁵ ตรัสตี (ทรัสตี=trustee) ผู้รักษาทรัพย์ ผู้ได้รับความไว้วางใจในการจัดการทรัพย์

สำหรับศาลเจ้าในปกครองของรัฐ จากเดิมมีลักษณะเป็นศาลเจ้าเฉพาะของชาวจีนแต่ละกลุ่มสำเนียงภาษากลายเป็นกุศลสถานสำหรับมหาชนภายใต้การควบคุมของรัฐ โดยในขั้นต้นศาลเจ้าในปกครองเขตพระนครอยู่ภายใต้การปกครองของกระทรวงนครบาล และศาลเจ้านอกเขตพระนครขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย ต่อมาใน พ.ศ. 2465 (ค.ศ. 1922) ร.6 ทรงโปรดให้รวมกระทรวงนครบาลเข้ากับกระทรวงมหาดไทย ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) มีการจัดระเบียบกรมในกระทรวงมหาดไทย โฉนดที่ดินศาลเจ้าทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัดได้ออนกรรมสิทธิ์และออกโฉนดในนาม “กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย (ที่ดินศาลเจ้า.....)” (กระทรวงมหาดไทย, 2476-2477)

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) ทั่วประเทศมีศาลเจ้าในปกครองของกระทรวงมหาดไทย จำนวน 674 ศาล ใน 65 จังหวัด อาศัยอำนาจกฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเงินศาลเจ้า พ.ศ. 2520 (ค.ศ. 1977) (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2548, หน้า 31-33; กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2552ข) กระทรวงมหาดไทยได้แต่งตั้งข้าราชการของกระทรวงเป็น “คณะกรรมการควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้า (คกก.ศจ.)” มีหน้าที่ ควบคุมตรวจตราสอดส่องกิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้าทั่วราชอาณาจักร มีอำนาจสั่งการเกี่ยวกับการบูรณะซ่อมแซม การจัดหาผลประโยชน์ การจ่ายเงินของศาลเจ้า และการพิจารณาสั่งการเกี่ยวกับการเช่าที่ดินและอาคารศาลเจ้า รวมทั้งกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้า

ผู้แทนคณะกรรมการควบคุมฯ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 มกราคม 2566) ให้ข้อมูลว่า คณะกรรมการกำหนดการประชุม ทุก 2 เดือน นอกจากการประชุมคณะกรรมการยังกำหนดแผนการตรวจเยี่ยมศาลเจ้าเดือนละ 10 แห่ง (กรรมการ 5 คน ๆ ละ 2 แห่ง) การตรวจเยี่ยมเน้นให้ศาลเจ้าแต่งตั้งผู้จัดการปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้าให้เป็นปัจจุบัน ดูแลสถานที่ให้เป็นระเบียบ สะอาด เรียบร้อย ไม่ให้มีการรุกร้าแนวเขต โดยเฉพาะศาลเจ้าในพื้นที่เศรษฐกิจ คณะกรรมการฯ พยายามสร้างมาตรฐานการบริหารศาลเจ้า โดยจัด “โครงการคัดเลือกศาลเจ้าบริหารงานดีเด่น” และ “โครงการประเมินผลศาลเจ้ามาตรฐาน” เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการบริหารงานศาลเจ้าให้เป็นไปตามกฎเสนาบดีฯ ระเบียบการเงินศาลเจ้า และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ด้านการเงินโดยระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเงินศาลเจ้า พ.ศ. 2520 คณะกรรมการฯ มีอำนาจสั่งการเกี่ยวกับการบูรณะซ่อมแซม การจัดหาผลประโยชน์ การจ่ายเงินของศาลเจ้า และการพิจารณาสั่งการเกี่ยวกับการเช่าที่ดินและอาคารศาลเจ้า รวมทั้งกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้า ซึ่งกำหนดให้ผู้จัดการปกครองศาลเจ้าต้องนำเงินผลประโยชน์ของศาลเจ้า เช่น เงินที่มีผู้อุทิศ (หักกรายจ่าย) ค่าบำรุงศาลเจ้า ค่าเช่าที่ดิน อาคาร และแพ่งค่า นำส่งท้องที่เพื่อฝากเก็บไว้กับกรมการปกครอง เมื่อต้องการใช้ในกิจการศาลเจ้า ให้ผู้จัดการปกครองศาลเจ้าและผู้ตรวจตราสอดส่องดำเนินการขออนุมัติใช้เงินฝากเก็บไว้กับคณะกรรมการฯ ไม่เกินวงเงินฝากเก็บของศาลเจ้าแห่งนั้นผ่านหน่วยงานในท้องที่ แม้ระเบียบอนุญาตให้ศาลเจ้าสามารถขออนุมัติใช้เงินฝากเก็บในกิจการศาลเจ้าได้ แต่ความไม่คล่องตัวในการใช้จ่ายตามระบบราชการ ทำให้ศาลเจ้าพยายามหลีกเลี่ยง บางแห่งจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิของศาลเจ้าขึ้น หรืออุทิศผ่านสมาคมผู้อุปถัมภ์ศาลเจ้า เพื่อความคล่องตัวในการบริหารเงินของศาลเจ้า (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2552ก) ในบางครั้งเมื่อเงินบริหารกิจการศาลเจ้า

ไม่เพียงพอ ศาลเจ้าจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากสมาคมตระกูลภาษา สมาคมตระกูลแซ่ หรือผู้อุปถัมภ์ศาลเจ้า เพื่อใช้จ่ายในกิจการศาลเจ้า ภายหลังการจัดกิจกรรมประจำปีมีรายได้จากผู้ศรัทธาจึงคืนเงินยืมเหล่านี้ ค่าใช้จ่ายในกิจการศาลเจ้ายังรวมถึงการจ่ายเงินค่าเช่าที่ดินอันเป็นเงินผลประโยชน์ของศาลเจ้า กรรมการศาลเจ้าแห่งหนึ่งกล่าวแสดงความรู้สึกไว้ว่า “เราต้องหาเงินมาจ่ายค่าเช่าที่ดินของเราเอง” (นายศรัทธา เทวาทัทธักซ์ (นามสมมติ), การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 ธันวาคม 2565)

กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยโดยคณะกรรมการควบคุมตรวจสอบตราสวดส่อง กิจการต่าง ๆ ของศาลเจ้าทราบถึงปัญหาการเงินและความสำคัญของศาลเจ้า จึงสนับสนุนให้ศาลเจ้าเปิดพื้นที่ให้คนในทุกระดับเข้ามาใช้พื้นที่ศาลเจ้าเป็นแหล่งเรียนรู้ เปิดพื้นที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม ส่งเสริมให้ศาลเจ้าประชาสัมพันธ์ ปรับปรุงสถานที่ เพื่อเปิดพื้นที่ให้คนภายนอกวัฒนธรรมมี ส่วนร่วมในกิจกรรมของศาลเจ้าให้มากยิ่งขึ้น (นายปรีชา อนันต์วรนาถ, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 มกราคม 2566) ศาลเจ้าพยายามประชาสัมพันธ์และถ่ายทอดสดกิจกรรมตามประเพณีของศาลเจ้าผ่าน สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อหวังการเข้าถึงและดึงดูดผู้ศรัทธา ผู้สนใจ และนักท่องเที่ยวเข้ามายังศาลเจ้า ศาลเจ้าในปัจจุบันจึงไม่เพียงทำหน้าที่เป็นกุศลสถานสำหรับมหาชนเท่านั้น ยังพัฒนาเป็นสถานที่ ท่องเที่ยว เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนแก่ผู้สนใจอีกด้วย

2. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยพบว่า การประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 มีที่มา จากบริบททางการเมืองในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ชาวจีนในสยามเกิดความรู้สึกชาตินิยมจีน จากสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศส่งผลให้รัฐบาลสยามจับตาและออกมาตรการเพื่อควบคุม ชาวจีนในสยาม หนึ่งในมาตรการ คือ กฎหมายฉบับนี้ด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 ที่มีข้อบังคับ ให้ผู้อำนวยการเป็นผู้แต่งตั้งผู้จัดการปกครองและผู้ตรวจตราสวดส่องศาลเจ้า รวมทั้งการให้แสดงบัญชี ศาลเจ้าแก่สาธารณชน เพื่อควบคุม ตรวจสอบ สวดส่อง ศาลเจ้าพื้นที่กลางของชาวจีน ตามบริบทของ การเมืองในขณะนั้น ทำให้ศาลเจ้าเปลี่ยนฐานะจากกุศลสถานสำหรับชุมชนจีนแต่ละสำเนียงภาษาเป็น พื้นที่สาธารณะสำหรับชาวจีนทุกกลุ่มในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน ก่อนปรับเปลี่ยนหน้าที่ในปัจจุบัน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและกุศลสถานสำหรับมหาชน

กฎหมายฉบับนี้ และระเบียบว่าด้วยการเงินศาลเจ้า ที่ให้อำนาจรัฐเข้าควบคุมบัญชีและ ผลประโยชน์ของศาลเจ้า ส่งผลต่อความคล่องตัวในการบริหารศาลเจ้า ในปัจจุบันศาลเจ้าในพื้นที่วิจัยต้อง บริหารเงินผ่านมูลนิธิหรือยืมเงินจากผู้อุปถัมภ์ เช่น สมาคมตระกูลแซ่ คณะกรรมการศาลเจ้า หรือ ผู้ศรัทธา เพื่อใช้จ่ายในกิจการศาลเจ้า สอดคล้องกับ การวิจัยศาลเจ้าในปกครองกระทรวงมหาดไทยพื้นที่ จังหวัดภูเก็ต พบว่า กฎระเบียบที่กำกับศาลเจ้ามีเนื้อหาไม่สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของ เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งขั้นตอนของระบบราชการ อัตราการเบิกจ่ายที่ไม่เหมาะสม ความล่าช้าของ การอนุมัติที่ไม่เหมาะสมกับการกิจ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานศาลเจ้า (วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์, 2559, หน้า 137-138)

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับกฎหมายฉบับนี้ตามสมมติฐาน คือ เมื่อบริบทสังคมปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงชาวจีนกลายเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน อีกทั้งมิได้มีอุดมการณ์ชาตินิยมจีนหรือแสดงออกว่าเป็น

ภัยจำเป็นต้อง“ปกครองรักษาความสงบเรียบร้อย” เมื่อเป็นเช่นนั้นกฎเสนาบดีฯ ที่มีข้อบังคับให้อำนาจอรัฐในการควบคุม ตรวจสอบ สอดส่องศาลเจ้า ที่ใช้มากกว่าร้อยปี รวมทั้งระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเงินศาลเจ้า พ.ศ. 2520 ยังคงมีความจำเป็นหรือถึงเวลาที่ควรต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไข เพื่อให้กฎข้อบังคับเกี่ยวกับศาลเจ้ามีความทันสมัยเหมาะสมกับหน้าที่ของศาลเจ้าและบริบทสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้เน้นการศึกษาเรื่องกฎเสนาบดีว่าด้วยกุลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 เรื่องที่มาและผลต่อศาลเจ้าเท่านั้น จึงควรมีการศึกษากฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าในปกครองของกระทรวงมหาดไทย และศาลเจ้าเอกชน เพิ่มเติม
2. การที่ภาครัฐใช้กฎเสนาบดีว่าด้วยกุลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463 และระเบียบการเงินศาลเจ้า พ.ศ. 2520 ในการปกครองศาลเจ้าไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน สมควรแล้วหรือยังที่กระทรวงมหาดไทยจะต้องพิจารณาปรับปรุงแก้ไขข้อกำหนดเกี่ยวกับศาลเจ้าให้สอดคล้องกับสถานการณ์เพื่อให้เกิดความคล่องตัวกับการบริหารและการจัดการการเงินของศาลเจ้า

หมายเหตุ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

บรรณานุกรม

- กฎเสนาบดีว่าด้วยที่กุศลสถานชนิดศาลเจ้า พ.ศ. 2463. (2464, 24 เมษายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 38, หน้า 13-23.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2548). **คู่มือการปฏิบัติงานทะเบียนศาลเจ้า**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อสาธิตราชบัณฑิตยสถาน กรมการปกครอง.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2552ก). **รายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมตรวจตรา สอดส่องกิจการต่างๆ ของศาลเจ้า (คกก.ศจ.) ครั้งที่ 1/2552**. ห้องประชุมกรมการปกครอง 1 ชั้น 2 อาคารกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2552ข). **รายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมตรวจตรา สอดส่องกิจการต่างๆ ของศาลเจ้า (คกก.ศจ.) ครั้งที่ 6/2552**. ห้องประชุมกรมการปกครอง 1 ชั้น 2 อาคารกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2563). **ทำเนียบศาลเจ้า 100 ปี**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2453, 31 พฤษภาคม-24 มิถุนายน). **จีนหยุดงาน**. [เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5]. (ร.5 ต. 21/21). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- กระทรวงนครบาล. (2452, 11 มกราคม-14 กุมภาพันธ์). **ลายพระหัตถ์เลขาเรื่องหนังสือพิมพ์จีน**. [เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5]. (ร.5 น. 8.7/8). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- กระทรวงนครบาล. (2455, 2-30 ธันวาคม). **รายงานหลวงธรรณีฯ จำนวนเดือน ธันวาคม ร.ศ.131**. [เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6]. (ร.6 น 4.7/36). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- กระทรวงนครบาล. (2464ก, 6-20 กุมภาพันธ์). **รายงานแลบำญชีสอบสวนยี่ห้อที่พวกจีนทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา อำเภोजักรวรรดิ ราษฎร์บูรณะ นางเล้ง พาหุรัต บุคคโล ป้อมปราบฯ ราษฎร์บูรณะ บางกอกใหญ่**. [เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6]. (ร.6 น 25.1/2). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- กระทรวงนครบาล. (2464ข, 14 กุมภาพันธ์). **คำสั่งลับเกี่ยวกับการสั่งให้อำเภอต่าง ๆ สอบสวนเรื่อง ศาลเจ้า**. [เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6]. (ร.6 น 25.1/3). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- กระทรวงนครบาล. (2466, 22 พฤษภาคม-3 กันยายน). **ฎีกาหลวงภักดีภัทรากรกับพวกขอให้เลิกกฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า**. [เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6]. (ร.6 น 1/46). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

กระทรวงมหาดไทย. (2476, 21 พฤศจิกายน-2477, 30 พฤษภาคม). เดิมที่ศาลเจ้ากระทรวงมหาดไทย เคยมีหนังสือถึงกระทรวงเกษตรฯ ให้เขียนว่า “กรมปลำพัง กระทรวงมหาดไทย(ที่ศาลเจ้า)” บัดนี้ได้มีกฤษฎีกาจัดระเบียบกรมในนามกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2476 ขึ้นใหม่ กระทรวงเกษตรจึงหารือไปยังกระทรวงมหาดไทย ว่าต่อไปจะให้เขียนนามผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินของศาลเจ้าอย่างไร กระทรวงมหาดไทยคาดว่าจะให้เขียนว่า “กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย...” คำสั่งกรมที่ 22/2476 การเขียนนามผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน ศาลเจ้ากรุงเทพมหานครและหัวเมือง “กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย (ที่ศาลเจ้า....)” หน้าที่ทำการอยู่แก่คณะกรรมการจังหวัด คำสั่งกรมที่ 27/2477 เพิ่มเติมคำสั่งที่ 22/2476 ข้อ 1 วรรค 2 ว่า ถ้าเป็นที่ทำประโยชน์ของศาลเจ้าให้เขียนดังนี้ กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย (ที่ทำประโยชน์ศาลเจ้า...). [เอกสารกรมที่ดิน]. (มท.0601.1/537). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ธมาภรณ์ พุ่มพิจ และพรณี บัวเล็ก. (2566). การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของศาลเจ้าจีนในเขตกรุงเทพชั้นใน.

วารสารศิลปศาสตร์ มทร.กรุงเทพ, 5(1), หน้า 41-54.

พรณี บัวเล็ก. (2561). ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457-2482: บทเรียนจากความรู้โรจน์สู่โลกนาฏกรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457. (2457, 17 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 31, หน้า 229-274.

วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์. (2559). การพัฒนาแนวทางการจัดการองค์การไม่แสวงหากำไร ประเภทศาลเจ้า ในการปกครองของกระทรวงมหาดไทยสู่การเป็นองค์การที่ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2534). รายงานการวิจัยเรื่องชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและภูมิลำเนาเดิมที่เฉาซ่าน สมัยที่หนึ่ง ทำเรื่องจางหลิน (2310-2393). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. (2565). เทพเจ้าจีน ในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: มติชน.

เออิจิ มูราซึกิ. (2562). ต้นกำเนิดลัทธิชาตินิยมในสังคมชาวจีนในประเทศไทย. วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์, 6(2), หน้า 19-79.

ภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก เพื่อการรู้เท่าทันสื่อ: กรณีศึกษานักศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Language and Ideology in Discourse of Product Advertisement in Facebook Page for Media Literacy: A Case Study of Students at Chandrakasem Rajabhat University

วันที่รับบทความ: 9 เมษายน 2567

ณัฐนันท์ สีสาวีสิทธิ์¹

วันที่แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 2 พฤษภาคม 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ตั้งแต่กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2564 จำนวน 8 เพจ รวมทั้งสิ้น 326 ตัวอย่าง และ 2) ศึกษาความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมหลังจากได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 395 คน โดยใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยพบว่า 1) กลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าของเพจเฟซบุ๊ก มีดังนี้ กลวิธีทางวจนภาษา ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้ทัศนภาพ การใช้ประโยคแสดงความขัดแย้ง การอ้างถึงการกล่าวเกินจริง การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้อุปลักษณ์ และการใช้มูลบท กลวิธีทางอวจนภาษา ได้แก่ การใช้ภาพประกอบการโฆษณา และการใช้อวจนภาษาประกอบข้อความ กลวิธีทางภาษาดังกล่าวได้นำเสนอความคิดในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก ได้แก่ ชุดความคิดเกี่ยวกับความงาม ชุดความคิดเกี่ยวกับความทันสมัย และชุดความคิดเกี่ยวกับความสุข ทั้งนี้ความคิดความเชื่อต่าง ๆ สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ตอกย้ำและผลิตซ้ำสะท้อนถึง “อุดมการณ์บริโภคนิยม” และ 2) ความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ใน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
e-mail: natthan.l@gmail.com

วาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊กหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา อุดมการณ์ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ วาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก การรู้เท่าทันสื่อ

Language and Ideology in Discourse of Product Advertisement in Facebook Page for Media Literacy: A Case Study of Students at Chandrakasem Rajabhat University

Received: April 9, 2024

Natthanan Leelachewasit ¹

Revised: April 24, 2024

Accepted: May 2, 2024

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the relationship between linguistic devices and ideology in the discourse of advertisements on Facebook pages based on the critical discourse analysis concept by using purposive sampling, and the sample consisted of 326 texts posted from July to December 2021 on 8 Facebook pages; 2) to examine media literacy competencies of students at Chandrakasem Rajabhat University (CRU) after undergoing training in linguistic devices and ideology in the discourse of advertisements on Facebook pages. The sample comprised 395 students. Tests were employed as research tools. The statistics used in the data analysis were means, standard deviation, and the dependent sample t-test (significance level = .05). The results of the study were as follows: 1) the linguistic devices that implied ideology in the discourse of advertisements on Facebook pages included verbal communication strategies, namely lexical selection, modalities, concession sentences, allusions, hyperbole, rhetorical questions, metaphor, and presupposition; and non-verbal communication strategies, such as advertising illustrations and non-verbal communication and texts in advertising. These linguistic devices presented ideas in the discourse of advertisements on Facebook pages, namely mindsets concerning beauty, mindsets concerning modernity, and mindsets concerning happiness. These beliefs and tenets were systematically related, reinforced, and reproduced by one another to reflect the ideology of “consumerism”; 2) the CRU students’ media literacy competencies concerning linguistic devices and ideology in the

¹ Asst.Prof.Dr., Bachelor of Education Program in Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University
e-mail: natthanan.l@gmail.com

discourse of advertisements on Facebook pages after undergoing the training were higher than their competencies before receiving the training at .05 level of significance.

Keywords: linguistic devices, Ideology, Critical Discourse Analysis, Discourse in Advertisements on Facebook Pages, Media Literacy

บทนำ

การรู้เท่าทันสื่อคือการที่บุคคลสามารถเข้าถึง วิเคราะห์ และประเมินเนื้อหาของสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ได้ (Potter, 2005, pp.7-8) ทั้งนี้ผู้บริโภคสื่อควรบริโภคข้อมูลต่าง ๆ อย่างระมัดระวัง ใช้วิจารณญาณ รู้จัก วิเคราะห์ ตั้งคำถาม และประเมินค่าข้อมูล ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรให้ความรู้และปลูกฝังแก่ประชากรของประเทศ การรู้เท่าทันสื่อเป็นทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ดังที่ปรากฏใน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 (2561, หน้า 30-32) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, หน้า 15) นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมจึงจำเป็นต้องมี ทักษะดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะการรู้เท่าทันสื่อการขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก (facebook) ซึ่งเป็นช่องทาง ออนไลน์ลักษณะหนึ่งที่ได้รับคามนิยมจากผู้ใ้

เพจเฟซบุ๊กโฆษณาขายสินค้าจัดเป็นวาทกรรมสื่อสารณะอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สำรวจ ความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมเบื้องต้น พบว่าส่วนใหญ่นักศึกษาซื้อสินค้า ประเภทเสื้อผ้า เครื่องสำอาง อาหาร ขนม และอาหารเสริม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ที่ปรากฏในวาทกรรมการโฆษณาขายสินค้าดังกล่าว โดยใช้แนวคิดวาทกรรม วิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis-CDA) ของ Fairclough (1995, pp. 95-98) เพื่อช่วยเผยให้เห็นสิ่งที่แฝงเร้นอยู่ในการโฆษณาขายสินค้าของเพจเฟซบุ๊ก ซึ่งเจ้าของเพจเฟซบุ๊กมีอำนาจ ในฐานะผู้ประกอบสร้างวาทกรรม ทำให้เกิดอุดมการณ์หรือความคิดความเชื่อบางประการ อันนำไปสู่การ ครอบงำความคิดความเชื่อของผู้บริโภค เพื่อเอื้อประโยชน์บางประการให้แก่ผู้ขาย อนึ่งงานวิจัยนี้เป็น งานวิจัยทางด้านภาษาไทยโดยประยุกต์ใช้แนวคิดทางภาษาศาสตร์ให้เกิดประโยชน์ในการตระหนักรู้เท่า ทันสื่อ โดยหลังจากที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในตัวบท อุดมการณ์บริบท นิยมที่สะท้อนผ่านกลวิธีทางภาษา การวิเคราะห์บริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการกระจายตัว บท การบริโภคและการตีความตัวบท รวมทั้งปัจจัยที่เกิดจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ผู้วิจัยนำ ผลการวิจัยดังกล่าวไปจัดอบรมให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ในที่นี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นให้นักศึกษามีทักษะสามารถ นำความรู้ไปใช้วิเคราะห์ ตีความ และประเมินค่าตัวบทและบริบทที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วย ให้นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมได้ใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการตระหนักรู้เท่าทันสื่อ

ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จะช่วยให้ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ จันทรเกษมส่วนหนึ่งสามารถวิเคราะห์ ตีความ และประเมินค่าโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก หากนักศึกษา ส่วนหนึ่งรู้เท่าทันสื่อในระดับดีจะทำให้นักศึกษาตระหนัก ตื่นรู้ นำไปใช้ในชีวิตจริง ทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อทาง การตลาด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้า ในเพจเฟซบุ๊ก

2. เพื่อศึกษาความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมหลังจากได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรของวัตถุประสงค์ที่ 1 คือ ข้อความโฆษณาในเพจขายสินค้าในเฟซบุ๊ก 4 ประเภท โดยผู้วิจัยจัดกลุ่มประเภทเพจจากการใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจการเข้าถึงเพจของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 160 คน ส่วนเพจกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 8 เพจ ดังนี้ 1) เพจประเภทเสื้อผ้า ได้แก่ เพจ 200 Baht เสื้อผ้าเดรสราคาถูก และเพจทุกตัวส่งฟรี Myshop เสื้อผ้าผู้หญิง 2) เพจประเภทเครื่องสำอาง ได้แก่ เพจเวชสำอาง Cher Skin Care และ เพจ Meilinda เครื่องสำอางเมลินดา 3) เพจประเภทอาหาร ได้แก่ เพจ Yayoi Japanese Restaurant ร้านอาหารญี่ปุ่นยาโยอิ และเพจปั้นคำหอม 4) เพจประเภทอาหารเสริม ได้แก่ เพจ Fitwhey อาหารเสริมสร้างกล้ามเนื้อลดไขมัน และเพจรากสามสิบสมุนไพร คุณสมฤทธิ์ ทั้งนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม 2564 จำนวน 326 ตัวอย่าง

ประชากรของวัตถุประสงค์ที่ 2 คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ชั้นปีที่ 1-4 ปีการศึกษา 2562-2565 จำนวน 8,886 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม จำนวน 383 คน ซึ่งคำนวณตามสูตรของ Yamane, T. (1967) จากนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (accidental sampling) เนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง โดยสุ่มจากนักศึกษาในรายวิชา GELT1001 ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร กลุ่ม 102-105 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ซึ่งรายวิชาดังกล่าวเป็นรายวิชาที่จัดให้นักศึกษาทุกคณะและทุกชั้นปีลงทะเบียนเรียน อย่างไรก็ตามมีนักศึกษากลุ่มตัวอย่างสนใจเข้าร่วมอบรม จำนวน 395 คน ซึ่งมากกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ข้างต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยของวัตถุประสงค์ที่ 1 ผู้วิจัยจัดทำ 1) แบบเก็บข้อมูล เป็นรูปแบบตารางระบุข้อมูล ดังนี้ ประเภทเพจ ชื่อเพจ วัจนภาษา อวัจนภาษา ได้แก่ ภาพโฆษณาและอวัจนภาษาประกอบข้อความ วันเวลาที่เพจเผยแพร่ข้อมูล และวันเวลาที่ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูล และ 2) แบบวิเคราะห์ข้อมูล โดยประยุกต์ใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ทั้ง 3 มิติ โดยแบ่งเป็น 5 ตาราง ได้แก่ การวิเคราะห์วัจนภาษาในตัวอย่าง การวิเคราะห์อวัจนภาษาในตัวอย่าง การวิเคราะห์อุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านกลวิธีทางภาษา การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้แต่ละตารางแยกตามประเภทเพจและชื่อเพจ จากนั้นผู้วิจัยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือดังกล่าว แล้วนำกลับมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยของวัตถุประสงค์ที่ 2 ได้แก่ แบบทดสอบก่อนอบรมและแบบทดสอบหลังอบรม เพื่อวัดความสามารถการรู้เท่าทันสื่อของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bloom (1956, pp. 6-9, 201-207) ด้านพุทธิพิสัย แต่เน้นเฉพาะการนำไปใช้ การวิเคราะห์การสังเคราะห์ และการประเมินค่า จากนั้นผู้วิจัยนำแบบทดสอบให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความ

เที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้วิธีการตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงดัชนีความสอดคล้อง (IOC) (สุวิมล
ตริกานันท์, 2551, หน้า 148) แล้วผู้วิจัยนำแบบทดสอบดังกล่าวไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่ม
ตัวอย่างจำนวน 30 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของวัตถุประสงค์ที่ 1 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งวจนภาษา ได้แก่
ถ้อยคำภาษาเขียน และข้อมูลวจนภาษา ได้แก่ รูปภาพและวจนภาษาที่ประกอบข้อความ ส่วนการเก็บ
รวบรวมข้อมูลของวัตถุประสงค์ที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 คน วิพากษ์ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 แล้ว
ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงและแก้ไข จากนั้นผู้วิจัยจัดอบรมให้ความรู้ให้กลุ่มตัวอย่าง ในหัวข้อ
“การอบรมความรู้เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก”
พร้อมการทำกิจกรรมให้กลุ่มตัวอย่างตอบคำถามเพื่อฝึกการคิดให้รู้เท่าทันสื่อ ในวันอาทิตย์ที่ 19 มีนาคม
2566 โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เวลา 9.30–12.30 น. และกลุ่มที่ 2 เวลา 13.00–16.00 น. ผ่าน
ระบบออนไลน์โปรแกรม Zoom ทั้งนี้ นักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้ทำแบบทดสอบก่อนและหลังการอบรม
จำนวน 20 ข้อ โดยใช้ Google Form เพื่อวัดความสามารถการรู้เท่าทันสื่อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของวัตถุประสงค์ที่ 1 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยประยุกต์ใช้แนวคิดวาทกรรม
วิเคราะห์เชิงวิพากษ์ทั้ง 3 มิติ ได้แก่ 1) ตัวบท ได้แก่ กลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ ซึ่งในที่นี้แบ่งออกเป็น
วจนภาษาและวจนภาษา และอุดมการณ์ที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษา 2) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และ 3) วิถี
ปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลของวัตถุประสงค์ที่ 2 ผู้วิจัยนำผลการทดสอบมา
ดำเนินการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์
หาค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง IOC 2) การวิเคราะห์
หาประสิทธิภาพของแบบทดสอบก่อนอบรมและแบบทดสอบหลังอบรม จำนวน 20 ข้อ เพื่อวัดการรู้เท่าทันสื่อ
ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม โดยใช้สถิติ การหาค่าความยาก การหาค่าอำนาจจำแนก
การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ และ 3) การวิเคราะห์หาค่าผลความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ
ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม โดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ
ทดสอบ t-test ของคะแนนที่ได้รับจากผลการทดสอบวัดความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขาย สินค้าในเพจเฟซบุ๊ก

1.1. กลวิธีทางภาษาและอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก

1.1.1 กลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก

1) กลวิธีทางวจนภาษา

1.1) การเลือกใช้คำศัพท์ มีดังนี้ 1) คำเรียก คือ คำเรียกชื่อ เพื่อให้ทำให้เข้าถึง
บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ซื้อเป้าหมายได้ง่ายยิ่งขึ้น สื่อถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้ซื้อ แสดงถึงรสนิยมและ

วิถีชีวิตสมัยใหม่ เช่น สายคลีน สาวกคีโต เป็นคำเรียกผู้ที่รับประทานอาหารเพื่อดูแลสุขภาพและลดน้ำหนัก ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังปรากฏคำเรียกขาน เพื่อสื่อว่าสินค้าเป็นสิ่งพิเศษ เป็นสิ่งมีชีวิตเหมือนคนใกล้ชิด เช่น น้องแอ๊ปเปิ้ลสุดเก๋ นางอยู่บนลายกราฟิคุหรูแพง 2) คำหรือกลุ่มคำบอกลักษณะของสินค้า เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า ช่วยให้ผู้ใช้มีรูปลักษณ์ที่สวยงาม น่าพึงประสงค์ ทันสมัยอยู่ในกระแสนิยม เช่น . . . โทสนีปีวะ ปิง เกาหลีที่แท้ทรู เป็นการบอกลักษณะของเครื่องสำอางเป็นโทสนีที่สวยงามโดดเด่น ทันสมัยตามกระแสของประเทศเกาหลี และ 3) คำหรือกลุ่มคำแสดงการเชิญชวน เพื่อให้ผู้ใช้เชื่อว่าสินค้าเป็นสิ่งที่ดีคุ้มค่า ช่วยสร้างความสุขความพึงพอใจให้ผู้ใช้ เช่น วันศุกร์สิ้นเดือนทั้งที แบบนี้ต้องฉลอง. . . จะจัดเซตไหน ก็มีแต่คำว่าคุ้ม ทำให้ผู้ใช้เห็นว่าสินค้าเป็นสิ่งที่คุ้มค่า ผู้ซื้อสามารถซื้อและจัดหาความสุขความพึงพอใจให้ตนเองและส่งมอบสินค้าเพื่อสร้างความสุขให้ผู้อื่นได้

1.2) การใช้ทัศนภาวะ คือ การใช้คำที่แสดงความเชื่อของผู้ส่งสาร โดยทำให้ผู้อ่านเห็นว่า สิ่งที่คุณเขียนนำเสนอเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เช่น เมื่อพูดถึงความอร่อยของเค้ก ต้องนึกถึง #ป้าน้ำหอม. . . (ป้าน้ำหอม โพรธารม, 2564) สื่อว่าหากผู้ซื้อต้องการรับประทานเค้กที่อร่อย ต้องนึกถึงและซื้อเค้กที่ร้านนี้

1.3) การใช้ประโยคแสดงความขัดแย้ง เป็นการใช้คำเชื่อมแสดงความขัดแย้ง เพื่อให้ผู้ใช้เห็นคล้อยตามสิ่งที่ผู้ขายนำเสนอว่าการบริโภคสินค้าช่วยให้ผู้ใช้มีรูปลักษณ์ที่สวยงาม น่าพึงประสงค์ เช่น ถึงจะเห็นแค่ครึ่งหน้า แต่ขนตาต้องแดงไว่ก่อน (Meilinda เครื่องสำอางเมลินดา, 2564) ตัวอย่างนี้สื่อความคิดเกี่ยวกับความงาม โดยผู้ขายแสดงให้เห็นว่าผู้ซื้อต้องมีรูปลักษณ์ที่น่าพึงประสงค์ แม้ว่าจะใส่แมสก์เห็นเพียงครึ่งหน้า แต่ขนตาที่ดำยาวโดดเด่นสวยงาม

1.4) การอ้างถึง ส่วนใหญ่เป็นการอ้างถึงกลุ่มบุคคล เช่น นักแสดง หน่วยงาน หรือสถาบัน เช่น สถาบันวิจัย และรางวัลที่ได้รับ เช่น รางวัลสุดยอดแบ่งผู้ชนะประจำปี เพื่อทำให้ผู้ใช้เกิดความเชื่อถือและคล้อยตามสิ่งที่ผู้ขายนำเสนอ เช่น ทำให้เห็นว่าสินค้าเป็นสิ่งที่ดี ช่วยให้ผู้ใช้มีรูปลักษณ์ที่น่าพึงประสงค์

1.5) การกล่าวเกินจริง เป็นการใช้สร้างความรู้สึกให้รุนแรงเกินจริง เพื่อเน้นว่าสินค้านั้นมีประสิทธิภาพ น่าสนใจ เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อผู้ซื้อ สินค้าเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ใช้มีรูปลักษณ์ที่น่าพึงประสงค์ เช่น หวานจนมดขึ้น เซ็ตแต่งตาโทนมชมพู (เพจ Meilinda เครื่องสำอางเมลินดา, 2564) ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ซื้อต้องมีรูปลักษณ์ที่น่าพึงประสงค์ ซึ่งสินค้าช่วยให้ผู้ใช้มีรูปลักษณ์ใบหน้าที่สวยงามหวานอมชมพู

1.6) การใช้คำถามเชิงวาทีศิลป์ เป็นการเน้นย้ำเพื่อกระตุ้นให้ผู้ใช้ฉุกคิดตามที่ผู้ขายถาม ซึ่งผู้ขายได้คาดหวังแล้วว่าผู้ซื้อจะได้คำตอบสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้ขายคิดไว้ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ใช้เชื่อว่าสินค้าน่าสนใจและได้รับความนิยม เช่น ศุกร์สิ้นเดือน.. รู้ยังจะกินอะไรฟส ลองนี้เลย #ยาโยอิ #อิตโตะเบนโตะ อิตสุดดตดต (Yayoi Japanese Restaurant ร้านอาหารญี่ปุ่นยาโยอิ, 2564) เป็นการกระตุ้นความคิดให้ผู้ใช้ฉุกคิดว่าวันศุกร์สิ้นเดือนควรเลือกรับประทานอาหารที่ผู้ขายนำเสนอ ซึ่งเป็นอาหารที่ได้รับความนิยม

1.7) การใช้อุปลักษณ์ ได้แก่ 1) มโนอุปลักษณ์ [สินค้า คือ สิ่งที่น่าพึงปรารถนา] 2) มโนอุปลักษณ์ [สินค้า คือ มนุษย์] 3) มโนอุปลักษณ์ [การขายสินค้า คือ การทำสงคราม] และ 4) มโนอุปลักษณ์ [การขายสินค้า คือ การเดินทาง] เช่น ถึงจะล็อก แต่ไม่ล็อกโปรตีน!!! ให้ Whey Protein ของฟิตเวย์ดูแลร่างกายให้คุณ (Fitwhey อาหารเสริมสร้างกล้ามเนื้อ ลดไขมัน, 2564) ผู้ขายเลือกใช้ชุดของคำที่สื่อถึงมนุษย์ได้แก่ “ดูแล” ซึ่งเป็นวงคำศัพท์ที่สื่อความหมายว่า เอาใจใส่ ปกป้อง เพื่อช่วยทำให้ผู้ซื้อสามารถสร้างกล้ามเนื้อได้ ซึ่งเป็นการใช้ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน

1.8) การใช้มูลบท เป็นการใช้รูปภาพเพื่อสื่อความเชื่อหรือข้อมูลที่มีอยู่ก่อน โดยไม่ต้องกล่าวถึงโดยตรง ได้แก่ 1) การใช้มูลบทเพื่อแนะนำสินค้าเป็นสิ่งที่น่าพึงประสงค์ 2) การใช้มูลบทเพื่อแนะนำให้เห็นสภาพที่ไม่น่าพึงปรารถนาและต้องแก้ไขให้ลดน้อยลงและหายไป เช่น เช็ดในตำนาน รุนส์ก็อตเบสิก ราคา 139฿ (Price 200 Baht -เสื้อผ้า เดรส ราคาถูก, 2564) สื่อความคิดว่าสินค้าได้รับความนิยมจากคนทั่วไปมายาวนาน เป็นสิ่งที่สวยงามน่าพึงปรารถนา

2) กลวิธีทางอวัจนภาษา เป็นส่วนเสริมใช้ประกอบในโฆษณาขายสินค้าทางเพจเฟซบุ๊ก เพื่อประกอบสร้างความหมาย ทำให้ผู้ซื้อเกิดความคิดความเชื่อว่าสินค้าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และต้องการซื้อสินค้า กลวิธีทางอวัจนภาษา มีดังนี้ 1) การใช้ภาพประกอบการโฆษณา ได้แก่ ภาพสินค้า ภาพผู้นำเสนอสินค้า เช่น นักแสดง นางแบบนายแบบ ทำให้ผู้ซื้อเกิดความต้องการที่จะทำใหตนเองมีรูปลักษณ์และบุคลิกลักษณะที่ดี สวยงาม น่าพึงประสงค์เหมือนกับผู้นำเสนอสินค้า การใช้สีประกอบภาพโฆษณา เช่น ใช้โทนสีชมพูอ่อนละมุนเพื่อให้เหมาะกับภาพโฆษณาเครื่องสำอางที่เป็นโทนสีเดียวกัน ใช้เป็นส่วนเสริมเพื่อสร้างและต่อยอดให้ผู้ซื้อเกิดความคิดความเชื่อที่สินค้าเป็นสิ่งที่สวยงามน่าสนใจ และ 2) การใช้วัจนภาษาในข้อความ ใช้เป็นส่วนเสริมประกอบร่วมกับภาษาที่เป็นถ้อยคำในข้อความโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก เพื่อเน้นและเสริมความหมายของข้อความให้ชัดเจนมากขึ้น ทำให้ผู้ซื้อสะดุดตา กระตุ้นความคิดและช่วยเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึก ได้แก่ อิโมจิและเครื่องหมาย เช่น 🌸🐼💖💖 เพื่อใช้เสริมประกอบการอธิบายชื่ออาหารญี่ปุ่น แฮชแท็ก เช่น #ชนะสิ่วผิวยุคใหม่ ใช้เพื่อเน้นย้ำว่าสินค้าเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ซื้อผิวพรรณที่เรียบเนียนสวยงามได้ รูปแบบตัวอักษร ได้แก่ รูปแบบตัวอักษร และการซ้ำตัวอักษร เช่น อิตสุดดดดดด เป็นการเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึก กระตุ้นให้ผู้ซื้อเห็นว่าสินค้าได้รับความนิยม

1.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์บริโภคนิยมในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก ทำให้เห็นการแฝงความคิดความเชื่อของผู้ขายไว้ในตัวบทโฆษณา ทั้งนี้ความคิดความเชื่อต่าง ๆ สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เป็นการต่อยอดและผลิตซ้ำชุดความคิดต่าง ๆ ที่สะท้อน “อุดมการณ์บริโภคนิยม” ซึ่งผู้ซื้อควรตระหนักรู้ เพื่อป้องกันการบริโภคที่อาจเกินความจำเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับชุดความคิดในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก มีดังนี้ 1) ชุดความคิดเกี่ยวกับความงาม ได้แก่ ผู้ซื้อต้องมีรูปลักษณ์ที่น่าพึงประสงค์ ได้แก่ รูปร่าง ผิวพรรณ การแต่งหน้า และการแต่งกาย ผู้ขายใช้กลวิธีทางอวัจนภาษา เช่น การใช้คำเรียก การใช้ทัศนภาพ การกล่าวเกินจริง กลวิธีทางอวัจนภาษา เช่น การใช้ภาพสินค้า การซ้ำตัวอักษร และผู้ซื้อต้องสวยสุขภาพดีจากภายในสู่ภายนอก ผู้ขายใช้กลวิธีทางอวัจนภาษา เช่น การอ้างถึง การใช้อุปลักษณ์ การใช้มูลบท ส่วนการใช้วัจนภาษา เช่น การใช้ภาพ

ผู้นำเสนอสินค้า การใช้โม่จิและเครื่องหมาย และ 2) ชุดความคิดเกี่ยวกับความทันสมัย ได้แก่ ผู้ซื้อต้องอยู่ในกระแสนิยม ได้แก่ การแต่งกาย การแต่งหน้า และการรับประทานอาหาร ผู้ขายใช้กลวิธีทางวจนภาษา เช่น การใช้คำหรือกลุ่มบอกลักษณะสินค้า การใช้ประโยคแสดงความขัดแย้ง การกล่าวเกินจริง การใช้วจนภาษา เช่น การใช้ภาพสินค้า การใช้รูปแบบตัวอักษร และผู้ซื้อต้องลดน้ำหนักและดูแลสุขภาพโดยการรับประทานอาหารที่อยู่ในกระแสนิยม ผู้ขายใช้กลวิธีทางวจนภาษา เช่น การใช้คำเรียก การอ้างถึง การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้อุปลักษณ์ ส่วนการใช้วจนภาษา เช่น การใช้ภาพผู้นำเสนอสินค้า การใช้แฮชแท็ก และ 3) ชุดความคิดเกี่ยวกับความสุข ได้แก่ ผู้ซื้อสามารถซื้อและจัดหาความสุขให้ตนเอง เพื่อสร้างความพึงพอใจและเติมเต็มชีวิต ผู้ขายใช้กลวิธีทางวจนภาษา เช่น การใช้คำและกลุ่มคำแสดงการเชิญชวน การกล่าวเกินจริง การใช้อุปลักษณ์ การใช้มูลบท ส่วนการใช้วจนภาษา เช่น การใช้ภาพสินค้า การซ้ำตัวอักษร และผู้ซื้อสามารถส่งมอบสินค้าเพื่อสร้างความสุขให้ผู้อื่นได้ ผู้ขายใช้กลวิธีทางวจนภาษา มีดังนี้ การอ้างถึง การใช้อุปลักษณ์ และการใช้มูลบท การใช้วจนภาษา เช่น การใช้สีประกอบภาพโฆษณา การใช้แฮชแท็ก

1.2 วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) กระบวนการผลิตและกระจายตัวบทตัวบทโฆษณาสินค้าในเพจเฟซบุ๊กผลิตโดยผู้ดูแลเพจ มีผู้ควบคุมคือเจ้าของสินค้า ซึ่งต้องปฏิบัติตามนโยบายของเฟซบุ๊กและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการโฆษณาในสื่อออนไลน์ วัตถุประสงค์ของการโฆษณาสินค้าในเพจเฟซบุ๊กคือการโน้มน้าวใจและอาจนำไปสู่การครอบงำความคิด ทำให้ผู้ซื้อเกิดความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความงาม ความทันสมัย และความสุข ซึ่งส่งผลให้เกิด “อุดมการณ์บริโภคนิยม” การกระจายตัวบท ผู้ขายใช้สื่อออนไลน์ ทั้งเว็บไซต์และแอปพลิเคชัน เพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้ซื้อเป้าหมายได้สะดวก รวดเร็ว และจำนวนมาก ในคราวเดียว ส่วนกระบวนการบริโภคและตีความตัวบท ตัวบทโฆษณาสินค้าในเพจเฟซบุ๊กผลิตกำกับควบคุมโดยเฟซบุ๊กและหน่วยงานภาครัฐ ส่วนผู้ผลิตตัวบทที่มีส่วนเกี่ยวข้องคือผู้ดูแลเพจและผู้ขาย ได้วางแผนและกำหนดรูปแบบเนื้อหา ลักษณะการใช้ภาษาเพื่อทำให้ผู้ซื้อเชื่อถือและยอมรับ เช่น การอ้างถึงผู้เชี่ยวชาญหน่วยงานที่รับรอง รางวัลที่ได้รับ ผู้ที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้ยังใช้กลวิธีทางภาษาต่าง ๆ เพื่อทำให้ผู้ซื้อเห็นภาพได้อย่างชัดเจน เข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ซื้อ พยายามทำให้ผู้ซื้อเชื่อว่าการบริโภคสินค้าที่ผู้ขายนำเสนอเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความงาม ความทันสมัย และความสุขตามที่สังคมกำหนดและหล่อหลอม ทำให้ผู้ซื้อมีอัตลักษณ์ มีจุดยืนในสังคม และมีรสนิยมที่น่าพึงปรารถนา ซึ่งนำไปสู่การบริโภคนิยม

1.3 วิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (sociocultural practice) อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อการสื่ออุดมการณ์บริโภคนิยมในโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊กที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ มีดังนี้ 1) ค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับรูปร่างและความงาม ค่านิยมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และค่านิยมเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร และ 2) ระบบทุนนิยมและวัฒนธรรมการบริโภค และ 3) สถานการณ์และเทศกาลต่าง ๆ ได้แก่ สถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา (covid-19) และเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลกินเจ วันแม่ วันปีใหม่ จากการวิเคราะห์ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในตัวบทโฆษณาขายสินค้าของเพจเฟซบุ๊กที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ พบว่าชุดความคิดต่าง ๆ ได้สื่ออุดมการณ์บริโภคนิยมซึ่งนำไปสู่การประกอบสร้างความคิดความเชื่อ ได้แก่ 1) การมีลักษณะที่น่าพึงประสงค์ ได้แก่ การมีรูปร่างสมส่วนไม่มีไขมันส่วนเกิน การมีผิวหน้าที่เรียบเนียน ไม่มีสิว ไม่มีริ้วรอย การมีสุขภาพดีจากภายในสู่ภายนอก การมีบุคลิกที่ดี แต่งกายสวยงามและตามกระแสนิยม ซึ่งเป็นการตอกย้ำความคิดความเชื่อให้คนในสังคมสร้าง

เป็นบรรทัดฐาน ทำให้ต้องบริโภคสินค้าเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคม และ 2) การนิยามความสุข ชดความคิดที่ปรากฏในตัวบทได้ผลิตซ้ำความคิดว่าความสุขเกิดจากการมีวัตถุสิ่งของ ที่มาตกแต่งร่างกาย และได้รับประทานอาหารที่อร่อย แปลกใหม่ และใช้วัตถุดิบที่คัดสรรอย่างดี ทั้งนี้ชุดความคิดที่ปรากฏในโฆษณาขายสินค้าของเพจเฟซบุ๊กล้วนสื่ออุดมการณ์บริโภคนิยม เป็นการแฝงเร้น ตอกย้ำ ผลิตซ้ำ และอาจครอบงำความคิดของผู้ซื้อหากไม่ทันได้ตระหนักรู้เท่าทันการนำเสนอของผู้ขาย

2. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ จันทราเกษมก่อนและหลังจากการอบรมความรู้เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก

ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ตามข้อ 1 ไปจัดอบรมให้ความรู้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทราเกษมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 395 คน เพื่อเป็นแนวทางให้นักศึกษาได้นำความรู้ไปใช้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าโฆษณาขายสินค้าทั้งในเพจเฟซบุ๊กและสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ทำให้นักศึกษาได้ตระหนักและถูกคิดไม่ให้เกิดการครอบงำความคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์หรือชุดความคิดเกี่ยวกับการบริโภคนิยม ซึ่งนำไปสู่การรู้เท่าทันสื่อในท้ายที่สุด ทั้งนี้ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนและหลังการอบรมฯ และวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว โดยการทดสอบค่า t แบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent sample t -test) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ จันทราเกษมก่อนและหลังการอบรม

ค่าสถิติ	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ก่อน-หลังการอบรม				
ก่อนการอบรม	8.42	2.70	27.39	.000*
หลังการอบรม	11.82	2.87		

* $p < .05$

จากตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทราเกษมก่อนเข้ารับการอบรมการให้ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก มีผลการทดสอบค่าเฉลี่ย เท่ากับ 8.42 ส่วนหลังการเข้ารับการอบรมมีผลการทดสอบค่าเฉลี่ย เท่ากับ 11.82 และจากการทดสอบสถิติ t พบว่าค่าเฉลี่ยการทดสอบระหว่างก่อนและหลังการอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. อภิปรายผลการวิจัย

กลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์บริโภคนิยมในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊ก พบทั้งกลวิธีทางวจนภาษาและอวจนภาษา ส่วนอุดมการณ์บริโภคนิยมที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษา ประกอบด้วยชุดความคิดเกี่ยวกับความงาม ความทันสมัย และความสุข ทั้งนี้ผู้ขายได้ผลิตซ้ำและตอกย้ำ การบริโภคตามกระแสนิยม เช่น การใช้คำเรียกลูกกลุ่มบุคคลเพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์ เป็นพื้นที่สร้างตัวตนและวิถี

ชีวิตสมัยใหม่ให้แก่ผู้ซื้อ เช่น ชาวพิตเวีย ชาวโคเรีย สายคลีน ทำให้กลุ่มผู้ซื้อเป้าหมายตกหลุมพรางเนื่องจากผู้ขายได้ครอบงำความคิดทำให้ผู้ซื้อเชื่อว่าตนเองมีรสนิยม มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น แต่ผู้ซื้ออาจถูกครอบงำความคิดไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการตระหนักรู้ การฉกฉวย และการใช้วิจารณ์ญาณของแต่ละคน ส่วนความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมให้ความรู้ตามผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทั้งนี้ นักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้ตระหนักรู้และสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษา อุดมการณ์บริโภคนิยมที่แฝงเร้นผ่านกลวิธีการทางภาษาดังกล่าว ปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่ออุดมการณ์บริโภคนิยมได้มากขึ้น เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ นักศึกษามีความสามารถรู้เท่าทันสื่อได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่ออื่น ๆ เช่น ศิริกาญจน์ จันทรวิษโน (2564) ศึกษาเรื่อง ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อ และทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เช่น การเลือกแหล่งข้อมูล ความน่าเชื่อถือของเนื้อหา

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เป็นแนวคิดทางภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่น่ามาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยให้นักศึกษาใช้เป็นเครื่องมือได้ตระหนักรู้ ฉกฉวย ระวังระมัดระวังคิดไม่ให้อุดมการณ์ครอบงำความคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์บริโภคนิยม นำไปสู่การบริโภคที่เกินความจำเป็น และเป็นการเอื้อประโยชน์ทางธุรกิจให้แก่ผู้ขาย ซึ่งสอดคล้องกับที่ วิภาดา รัตนดิลก ณ ภูเก็ต และเทพี จรัสจรัสเกียรติ (2562, หน้า 209-210) กล่าวว่าสังคมยุคบริโภคนิยมหากผู้บริโภครู้ว่าภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อประกอบสร้างความหมายและคุณค่าบางอย่างให้แก่สินค้าก็จะทำให้เราเป็นผู้บริโภคที่รู้เท่าทันสื่อต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรศึกษาจากสื่อออนไลน์อื่นหรือศึกษาจากตัวบทโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊กอื่น อาจทำให้เห็นอุดมการณ์หรือชุดความคิดที่แตกต่างไปจากที่ผู้วิจัยพบในครั้งนี้
2. ควรศึกษาวาทกรรมในลักษณะอื่น เช่น การพนัน การลงทุน เพื่อเผยให้เห็นความคิด ความเชื่อที่แฝงเร้น ตอกย้ำ และผลิตซ้ำในตัวบทต่าง ๆ ทำให้คนในสังคมตระหนักรู้เท่าทันการนำเสนอของผู้ผลิตตัวบท
3. งานวิจัยนี้เป็นแนวทางให้การทำงานวิจัยและนำผลการวิจัยไปสู่การนำไปใช้ได้อย่างชัดเจน โดยใช้แนวคิดทางภาษาศาสตร์อื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

หมายเหตุ

บทความนี้มาจากงานวิจัยเรื่อง “ภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมโฆษณาขายสินค้าในเพจเฟซบุ๊กเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ : กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม” ซึ่งได้รับงบประมาณจากทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2565 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

บรรณานุกรม

- ปันคำหอม โปธาราม. (2564, 18 พฤศจิกายน). **ส่งต่อความสุขแสนสดใสไปกับ #เค้กปันคำหอม** [Status update]. Facebook. <https://www.facebook.com/pankhamhomphotaram/posts/pfbid02aXVMrZW1MwLR6Qw85nFDEfbSjKrC9eK87dKKNduLhBX9HEX7QmR85WpJnFonQeS4l>
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. (2561, 13 ตุลาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก. 9, หน้า 34-39.
- วิภาดา รัตนดิกล ฌ ภูเก็ต และเทพี จรัสจรงเกียรติ. (2562). **สุนทรียะของอาหารที่รังสรรค์ผ่าน “เซฟ”: ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการสร้างคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ ในนิตยสารประเภทอาหาร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี**, 10(2), หน้า 188-212.
- ศิริกาญจน์ จันทน์วิจิโน. (2564). **ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.**
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2565). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564**. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579**. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สุวิมล ติรกานันท์. (2551). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bloom, B.S. (1956). **Taxonomy of Educational Objectives Book 1: Cognitive Domain**. London: Longman.
- Fairclough, N. (1995). **Language and Power**. London: Longman.
- Fitwhey อาหารเสริมสร้างกล้ามเนื้อ ลดไขมัน. (2564, 20 กรกฎาคม). **ถึงจะลือค แต่ไม่บลือคโปรตีน!!! ให้ Whey Protein ของฟิตเวย์ดูแลร่างกายให้คุณ** [Status update]. Facebook. <https://www.facebook.com/fitwhey/posts/pfbid024jTZAYyBcJyj1QWW7jJxKAZY9E9MxhdGQ2ykSQvyBok1w5u23G24Tvt5hWS5kgTGL>
- Meilinda เครื่องสำอางเมลินดา. (2564, 6 กรกฎาคม). **ถึงจะเห็นแค่ครึ่งหน้า แต่ขนตาต้องแต่งไว้ก่อน** [Status update]. Facebook. <https://www.facebook.com/meilinda.fanpage/posts/pfbid0Annh8BrKc8sLDgtQC4EJWhGyBxwFK6FAyMsNzh6VkCEibxUYaQ1BnojvZwP2Pgupl>

- Meilinda เครื่องสำอางเมลินดา. (2564, 16 กันยายน). **หวานจนมดขึ้น เซตแต่งตาโทนชมพู** [Status update]. Facebook. <https://facebook.com/meilinda.fanpage/posts/pfbid02L5jqo8ZwgGT5KXjt7nZNMZqNWX8dK5uE3YHkwG92SYmGUMk2gMwtjDnuwqpJiwjkl>
- Price 200 Baht -เสื้อผ้า เดรส ราคาถูก. (2564, 2 พฤศจิกายน). **เซตในตำนาน รุ่น สก๊อตเบสิก** [Status update]. Facebook. <https://facebook.com/price200byaiw49/posts/pfbid0BtMDMNkFkqKskYbRZGxjNrW93JNgXBWITUhxkujowCKdYPXZg7LMgkVF9SPFFunl>
- Potter, W.J. (2005). **Media Literacy 3rd edition**. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Yamane, T. (1967). **Elementary Sampling Theory**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Yayoi Japanese Restaurant ร้านอาหารญี่ปุ่นยาโยอิ. (2564, 21 ตุลาคม). **ศุกร์สิ้นเดือน.. รู้ยังจะกินอะไรพรส ลองนี้เลย #ยาโยอิ #ฮิตโตะเบนโตะ ฮิตสุดดดดด** [Status update]. Facebook. <https://facebook.com/YayoiRestaurantThailand/posts/pfbid02gFGeFW2RavE6xrffXaU3vyYqUJ7vA8Ts6EYbZYrZCbPJDh6XZzgbiccpqpdVxUiFl>

การรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ที่มีต่อตัวละครในวรรณคดีไทยเฉพาะเรื่อง

Perceptions and Attitudes Regarding Bullying and Violent Behavior of Dusit Thani College Students towards Characters in Specific Literary Works

วันที่รับบทความ: 26 เมษายน 2567

นิตา บุรณวงศ์¹

วันที่แก้ไขบทความ: 11 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 14 มิถุนายน 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มี วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอกและวิธีการรับมือของตัวละครเอกที่ถูกกลั่นแกล้ง 2) เพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาที่เรียนวิชาการใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอก และ 3) เพื่อวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของตัวละครเอกที่ปรากฏในวรรณคดี บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง กลอนบทละครเรื่องแก้วหน้าม้า และบทละครเรื่องปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด รวมไปถึงวิธีการรับมือ การแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานีชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะ ดังนี้ 1) เกิดจากความตั้งใจกระทำ คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 2) เป็นพฤติกรรมซ้ำ ๆ คิดเป็นอัตราร้อยละ 83.3 และ 3) มักกระทำจากผู้มีพลังอำนาจ คิดเป็นอัตราร้อยละ 56.6 ทั้งนี้ พฤติกรรมการกลั่นแกล้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอไม่ว่าจะในยุคใด จากการวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับ (impact) กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า พฤติกรรมการกลั่นแกล้งที่ตนเองเคยปฏิบัติกับผู้อื่นนั้นเกิดจากต้องการความสนุก เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่มีประโยชน์ และมองว่าการตอบโต้ ด้วยการลงโทษเป็นแค่ทางเลือกหนึ่ง ผู้ถูกกลั่นแกล้งสามารถตอบโต้ได้หากอยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสม คิดเป็นอัตราร้อยละ 76.6 ส่วนการแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบันนั้นคือ บุคคลควรมีความเคารพคนอื่นเท่าที่เคารพตนเอง

คำสำคัญ: การรับรู้และทัศนคติ พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง วรรณคดีเฉพาะเรื่อง

¹ อาจารย์ประจำศูนย์ภาษา วิทยาลัยดุสิตธานี
e-mail: nisa.bu@dtc.ac.th

Perceptions and Attitudes Regarding Bullying and Violent Behavior of Dusit Thani College Students towards Characters in Specific Literary Works

Received: April 26, 2024

Nisa Buranapawang¹

Revised: June 11, 2024

Accepted: June 14, 2024

Abstract

The objectives of this research were 1) to study and analyze the bullying behavior and violence of the main character and how the main character coped with being bullied; 2) to study the perception and attitude of students studying the subject of using the Thai language effectively relating to judgment about the bullying behavior and violence that occurred to the main characters; and 3) To analyze the reflections about the bullying behavior and violence of the main characters that appeared in the literature, Sang Thong, Kaew Na Ma, and the Golden Goby a verse version, including methods for dealing with it. To solve this problem by applying it in the context of today's society by using data collected from 30 Dusit Thani College students in years 1-4. The results of the study found that the characteristics of bullying behavior were as follows: 1) it was caused by intentional action with a rate was 66.6 percent, 2) it was a repetitive behavior, with a rate was 83.3 percent, and 3) it was often done by people with power with a rate of 56.6 percent. Despite of fact that bullying behavior was something that could always occur, no matter what era. From the analysis of the feedback (impact), the sample group saw that the bullying behavior used to treat others was caused by wanting to have fun which was no use and wrong, and the response of bullying by being calm was just one option. The person being bullied could retaliate under the right circumstances with a rate was 76.6 percent. To solve this problem by applying it in the context of today's society was to respect others as much as to respect himself.

Keywords: Perception and Attitude, Bullying and Violent Behavior, Thematic Literature

¹ Instructor Language Center Dusit Thani College
email: nisa.bu@dtc.ac.th

บทนำ

ปัญหาการกลั่นแกล้งและความรุนแรงส่งผลกระทบต่อบุคคลทุกเพศทุกวัย รวมไปถึงการดำรงชีวิตในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งยังพบได้ในหลากหลายสถานที่และสถานการณ์ ดังเช่นที่ปรากฏตามข่าว หรือสื่อสังคมออนไลน์ การกลั่นแกล้งและความรุนแรงอาจเกิดได้ในชุมชนรอบบ้าน สถานศึกษา ที่ทำงาน และเกิดขึ้นกับใครก็ได้ ในมุมมองของผู้กลั่นแกล้งหรือผู้กระทำนั้น อาจมองว่าสิ่งที่ตนทำเป็นสิ่งที่สนุกสนาน เป็นเรื่องหยอกล้อที่คนสนิทพึงกระทำกัน ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือเป็นผู้ที่เฝ้ามองก็คิดว่าเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

ในโลกแห่งความเป็นจริง ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งได้รับผลกระทบหลายอย่าง ส่งผลต่อจิตใจ อารมณ์ และคุณภาพชีวิต จัดว่าเป็นความรุนแรงอย่างหนึ่งที่เป็นผลมาจากการขาดความสามารถในการจัดการปัญหาและความเครียดของคนบางกลุ่มโดยเฉพาะวัยรุ่น ข้อมูลจากกรมสุขภาพจิตในปี พ.ศ. 2561 (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2561) ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาการถูกกลั่นแกล้ง (bully) ของประเทศไทยสูงเป็นอันดับ 2 ของโลก และเป็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบระยะยาว เด็กที่ถูกกระทำอาจกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เป็นอันธพาล หรือเป็นอาชญากรได้ เด็กนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มักมีปัญหารื่องของการกลั่นแกล้งในโลกออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2563) โดยเฉพาะช่วงอายุ 13-15 ปี เช่น การด่าทอ การนินทาผ่านโลกโซเชียล (สุภาวดี เจริญวานิช, 2560, หน้า 640)

สำหรับบริบทของสังคมไทย การกลั่นแกล้ง หรือการรังแก บางครั้งถูกมองว่าเป็นการแสดงออกถึงความเอ็นดู หรือความสนิทชิดเชื้อ กลายเป็นวัฒนธรรมย่อยจนมีสำนวนของไทยที่ว่า “รักดอกจึงหยอกเล่น” หรือ “หยิกแกลมหยอก” ภาพสะท้อนการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของไทยมีปรากฏให้เห็นผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น รายการโทรทัศน์ คลิปตลกในแพลตฟอร์ม Tik-Tok แม้กระทั่งภาพยนตร์ไทยตั้งแต่สมัยอดีต เช่น เรื่องสันติ-วิณา (กุลธิดา รุ่งเรืองเกียรติ, 2560) หรือบ้านทรายทอง เป็นต้น เช่นเดียวกันเมื่อศึกษาวรรณคดีไทยหลายเรื่องพบว่า มีแก่นสำคัญเกี่ยวเนื่องกับการกลั่นแกล้งและอยู่ในระดับหรือรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยมูลเหตุส่วนใหญ่ล้วนมาจากความต้องการล้อเลียนบุคคลที่มีความแปลกแยกหรือไม่เข้าพวกกับกลุ่มคนส่วนมาก พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นไปของสภาพสังคม (นิศา บุรณภวังค์, 2563, หน้า 122) แม้ทุกวันนี้ การกลั่นแกล้งอาจเปลี่ยนรูปแบบไปจากที่ปรากฏอยู่ในตัวบทของวรรณคดี แต่ก็ย่ำเตือนให้ตระหนักว่าพฤติกรรมเหล่านี้แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมาโดยตลอด จากที่กล่าวมาข้างต้น ยังไม่มีการศึกษาในประเด็นของปัญหาการกลั่นแกล้งที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทย ทำให้ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาพฤติกรรมการกลั่นแกล้งจากมุมมองของนักศึกษานอกเหนือจากการวิเคราะห์ตัวบทของวรรณคดี เพื่อให้เห็นการรับรู้ และทัศนคติของตัวนักศึกษาที่มีต่อการกลั่นแกล้งและความรุนแรงจากวรรณคดีเรื่อง บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า และปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด โดยได้เก็บข้อมูลจากนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1-4 ของวิทยาลัยดุสิตธานี กรุงเทพฯ สาขาวิชาอุตสาหกรรมบริการ ทั้งนี้ ผลสะท้อนกลับในการแก้ปัญหาการถูกกลั่นแกล้ง เป็นการป้องกัน และรับมือกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอก และวิธีการรับมือของตัวละครเอกที่ถูกกลั่นแกล้งในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง
2. เพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาที่เรียนวิชาการใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ เกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอก
3. เพื่อวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของตัวละครเอกที่ปรากฏในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง และวิธีการรับมือ การแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

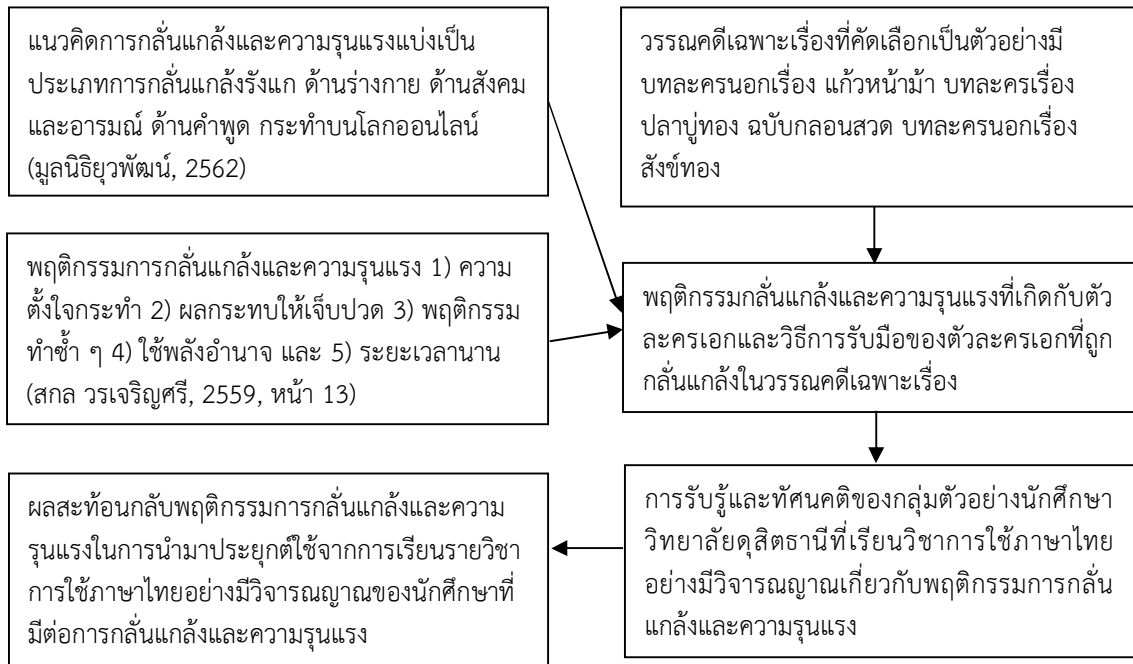
1. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยนี้เน้นด้านร่างกาย (physical bullying) ด้านอารมณ์หรือด้านสังคม (social or emotional bullying) เป็นพฤติกรรมของการใช้กลุ่มเพื่อนหรือสังคมกดดัน การใช้คำพูด ตามที่เขียนในกรอบแนวคิดการวิจัย (สกล วรรณเจริญศรี, 2559, หน้า 13; มูลนิธิยุวพัฒน์, 2562)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ระดับชั้นปีที่ 1-4 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ สาขาวิชาการจัดการครัวและศิลปะการประกอบอาหาร สาขาการจัดการการโรงแรม และสาขานวัตกรรมการบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาเหล่านี้ต้องพบปะผู้คนที่หลากหลาย การรับมือกับการกลั่นแกล้งทางวาจา จัดว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญมีความจำเป็นอย่างยิ่งของผู้ให้บริการ ในงานอาชีพอุตสาหกรรมบริการ

3. ในงานวิจัยนี้ตัวละครจากวรรณคดีเฉพาะเรื่องที่คัดเลือกมาเพื่อให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรง คือ สังข์ทอง จากบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง แม่มณี จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า นางเอื้อย จากบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด โดยมีเหตุผลในการคัดเลือกคือ วรรณคดีเรื่องดังกล่าวเป็นวรรณคดีไทยที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

นิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัยนี้ **การรับรู้** หมายถึง การตีความ หรือการให้ความหมายที่เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งในวรรณคดีตามความเข้าใจ ความเชื่อ หรือประสบการณ์ของตนเอง **ทัศนคติ** หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อการถูกกลั่นแกล้งของตัวละครในวรรณคดี รวมทั้งความรู้สึกที่มีต่อการกลั่นแกล้งในชีวิตประจำวันทั่วไป ทั้งทัศนคติเชิงบวก คือ ทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออกมีความรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตใจ ได้ตอบด้านดี และทัศนคติเชิงลบ คือ การที่บุคคลแสดงออกทางพฤติกรรมต่อสิ่งเร้าสิ่งแวดล้อมในทางที่ไม่ดี ไม่เห็นด้วย ไม่ยอมรับ และไม่พึงใจ **การกลั่นแกล้งและความรุนแรง** หมายถึง พฤติกรรมที่นำไปสู่ความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต เช่น การข่มเหง รังแก ระบายความ คุกคาม ดูหมิ่น เหยียดหยาม ซึ่งแสดงออกผ่านการกระทำทางกายและวาจา **ผลสะท้อนกลับ** หมายถึง สิ่งที่บุคคลสังเกตเห็นผลการกระทำของตนเอง รู้ความต้องการ ความคาดหวัง และมีพฤติกรรมใหม่ที่ดีขึ้น พัฒนาขึ้น เพื่อให้ได้เรียนรู้ ทำงาน หรือแก้ไขข้อบกพร่อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงบรรยาย (descriptive research) ใช้วิธีการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และการศึกษาความคิดเห็นจากกลุ่มนักศึกษา เริ่มจากการวิเคราะห์เอกสาร (documental analysis) ที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรงจากวรรณคดีที่มีการคัดเลือกตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย และมีส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์พฤติกรรมที่ถูกกลั่นแกล้งของตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดี จากนั้นจึงนำพฤติกรรมดังกล่าวมาให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น จนได้ผลวิจัยและผลสะท้อนกลับออกมา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 ได้จากการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เป็นนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี คณะอุตสาหกรรมบริการ ด้วยเหตุผลตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi stage sampling) โดยแบ่งตามชั้นปี และสาขาวิชา และใช้การสุ่มเลือกแบบง่าย (sample random sampling) โดยมีคุณสมบัติ คือ นักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา ภาษ1101 การใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ เป็นนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานีระดับชั้นปีที่ 1-4 สาขาวิชาการจัดการครัวและศิลปะการประกอบอาหาร สาขาวิชาการจัดการการโรงแรม และสาขานวัตกรรมการบริการการท่องเที่ยว ในงานอาชีพอุตสาหกรรมบริการ สาขาละ 10 คน รวมเป็นจำนวน 30 คน เพื่อการศึกษาความคิดเห็นความเข้าใจพฤติกรรมและทัศนคติที่มีต่อการกลั่นแกล้งและใช้ความรุนแรง โดยใช้แบบสอบถามความ

คิดเห็น (questionnaires) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ได้จากการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เป็นนักศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 1 ที่เลือกเจาะจงจากผู้ที่ตอบแบบสอบถาม และมีข้อคิดเห็นและประสบการณ์เชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้ง สาขาวิชาละ 3 คน รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ 2 จำนวน 9 คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกและหาฉันทมติถึงประเด็นที่ศึกษา โดยการประชุมกลุ่ม (focus group)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร วรรณคดีที่คัดเลือกตามขอบเขตการวิจัย คือ บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า และบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด แบบบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารประกอบด้วยหัวข้อ ผู้ถูกกลั่นแกล้ง มูลเหตุของการกลั่นแกล้ง ผู้กลั่นแกล้ง ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ลักษณะการถูกกลั่นแกล้งและการรับมือ เพื่อให้ได้ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

แบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้จากการชมแอนิเมชันวรรณคดี 3 เรื่อง คือ บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง บทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด และ บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามสำหรับนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ 1 จำนวน 30 คน เพื่อให้ได้ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยแบบสอบถาม ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา เพศ อายุ ชั้นปีการศึกษา สาขา ส่วนที่ 2 สอบถามการรับรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่มีปรากฏในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง ส่วนที่ 3 สอบถามทัศนคติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรง

แบบเสนอประเด็นการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์หรือแบบเสนอประเด็นในการสนทนากลุ่มสำหรับนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ 2 จำนวน 9 คน เพื่อให้ได้ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 มีประเด็น สภาพปัจจุบันการกลั่นแกล้งและความรุนแรง การรับมือกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง และผลสะท้อนกลับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. อ่านและสรุปสาระจากวรรณคดีที่เจาะจงเลือก วิเคราะห์สาระตามตารางที่ออกแบบ
2. ให้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 จำนวน 30 คน ชมแอนิเมชันวรรณคดี 3 เรื่อง คือ บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง บทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด และบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า และให้ทำแบบสอบถามจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าความถี่
3. เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2 จำนวน 9 คน โดยใช้แบบเสนอประเด็นในการสนทนากลุ่ม ระหว่างการประชุมผู้ดำเนินการประชุมสร้างสถานการณ์ให้นักศึกษามีการพูดคุยตามธรรมชาติ ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีไม่มีการชี้นำ ผู้ดำเนินการบันทึกข้อมูลตามความเป็นจริงแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าความถี่

การวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสารวรรณคดีเฉพาะเรื่อง และวิเคราะห์สาระตามตารางที่ออกแบบหัวข้อไว้ เกี่ยวกับแนวคิดการกลั่นแกล้งและความรุนแรง พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์ค่าความถี่ร้อยละ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ในการศึกษาเรื่องการรับรู้และทัศนคติของการกลั่นแกล้งและความรุนแรงผ่านพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีเฉพาะเรื่องของนักศึกษาวិทยาลัยดุสิตธานี ผู้วิจัยได้เลือกวรรณคดีเฉพาะเรื่อง 3 เรื่อง คือ บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า และบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด โดยใช้แบบบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารนี้ เพื่อให้ได้ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ดังนี้

1. ผู้ถูกกลั่นแกล้งและมูลเหตุการกลั่นแกล้ง ตัวละครที่ถูกกลั่นแกล้งมักมีรูปร่างหน้าตาที่ไม่งดงาม หน้าตาซีริว และแปลกไปจากบุคคลทั่วไป เช่น เจ้าเงาะ ที่ปรากฏในบทกลอนว่า “เมื่อนั้น ท้าวสามนต์เห็นเงาะซึ่งหน้าหน้า เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา ไม่กลัวใครใจกล้าดุดัน ผมหยิกขุ่งเหยิงเหมือนเซิงฟัก หน้าตาตลakyข้มกะสัน” กับแม่เมณีนี ที่มีหน้าตาแปลกประหลาด คล้ายม้า ดังในบทกลอนที่ว่า “บัดนั้น นางแก้วสัปดนคนไพร่ หน้าตาเหมือนม้ามโนมัย เชิญใจที่สุดบุตรยายตา” จะมีเพียงนางเอื้อยเท่านั้นที่ถูกกลั่นแกล้งจากสาเหตุคือกำพร้ามารดา รวมทั้งนางเอื้อยเป็นหญิงสาวที่หน้าตาสะสวยอ่อนโยนยอมคนอื่น มีวาสนาดี เพราะได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าพรหมทัต จึงทำให้น้องทั้งสองคนริษยา

2. ผู้กลั่นแกล้ง ผู้กลั่นแกล้งที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีทั้งสามเรื่อง คือ ท้าวสามนต์ จากบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ท้าวสามนต์เป็นเจ้าเมืองสามนต์ เป็นบิดาของ นางรจนา นางชนิษฐี นางอ้าย นางอี จากเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด นางชนิษฐีเป็นแม่เลี้ยงของ นางเอื้อย มีฐานะเป็นน้ำเพราะตนเองเป็นน้องสาวของแม่แท้ ๆ ของนางเอื้อย ส่วนนางอ้ายกับนางอีเป็นลูกพี่ลูกน้องซึ่งค่อนข้างมีความอิจฉาริษยาในความสวยความงามของนางเอื้อยเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และตัวละครตัวสุดท้าย คือ พระปิ่นทอง จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า พระปิ่นทองเป็นพระโอรสของพระภูวาลมกลราช เจ้าเมืองมิลิลา มีรูปลักษณ์งดงามสมชายชาติ ทั้งยังมีความสามารถล่องรู้ลึมนั่น บุคคลกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่ามักเป็นผู้ที่มีอำนาจ มีความเป็นผู้นำสูง หรือมีสถานะที่ต้องการให้ตนเองอยู่เหนือกว่าผู้อื่น

3. ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้ง วรรณคดีทั้งสามเรื่องจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในเหตุการณ์ด้วยเสมอ อาจเป็นผู้สนับสนุนหรือเป็นผู้เฝ้าดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น จากบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง พระนางจันทาเทวี ผู้เป็นพระมเหสีของท้าวสามนต์ซึ่งรับรู้ว่าพระสวามีกลั่นแกล้งสังข์ทองในร่างของเจ้าเงาะ แต่เพียงแค่ตักเตือนอย่างไม่จริงจัง รวมไปถึงพี่สาวและพี่เขยทั้งหกของนางรจนาที่เพิกเฉยต่อการกลั่นแกล้งนั้น จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ชาวบ้านและแม่ครัวในพระราชวังของพระปิ่นทอง ก็มีการสรวลเสเฮฮาไปด้วยเมื่อได้ยิน พระปิ่นทองแสดงอาการรังเกียจเคียดฉุนที่แม่เมณีนี ซึ่งแตกต่างจากบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด ที่ชาวบ้านซึ่งอยู่ใกล้บ้านของท่านฐารกะเศรษฐี ให้ความช่วยเหลือและขัดขวางการกลั่นแกล้งที่เกิดขึ้น แม้ว่าจะไม่เป็นผลเท่าใดนัก

จากการศึกษาทำให้สรุปได้ว่าผู้เห็นเหตุการณ์อาจจะรับรู้ หรือไม่รับรู้ว่ามีกรรังแกเกิดขึ้น และเมื่อรับรู้แล้วผู้เห็นเหตุการณ์อาจจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ คือ สนับสนุนผู้กระทำ อยู่ในเหตุการณ์แต่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ หรือปกป้องผู้ถูกกระทำเพื่อหยุดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

4. ลักษณะการถูกกลั่นแกล้งและความรุนแรง บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ปรากฏการกลั่นแกล้งด้านสังคมและอารมณ์ ด้านคำพูด และด้วยการใช้พลังอำนาจและการยั่วยุ ส่วนในบทละครเรื่อง ปลายุทอง ฉบับกลอนสวด และบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ตัวละครเอกถูกกลั่นแกล้งจนครบทุกด้าน คือ มีการกลั่นแกล้งด้านร่างกาย เช่น การเยียนตี การจิกหัว การขืนใจ มีการกลั่นแกล้งที่มีระยะเวลานาน คือ ทำพฤติกรรมเช่นนั้นมาเป็นเวลายาวนานเป็นแรมปี และเป็นพฤติกรรมซ้ำ ๆ เวลาสม่ำเสมอทุก ๆ วัน เพิ่มเข้ามา

5. การรับมือของตัวละครในวรรณคดี จากผลการศึกษาพบว่า มีนางเอื้อย จากบทละครเรื่อง ปลายุทอง ฉบับกลอนสวดเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่มีการรับมือในลักษณะของการแสดงออกด้วยการร้องไห้ ออดทน ยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ ยินยอมรับการช่วยเหลือจากผู้อื่นต่างจากเจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง และแม่เมณีนีในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า เพราะตัวละครทั้งสอง ต่างรับมือการกลั่นแกล้งด้วยการต่อสู้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะในลักษณะของการเพิกเฉย และยินยอมให้หยอกล้อบ้าง แต่หากถูกกระทำเกินกว่าเหตุก็จะมีการโต้ตอบด้วยการกระทำหรือคำพูดกลับไป โดยเฉพาะแม่เมณีนีนั้น มีความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะผู้ที่มากลั่นแกล้งตนเองด้วย

สรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการกลั่นแกล้งตัวละครเอกทั้ง 3 ตัว นั้น เริ่มต้นจากการหยอกล้อทั่วไปให้ตัวละครเกิดความเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจ ในบางตัวอาจมีมูลเหตุมาจากปัญหาด้านอารมณ์และพฤติกรรม ต้องการหาวิธีระบายความเครียดในใจของตนเองออกมา จนกระทั่งพัฒนาขึ้นมาเป็นการทำร้ายร่างกาย ทั้งนี้ พฤติกรรมดังกล่าวมักต้องมีผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ด้วยเสมอ ตัวละครมีการรับมือการกลั่นแกล้งจากผู้กระทำในหลากหลายลักษณะด้วยกัน ทั้งนิ่งเฉย ร้องไห้และตอบโต้ตามสถานการณ์

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาที่เรียนวิชาการใช้ภาษาไทย อย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอก

กลุ่มตัวอย่างนักศึกษา 30 คน เป็นเพศหญิง 14 คน เพศชาย 16 คน เป็นนักศึกษาในชั้นปีที่ 4 มากที่สุดถึง 19 คน อยู่ในสาขาวิชาการจัดการครัวและศิลปะการประกอบอาหาร 14 คน สาขาวิชานวัตกรรมการบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 9 คน สาขาวิชาการจัดการการโรงแรม 7 คน ผลการวิเคราะห์ความถี่จากแบบสอบถามแสดงในตารางที่ 2 และ 3 ที่เป็นแบบปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่มีต่อข้อความที่ตัดตอนมาจากวรรณคดีทั้งสามเรื่อง ผลวิเคราะห์ความถี่และร้อยละมีดังนี้

จากบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง

กลุ่มตัวอย่างคิดว่าตัวละครเอกถูกกลั่นแกล้ง **ด้านร่างกาย** เป็นอัตราส่วนร้อยละ 73 จากเหตุผลคือเหยียดหยามรูปร่างหน้าตา สถานะ เหยียดสีผิวรูปร่างหน้าตา รูปลักษณ์ภายนอกไม่เหมาะสมกับเครื่องแต่งกาย **ด้านสังคมอารมณ์** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 6.67 จากเหตุผล คือใช้บรรทัดฐานในสังคมตนเองตัดสินคนอื่น **ด้านคำพูด** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 10 จากเหตุผล คือ พูดถึงภาพลักษณ์ฝ่ายตรงข้ามในเชิงลบ ทำให้ขาดความมั่นใจ/ใช้คำพูดดูถูกไม่ให้เกียรติ **ด้านการใช้พลังอำนาจ** คิดเป็นอัตราส่วน

ร้อยละ 10 จากเหตุผล คือ มองว่าตนเองมีสถานภาพสูงกว่า จึงใช้คำพูดเหยียดหยามเรื่องหน้าตา/เห็นว่าตนเองมีอำนาจพูดอะไรไม่เกรงใจใคร

จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า

กลุ่มตัวอย่างคิดว่าตัวละครเอกถูกกลั่นแกล้ง **ด้านสังคมอารมณ์** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 53.3 โดยมีเหตุผลคือ มีการแสดงกริยาไม่ดี หยาบคาย ขี้นิ้วและตวาดไล่ ใช้เสียงดัง ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้งนำไปสู่การด่าทอขับไล่ ควบคุมตัวเองไม่ได้ **ด้านคำพูด** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 56.5 โดยมีเหตุผลคือ ตวาดด้วยคำพูดรุนแรง ทำให้ผู้อื่นเสียใจ ใช้คำพูดและการกระทำไม่เหมาะสมเพราะไม่ชอบ **ด้านการใช้พลังอำนาจ** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 13.3 โดยมีเหตุผลคือ ใช้อำนาจในการออกคำสั่ง ให้ทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ

จากบทละครเรื่อง ปลายุทอง ฉบับกลอนสวด

กลุ่มตัวอย่างคิดว่านางเอื้อยซึ่งเป็นตัวละครเอกถูกนางชนิษฐ ซึ่งเป็นแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งและความรุนแรง **ด้านร่างกาย** มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการเยียนตี จิกศีรษะจนเกิดความเสียหายทางร่างกายคิดเป็นร้อยละ 73.3 กลั่นแกล้ง **ด้านการใช้พลังอำนาจ** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 10 โดยมีเหตุผลคือ ใช้ความเป็นใหญ่ในบ้าน ร่วมมือกับลูกสาวทั้งสองคือนางอ้าย และนางอีหลอนนางเอื้อยให้ทำตามต้องการจนเสียชีวิต การกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เป็น **พฤติกรรมซ้ำ ๆ** คิดเป็นร้อยละ 56.6

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าพระสังข์ จากบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ถูกท้าวสามนต์กลั่นแกล้งโดย สะท่อนการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านร่างกายคิดเป็นร้อยละ 73 และการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านคำพูด คิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนแม่เมณี จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า สะท่อนให้เห็นว่าพระปิ่นทองใช้การกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านสังคมอารมณ์พฤติกรรมคิดเป็นร้อยละ 53.3 การกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านคำพูด คิดเป็นร้อยละ 56.5 ส่วนนางชนิษฐ จากบทละครเรื่อง ปลายุทอง ฉบับกลอนสวดสะท่อนให้เห็นถึงการกลั่นแกล้งนางเอื้อย ในด้านร่างกายมากที่สุด คือร้อยละ 73.3 นอกจากนี้ นักศึกษายังให้ความคิดเห็นด้วยว่า ระดับความรุนแรงของการกลั่นแกล้งทางด้านร่างกายมีความสัมพันธ์กับการตอบโต้ของตัวละครเอกเป็นอย่างมาก หากตัวละครรับสภาพการกลั่นแกล้งที่เกิดขึ้น ก็มักจะถูกกลั่นแกล้งไปเรื่อย ๆ จนพัฒนาไปถึงขั้นที่รุนแรงมากขึ้น เช่น จากการทำร้ายเบา ๆ พัฒนาไปจนถึงขั้นตบ ตี

ส่วนในประเด็นที่นอกเหนือจากที่ปรากฏในวรรณคดีนั้น นักศึกษายังแสดงความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นภายใต้สภาพการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนับความถี่สำคัญของเหตุผลตามข้อความที่นักศึกษาเขียนมาดังนี้

1. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงเกิดจากการตั้งใจกระทำและต้องการให้ผู้ถูกกระทำได้รับความเจ็บปวดทั้งร่างกายและจิตใจ กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 15 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 50 โดยมีเหตุผล เช่น ต้องการเหนือกว่าคนที่ตนกลั่นแกล้ง การกลั่นแกล้งทำให้ตนดูมีอำนาจ แกล้งคนอื่นเพื่อให้ตนไม่รู้สึกด้อยกว่า เกิดจากความเกลียดชังหรืออิจฉาจนทำให้เกิดการแกล้ง หรืออาจเคยถูกกลั่นแกล้งมาก่อนจึงอยากให้คนอื่นรู้สึกเหมือนตนเองบ้าง เป็นต้น

2. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงสามารถเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ และต่อเนื่องเป็นเวลาที่ยาวนาน กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 25 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 83.3 โดยมีเหตุผล เช่น เมื่อกลั่นแกล้งสำเร็จจะได้รับความสนใจ ตัวเองมีอำนาจและทำต่อไปเรื่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน ยิ่งหากผู้ถูกกลั่นแกล้งยินยอมก็จะกระทำต่อไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 มองว่าการกลั่นแกล้งเป็นเพียงการกระทำที่เกิดแค่ช่วงวัยหนึ่งซึ่งขาดวุฒิภาวะ

3. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงมักกระทำโดยผู้มีอำนาจ มีคุณวุฒิและวัยวุฒิที่มากกว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 17 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 56.6 โดยมีเหตุผลว่าผู้ที่มีอายุชอบใช้ความอาวุโสสั่งให้ผู้อื่นทำตาม ช่มชู้ ควบคุมชีวิตคนอื่น และอีก 17 คนคิดเป็นอัตราร้อยละ 56.6 ให้เหตุผลว่าในบางครั้งคนไม่มีอำนาจก็กลั่นแกล้งได้ เพียงเพราะต้องการที่จะมีอำนาจเหนือกว่า หรืออาจเริ่มต้นด้วยความสนุกโดยไม่รู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นไม่ถูก

4. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 17 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 56.6 โดยมีเหตุผลว่าทุกคนสามารถเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งได้เพราะสังคมทำให้การกลั่นแกล้งเป็นเรื่องปกติ นอกจากนี้มนุษย์ทุกคนมักมีด้านที่ด้อยแฝงอยู่ จึงมีโอกาสถูกกลั่นแกล้ง ทั้งนี้มี 4 คนที่ไม่เห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่าความอิจฉาไม่ได้เป็นส่วนสำคัญขนาดนั้น

5. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงเกิดจากความรู้สึกอิจฉาหรือด้อยกว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 22 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 73.3 โดยมีเหตุผลว่ากลั่นแกล้งเพราะต้องการปกปิดปมด้อยในใจ เพราะเห็นคนอื่นที่มีมากกว่ามีดีกว่าตัวเอง และไม่เห็นด้วย 8 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 26.6 โดยมีเหตุผลว่าอาจเกิดจากความสนุกส่วนตัว

6. กลวิธีการรับมือกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรง กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการสงบนิ่งจำนวน 7 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 23.3 โดยมีเหตุผลว่าคนแกล้งอาจหนี้อยู่กับการกระทำที่ไม่มีการตอบโต้และหยุดไปเอง ส่วนอีก 23 คน ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 76.6 โดยมีเหตุผลว่าการนิ่งเท่ากับยอมให้กลั่นแกล้ง ควรปกป้องตนเองจากความรุนแรง แต่บางครั้งควรพูดคุยเพื่อปรับความเข้าใจ

โดยสรุป เหตุผลในการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะในยุคสมัยใดก็ตาม ผู้กระทำมักเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ทำเพื่อความสนุก สบายใจ โดยกลุ่มเป้าหมายจะเป็นเหยื่อที่ขาดผู้ปกป้อง และการรับมือต่อพฤติกรรมการกลั่นแกล้งนั้นเน้นการเผชิญหน้ามากกว่านิ่งเฉยหรือสยยอม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของตัวละครเอกที่ปรากฏในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง และวิธีการรับมือ การแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน จากการสนทนากลุ่มกับนักศึกษา 9 คน สรุปความคิดเห็นในสภาพการณ์ปัจจุบันได้ดังนี้

1. นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านร่างกายเป็นเรื่องปกติ เพราะผู้กระทำเป็นผู้มีอำนาจและคนมีฐานะทางสังคมสูง จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่ปรากฏในวรรณคดี 3 เรื่องนี้สามารถเกิดขึ้นได้จริงในปัจจุบันเพราะความคิดของคนทุกยุคทุกสมัยมีเรื่องการแบ่งชนชั้น จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 เพราะการวิจารณ์รูปร่าง

หน้าตาคนอื่นเป็นเรื่องปกติ มาจากการหยอกเล่นจำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 เกิดขึ้นได้แต่อาจจะน้อยลงกว่าเดิมเพราะมีเรื่องของกฎหมายเข้ามาคุ้มครอง จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3

2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและการแสดงออกในเชิงพฤติกรรมยอมให้ถูกกลั่นแกล้ง คือ การเป็นคนกลุ่มน้อย ไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อนจึงทำให้ถูกกลั่นแกล้ง จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 ความอ่อนแอหรือความยินยอมให้กระทำ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 แก้ไขด้วยการพูดคุยทำความเข้าใจด้วยตนเอง จำนวน 2 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 22.2 การไปพึ่งคนอื่นที่สามารถตัดสินเรื่องราวได้ จำนวน 1 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 11.1 แก้ไขด้วยการนิ่งเฉยจนเขาเลิกกลั่นแกล้ง จำนวน 1 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 11.1

3. การรับมือกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง นักศึกษาเห็นด้วยกับการรับมือด้วยการสงบนิ่งไม่ตอบโต้ทำให้เขารู้สึกว่าเราไม่พอใจ จำนวน 4 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 44.4 และไม่เห็นด้วยกับการตอบโต้ เพราะการตอบโต้มักจบลงด้วยความรุนแรง จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 อาจตอบโต้ได้ถ้าเป็นเรื่องไม่รุนแรงมาก จำนวน 2 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 22.2

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรงในส่วนที่เกี่ยวกับตนเองและสภาพการณ์ทั่วไปในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้ ตนเองเคยกลั่นแกล้งใช้ความรุนแรงกับผู้อื่น จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 จำแนกเป็น รู้สึกไม่ดี และแยกตัวออกจากกลุ่มที่คอยกลั่นแกล้งเขา มีความรู้สึกอยากขอโทษเขา จำนวน 4 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 44.4 ตอบโต้ให้เขารู้สึกไม่ดีแบบเรา จำนวน 1 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 11.1 และรู้สึกสนุกยิ่งเข้าได้ตอบยิ่งอยากกลั่นแกล้งเพิ่ม จำนวน 1 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 11.1 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่รู้สึกว่าตนเองเคยถูกกลั่นแกล้งใช้ความรุนแรงจากผู้อื่น จำนวน 7 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 77.7 จำแนกเป็น ไม่ควรรังแกควรพูดคุยปรับความเข้าใจ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 จัดการอารมณ์ตนเองด้วยการเงยบ หรือปรึกษาพ่อแม่ จำนวน 2 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 22.2 และได้ตอบด้วยการโต้เถียง จำนวน 2 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 22.2

5. พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและการใช้ความรุนแรงในสังคมปัจจุบันและเหตุผลที่ไม่ควรกระทำพฤติกรรม สามารถจำแนกออกได้ ดังนี้ คำพูดรุนแรงทำให้คนไม่สบายใจ เกิดจากอีกฝ่ายไม่สู้คน จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 แกล้งคนที่ด้อยกว่าหรือพยายามลดคุณค่าความเป็นคนของเขา ลง จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 ทำพฤติกรรมหรือท่าทางที่ทำให้เขาไม่สบายใจ เพียงเพราะเขาดูน่าเกลียดและดูอ่อนแอ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 ควรมีความเคารพตนเองและเคารพผู้อื่น จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 แค่ว่าแล้วสนุก สบายใจ ดังนั้นเราควรมองว่าถ้าเราโดนทำบ้างจะมีความสุขไหม ไร้ประโยชน์ไม่ควรทำ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 และ ไม่ควรกลั่นแกล้งใครไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ระวังความคิดของตนเองเป็นสำคัญ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3

สามารถสรุปได้ว่า นักศึกษาที่เคยมีพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและรังแกผู้อื่นนั้น เมื่อมีคุณวุฒิและวัยวุฒิเพิ่มมากขึ้น ต่างทราบว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เพราะเป็นการลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง ในการรับมือมีทั้งการนิ่งเฉยและการตอบโต้ขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์และการเลือกใช้ อย่างมีวิจารณญาณ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง การรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของ นักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ที่มีต่อตัวละครในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง มีประเด็นที่จะอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. จากผลการศึกษาพบว่า พระปิ่นทอง จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ท้าวสามนต์จาก บทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง และนางชนิษฐา จากบทละครปลาทูทอง ฉบับกลอนสวด มีพฤติกรรม การกลั่นแกล้งและความรุนแรงต่อตัวละครเอก ในด้าน 1) ร่างกาย เช่น การหัวเราะเยาะ เหยียดหยามรูปร่าง หน้าตา สถานะ เหยียดสีผิว 2) สังคม อารมณ์ เช่น ใช้บรรทัดฐานในสังคมตนเองตัดสินคนอื่นในสังคม ว่าคนอื่นมีความแตกต่างจากตนเอง เช่น การแต่งกายแปลกประหลาด หรือการมีบุคลิกภาพที่แตกต่าง รวมไปถึงการใช้อารมณ์ที่ไม่ถูกชะตากับตนเองเป็นหลัก 3) คำพูด เช่น พูดถึงภาพลักษณ์ฝ่ายตรงข้ามในเชิงลบ ทำให้ตัวละครเอกขาดความมั่นใจ ใช้คำพูดดูถูกไม่ให้เกียรติ และ 4) การใช้พลังอำนาจ เช่น มองว่าฐานะ ตำแหน่ง สถานะบทบาทของตนสูงกว่าจึงสามารถใช้คำพูดเหยียดหยามเรื่องหน้าตาผู้อื่นได้โดยไม่ใช้เรื่องผิด การมีพลังอำนาจมีผลให้พูดอะไรไม่เกรงใจใคร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สกล วรเจริญศรี (2559, หน้า 17) ได้เขียนบทความเรื่อง “การข่มเหงรังแก” ในสารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และเจษฎา นกน้อย (2562, หน้า 263-273) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การกลั่นแกล้งในที่ทำงาน: ผลกระทบและวิธีการรับมือ” พบว่า พฤติกรรมการกลั่น แกล้งและความรุนแรงเป็นพฤติกรรมธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมีลักษณะของการเกิดพฤติกรรมที่ ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นความตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม โดยเฉพาะสำหรับคนไทยมักจะพบในลักษณะของการ พูดจาถูกเหยียดหยาม รวมไปถึงการได้รับผลกระทบ ที่เกี่ยวเนื่องมาจากการกระทำซ้ำ ๆ เป็นระยะเวลา ยาวนาน การกลั่นแกล้งนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ อาจเป็นกลุ่มเล็ก แต่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย ที่ยิ่งใหญ่เพราะไม่มีการขัดขวาง ทั้งยังมาจากความน่าเชื่อถือหรือกลวิธีต่าง ๆ ในฐานที่คนเหล่านั้นมี อำนาจที่สูงกว่า

2. ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมของท้าวสามนต์ จากบทละคร นอกเรื่องสังข์ทองว่า สะท้อนให้เห็นถึงการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านร่างกาย ด้านคำพูด ด้านการ ใช้พลังอำนาจ เช่น พูดว่าเปรียบเทียบกับหน้าตาผู้อื่นว่าเหมือนสัตว์บางชนิด มีการด้อยค่าเรื่องบุคลิกภาพ และยังใช้อารมณ์ที่มีอคตินำไปสู่ความเกลียดชัง ซึ่งเป็นการมองคนแค่ภายนอกอย่างแท้จริง จากบทละคร นอกเรื่องแก้วหน้าม้า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้ง และความรุนแรงของพระปิ่นทอง ในด้านสังคมอารมณ์ ด้านคำพูด และด้านการใช้พลัง ทั้งยังเป็นพฤติกรรมที่มีระยะเวลาอันยาวนาน โดยกลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนคติเพิ่มเติมว่าการกลั่นแกล้งผู้หญิงในด้านหน้าตา รูปร่าง เกิดขึ้นเสมอไม่ว่าจะ อยู่ในยุคสมัยใดก็ตาม (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566) ซึ่งบรรทัดฐานด้านความงาม (beauty standard) นั้นเป็นการนิยามที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามค่านิยมของยุคสมัยหรือกลุ่มชน (ปราณี ปวีณชนา, 2566) ส่วนพฤติกรรมของนางชนิษฐา จากบทละครเรื่อง ปลาทูทอง ฉบับกลอนสวด กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านร่างกายมากที่สุด และยังสะท้อนการ กลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เป็นพฤติกรรมซ้ำ ๆ โดยกลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนคติเพิ่มเติมว่า นางชนิษฐา

ใช้อำนาจความเป็นแม่ในการกลั่นแกล้ง โดยมีมูลเหตุมาจากการอิจฉาริษยา เคียดแค้น จนอยากกำจัด กลั่นแกล้งกันจนถึงชีวิต เกิดความเสียหายทางร่างกาย (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566)

สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่าง มีการรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับสาเหตุการกลั่นแกล้งของกลุ่มผู้กระทำ จากระบวนคดี ว่าล้วนเกิดมาจากความรู้สึกว่าการกลั่นแกล้งผู้อื่นนั้นทำให้ตนเองดูมีอำนาจเหนือกว่าผู้อื่น ตัวละครหลายตัวทำเพราะปกปิดความอ่อนแอภายในใจ แต่สิ่งที่น่าวิตกที่สุด คือ ทำเพราะคิดว่าเรื่องปกติ และทำเพราะตัวเองขาดความมั่นใจ (เจษฎา นกน้อย, 2562, หน้า 264)

3. ผลการสนทนากลุ่มพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง ด้านร่างกายเป็นเรื่องปกติเพราะผู้กระทำเป็นผู้มีอำนาจและเป็นคนมีฐานะทางสังคมสูง ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึง ปัจจุบันสังคมไทยมีการแบ่งชนชั้น มีการให้ความสำคัญกับความงามตามสมัยนิยมหรือที่เรียกกันว่าความงาม ตามชนบ (ปราณี ปวีณนา, 2566) ดังนั้น พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่ปรากฏในวรรณคดีทั้ง 3 เรื่องนี้ ยังสามารถเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน เพราะความคิดของคนยุคทุกสมัยยังคงมีเรื่องการแบ่งชนชั้น มีการวิจารณ์รูปร่างหน้าตาคนอื่นเสมอ นอกจากนี้ การกลั่นแกล้งอาจมาจากการหยอกล้อโดยมีผลสืบเนื่องมาจากการรวมกลุ่ม หรือยอมรับว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น นางอ้าย นางอี ที่ร่วมมือกับมารดา คือ นางชนิษฐี หรือเขยทั้ง 6 ที่คิดรังเกียจเจ้าเงาะตามท้าวสามนต์ โดยไม่ได้มีเหตุอันบังบอกว่าเป็นการส่วนตัว ทั้งนี้ มีนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งอาจเกิดขึ้นได้ในปัจจุบัน แต่อาจจะน้อยลงกว่าเดิม เพราะมีเรื่องของกฎหมาย พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลได้ นอกจากนั้น กลุ่มตัวอย่างนำเสนอว่าพฤติกรรม การกลั่นแกล้งในโลกปัจจุบันอาจเริ่มต้นจากคนในครอบครัวมาก่อน อาจจะเป็นการแสดงความเอ็นดู หยอกล้อ จนผู้ถูกกระทำเกิดความสับสนว่าเป็นการกลั่นแกล้งหรือไม่ (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566)

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการทำให้เกิดการกระทำในเชิงพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและการแสดงออกในเชิงยอมให้ถูกกลั่นแกล้งนั้น ผลการวิจัยพบว่าบุคคลที่มีความอ่อนแอ หรือยินยอมให้กระทำ จะเป็นเป้าหมายในการถูกกลั่นแกล้งมากที่สุด เห็นได้จากกรณีของนางเอื้อย ที่เป็นตัวละครที่มีความอ่อนแอ นางเอื้อยนับว่าเป็นคนกลุ่มน้อย ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในครอบครัว เนื่องจากเป็นสายเลือดของนางชนิษฐาเพียงคนเดียว จึงทำให้ถูกกลั่นแกล้ง ในขณะที่เจ้าเงาะ กับนางแก้วหน้าม้าที่ไม่สนใจการ แสดงออกของบุคคลรอบข้าง ทั้งยังวางตัวนิ่งเฉย อาจมีได้ตอบบ้างเป็นบางครั้งตามแต่สถานการณ์ และหากร้ายแรงจนไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองก็อาจจะไปพึ่งคนอื่นที่สามารถตัดสินเรื่องราวได้

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ผลลัพธ์ย้อนกลับ (impact) ด้วยการสนทนากลุ่ม พฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการกลั่นแกล้งที่ตนเองเคยปฏิบัติกับผู้อื่นไม่ว่าจะจากมูลเหตุ แต่ต้องการความรู้สึก สนุก อยากกระทำ หรือกระทำแล้วรู้สึกสบายใจก็ตามเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เมื่อมองในมุมที่กลับกัน หากเราโดนกระทำเช่นเดียวกับที่เราทำกับคนอื่น จะเป็นอย่างไร กลุ่มตัวอย่างจึงปรับพฤติกรรมใหม่ให้ดีขึ้น พัฒนาขึ้น เช่น เปลี่ยนคำพูดของตนเองให้เป็นแง่บวกมากขึ้น เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ซึ่งจากการสนทนากลุ่มมี ความเห็นตรงกันว่า จุดเปลี่ยนหลักที่สำคัญในการหยุดกลั่นแกล้งคือ เมื่อตนเองหรือคนใกล้ชิด ต้องเผชิญกับ สถานการณ์การกลั่นแกล้งเสียเอง (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566)

ส่วนในด้านของการรับมือกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงนั้น จากการสนทนากลุ่ม พบว่า การเผชิญหน้ากับการกลั่นแกล้งต้องอาศัย ความเข้มแข็งและแข็งแกร่ง ซึ่งสอดคล้องกับกรณีของประเทศ

ญี่ปุ่นที่ค้นพบวิธีการที่เรียกว่า “Victim is not a Victim” คือ ต้องทำให้บุคคลที่ถูกกลั่นแกล้งแข็งแกร่งพอที่จะผ่านเรื่องเหล่านี้ไปได้ (พิราภรณ์ วิฑูรต์น, 2561) สำหรับในมุมมองของกลุ่มตัวอย่าง การรับมือพฤติกรรมการกลั่นแกล้งด้วยการสงบนิ่งไม่ใช่วิธีที่ดีเสมอไป สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในเรื่องการรับมือกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงว่า สามารถตอบโต้ได้หากอยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสม และเป็นเพียงบางกรณีเท่านั้น เพราะข้อเสียของการตอบโต้ที่รุนแรงย่อมจบลงด้วยความรุนแรงด้วยเช่นกัน ในด้านการแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบันนั้น กลุ่มตัวอย่างมีประเด็นการนำเสนอความคิดว่า บุคคลควรมีความเคารพคนอื่นเท่าที่เคารพตนเอง มีความคิดเป็นของตัวเอง ไม่ต้องใช้ความคิดเห็นของคนอื่น ทำอะไรก็ทำไปอย่าให้คนอื่นเดือดร้อน ความคิดของเราเป็นเรื่องสำคัญ ใช้ความคิดให้มาก ๆ เพราะตนเองเลิกแกล้งคนก็เพราะความคิด “สนุกแต่ไม่ได้ประโยชน์ก็อย่าไปทำ” (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566)

การนำเอามุมมองในด้านจิตวิทยาการศึกษาอาจคล้ายกับการนำเอาแว่นตาที่มีเลนส์แตกต่างกันมาใส่มองตัวบวพรรณคดี จริงอยู่ที่พฤติกรรมการกลั่นแกล้งเป็นการผลิตซ้ำของวัฒนธรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นมานาน แต่หากพิจารณาลงไปให้ลึก บริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัยอาจเป็นตัวบ่งบอกให้เห็นว่าการกลั่นแกล้งเหล่านั้นเป็นเรื่องปกติ เห็นได้จากความแตกต่างของชนชั้น การมีอำนาจของคนบางกลุ่ม ค่านิยม การรวมกลุ่ม กลายเป็นสิ่งธรรมดาสามัญที่มีผลก่อให้เกิดการกลั่นแกล้งแบบตัวต่อตัว (face to face bullying) ในสมัยปัจจุบันการกลั่นแกล้งอาจเปลี่ยนรูปแบบ แต่สาเหตุหลัก ๆ ก็ยังคงมาจากความต้องการให้ตนเองอยู่เหนือกว่าผู้อื่นเช่นเดิม ส่วนประเด็นของการรับมือของตัวละครนั้น สาเหตุหลักที่ทำให้ตัวละครอยู่ในสภาพที่จำยอมต่อเหตุการณ์ อาจเป็นเพราะจารีตของคนในยุคสมัยนั้น เพศหญิงหรือผู้ที่ด้อยกว่าทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิไม่สามารถตอบโต้ได้ แตกต่างจากสังคมปัจจุบันที่กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่อยู่ภายใต้บริบทหลังคสมัยใหม่มีบรรทัดฐานต่างกัน คนรุ่นใหม่อาจไม่ยอมให้กระทำได้เช่นในยุคสมัยก่อนอีกต่อไป ด้วยทัศนคติที่มองว่าตนเองมีสิทธิและมีอำนาจตัดสินใจปกป้องตนเองมากขึ้น การมองพฤติกรรมของตัวละครจึงอยู่ภายใต้บรรทัดฐานที่ตนเองคุ้นชิน ดังนั้นการรับมือการกลั่นแกล้งด้วยวิธีตอบโต้เอาคืนอาจดูเป็นเรื่องปกติในปัจจุบันแต่อาจดูย้อนแย้งในทางทฤษฎีบ้าง เนื่องจากการตอบโต้กลับ อาจจะไปสานต่อ ‘วัฏจักรการกลั่นแกล้ง’ (the cycle of bullying) อย่างไม่จบสิ้น (วริษฐา แซ่เจีย, 2565)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการสอนในรายวิชา การใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณนั้นสามารถสอดแทรกการศึกษาวรรณคดีเฉพาะเรื่อง และการรับรู้ทัศนคติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งรุนแรงได้ชัดเจน โดยเปรียบเทียบกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และผลการสะท้อนกลับให้นักศึกษาได้เปรียบเทียบตนเอง ทั้งนี้ แม้งานวิจัยจะไม่ได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มใหญ่ แต่สามารถแสดงข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ จึงนับว่าเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะเป็นแบบองค์รวม (holistic approach) ซึ่งนอกจากได้ผลการวิจัยดังกล่าวมาแล้วยังเป็นต้นแบบให้กับผู้สอนภาษาไทยด้วย

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งในวรรณกรรมประเภทอื่น เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการกลั่นแกล้ง ป้องกันและแก้ไขปัญหาคือจะเกิดขึ้นในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2561). **ไทยอันดับ2 “เด็กรังแกกันในโรงเรียน” พบเหยื่อปีละ 6 แสนคน**. สืบค้นจาก <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=27485>
- กุลธิดา รุ่งเรืองเกียรติ. (2560). **เจ็บแค้นเคืองโกรธโทษฉันโย...ทำไมจึงต้องแก่งกัน**. สืบค้นจาก https://waymagazine.org/classroom_10/
- เจษฎา นกน้อย. (2562). การกลั่นแกล้งในที่ทำงาน: ผลกระทบและวิธีการรับมือ. **วารสารหาดใหญ่วิชาการ**, 17(2), หน้า 263-273.
- นิศา บุรณภวังค์. (2563). การกลั่นแกล้งและความรุนแรงในวรรณคดีไทยเฉพาะเรื่อง. **วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี**, 9(2), หน้า 105-124.
- ปรานี ปวิณชนา. (2566). **Body shaming: คำพูดทำร้ายใจไม่ควรทำ**. สืบค้นจาก https://www.manarom.com/blog/body_shaming.html
- พิราภรณ์ วิสุทธิ์. (2561, กันยายน 20). Social Bullying ปัญหาสังคมคล้ายจะตลกแต่ไม่ตลก. **ประชาชาติธุรกิจออนไลน์**. สืบค้นจาก <http://www.prachachat.net/d-life/news-222708>
- มูลนิธิยุวพัฒน์. (2562). **การกลั่นแกล้ง (Bullying) ความรุนแรงในสังคม**. สืบค้นจาก <https://www.yuvabadhanafoundation.org/th/ข่าวสาร/บทความทั่วไป/การกลั่นแกล้ง-bullying-วัยรุ่น/>
- วิรัชฐา แซ่เจีย. (2562). **บูลลี่มา ต้องบูลลี่กลับ? ว่าด้วยผลลัพธ์ของการผลิตซ้ำวัฒนธรรมกลั่นแกล้ง**. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/stop-the-bullying-cycle/86765>
- สกล วรเจริญศรี. (2559). การข่มเหงรังแก. **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, 51, หน้า 13-20.
- สุภาวดี เจริญวานิช. (2560). การรังแกกันผ่านพื้นที่ไซเบอร์ : ผลกระทบและการป้องกันในวัยรุ่น. **วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**, 25(4), หน้า 639-648.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2563). **แนวทางการปกป้องคุ้มครองเด็กจากภัยออนไลน์**. สืบค้นจาก <https://resourcecenter.thaihealth.or.th/index.php/media/5kjR>

การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น

Cross-Cultural Adaptation of Thai Students in Japan

วันที่รับบทความ: 30 พฤษภาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ: 26 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 2 กรกฎาคม 2567

นภัสสร จาระสมบูรณ์¹

ศุภพัชรพิมล สิมลี²

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น และ 2) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียนไทยในญี่ปุ่นทั้งหมด 7 คน ผลการศึกษาพบว่า มีเพียง 2 คนเท่านั้นที่ผ่านขั้นตอนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมทั้งหมด 4 ขั้นตอนตามทฤษฎี ส่วนกลุ่มตัวอย่างอีก 5 คน เริ่มตั้งแต่ขั้นที่ 2 คือ ขั้นความตระหนักรู้วัฒนธรรมเมื่อเข้าสู่ขั้นสุดท้ายของการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมพบว่ามีเพียงแค่ 2 คนเท่านั้นที่รู้สึกปรับตัวได้อย่างกลมกลืน สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมพบว่า หากมีลักษณะนิสัยที่สามารถคล้อยตามสถานการณ์ และกล้าเข้าสังคมจะสามารถปรับตัวได้ง่าย ประสบการณ์การสื่อสารกับคนต่างชาติและประสบการณ์ในการเดินทางไปต่างประเทศทำให้มีความมั่นใจในการสื่อสารกับคนต่างวัฒนธรรม ทักษะทางด้านภาษาที่ไม่เพียงพอต่อการสื่อสารจะทำให้เกิดอุปสรรคในการสื่อสาร จากผลการศึกษาข้างต้นได้เสนอแนะให้ผู้ที่ต้องเดินทางเข้าสู่สังคมวัฒนธรรมใหม่เตรียมความพร้อมดังนี้ 1) ศึกษาล่วงหน้าเกี่ยวกับวัฒนธรรม และสังคมของประเทศปลายทาง พยายามฝึกฝนทักษะความยืดหยุ่น และการปรับตัวเข้ากับความแตกต่างทางวัฒนธรรม 2) เพิ่มทักษะทางภาษา และ 3) เข้าร่วมกิจกรรม และเพิ่มโอกาส ในการสื่อสารกับเจ้าบ้านเพื่อลดความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การปรับตัวข้ามวัฒนธรรม วัฒนธรรม ญี่ปุ่น

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
email: napassorn.j22@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
email: supapatpimol.s@ku.th

Cross-Cultural Adaptation of Thai Students in Japan

Received: May 30, 2024

Revised: June 26, 2024

Accepted: July 2, 2024

Napassorn Jarasomboon ¹

Supapatpimol Simlee ²

Abstract

This study is qualitative research. The purposes of this study were to 1) study the cross-cultural adaptation of Thai students in Japan and 2) study factors influencing the cross-cultural adaptation of Thai students in Japan. The data was collected by using documentary research and in-depth interviews with 7 Thai students studying in Japan. The study found that only two students completed all 4 stages of cross-cultural adaptation, while the other five students started from the second stage or the culture shock stage. Only two students can fully blend in with the Japanese culture when entering the last stage of cross-cultural adaptation. Factors influencing cross-cultural adaptation were found to be that adaptive and sociable personalities positively influence adaptation. Experiences in communicating with foreigners and traveling abroad also result in confidence in communicating with people from different cultures. On the other hand, insufficient language skills can cause misunderstandings in communication. Based on the research findings, it is recommended that students should prepare themselves by 1) studying the social norms and culture of the destination country in advance, trying to develop flexibility skills, and adapting to cultural differences. 2) Enhancing language skills, and 3) participating in activities and finding opportunities to communicate with the locals to reduce culture shocks.

Keywords: Cross-Cultural Adaptation, Cultural, Japan

¹ Graduate student, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

email: napassorn.j22@gmail.com

² Asst.Prof.Dr., Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

email: supapatpimol.s@ku.th

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละสังคมมีความเกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) ก่อให้เกิดการเลือนไหลของวัฒนธรรมไปมาหาสู่กันอย่างง่ายมากขึ้น (cultural assimilation) และเกิดเป็นปรากฏการณ์ “หมู่บ้านโลก” (global village) เนื่องจากประเทศทั่วโลกนั้นมีลักษณะแบบพึ่งพาอาศัยและมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ประกอบไปด้วยคนหลากหลายเชื้อชาติอาศัยรวมกันอยู่ในสังคม ทำให้โอกาสในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมอื่นมีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยลดปัญหาการสื่อสาร รวมถึงเป็นปัจจัยที่จะช่วยลดปัญหาการปรับตัว ที่เกิดจากการเข้าไปอยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างจากเดิม ลดความตึงเครียดทางวัฒนธรรม สร้างทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวก เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2559, หน้า 28)

ในปัจจุบันความต้องการการเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศเป็นที่นิยม ซึ่งเป็นหนึ่งในสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมในสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการปรับตัวจึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ (เพ็ชรี รูปะวิเชตร, 2554, หน้า 147-149) โดยทั่วไปแล้ว เมื่อก้าวเข้าไปอยู่ในสังคมวัฒนธรรมใหม่ในช่วงแรกอาจเกิดความตื่นตาตื่นใจกับสิ่งใหม่ ๆ แต่เมื่อผ่านไปสักพักมักเกิดความวิตกกังวล ความเครียด ความเหงา รวมถึงเกิดความตระหนักทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นภาวะที่รู้สึกว้าวุ่นกับสิ่งที่พบเจอไม่ตรงกับที่ตนเองคาดหวังไว้ มีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและทัศนคติต่อวัฒนธรรมที่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนหลังจากที่ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในสังคมวัฒนธรรมนั้น (เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2559, หน้า 299-300) บางคนอาจไม่สามารถปรับตัวได้หากมีความไม่เข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยอาจมีมุมมองว่าสิ่งที่แตกต่างจากที่ตนเองเคยทำอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ในขณะที่หากมีความพยายามในการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างก็จะสามารถปรับตัวเองให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมทั้งสองวัฒนธรรมได้ (สุนทรียา ไชยปัญญา และอรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ, 2559, หน้า 110)

ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ที่กระชับมาอย่างยาวนาน และเป็นประเทศปลายทางที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องสำหรับคนไทย เนื่องจากเป็นประเทศที่มีความแข็งแกร่งทางด้านวัฒนธรรมที่โดดเด่นน่าสนใจในหลากหลายด้าน นอกจากนั้น “ภาษาญี่ปุ่น” ก็ได้รับความนิยมสำหรับคนไทยมาเช่นเดียวกัน ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นได้มีการสนับสนุนการศึกษาไทยอย่างต่อเนื่อง โดยกรมออบทุนรัฐบาลญี่ปุ่นในหลากหลายระดับการศึกษาเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นยังมีการสร้างความร่วมมือด้านการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นกับองค์กรของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นขึ้นชื่อในเรื่องของการมีระเบียบวินัย โดยการแสดงออกถึงการเคารพสิทธิของผู้อื่น และเคารพการอยู่ร่วมกันในสังคม นอกจากนั้นประเทศญี่ปุ่นยังมีวัฒนธรรม และธรรมเนียมปฏิบัติที่มีเอกลักษณ์ อีกทั้งยังมีกฎกติกาในการปฏิบัติร่วมกันในสังคมที่แตกต่างจากประเทศไทย ดังนั้นการศึกษาเรื่องการสื่อสารและการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม จะช่วยให้เกิดการสื่อสารอย่างให้เกียรติ และเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง รวมถึงทำความเข้าใจ ไม่มองกลุ่มอื่นในลักษณะเหมารวม (stereotype) เพื่อช่วยลด

ปัญหาจากความเข้าใจผิด ความคลาดเคลื่อนจากการสื่อสาร และความไม่ไว้วางใจกัน โดยสนับสนุนให้เกิดการเป็น “พลเมืองโลก (global citizen)” (นันทิยา ดวงกุ่มเมศ และสิรินทร พิบุลภาณุวัฒน์, 2563, หน้า 14-15)

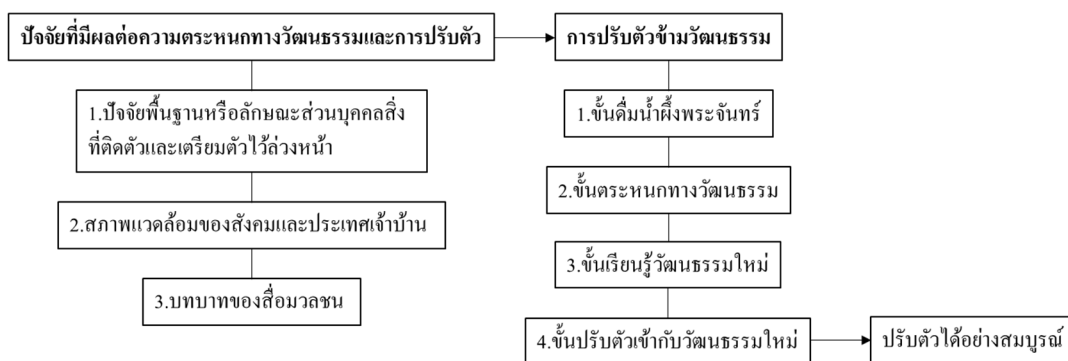
ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น โดยมุ่งเน้นศึกษาในเรื่อง การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น โดยมุ่งหวังให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลจากการศึกษาครั้งนี้ไปพัฒนานโยบาย และโครงการด้านการศึกษา เพื่อสนับสนุนและสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่ผู้ที่สนใจต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของ Oberg (1960, อ้างถึงใน เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2559, หน้า 302) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ของบุคคลนั้น จะต้องผ่านทั้งหมด 4 ขั้นตอน และแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของ เมตตา วิวัฒนานุกูล (2559, หน้า 307-310) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบเชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ทั้งหมด 7 คน ซึ่งกลุ่ม

ตัวอย่างที่สัมภาษณ์เป็นบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ในประเทศญี่ปุ่นระยะยาว โดยเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสาร และการปรับตัวที่เกิดขึ้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นและละเอียดมากที่สุด การสัมภาษณ์เป็นคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดเพื่อทราบถึงทัศนคติ ความคิดเห็น และประสบการณ์ที่นักเรียนไทยในญี่ปุ่นเคยพบเจอด้วยตนเอง เพื่อนำมาแยกประเด็น และศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามา จัดทำประเด็นคำถามสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ครอบคลุมครบถ้วน หลังจากนั้นทำการสร้างชุดคำถามในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัย

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview)

ในการวิจัยเรื่อง การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการพูดคุยกันเพื่อทราบถึงข้อเท็จจริง ความคิดเห็น หรือทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ (สิน พันธุ์พิณี, 2554, หน้า 218) รูปแบบการสัมภาษณ์ครั้งนี้จะใช้วิธีสัมภาษณ์ในเรื่องต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในชุดคำถาม และทำการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการตามหัวข้อคำถามเพื่อทราบถึงประสบการณ์ และความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในประเด็นที่กำหนดไว้ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้

3.2 หาข้อมูลจากการศึกษาด้วยเอกสาร

ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร บทความ หนังสือ วิทยานิพนธ์ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น เพื่อนำมาศึกษา และวิเคราะห์ในเรื่องการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น โดยผู้วิจัยได้นำหลักแนวคิดเรื่องการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของ Oberg (1960, อ้างถึงใน เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2559, หน้า 302) และแนวคิดเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของ เมตตา วิวัฒนานุกูล (2559, หน้า 307-310) มาเป็นหลักในการกำหนดกรอบการวิจัยครั้งนี้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการถอดบทสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลแบบคำต่อคำ (transcribing interview) โดยจำแนกเป็นรายบุคคล จากนั้นนำบทสัมภาษณ์มาวิเคราะห์จำแนกประเภทข้อมูลโดยการนำประโยค หรือข้อความสำคัญตามการสัมภาษณ์มาจำแนกแต่ละประเด็น เปรียบเทียบข้อมูล (content analysis) จากการบันทึกการสัมภาษณ์ หาความเชื่อมโยง ความสอดคล้อง และความแตกต่างจากแนวคิด ทฤษฎีที่ได้ มีการทบทวนวรรณกรรม เพื่อสรุปรายงานการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ในการวิจัยข้อแรก เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น ผู้วิจัยได้นำหลักแนวคิดเรื่องการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของ Oberg (1960, อ้างถึงใน เมตดา วิวัฒนากุล, 2559, หน้า 302) มาเป็นหลักในการศึกษา โดยได้ระบุเอาไว้ว่า การเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ บุคคลนั้นจะต้องผ่านการปรับตัวทั้งหมด 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตึมน้ำผึ้งพระจันทร์ ขั้นตระหนกทางวัฒนธรรม ขั้นเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ และขั้นปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ตามลำดับ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

1. **ขั้นตึมน้ำผึ้งพระจันทร์** ในระยะนี้จะเป็นระยะที่ผู้มาเยือนรู้สึกตื่นเต้น และมองวัฒนธรรมที่ตนเองพบเจอในมุมมองของนักท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าจะไม่เข้าใจภาษานั้น ๆ แต่ทุกอย่างล้วนเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับผู้ที่มาเยือน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาพบว่า มีเพียงแค่ 2 คนเท่านั้นที่รู้สึกตื่นเต้นกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อต้องเดินทางไปสู่สังคมวัฒนธรรมที่แตกต่าง โดยกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมีความตื่นเต้น และตื่นตาตื่นใจกับสภาพอากาศ วิถีทัศน์ และรู้สึกสนุกเหมือนเดินทางมาท่องเที่ยว ในขณะที่อีกกลุ่มตัวอย่าง 5 คนที่เหลือนั้นเมื่อเดินทางมาถึงประเทศญี่ปุ่นแล้ว ไม่ได้รู้สึกตื่นเต้น และตื่นตาตื่นใจกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เกิดเป็นความรู้สึกถึงเครียด และส่งผลกระทบต่อจิตใจ เนื่องจากเมื่อเดินทางมาถึงประเทศญี่ปุ่น กลุ่มตัวอย่างจำเป็นต้องดำเนินเรื่อง และดำเนินการทางด้านเอกสารกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทันที รวมถึงทักษะภาษาที่ไม่เพียงพอต่อการสื่อสาร ทำให้ในช่วงแรกปรับตัวได้ค่อนข้างยาก

2. **ขั้นตระหนกทางวัฒนธรรม** ในระยะนี้จากแนวคิดที่นำมาเป็นกรอบการวิจัยระบุไว้ว่า เป็นระยะที่เกิดความรู้สึกถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม รู้สึกแปลกถิ่น ไม่สบายกายและใจกับวัฒนธรรมที่แตกต่าง โดยจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า นักเรียนไทยในญี่ปุ่นทั้งหมด 7 คน เมื่อมีการเดินทางไปใช้ชีวิตในสังคมวัฒนธรรมใหม่ที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมของตน จะเกิดความไม่คุ้นชินกับสภาพแวดล้อม และรู้สึกถึงวัฒนธรรม และกฎระเบียบในสังคมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิม โดยพบว่าประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นมีความแตกต่างกันอยู่ 3 ประเด็นใหญ่ คือ 1) **ความแตกต่างทางด้านสภาพแวดล้อม** ภูมิประเทศและภูมิอากาศของแต่ละประเทศมีอิทธิพลต่อวิถีการใช้ชีวิตของคนในประเทศนั้น ๆ เมื่อภูมิประเทศที่อาศัยอยู่มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ โดยประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศหมู่เกาะ และมีลักษณะเป็นภูมิประเทศภูเขาเสียส่วนใหญ่ แตกต่างจากประเทศไทยที่มีลักษณะภูมิประเทศที่หลากหลาย ดังนั้นจึงทำให้สามารถรู้สึกถึงความแตกต่างทางสภาพแวดล้อม และต้องมีการปรับตัวในเรื่องของการใช้ชีวิต 2) **ความแตกต่างทางด้านภาษา** ภาษาเป็นสิ่งที่เอาไว้สื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างคู่สนทนา ซึ่งจะสะท้อนแนวคิด และวัฒนธรรมของคนในชาตินั้น โดยประเทศญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร การไม่มีทักษะทางด้านภาษาหรือเข้าใจระดับของภาษาพื้นถิ่นที่ไม่เพียงพอย่อมก่อให้เกิดเป็นอุปสรรคในการสื่อสารกับคนท้องถิ่น และ 3) **ความแตกต่างทางด้านกฎกติกาในสังคม** แต่ละประเทศมีข้อห้าม และกฎกติกาที่พึงปฏิบัติร่วมกันในสังคมที่ต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างได้พูดถึงประสบการณ์ทางด้านประเด็นความแตกต่างทางด้านกฎกติกาที่เป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น การหลีกเลี่ยงการคุยโทรศัพท์เสียงดังในที่สาธารณะ หรือในระบบขนส่งสาธารณะ

มุมมองเกี่ยวกับการลู่ให้ผู้สูงอายุนั่งบนรถโดยสารสาธารณะ หรือความแตกต่างในวิธีการขึ้นลงรถโดยสารสาธารณะ เป็นต้น ความแตกต่างที่กล่าวมานั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ เพ็ชร ฐปะวิเชตร (2554, หน้า 147-148) ที่ได้ระบุไว้ว่า ภาษาประจำชาติ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ทัศนคติ และความเชื่อของชนชาตินั้น ๆ เป็นปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมของแต่ละชาติมีความแตกต่างกัน

3. ขั้นเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ ในระยะนี้ผู้มาเยือนจะเริ่มมีการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของเจ้าบ้านมากขึ้น มีการพยายามที่จะสื่อสาร และใช้ชีวิตในท้องถิ่น โดยจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่านักเรียนไทยในญี่ปุ่นทั้งหมด 7 คน หลังจากที่ผ่านมาขั้นตอนการปรับตัวในสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่าง ก็ได้มีการลองออกไปใช้ชีวิตในสังคมเจ้าบ้าน และมีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นมากขึ้น โดยกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวเมื่อต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ การเพิ่มทักษะทางด้านภาษาเพื่อเพิ่มความมั่นใจและความกล้าในการสื่อสารกับคนท้องถิ่น รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมและเพิ่มโอกาสในการพัฒนาทักษะทางด้านภาษา เป็นต้น

4. ขั้นปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า หลังจากที่ใช้ชีวิตในสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างจากเดิมมาสักระยะหนึ่ง นักเรียนไทยในญี่ปุ่นได้มีการทำความเข้าใจในข้อปฏิบัติของสังคมเจ้าบ้าน และเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับจากการใช้ชีวิตร่วมกับคนท้องถิ่น โดยจากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพียงจำนวน 2 คน สามารถปรับตัวได้อย่างกลมกลืน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าใจว่าควรทำตัวอย่างไรให้กลมกลืน และเข้าใจวัฒนธรรมของเจ้าบ้านมากขึ้น แต่ไม่ได้รู้สึกว่าตัวเองสามารถกลมกลืนกับวัฒนธรรมเจ้าบ้านได้

ผลการศึกษาของวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรมและการปรับตัว สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. พื้นฐาน ลักษณะส่วนบุคคล สิ่งที่ติดตัวและเตรียมตัวล่วงหน้า

ลักษณะนิสัยส่วนบุคคลมีผลต่อการปรับตัวของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น หากบุคคลมีลักษณะนิสัยที่ชอบออกสังคม กล้าแสดงออก ยืดหยุ่นก็จะทำให้สามารถปรับตัวได้เร็ว ในทางกลับกันหากมีลักษณะนิสัยที่ไม่ชอบเข้าสังคม เก็บตัว ขี้อาย ก็จะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการปรับตัว โดยกลุ่มตัวอย่างมีความผูกพัน ชื่นชอบวัฒนธรรมญี่ปุ่นมาก่อน และมีทัศนคติที่ดีกับวัฒนธรรมและประเทศญี่ปุ่น กลุ่มตัวอย่างมองว่าประเทศญี่ปุ่นมีความเป็นระเบียบและแบบแผนที่ชัดเจน โดยพบว่าบางเมืองเจ้าบ้านมีลักษณะนิสัยเหมือนคนไทย ทำให้มีความสบายใจในการสื่อสาร

การเตรียมตัวหรือการศึกษาหาความรู้มีส่วนช่วยให้เกิดการปรับตัวที่ง่ายมากขึ้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า เนื่องจากการเดินทางมาศึกษาต่อในระยะยาวนั้นแตกต่างกับการเดินทางมาศึกษาแลกเปลี่ยนระยะสั้น กลุ่มตัวอย่างต้องหาข้อมูลด้วยตัวเอง และจัดการทุกอย่างด้วยตัวเอง ดังนั้นข้อมูลส่วนใหญ่ที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญจะเป็นด้านของการหาที่พักในประเทศญี่ปุ่น ขั้นตอนการเดินทางเข้าญี่ปุ่น และรายละเอียดเกี่ยวกับทุนที่ตัวเองได้รับ อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์พบว่าข้อมูลบางอย่างไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากข้อมูลส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น จึงทำให้ไม่สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจนตรงความต้องการ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์เดินทางไปแลกเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรมที่ต่างประเทศและเคยมาแลกเปลี่ยนระยะสั้นที่ประเทศญี่ปุ่นมาแล้ว ทำให้มีความคุ้นชินและไม่กลัวที่จะพูดคุยกับคนต่างชาติ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ เมตตา วิวัฒนากุล (2559, หน้า 307-308) ที่ระบุไว้ว่า หากบุคคลเคยมีประสบการณ์ในการเดินทางไปต่างประเทศมีประสบการณ์ในการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติ หรือเคยได้ศึกษาวัฒนธรรมอื่น ๆ มาก่อน จะช่วยลดความประหม่า และความตื่นตั้นในการสื่อสารกับชาวต่างชาติ ส่งผลให้โอกาสในการความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมนั้นลดลง

2. สภาพแวดล้อมของสังคมและประเทศเจ้าบ้าน

กลุ่มตัวอย่างรู้สึกถึงความเป็นคนในและคนนอกในสังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามสังคมญี่ปุ่นยุคใหม่มีความเปิดกว้างมากกว่ารุ่นก่อน ๆ บางคนมองว่าบางส่วนของคนญี่ปุ่นมีลักษณะนิสัยคล้ายคนไทย และมีความเหมือนคนไทยในแง่ของการเป็นมิตรต่อผู้อื่น และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน แต่มีความแตกต่างในด้านของวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงการเกรงใจ และมีการคิดทบทวนเยอะก่อนจะทำอะไรบางอย่างของคนญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังมองว่าคนญี่ปุ่นมีความเป็นระเบียบแบบแผน ในการติดต่อราชการจะต้องทำตามขั้นตอนที่ระบุไว้ ไม่สามารถข้ามขั้นตอน หรือเปลี่ยนแปลงได้ตามใจชอบ

ความประทับใจที่มีต่อประเทศญี่ปุ่นเป็นไปในเชิงบวก ทั้งเรื่องภูมิอากาศของประเทศและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ โดยสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างประทับใจส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการขนส่งคมนาคมที่มีความสะดวกสบาย เดินทางไปไหนมาไหนได้ง่าย ในขณะเดียวกันถึงแม้ระบบการคมนาคมที่มีประสิทธิภาพของประเทศญี่ปุ่นจะทำให้เกิดความประทับใจแก่นักเรียนไทย แต่ในแง่ของความหลากหลายของการบริการระบบขนส่งของประเทศญี่ปุ่นยังมีน้อยกว่าประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เมื่อเกิดปัญหา หรืออุปสรรคในการใช้ชีวิตในสังคมวัฒนธรรมใหม่จะทำการปรึกษา และพูดคุยกับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน สำหรับประเทศญี่ปุ่นจะมีกลุ่มคนไทยในญี่ปุ่นที่คอยให้คำปรึกษาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสำหรับคนไทยที่อยู่ในญี่ปุ่นเป็นจำนวนไม่น้อย การช่วยเหลือของคนชาติพันธุ์เดียวกันทำให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกไม่โดดเดี่ยว เนื่องจากสามารถปรึกษาและศึกษาข้อมูลจากภาษาแม่ของตนเอง ซึ่งจะให้ข้อมูลที่สนใจได้ชัดเจนมากกว่าค้นหาด้วยภาษาต่างชาติ

3. บทบาทสื่อมวลชน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความชื่นชอบสื่อของประเทศญี่ปุ่นอยู่แล้ว เช่น การ์ตูน เพลง และภาพยนตร์ ทำให้มีทัศนคติหรือมุมมองเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นตามที่ได้เห็นในสื่อ แต่พอได้เดินทางมาศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่นก็พบว่าไม่ได้เหมือนกับในสื่อที่เคยพบเห็นมา

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) กับนักเรียนไทยที่กำลังศึกษาอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นจำนวน 7 คน เพื่อศึกษาถึงการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่น โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในญี่ปุ่นส่วนใหญ่ในระยะแรกเมื่อเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่จะเกิดเป็นความรู้สึกเหงา และเกิดเป็นความเครียด เมื่อต้องพบเจอกับสภาพแวดล้อมสังคมที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งจากแนวคิดของ Oberg (1960, อ้างถึงใน เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2559, หน้า 302) ในช่วงแรกจะเกิดเป็นความรู้สึกตื่นตาตื่นใจกับสภาพแวดล้อมสังคมวัฒนธรรมใหม่หรือขั้นดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ (honeymoon) แต่จากการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้พบว่า มีความตระหนักทางวัฒนธรรม (culture shock) ตั้งแต่ระยะแรกที่เดินทางมาถึงประเทศญี่ปุ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐชดา ชูตระกูล (2561) ที่ศึกษาเรื่อง การปรับตัวทางด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของชาวไทย ที่อาศัยอยู่ในเมืองออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่า การปรับตัวของกลุ่มตัวอย่างที่เดินทางไปอยู่ต่างวัฒนธรรมในระยะสั้นนั้น ช่วงแรกจะมีความรู้สึกตึงเครียด และส่งผลกระทบต่อจิตใจ อีกทั้งยังมีความเครียดในเรื่องของการสื่อสารและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

จากการศึกษาพบว่าสิ่งที่ทำให้เกิดความตระหนักทางวัฒนธรรมนักเรียนไทยในญี่ปุ่นมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ความแตกต่างทางสภาพแวดล้อมของประเทศตนเอง และประเทศที่ตนเองย้ายเข้าไปอยู่ ทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิต 2) ความแตกต่างทางด้านภาษาของตนเองและภาษาของเจ้าบ้าน ทำให้ไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจกันได้อย่างชัดเจน และ 3) ความแตกต่างทางด้านกฎกติกาที่พึงปฏิบัติในสังคม ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องในช่วงแรก แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็สามารถซึมซับ และเข้าใจกฎกติกาของสังคมนี้ได้ดีขึ้น ส่งผลให้เข้าสู่ขั้นที่สามในการปรับตัวคือขั้นเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ (recovery) ซึ่งเป็นระยะที่นักเรียนไทยมีการทำความเข้าใจรูปแบบการดำเนินชีวิตและเพิ่มทักษะทางภาษา ส่งผลให้เกิดความกล้าในการเข้าหาและมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าบ้านมากขึ้น จนเข้าสู่กระบวนการขั้นสุดท้ายของการปรับตัว ได้แก่ ขั้นปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ (adjustment) ซึ่งนักเรียนไทยในญี่ปุ่นที่ทำการศึกษานี้มีเพียง 2 คนเท่านั้นที่รู้สึกปรับตัวได้อย่างกลมกลืนกับสังคมญี่ปุ่นเนื่องจากมีความคุ้นเคยและเรียนรู้วัฒนธรรมญี่ปุ่นมาตั้งแต่เด็ก รวมถึงเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมคนในสังคมแล้วนำมาปรับใช้ให้สามารถกลมกลืนไปกับสังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่นได้ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถปรับตัวได้ในระดับ Accommodation ตามแนวคิดของ Ruben and Stewart (1998, pp. 349-352) ที่นำเสนอขั้นตอนการปรับตัวออกมาเป็นรูป U-Curve เป็นการศึกษาที่นักเรียนไทยในญี่ปุ่นยังคงต้องทำการปรับตัวต่อไป แต่จะหาวิธีการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และพยายามทำให้ตัวเองสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข เกิดเป็นความคุ้นชินกับวัฒนธรรมที่พบเจอในสังคมเจ้าบ้าน และรู้ตัวว่าต้องปฏิบัติตัวอย่างไร จากการศึกษาครั้งนี้มีเพียงแค่ขั้นดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ (honeymoon stage) ที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของ Oberg (1960, อ้างถึงใน เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2559, หน้า 302) และ Ruben and Stewart (1998, pp. 349-352) เนื่องจากในทฤษฎีกล่าวไว้ว่าขั้นแรกของการปรับตัว จะเป็นขั้นที่ผู้มาเยือนมีความตื่นตาตื่นใจในสภาพแวดล้อมวัฒนธรรมใหม่ แต่จากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้สึกตึงเครียด ส่งผลให้ปรับตัวได้ค่อนข้างยากในช่วงแรก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมที่พบในการศึกษานี้ แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัยใหญ่ ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานหรือลักษณะส่วนบุคคล สิ่งที่ดีตัวและเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า (predisposition) ที่พบว่ามีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม ได้แก่

- ลักษณะนิสัย ลักษณะนิสัยมีผลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรม การเป็นคนที่มีความคล้อยตามสถานการณ์ หรือกล้าที่จะเข้าสังคมจะทำให้ปรับตัวเร็ว แต่หากเป็นคนที่มีความลักษณะนิสัยเข้าสังคมไม่เก่งจะทำให้ปรับตัวยากกว่า

- ทักษะคิด กลุ่มตัวอย่างมีความผูกพัน และชื่นชอบวัฒนธรรมของญี่ปุ่นมาก่อนส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมประเทศญี่ปุ่น

- ความคาดหวัง กลุ่มตัวอย่างคาดหวังในเรื่องของการศึกษา และการเพิ่มทักษะทางภาษาญี่ปุ่น ซึ่งตรงกับความคาดหวังที่มี เนื่องจากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะดังกล่าว

- การเตรียมตัว กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมตัวในด้านของการหาที่พัก ขั้นตอนการเดินทางเข้าญี่ปุ่น และรายละเอียดของทุนรัฐบาลที่ตนเองได้รับ แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลบางส่วนไม่เพียงพอต่อความต้องการ และข้อมูลที่เป็นภาษาต่างประเทศ ทำให้ไม่สามารถเข้าใจข้อมูลเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน

- ทักษะในการสื่อสาร เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารเป็นหลัก ดังนั้นนักเรียนไทยที่มีทักษะทางภาษาญี่ปุ่นที่ไม่เพียงพอต่อการสื่อสาร เกิดอุปสรรคในการสื่อสารให้เข้าใจได้อย่างชัดเจน จึงต้องใช้เวลาเพื่อทำความเข้าใจ และพัฒนาทักษะทางภาษา

- ภูมิหลัง การมีประสบการณ์การเดินทางไปท่องเที่ยว หรือศึกษาต่อต่างประเทศ รวมถึงการมีประสบการณ์ในการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างชาติมาก่อนนั้น จะช่วยให้เกิดความมั่นใจ และไม่เกรงกลัวที่จะต้องสื่อสารกับชาวต่างชาติ ซึ่งส่งผลต่อการปรับตัว

2. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเจ้าบ้าน พบว่ามีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม ได้แก่

- ลักษณะวัฒนธรรม ลักษณะวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างทำให้เกิดความตระหนกทางวัฒนธรรม เนื่องจากผู้มาเยือนจะรู้สึกถึงความแตกต่างทางด้านแนวคิด และการปฏิบัติตัวในสังคมที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างชัดเจน

- ความประทับใจแรก ความประทับใจแรกหากเป็นไปในเชิงบวกจะมีผลต่อการปรับตัว เนื่องจากไม่ต้องกังวลในการใช้ชีวิต

- การช่วยเหลือและการสนับสนุน ส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยเหลือในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งการช่วยเหลือจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันทำให้ผู้มาเยือนไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เพราะสามารถพูดคุยภาษาเดียวกันได้รู้เรื่อง ส่งผลต่อการปรับตัว

- การรับรองอย่างเป็นทางการจากราชการ ความร่วมมือทางด้านการศึกษาระหว่างประเทศไทย และประเทศญี่ปุ่นทำให้เกิดการยอมรับในการเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่นของนักเรียนไทย

- โอกาสในการสื่อสาร โอกาสในการสื่อสารที่มีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมไม่จำเป็นต้องเป็นโอกาสในการสื่อสารกับเจ้าบ้านเท่านั้น แต่โอกาสในการติดต่อสื่อสารกับคนที่มีประสบการณ์ในสังคมเจ้าบ้านก็มีผลในการปรับตัวเช่นกัน

3. ด้านบทบาทของสื่อมวลชน มีความสำคัญในการสร้างความผูกพันกับวัฒนธรรม ให้ข้อมูลรวมถึงแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ประเทศปลายทาง

สอดคล้องกับแนวคิดปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนกทางวัฒนธรรม และการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม ของ เมตตา วิวัฒนากุล (2559, หน้า 307-310) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยพื้นฐานหรือลักษณะส่วนบุคคล สิ่งที่ดีตัวและเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า สภาพแวดล้อมของสังคมและประเทศเจ้าบ้าน และบทบาทสื่อมวลชน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนกทางวัฒนธรรม และความสามารถในการปรับตัว

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะต่อนักเรียน

1.1. จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัญหาหลักในการปรับตัวของนักเรียนไทยในญี่ปุ่นคือ “ทักษะทางภาษา” ถึงแม้ว่าการเรียนการสอนของบางโครงการ หรือบางมหาวิทยาลัยอาจใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอน แต่ประเทศญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาหลักในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ซึ่งรูปแบบการเรียงประโยคของภาษาญี่ปุ่น และภาษาไทยจะมีความแตกต่างกัน ภาษาญี่ปุ่นจะมีการใช้รูปแบบภาษายกย่องถ่อมตน และมีการแบ่งลำดับขั้นการใช้ภาษาที่แตกต่างกันในแต่ละความสัมพันธ์ของบุคคล อีกทั้งยังมีลักษณะการออกเสียงมีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้นักเรียนไทยที่ต้องการจะเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น ควรเพิ่มทักษะทางการสื่อสารก่อนเดินทาง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและลดปัญหาที่จะเกิดจากอุปสรรคในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

1.2. เนื่องจากแต่ละประเทศมีลักษณะวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทั้งทางด้านแนวคิด วิธีการสื่อสาร รวมถึงกฎกติกาที่พึงปฏิบัติในสังคม สำหรับการศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกลุ่มทางช่องทางออนไลน์ของนักเรียนไทยในญี่ปุ่นส่วนใหญ่ได้มีการนำเสนอข้อมูลรวมถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุนนักเรียนไทยที่มีความสนใจเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่นพอสมควร แต่เนื่องจากข้อมูลของแต่ละมหาวิทยาลัยหรือจังหวัดอาจมีความแตกต่างกัน นักเรียนไทยควรเปิดใจให้กว้าง ทำการศึกษาและทำความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมโดยปราศจากอคติ เพื่อเป็นการเตรียมตัวและลดความตระหนกทางวัฒนธรรม

1.3. จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนไทยประสบปัญหาในการดำเนินการเรื่องเอกสารกับหน่วยงานญี่ปุ่นด้วยตัวเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้นักเรียนไทยที่ต้องการเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่นทำการค้นคว้า และหาข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการเดินทาง เพื่อศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่นก่อนการเดินทาง โดยสามารถศึกษาข้อมูลจากเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกลุ่มนักเรียนไทยในญี่ปุ่น หรือสอบถามจากบุคคลที่เคยมีประสบการณ์เดินทางไปศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่นมาก่อนแล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนการเดินทาง

1.4. โอกาสและความถี่ในการสื่อสารจะช่วยให้ลดความตระหนกทางวัฒนธรรมได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอให้นักเรียนไทยเข้าร่วมกิจกรรม ทำความรู้จักกับคนท้องถิ่นรวมถึงเพิ่มโอกาสในการสื่อสารกับคนท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อสร้างความคุ้นเคย แลกเปลี่ยน และลดช่องว่างระหว่างวัฒนธรรม นอกจากนี้ควรสังเกตพฤติกรรมของคนในสังคมแล้วนำมาปรับใช้เพื่อช่วยในการปรับตัวเข้ากับสังคมวัฒนธรรมนั้นได้อย่างกลมกลืนมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1. จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาที่นักเรียนไทยในญี่ปุ่นพบเจอในการค้นหาข้อมูลคือการที่ข้อมูลมีไม่เพียงพอและเข้าใจยาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอให้จัดทำเว็บไซต์ที่รวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนในการเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่นของนักเรียนไทย เช่น วิธีการเตรียมตัวก่อนการเดินทาง วิธีดำเนินการแจ้งเข้าอาศัยที่ประเทศญี่ปุ่นกับหน่วยงานราชการ ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเป็นต้น โดยควรให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ชัดเจน เข้าถึงได้ง่าย และมีช่องทางในการติดต่อเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาที่พบในการใช้ชีวิตที่ประเทศญี่ปุ่น หากเป็นไปได้ควรจัดทำข้อมูลเป็นภาษาไทยเพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ส่วนเว็บไซต์ หรือหน่วยงานที่มีการจัดเตรียมข้อมูลเพื่อการสนับสนุนการเดินทางไปศึกษาต่อประเทศญี่ปุ่นอยู่แล้ว ควรมีการปรับเปลี่ยนข้อมูลให้เป็นปัจจุบันมากที่สุด และนำเสนอให้ผู้สนใจเดินทางไปศึกษาประเทศญี่ปุ่นได้รู้จัก และสามารถเข้าถึงได้

2.2. มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ข้อมูล จัดอบรม หรือจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นและกฎกติกาที่เป็นที่ยอมรับ และพึงปฏิบัติตามในสังคมที่หลากหลาย และเป็นปัจจุบันมากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันข้อมูลที่มีอาจเป็นข้อมูลเก่า และเป็นการให้ข้อมูลแบบผิวเผิน ควรจัดทำนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมในเชิงลึก เข้าถึงง่าย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการทำ ความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นประโยชน์แก่นักเรียนไทยในการเตรียมตัวเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่าง และส่งเสริมการเป็นพลเมืองโลก

2.3. มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่มีการประสานงานส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อประเทศญี่ปุ่น หรือประเทศอื่น ๆ ควรมีการติดตามปัญหาและความเป็นอยู่ของนักเรียนแต่ละคน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาพัฒนาโครงการ และเพื่อดูแลอำนวยความสะดวกนักเรียนในโครงการ

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมยังมีจำนวนจำกัด และไม่หลากหลาย ควรมีการศึกษาเพื่อเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจในอนาคต

2. การศึกษาครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนั้นข้อมูลที่ได้จะเป็นประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่างบางส่วนเท่านั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาในเชิงปริมาณเพื่อหาความสัมพันธ์ของกระบวนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมกับปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรม

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างที่มีทักษะทางภาษาญี่ปุ่นและกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีทักษะทางภาษาญี่ปุ่น

4. ควรศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างอื่นเพิ่มเติม เช่น คนไทยในญี่ปุ่น หรือนักเรียนไทยที่เดินทางไปศึกษาด้านภาษากับสถาบันสอนภาษาเพิ่มเติม

5. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมและอุปสรรคในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเพิ่มเติม

บรรณานุกรม

- ณัฐจุฑา ชูตระกูล. (2561). การปรับตัวทางด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของชาวไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพ็ชรี รูปะวิเชตร์. (2554). การเรียนรู้ลักษณะการจัดการ: การจัดการข้ามวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ดวงกมลพับลิชชิง.
- เมตตา วิวัฒนานุกูล. (2559). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทิยา ดวงกมลเมศ และสิรินทร พิบูลภาณุรัตน์. (2563). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม: ความสำคัญและแนวทางการศึกษา. ใน สิงหนาท น้อมเนียน (บ.ก.). ภาษาและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม: ทฤษฎีและการประยุกต์ (หน้า 1-45). นครปฐม: พรินท์เฮอร์.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2554). เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิทย์พัฒน์.
- สุนทรียา ไชยปัญญา และอรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ. (2559). แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ: การปรับตัวภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 1(2), หน้า 104-111.
- Ruben, B. & Stewart, L.P. (1998). *Communication and human behavior*. (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชน ต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในกรุงเทพมหานคร An Analytical Study of People's Beliefs and Rituals Towards King Taksin the Great Monument in Bangkok

วันที่รับบทความ: 8 พฤษภาคม 2567

วงศ์กร เพิ่มผล¹

วันที่แก้ไขบทความ: 1 กรกฎาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 9 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิหลังความเชื่อของประชาชนต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช 2) ศึกษารูปแบบพิธีกรรมของประชาชนต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และ 3) ศึกษาวิธีการดำรงรักษา สืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมของประชาชนในท้องถิ่น วิจัยดำเนินการวิจัย ใช้รูปแบบวิธีวิจัยแบบผสม ประชากรที่ศึกษา จำนวน 46,549 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 320 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย และการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน การศึกษาเชิงปริมาณ ใช้เครื่องมือแบบสอบถาม มีคุณภาพค่าอัลฟ่า = .862 โดยใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า 1) ภูมิหลังความเชื่อของประชาชนต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.74) 2) รูปแบบพิธีกรรมของประชาชนต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.59) และ 3) วิธีการดำรง รักษา สืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมของประชาชนในท้องถิ่น พบว่า 1) วิธีการดำรง รักษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.83) และ 2) การสืบทอด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.75) การศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า ประชาชนให้ความสนใจภูมิหลังความเชื่อ เรื่องประวัติศาสตร์ การกอบกู้เอกราช และเป็นที่พึ่งทางจิตใจ รูปแบบพิธีกรรม ประชาชนให้ความสนใจทั้งที่เป็นทางการกับไม่เป็นทางการตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ส่วนวิธีการดำรง รักษา สืบทอด ประชาชนมักจะกระทำตามประเพณีที่บรรพบุรุษปฏิบัติสืบต่อกันมา

คำสำคัญ: ความเชื่อ พิธีกรรม สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: wongsakorn.p@dru.ac.th

An Analytical Study of People's Beliefs and Rituals Towards King Taksin the Great Monument in Bangkok

Received: May 8, 2024

Wongsakorn Poempol ¹

Revised: July 1, 2024

Accepted: July 9, 2024

Abstract

The objectives of this research study were to 1) study the background of people's beliefs towards King Taksin the Great Monument, 2) study the pattern of people's rituals towards King Taksin the Great Monument, and 3) study methods for conserving and inheriting the beliefs and rituals of local people. The study was conducted using a mixed-methods research approach. The population was 46,549 people, with a sample size of 320 people who were selected using a simple random sampling method. The qualitative study used group discussion techniques and interviews with 15 key informants, and the quantitative study used a questionnaire with an alpha value of .862. The basic statistics were used in data analysis. The results of the study were as follows: 1) The background of people's beliefs towards King Taksin the Great Monument was at a high level overall (mean = 3.74). 2) The pattern of people's rituals towards King Taksin the Great Monument was at a high level overall (mean = 3.59). And 3) the study of methods for conserving and inheriting the beliefs and rituals of local people found that (1) Overall, the conservation method was at a high level (mean = 3.83), and (2) the inheritance of the beliefs and rituals of local people was at a high level (mean = 3.75). The qualitative study found that people were interested in the background of beliefs, history, restoration of independence, and spiritual refuge. Regarding the pattern of rituals, people were interested in formal and informal rituals according to individual beliefs. In terms of methods for conserving and inheriting the beliefs and rituals, people usually followed the traditions that their ancestors had passed on.

Keywords: Beliefs, Rituals, King Taksin the Great

¹ Asst.Prof.Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences Thonburi Rajabhat University
e-mail: wongsakorn.p@dru.ac.th

บทนำ

มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ มีหลายเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และศาสนา ในแต่ละกลุ่มจะมีความเชื่อและพิธีกรรมแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละชนชาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับดินฟ้าอากาศ สภาพเศรษฐกิจและสังคม สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นพิธีกรรมที่คนในสังคมเชื่อว่า ถ้าได้กระทำแล้วจะทำให้เกิดผลดี เป็นสิริมงคลต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน แต่ถ้าไม่กระทำจะทำให้เกิดภัยพิบัติอันตราย ความเชื่อในรูปแบบใดก็ตามย่อมมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคน (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2546, หน้า 8) ทั้งนี้ อิทธิพลของความเชื่อเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นหลักในการปฏิบัติ และอยู่คู่กับมนุษย์มาช้านาน บางครั้งก็มีเหตุผล บางครั้งก็หาเหตุผลไม่ได้ว่าทำไมจึงเชื่อ ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อจึงเป็นเหมือนยาบำรุงชีวิตของมนุษย์ มีไว้เพื่อหล่อเลี้ยงจิตใจเมื่อมนุษย์มีความเดือดร้อน หวั่นไหว หรือวิตกกังวลถึงภัยอันตรายต่าง ๆ โดยเฉพาะต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือตน ความเชื่อนี้จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความเชื่อที่เกิดขึ้นในสมัยใดก็ย่อมเหมาะสมกับสมัยนั้น ๆ หรือความเชื่อที่เกิดขึ้นในสังคมใดก็ย่อมเหมาะสมกับสังคมนั้น โดยไม่มีการพิสูจน์ โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบาย และเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้จะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับ และให้ความยำเกรงจนกลายเป็นพิธีกรรม (ธวัช ปุณโณทก, 2528, หน้า 29) ส่วนพิธีกรรมมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ เพราะพิธีกรรมมีความเชื่อเป็นพื้นฐานของการกระทำ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อของสังคมใด พิธีกรรมมี 2 ลักษณะ คือ 1) พิธีกรรมส่วนรวม มีแบบแผนการกระทำคล้ายคลึงกันทั้งประเทศ และ 2) พิธีกรรมจำเพาะถิ่น มีแผนการกระทำเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่ง พิธีกรรมทั้งสองลักษณะนี้ จะเหมือนกันคือมีความเชื่อเป็นรากฐานให้กระทำ ผู้ประกอบพิธี อุปกรณ์ในพิธี วิธิดำเนินการและผู้ร่วมพิธี (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530, หน้า 190-193) พิธีกรรมจะก่อให้เกิดอำนาจพิเศษขึ้นมา เป็นการเพิ่มสีสัน และพลังอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิตประจำวัน ที่กระทำขึ้นเพื่อสนองโลกียวิสัย หรือเพื่อความสูงส่งทางจิตวิญญาณของแต่ละสังคม

ในสังคมไทย ความเชื่อ และพิธีกรรม เป็นแบบผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อท้องถิ่น และไสยศาสตร์ แต่ความเชื่อของประชาชนที่มีต่อศาล/อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ถึงพระองค์จะสวรรคตไปแล้วกว่า 250 ปี แต่ในความรู้สึกของชาวไทย พระองค์มิได้สูญหายไป เพียงแต่เปลี่ยนสถานะจากพระมหากษัตริย์ยอดนักรบผู้กู้ชาติบ้านเมือง มาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เฝ้าคอยปกป้องรักษาบ้านเมือง พระองค์คือวีรบุรุษของชาติ พระองค์เป็นสัญลักษณ์ของความกล้าหาญ ความเสียสละที่ได้กอบกู้ชาติบ้านเมือง ศาล/อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเป็นเสมือนที่พึ่งทางใจแก่ปวงชนชาวไทย ดังนั้น ความสำคัญของการศึกษาเรื่องนี้ประกอบด้วยภูมิหลังความเชื่อของประชาชน รูปแบบพิธีกรรม ความเชื่อของประชาชนในท้องถิ่นถึงจะแตกต่างกัน หากประชาชนจะดำรง รักษา สืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมในท้องถิ่นต่อศาล/อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชนั้น ถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจในฐานะความเชื่อ และพิธีกรรมของประชาชนได้รับการสืบทอดมาเป็นระยะเวลานาน ทั้งยังมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคม วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งมีความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมในท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ เกี่ยวกับองค์ประกอบของพิธีกรรมในเรื่องของการแต่งเครื่องบวงสรวงและขั้นตอนการ

ประกอบพิธีกรรม จึงเป็นการช่วยรักษาพิธีกรรมและความเชื่อของประชาชนไว้ไม่ให้สูญหาย อีกทั้งเพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา เรียนรู้ เผยแพร่ เพื่อเป็นคู่มือการดำรงรักษา สืบทอดความเชื่อและพิธีกรรม และเพื่อต้องการพัฒนาความเชื่อพิธีกรรมเหล่านี้ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังความเชื่อของประชาชน ต่อบุคคลสำคัญสมเด็จพะเจ้าตากสินมหาราช ในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมของประชาชน ต่อบุคคลสำคัญสมเด็จพะเจ้าตากสินมหาราช ในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาวิธีการดำรงรักษา สืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนในท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ด้านประชากร ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีความเชื่อ และศรัทธาต่อบุคคลสำคัญสมเด็จพะเจ้าตากสินมหาราช ใน 3 เขต คือ 1) เขตบางกอกใหญ่ แขวงวัดอรุณ มีประชากร จำนวน 12,040 คน 2) เขตธนบุรี แขวงบางยี่เรือ มีประชากร จำนวน 20,100 คน และ 3) เขตคลองสาน แขวงคลองสาน มีประชากร จำนวน 14,409 คน รวมประชากรทั้งหมด 46,549 คน (สำนักงานการวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร, 2563, หน้า 1) ใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเคซี และมอร์แกนต์ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 320 คน ใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการศึกษาวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม และ 2) การศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต มีคุณภาพเครื่องมือค่าอัลฟา = .862

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ส่วน คือ

- 1) การศึกษาเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้จากการสุ่มโดยใช้เทคนิคการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 320 คน ใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling)
- 2) การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยวิธี ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก จะเน้นสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรม แบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม โดยบุคคลที่จะให้สัมภาษณ์เชิงลึกมีเกณฑ์กำหนดคุณสมบัติ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน ผู้นำประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จำนวน 5 คน 2) ตัวแทนมูลนิธิสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จำนวน 5 คน และ 3) ตัวแทนสมาคมสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จำนวน 5 คน รวม 15 คน

ขั้นที่ 2 การสนทนากลุ่ม จะเน้นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรม แบ่งกลุ่มสนทนาออกเป็นกลุ่ม 3 กลุ่ม โดยบุคคลที่จะสนทนากลุ่มมีเกณฑ์กำหนดคุณสมบัติ ได้แก่ 1) ตัวแทนผู้นำชุมชน ผู้เชื่อต่ออนุสาวรีย์ ผู้ประกอบพิธีกรรมแก่นบน ผู้ดูแลสถานที่ จำนวน 5 คน 2) เจ้าหน้าที่มูลนิธิสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จำนวน 5 คน และ 3) เจ้าหน้าที่สมาคมสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จำนวน 5 คน รวม 15 คน

ขั้นที่ 3 การสังเกต การลงพื้นที่จริง เพื่อสังเกตพฤติกรรมด้านความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนในท้องถิ่น บริเวณรอบอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในกรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (content analysis) โดยการนำข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพมาสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ สถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวน ร้อยละ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไป 1) เพศ เป็นเพศชาย มากที่สุด 191 คน คิดเป็นร้อยละ 59.69 2) อายุ มีช่วงอายุ 21-30 ปี มากที่สุด 187 คน คิดเป็นร้อยละ 58.43 3) การศึกษา ระดับปริญญาตรี มากที่สุด 240 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00 4) ศาสนา นับถือศาสนาพุทธ มากที่สุด 290 คน คิดเป็นร้อยละ 90.63 5) อาชีพ ประชาชนทั่วไป มากที่สุด 194 คน คิดเป็นร้อยละ 60.62 6) จำนวนสมาชิกในครอบครัว มีจำนวน 3-5 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.50 และ 7) ภูมิลำเนา กรุงเทพมหานคร มากที่สุด 185 คน คิดเป็นร้อยละ 57.81

สรุปภูมิหลังความเชื่อของประชาชน

ผู้วิจัยศึกษาในประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 พื้นฐานความสนใจต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.74) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีระดับพื้นฐานความสนใจมากที่สุด คือ การศึกษาจากประวัติศาสตร์ (ค่าเฉลี่ย=3.83)

ประเด็นที่ 2 พื้นฐานประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=3.48) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีระดับพื้นฐานประสบการณ์มากที่สุด คือ การไปสักการะศาล/อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ (ค่าเฉลี่ย=3.69)

ประเด็นที่ 3 การยกย่องเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.98) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีระดับการยกย่องเทิดพระเกียรติมากที่สุด คือ การเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง (ค่าเฉลี่ย=4.07)

ประเด็นจากการสัมภาษณ์พบว่า ประชาชนศึกษาจากประวัติศาสตร์ จากอนุสาวรีย์จึงสักการะกราบไหว้บูชาเป็นที่พึงทางจิตใจ ขอพร ขอบารมี พระองค์มีพลังอำนาจพิเศษ และยกย่องพระองค์ทรงเสียสละเพื่อประเทศชาติ

สรุปรูปแบบพิธีกรรมของประชาชน

ผู้วิจัยศึกษาในประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ระดับการยกย่องสักการะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย= 3.92) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีระดับการยกย่องสักการะมากที่สุดคือ จะเคารพ ยกย่อง นับถือต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (ค่าเฉลี่ย=4.04)

ประเด็นที่ 2 ลักษณะการบูชา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.50) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า มีข้อที่อยู่ในระดับมากจำนวน 2 ข้อ และอยู่ในระดับปานกลางจำนวน 2 ข้อ โดยข้อที่มีลักษณะการบูชามากที่สุด คือ ด้วยดอกไม้/ธูปเทียน/ผลไม้ (ค่าเฉลี่ย=3.70)

ประเด็นที่ 3 วิธีการแก้บน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=3.36) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง โดยวิธีการแก้บนมากที่สุดคือ แก้วด้วยการเดิน/วิ่งรอบอนุสาวรีย์ (ค่าเฉลี่ย=3.52)

ประเด็นที่ 4 พิธีกรรมบวงสรวงฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.59) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า โดยพิธีการบวงสรวงมากที่สุดคือ การทำพิธีกรรมตามโอกาสที่สำคัญ และเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย=3.70)

ประเด็นจากการสัมภาษณ์พบว่า พระองค์มีคุณูปการต่อประเทศชาติ กู้ชาติ กู้แผ่นดิน ก่อให้เกิดความจงรักภักดี รักชาติ สำนึกในบุญคุณ ในทุกปีจะมีพิธีกรรมบวงสรวงด้วยเครื่องบายศรีราชวัตร ฉัตรธง มหரசพ แสดงออกด้วยการไปสักการบูชาตามโอกาสที่สำคัญ ๆ รูปแบบพิธีกรรมไม่ตายตัว แล้วแต่ศรัทธาของแต่ละคน

สรุปการดำรง รักษา สืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมของประชาชน

ผู้วิจัยศึกษาในประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การดำรงรักษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.83) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า มีวิธีการดำรงรักษามากที่สุดคือ ความตั้งใจที่จะร่วมกิจกรรมสำคัญเพื่อรักษาราชประเพณี (ค่าเฉลี่ย=3.85)

ประเด็นที่ 2 การสืบทอด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.75) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า มีลักษณะการสืบทอดมากที่สุดคือ การบอกเรื่องราวเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (ค่าเฉลี่ย=3.82)

ประเด็นจากการสัมภาษณ์ พบว่า อยากให้มีการดำรง รักษา อย่างนี้ตลอดไป เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ ได้เห็น นำมาปฏิบัติเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสังคม ควรปรับไปตามกาลเวลาตามยุคสมัย ตามเหตุการณ์ ตามกำลัง เช่น พิธีทำบุญ พิธีถวายเครื่องสักการะ เพื่อรักษาราชประเพณี และการบอกเรื่องราวเกี่ยวกับพระองค์ผ่านสื่อต่าง ๆ

2. อภิปรายผลการวิจัย

ในส่วนนี้ จะอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

ภูมิหลังความเชื่อของประชาชน ที่มีต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในกรุงเทพมหานคร

ประชาชนมีภูมิหลังความเชื่อต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.74) ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังความเชื่อของประชาชน มี 3 ตัวบ่งชี้สำคัญ

ประเด็นที่ 1 พื้นฐานความสนใจต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ผลการศึกษาพบว่า มีระดับพื้นฐานความสนใจมากที่สุดคือ การศึกษาจากประวัติศาสตร์ สามารถอธิบายได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มีความสำคัญ เพราะศึกษาถึงความเป็นมาของมนุษย์ในอดีตถึงเหตุการณ์อันสำคัญที่เกิดขึ้น แต่เหตุการณ์อันสำคัญนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับมนุษย์หรือสังคมของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ จึงสอดคล้องกับแนวคิดของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่กล่าวว่า “วิชาประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความชัดเจนในการต่อสู้ทางสังคมมนุษย์ ซึ่งวิชานี้เสมือนตัวอย่างของการต่อสู้ทางสังคมแห่งชีวิตของชนรุ่นหลัง การศึกษาประวัติศาสตร์จึงเป็นหัวใจแห่งการศึกษาความเป็นมาของสังคม เป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่การปฏิบัติอันถูกต้อง” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2517, หน้า กองบรรณาธิการ) และยังสอดคล้องกับพระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2536, หน้า 66) จากหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ กล่าวไว้เกี่ยวกับคติความเชื่อของชาวอีสานว่า คติความเชื่อ เจ้าภูมิ เจ้าไพร เจ้าป่า ผีสงนางไม้ เป็นคติความเชื่อของชาวอีสานมาแต่โบราณ เมื่ออพยพครอบครัวไปตั้งหมู่บ้าน ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่แห่งใด มักเลือกชัยภูมิป่า เห็นเหมาะสมทำพิธีตั้งพระภูมิบ้าน เรียกว่า ปูตา หรือดอนปูตาให้เป็นพระภูมิเทพอารักษ์ของหมู่บ้าน เพื่อคุ้มครองดูแลหมู่บ้าน รักษาผู้คนและปศุสัตว์ช่วยป้องกันอันตรายและภัย

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์พบว่า พื้นฐานความสนใจของประชาชนมี 2 อย่าง คือ 1) ด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งประวัติศาสตร์ก็มีหลากหลาย และ 2) ด้านอนุสาวรีย์ อนุสาวรีย์ก็มีประชาชนเคารพศรัทธามากที่สุดในประเทศไทย และยังมีพื้นฐานความสนใจต่อพระองค์ใน 2 ฐานะ คือ 1) เป็นผู้กอบกู้เอกราช และ 2) ความไม่เป็นธรรมทางประวัติศาสตร์

จากการสนทนากลุ่มพบว่า อนุสาวรีย์ของพระองค์เป็นที่เคารพ ที่ยึดเหนี่ยว และศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ เมื่อทำการสักการบูชาแล้วจะนำความเจริญรุ่งเรือง สิ่งที่เป็นมงคลมาสู่ตน พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เมื่อใครมีความเดือดร้อนมาก็ได้พระองค์เป็นที่พึ่ง จะเห็นได้ว่าที่ใดมีอนุสาวรีย์ของพระองค์ ประชาชนจะมาราบไหว้บูชากันมาก

ประเด็นที่ 2 พื้นฐานประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า มีระดับพื้นฐานประสบการณ์มากที่สุดคือ การไปสักการะศาล/อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณยิ่งใหญ่แก่ปวงชนชาวไทย ในยุคสมัยนั้น ตามที่มีพระนามปรากฏในเอกสารหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมื่อเป็นเช่นนี้ ประชาชนจึงนิยมไปสักการะที่ศาล/อนุสาวรีย์ของพระองค์ ประหนึ่งว่าได้เข้าเฝ้าพระองค์และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์พบว่า ประติมากรรมรูปกษัตริย์อาจจะให้คุณให้โทษกันจะทำให้หากไหว้ดี พลีถูก เป็นความเชื่อของผีเมสั๊ก ผีผ้า ประชาชนนับถือ กราบไหว้บูชาพระองค์เป็นที่พึ่งทางจิตใญามสุดท้ายของคนไม่มีทางออก เป็นพลังทางจิตและเชื่อในอิทธิฤทธิ์

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ประชาชนมาราบไหว้ สักการะ บูชา ขอพร บนบาน ก็มากขึ้นทุก ๆ วันโดยเฉพาะในวันสำคัญ ที่เกี่ยวกับพระองค์ นี่ก็แสดงว่า หากไม่บังเกิดผลสำเร็จ ประชาชนคงไม่มาราบไหว้สักการะ

ประเด็นที่ 3 การยกย่องเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ผลการศึกษาพบว่า มีระดับการยกย่องเทิดพระเกียรติมากที่สุด คือ การเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าการที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ยอมเสียสละเลือดเนื้อเพื่อปกป้องบ้านเมืองนับว่า เป็นการเสียสละที่สำคัญยิ่ง สมดังข้อความในพระไตรปิฎกเล่มที่ 28 ที่กล่าวว่า "พึงสละทรัพย์ เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต เมื่อเล็งเห็นประโยชน์สูงสุด พึงสละทั้งอวัยวะ และชีวิต เพื่อรักษาธรรมไว้" (ขุ.ชา. อสดี. (ไทย) 28/470/177)

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์พบว่า ประชาชนยกย่องเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มาจากสาเหตุ 6 ประการ คือ 1) พระองค์ทรงกอบกู้เอกราช 2) พระองค์เป็นที่พึ่ง ที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจประหนึ่งเทพ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3) การขอพร ขอบารมีจากพระองค์มักจะสำเร็จสมปรารถนา 4) พระองค์มีความสามารถ 5) พระองค์มีพลังอำนาจพิเศษ และ 6) ประชาชนเชื่อตามหมอดูบอกให้ทำ (ความเชื่ออย่างหลังนี้ เมื่อหมอดูหมดไป ความเชื่อก็มืดไปตาม) สอดคล้องกับคำที่กล่าวว่า “หากใครนับถือท่าน ท่านก็ดูแลรักษาตลอดไป” การกระทำเช่นนี้ ไม่ว่าชนชาติใด ประเทศใด ก็จะได้เคารพนับถือ จึงเป็นความรู้สึกของคนที่มีต่อพระองค์

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ในประวัติศาสตร์ พระองค์มีคุณงามความดี มีความเสมอภาคในประชาชนทุกคน ไม่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูง พระองค์ทรงมีอุปการคุณต่อประเทศไทยมาก ต่อศาสนาประชาชนจึงมีความชื่นชม ศรัทธา และอิทธิบาท เพราะเป็นหลักฐานอย่างหนึ่งในทางประวัติศาสตร์

จึงสรุปความได้ว่า จากการศึกษาเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ภูมิหลังความเชื่อของประชาชนโดยส่วนมากจะมีภูมิหลังความเชื่อใน 4 มิติ คือ 1) มิติการกอบกู้เอกราช 2) มิติเป็นที่พึ่งทางจิตใจ 3) มิติทางประวัติศาสตร์ และ 4) มิติการขอพร ขอบารมีมักจะประสบผลสำเร็จ จึงสอดคล้องกับบทความที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536, หน้า 76) เรื่อง ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.5 ว่า ลัทธิพิธีดังกล่าวได้รับความนิยมแพร่หลายนั้น เกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น กลุ่มชนชั้นกลางซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมพิธีส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเมือง มีปัญหาหลายประการที่ก่อให้เกิดความเครียด วิธีหาทางออกคือ แสวงหาที่พึ่งทางใจ ลัทธิพิธีนี้มีลักษณะเปิดกว้าง ไม่มีการจำกัดทั้งในด้านเวลา สถานที่ และวิธีการบูชา ด้วยเหตุผลที่รัชกาลที่ 5 เป็นกษัตริย์ที่มีพระบารมีเป็นที่ปรากฏทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่เป็นประโยชน์มากมาย ทรงเป็นที่รักของประชาชน กลุ่มผู้นับถือเชื่อกันว่า คุณงามความดีของพระองค์จะแผ่บุญบารมี และบันดาลความเป็นสิริมงคลมาสู่ผู้ที่นับถือได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระบุญช่วย โชติวิโส (2553, หน้า 42) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อ และพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญของชาวนวนนิวาส พบว่า ความเชื่อแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความเชื่อทั่ว ๆ ไป หรือความเชื่อธรรมดา เช่น กรรม นรก สวรรค์ ความฝัน และ 2) ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผลของความเชื่อ ความเชื่อนับเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประโยชน์ของความเชื่อทำให้มีลักษณะต่าง ๆ คือ ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ ความเชื่อทำให้เกิดพลัง ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ความเชื่อทำให้การนับถือศาสนาเป็นไปอย่างมั่นคง ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ ในทางตรงกันข้าม หากความเชื่อนั้นเป็นความงมงายไม่ใช่

วิจารณ์ญาณ กล่าวคือ เชื่อตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ โดยมีได้พิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล ก็ทำให้เกิดผลเสียแก่ชุมชน

รูปแบบพิธีกรรมของประชาชน ที่มีต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในกรุงเทพมหานคร

รูปแบบพิธีกรรมของประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.59) ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบพิธีกรรมของประชาชน มี 4 ตัวบ่งชี้สำคัญ

ประเด็นที่ 1 การยกย่องสักการะ ผลการศึกษาพบว่า มีระดับการยกย่องสักการะมากที่สุดคือ จะเคารพ ยกย่อง นับถือต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า การที่ประชาชน หรือใครคนใดคนหนึ่ง จะเป็นที่เคารพ ยกย่อง นับถือได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะพิเศษตามหลักทศพิธราชธรรม 10 ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 28 ว่า 1) มีทั้งวิชา และจรณะ 2) มีความกล้าหาญ 3) มีความสุภาพอ่อนโยน 4) เป็นแบบอย่างที่ดี 5) ไม่เป็นผู้มักโกรธ 6) รู้จักการเสียสละช่วยเหลือ 7) มีความซื่อสัตย์ 8) มีความอดทน 9) ไม่เบียดเบียน และ 10) มีความประพฤติดีงาม (ช.ชา. (ไทย) 28/240/89)

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์พบว่า พระองค์มีคุณูปการต่อประเทศชาติ กู้ชาติ กู้แผ่นดิน จึงก่อให้เกิดความจงรักภักดี รำลึก สำนึกในบุญคุณ และพระองค์เป็นผืนแผ่นดิน ที่ให้คุณและให้โทษได้ ให้โชค ให้ลาภได้ และสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ที่กล่าวว่า รูปแบบพิธีกรรมมีหลากหลาย เพราะมาจากพลังศรัทธาของประชาชนที่จงรักภักดีต่อพระองค์ อันประกอบไปด้วย 1) ความไม่เป็นธรรม 2) ความฝังใจ และ 3) ความแค้นเคือง

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ส่วนมากประชาชน จะทำการสักการะ เคารพ บูชา เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความกล้าหาญ และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อให้ท่านรับรู้ว่าลูกหลานยังรำลึกถึงท่านอยู่

ประเด็นที่ 2 ลักษณะการบูชา ผลการศึกษาพบว่า มีลักษณะการบูชามากที่สุดคือ ด้วยดอกไม้/รูปเทียน/ผลไม้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า การบูชาด้วยดอกไม้ รูปเทียน และผลไม้ เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายสำหรับประชาชนทั่วไป ประหยัดทั้งเงิน สิ่งของบูชา และเวลา เพราะหาได้ในท้องถิ่นนั้น ๆ สอดคล้องกับการบูชาตามหลักพระพุทธศาสนา 2 ประการ ดังในพระไตรปิฎกเล่มที่ 20 ว่า 1) อามิสบูชา บูชาด้วยสิ่งของ และ 2) ปฏิบัติบูชา บูชาด้วยการปฏิบัติ (อง.ทก. (ไทย) 20/157/124)

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์ พบว่า ในทุกปีจะมีพิธีกรรมบวงสรวงด้วยเครื่องบายศรี ราชวัตร ฉัตรธง และมหรสพ ประชาชนจะมาทำพิธีกรรมอยู่เสมอ ๆ ด้วยดอกไม้ รูปเทียน พวงมาลัย น้ำแดง หัวหมู ฯลฯ ที่มาทำเพราะเขาเห็นความจริงที่ปรากฏจากการมาพึ่งบารมีจากพระองค์ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ที่กล่าวว่า พิธีกรรมกลายเป็นวัฒนธรรม แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิต่อบุรพชนของชาติ แต่ละเผ่าแต่ละที่ไม่เหมือนกัน รูปแบบพิธีกรรม มีทั้งพุทธ และพราหมณ์ จึงมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละที่ และสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ที่กล่าวว่า รูปแบบของการสักการบูชา เช่น บายศรี หัวหมู ไช้ต้ม ผลไม้ คัดสิ่งที่จะนำมาถวายอย่างดีที่สุด ตามคติความเชื่อ ที่เราทำเช่นนี้ เพราะมีเหตุผลว่า 1) พรที่

เราขอจากพระองค์เกิดผลสำเร็จ 2) มีกำลังศรัทธา และทรัพย์พร้อมที่จะทำ 3) ไม่ทำไม่ได้เพราะได้บนทานไว้แล้ว และ 4) ของที่นำมาไหว้ มาถวายก็ไม่ได้ทำให้เราลำบากเดือดร้อน

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ส่วนมากประชาชนจะถวายดอกไม้ ผลไม้ และอาหาร กระทำการสักการะ โดยการยกมือไหว้ กระทำเป็นประจำในวันพระ โดยการถวายเครื่องสักการะ เช่น พานพุ่มบายศรี น้ำชา เหล้า น้ำอ้อย มะขามป้อม มะขามเปียก ดาบ ไก่ อาหารแบบชาวบ้าน พวงมาลัย ขนมน้ำแดง กาแฟดำ หมากพลู เป็นต้น ทำตามกำลังศรัทธาของแต่ละคน จะมาทำพิธีกรรมเป็นประจำทุก ๆ ปี เพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระองค์

ประเด็นที่ 3 วิธีการแก้บน ผลการศึกษาพบว่า วิธีการแก้บนมากที่สุดคือ แก้ด้วยการเดิน/วิ่งรอบอนุสาวรีย์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เป็นพฤติกรรมที่เห็นได้โดยทั่วไปในสังคมไทย เช่น ในรูปแบบของการกุศล มักจะมีการเดิน การวิ่ง เพื่อรับบริจาคเงินนำไปทำสาธารณประโยชน์แก่สังคม จึงนำมาสู่การแก้บนอีกรูปแบบหนึ่งที่เอาศรัทธา เอาพลัง และการบนบานศาลกล่าวของตนมาเป็นปัจจัยทำการตอบแทน แทนสิ่งของอื่น ๆ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ที่กล่าวว่า เท่าที่เห็นมา โดยส่วนมากประชาชนจะวิ่งถวายรอบอนุสาวรีย์ หรือไม่ก็จุดประทัด

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์พบว่า รูปแบบพิธีกรรมไม่ตายตัว คนส่วนใหญ่มาร่วมพิธี และวางพานพุ่ม ถวายเครื่องเช่นไหว้ อันนี้ก็แล้วแต่ศรัทธาของเขา อาจจะนำไปแก้บนหรือเพื่อขอพรให้ท่านช่วยในเรื่องต่าง ๆ ก็ได้ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ที่กล่าวว่า คนที่เข้ามาจะไม่เหมือนกัน มีทั้งขอพรขอบารมี และแก้บน จึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัวอยู่ที่ศรัทธาความเชื่อของแต่ละบุคคล

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ส่วนมากประชาชน มาเพื่อบูชา ขอพร แก้บน ให้ปกป้องรักษาคุ้มภัย เพื่อให้เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน และแก้บน ประชาชนจะวิ่งถวายรอบอนุสาวรีย์ หรือไม่ก็จุดประทัด ส่วนของสักการะก็ตามกำลังศรัทธา

ประเด็นที่ 4 พิธีกรรมบวงสรวงฯ ผลการศึกษาพบว่า พิธีการบวงสรวงมากที่สุดคือ การทำพิธีกรรมตามโอกาสที่สำคัญ และเหมาะสม ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า การทำพิธีกรรมเนื่องในวันสำคัญเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันทางศาสนา หรือสถาบันทางสังคม ประชาชนโดยส่วนมากผู้ที่มีความเคารพ นับถือ และศรัทธา ต่างก็จะออกมารวมทำพิธีกรรมกันมาก เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดี เทิดพระเกียรติ และบูชาคุณงามความดีของท่าน เพราะในโอกาสที่สำคัญเช่นนี้จะมีเพียงปีละครั้งเท่านั้น จึงสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551, หน้า 1-2) ได้อธิบายเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา ในหนังสือ พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ ไว้ว่า ในพระพุทธศาสนา สิ่งที่เราเห็นว่าพิธีกรรมยังมีอีกหลายอย่าง แต่เดี๋ยวนี้เรามองเห็นกันว่าชาวพุทธใส่ใจในเรื่องที่สำคัญเหล่านั้นน้อยไป แล้วก็มีไปเน้นในด้านพิธีกรรมกันมากไป อย่างไรก็ตามจะต้องเข้าใจว่าเรื่องพิธีกรรมนั้นไม่ใช่ไม่สำคัญ ในบางโอกาสเราจะพูดกันถึงเรื่องพิธีกรรมให้ชัดเจนไปว่า เราควรจะต้องปฏิบัติต่อมันอย่างไร อย่างน้อยก็จะได้เอาสิ่งที่มีปรากฏอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นสื่อนำเข้าสู่สิ่งที่สำคัญยิ่งขึ้นไป ถ้าไปมองว่าอย่ามาวุ่นวายในเรื่องพิธีกรรมนี้เลย ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่ตัวแท้ตัวจริงของพระพุทธศาสนา แล้วละเลยไม่เอาใจใส่ ก็อาจจะทำให้พลาด ในเมื่อมันเป็นของมีอยู่ ปรากฏอยู่ก็ต้องทำให้ถูกต้อง ถ้าเราเข้าใจความหมายถูกและปฏิบัติให้ถูก ทำด้วยความรู้ความเข้าใจ มันก็จะกลายเป็นสื่อนำเข้าสู่สิ่งที่ถูกต้องงดงามขึ้น จนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พิธีกรรมนี้ถ้าเข้าใจถูกต้องและ

ปฏิบัติถูกต้อง ก็จะกลับนำเข้าสู่พระพุทธศาสนาได้ดี และสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า พิธีบวงสรวง พิธีพุทธ พิธีพราหมณ์ พิธีจีน สิ่งเหล่านี้ อยากรู้อยากเห็นต่อไปในช่วงเทศกาลวันสำคัญ ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ 6 พฤศจิกายน วันพระราชสมภพ 17 เมษายน วันสวรรคต 6 เมษายน วันปราบดาภิเษก 28 ธันวาคม เพื่อปลูกฝังแก่เยาวชนคนรุ่นหลังที่ได้เห็นกิจกรรมก็พอจะได้นึกถึงประวัติศาสตร์

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์พบว่า เกิดจากศรัทธาของบุคคลโดยเฉพาะ เพื่อเป็นการตอบแทนในคุณความดีของพระองค์ที่มีต่อพวกเขา การบูชา การบวงสรวง เป็นความต้องการของแต่ละบุคคล

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ส่วนมากประชาชนกระทำเช่นนี้ ตามความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธา เป็นการเสริมสิริมงคลในกิจการงานต่าง ๆ ให้สำเร็จ จัดเป็นสิ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนเอง การได้มากราบไหว้บูชา เป็นความสุขใจ รูปแบบพิธีกรรมแล้วแต่บุคคลจะนำมาบูชาจะบูชาด้วยพวงมาลัย ดอกไม้ บายศรี ฐูปเทียนแพ เบ็ด ไก่ หัวหมู เป็นต้น เนื่องในวันสำคัญ ๆ เกี่ยวกับพระองค์ ส่วนใหญ่จะเห็นข้าวต้มมัด น้ำชา หมากพลู และหญ้าที่นำมาให้ม้า ของสักการะเมื่อทำพิธีเสร็จแล้วจะนำมาแจกจ่ายแก่คนอื่น ๆ ต่อไป

จึงสรุปความได้ว่า จากการศึกษาเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ รูปแบบพิธีกรรมของประชาชนโดยส่วนมาก จะมีรูปแบบพิธีกรรมใน 3 มิติ คือ 1) มิติเป็นทางการกับไม่เป็นทางการ 2) มิติไม่ตายตัว เป็นไปตามความเชื่อของแต่ละคน และ 3) มิติการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระองค์ ใน 3 มิตินี้ ประชาชนก็จะแสดงออกในลักษณะ ดังนี้

1) การยกย่องสักการะ และการเคารพบูชา การยกย่องสักการะ จะเห็นได้จากการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระองค์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมเทิดพระเกียรติ การเผยแพร่ข่าวสาร เป็นต้น ส่วนการเคารพบูชา จะแสดงออกด้วยการถวายเครื่องสักการะ มีพวงมาลัย ดอกไม้ อาหาร หวานคาว เป็นต้น จึงสอดคล้องกับการสังเกตของผู้ศึกษาวิจัย ที่เห็นประชาชนโดยส่วนมากในที่ต่าง ๆ จะเคารพบูชาพระองค์ด้วยเครื่องสักการะมีพวงมาลัย ดอกไม้ และอาหารหวานคาว เป็นหลัก

2) การบวงสรวง และการแก้บน จะบวงสรวงตามโอกาส และวันสำคัญ ที่เกี่ยวกับพระองค์ การแก้บนขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละบุคคล จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรพล ภูวนนท์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง กรณีศึกษาบ้านหนองเขียด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ชาวตำบลหนองเขียด และประชาชนในเขตใกล้เคียงได้มีความเชื่อ และความศรัทธาในองค์พระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องมาก เกี่ยวกับแรงบันดาลใจตั้งความปรารถนาของผู้มาบนบานให้ประสบความสำเร็จในเรื่องต่าง ๆ การศึกษาคดีความ และความสุขในครอบครัว เป็นต้น ด้านพิธีกรรมพบว่า พิธีกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องคือ พิธีอัญเชิญลงมาจากยอดพระธาตุ พิธีบูชาบวงสรวง พิธีสรงน้ำ พิธีแห่ไปตามหมู่บ้าน พิธีอัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้บนยอดพระธาตุ ตลอดจนพิธีบนบาน และพิธีแก้บน เป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระภูเมธ สุเมธ (พูนสุวรรณ) (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพฤติกรรมของชาวพุทธที่มีต่อพระเจ้าแก้วตื้อ วัดสวนดอก เชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อในพระพุทธรูปตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า จากผลการศึกษาพฤติกรรมที่มีต่อพระพุทธรูปพบว่า โดยส่วนใหญ่พุทธศาสนิกชนมีพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อ

พระพุทธรูปด้วยการกราบไหว้บูชา การบริจาคปัจจัยในตู้บริจาค แต่ยังมีส่วนหนึ่งที่มีพฤติกรรมปฏิบัติใน ความเชื่อดั้งเดิมคือ การอ้อนวอนขอพร และมีความเชื่อในเรื่องชะตาชีวิตด้วยการเสี่ยงเซียมซี สอดคล้อง กับผลการสังเกต ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อกราบไหว้บูชา และเข้ามาสักการะกราบไหว้เพื่อความสงบ สุขทางจิตใจ

3. การดำรง รักษา สืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมของประชาชนในท้องถิ่น

1) วิธีการดำรง รักษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.83) ข้อที่มีการดำรง รักษา มากที่สุด คือ ความตั้งใจที่จะร่วมกิจกรรมสำคัญเพื่อรักษาราชประเพณี (ค่าเฉลี่ย=3.85) 2) การสืบทอด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=3.75) ข้อที่มีการสืบทอดมากที่สุดคือ การบอกเรื่องราวเกี่ยวกับ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (ค่าเฉลี่ย=3.82)

ประเด็นที่ 1 การดำรงรักษา ผลการศึกษาพบว่า มีวิธีการดำรงรักษามากที่สุดคือ ความตั้งใจที่จะร่วมกิจกรรมสำคัญเพื่อรักษาราชประเพณี จึงสามารถอธิบายได้ว่า การเข้าร่วมกิจกรรม สำคัญเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ มิใช่เพื่อรักษาราชประเพณีเท่านั้น หากแต่เป็นการแสดงออกถึงความสำคัญ ในด้านอื่น ๆ เช่น ความสามัคคี ความจงรักภักดี ความเคารพนับถือและยกย่อง ความศรัทธา และความ รักในพระองค์ จึงสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มที่กล่าวว่า มีการเชิญชวน ประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรม จัดการแสดง ออกหนังสือ แต่งเพลง เรื่องราวเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในวันสำคัญ ๆ

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์พบว่า อยากให้มีการดำรง รักษา อย่างนี้ตลอดไป เพื่อให้คน รุ่นหลังได้รับรู้ ได้เห็น และนำมาปฏิบัติเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสังคม สอดคล้องกับการ สัมภาษณ์ที่กล่าวว่า สำหรับคนสมัยใหม่จะมีการเปลี่ยนไปเพราะมีโซเชียลเข้ามาแทน แต่สำหรับคนรุ่นเก่า ยังเป็นแบบเดิมอยู่ รวมไปถึงเรื่องเศรษฐกิจ เวลา ปัจจัยทางครอบครัว สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ที่กล่าว ว่า การกระทำมีทั้งที่เป็นทางการ กับไม่เป็นทางการควรต่อไป การขอพร การบนบานศาลกล่าวควร ลดลงบ้าง การถวายอาหารก็ควรสมพระเกียรติ และสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า หลวงก็จัด แบบหลวงไป ชาวบ้านก็จัดแบบชาวบ้านไป ขอเพียงแต่ไม่ลบหลู่ ไม่แอบแฝง แอบอ้าง ก็ไม่มีใครว่า เพื่อให้เกิดการลงตัวของทุกคนทุกชนชั้นอย่างสันติวิธี

จากการสนทนากลุ่มพบว่า การดำรงรักษา 1) ต้องอาศัยประชาชนทั่ว ๆ ไป ช่วยกันดูแล สืบต่อกันไว้ อาจเปลี่ยนไปตามยุคสมัย 2) ต้องรักษาและอนุรักษ์ ให้อนุสาวรีย์อยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด เช่น รักษาความสะอาด การซ่อมแซม เป็นต้น และ 3) ต้องตระหนักว่า トラบไคที่อนุสาวรีย์มีคนกราบไหว้บูชาอยู่ トラบนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเช่นนี้ก็ยังคงอยู่ แต่อาจจะมีคนนับถือบ้างไม่นับถือบ้าง ตามกาลเวลา

ประเด็นที่ 2 การสืบทอด ผลการศึกษาพบว่า มีลักษณะการสืบทอดมากที่สุดคือ การบอก เรื่องราวเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ จึงสามารถอธิบายได้ว่า การบอกเรื่องราวของพระองค์เท่ากับการ เป็นการประกาศพระเกียรติคุณให้กว้างขวางออกไปอย่างหาที่สุดมิได้ ทั้งในด้านอัตตจิตสมบัติ คือคุณลักษณะส่วน พระองค์ เช่น ความสามารถในการรบ ในการค้า ในการบริหาร ในการเจรจา ในการเป็นผู้นำ ในคุณธรรม จริยธรรม และในการเสียสละ เป็นต้น อีกทั้งในด้านปรทิปปัตติ คือ การกระทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง เช่น การกอบกู้ชาติ ศาสนา การตรากฎหมาย การขยายอาณาเขต และการปกครองประเทศ เป็นต้น ดังนั้น การบอกเรื่องราวสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเป็นเหมือนการประชาสัมพันธ์ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องใน

อันที่จะสร้างความเชื่อถือศรัทธา และความร่วมมือ ตลอดจนความสัมพันธ์อันดี ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงาน บรรลุเป้าหมายตามประสงค์ เพื่อบอกกล่าวให้ทราบเข้าใจ เพื่อให้เกิดการยอมรับ เพื่อภาพลักษณ์ที่ดี เพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด เพื่อความสัมพันธ์อันดี (กรมการพัฒนาชุมชน, 2566, หน้า 5)

อีกทั้งจากการสัมภาษณ์พบว่า ควรสืบเนื่องและทำกันต่อไป ปรับไปตามกาลเวลา ยุคสมัย ตามเหตุการณ์นั้น ๆ ทำตามกำลังที่เรามี เช่น พิธีทำบุญ พิธีถวายเครื่องสักการะ เป็นต้น สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า ควรจะประกอบพิธีกรรมแบบนี้ต่อไป เพื่อแสดงความเคารพ ศรัทธาต่อพระองค์ ไม่ว่าจะเป็นพิธีพุทธ พิธีพราหมณ์ หรือพิธีจีน สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า อยากให้ทำอย่างนี้สืบต่อไปเรื่อย ๆ เพราะพระองค์เป็นกษัตริย์ของปวงชน ที่มีผู้คนศรัทธามาก และสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า ควรกระทำทั้ง 2 ฝ่าย คือฝ่ายวัด พระทำหน้าที่รักษาพิธีกรรมสืบทอด ชักนำประชาชนเข้าร่วมกับฝ่ายราชการ เป็นผู้นำทำเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้ ได้เห็นรูปแบบพิธีกรรม

จากการสนทนากลุ่มพบว่า การสืบทอด 1) ต้องส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน และ 2) ต้องเผยแพร่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยการเชิญชวน ประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรม ออกหนังสือ แต่งเพลง เป็นต้น

จึงสรุปความได้ว่า จากการศึกษาเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ การดำรง รักษา สืบทอด ความเชื่อ และพิธีกรรมของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนจะมีการดำรง รักษา สืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมใน 4 มิติ คือ 1) มิติการทำตามประเพณี ที่บรรพบุรุษกระทำมา 2) มิติความสัมพันธ์ คือตราบไต่ที่อนุสาวรีย์ของพระองค์ยังมีอยู่ ตรานั้น คนไทยก็ยังเคารพ บูชา กราบไหว้ 3) มิติที่เป็นทางการกับไม่ทางการ และ 4) มิติความเชื่อของแต่ละบุคคล ใน 4 มิตินี้ ประชาชนก็จะแสดงออกในลักษณะ ดังนี้

1) การดำรงรักษาเกี่ยวกับความเชื่อในท้องถิ่น เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญ ๆ การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ การสักการบูชา เพื่อเป็นการรักษาราชประเพณี ภารกิจเหล่านี้ต้องอาศัยประชาชนช่วยกันรักษา ไม่ว่าจะเป็นทางการ หรือไม่ทางการ เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสุข ความสวัสดิมาสู่สังคมในท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการประกาศให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงอุปการคุณที่พระองค์มีต่อประเทศไทย จึงสอดคล้องกับพุทธสุภาษิตในพระไตรปิฎกเล่มที่ 25 ว่า สุขา สงฆสส สามคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข (ขุ.อิติ. (ไทย) 25/19/ 363)

2) การดำรงรักษาเกี่ยวกับพิธีกรรมในท้องถิ่น ในรูปแบบของพิธีกรรมนั้น ประชาชนที่เข้ามาจะไม่เหมือนกัน มีทั้งขอพร ขอบารมี และแก้บน จึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ขึ้นอยู่ที่ศรัทธาความเชื่อของแต่ละบุคคล เพราะการดำรง รักษา ขึ้นอยู่กับบุคคลมากกว่าไม่มีรูปแบบ อาจเปลี่ยนไปตามยุคสมัย สอดคล้องกับงานวิจัยของสรัญญา แสงลับ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับ ศาลเจ้าพ่อพระยาครีโตนของชุมชนตำบลหนองบัว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ชาวชุมชนหนองบัว ยังคงมีความเชื่อต่อเจ้าพ่อพระยาครีโตนอย่างมั่นคง และยึดถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และพร้อมใจประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อเป็นประจำทุกปี องค์ประกอบของพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านบุคคล 2) ด้านเวลา และสถานที่ และ 3) ด้านวัสดุ ส่วนขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมจะดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลง บางส่วนของพิธีกรรม เพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิต และความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ชาวบ้านยังคงมีความเลื่อมใส

และเชื่อมั่นเหมือนเดิม เพราะจากการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของทุก ๆ ปี ก็เกิดผลในด้านดีต่อชุมชน ตำบลหนองบัว และทำให้สังคมมีระเบียบ ก่อให้เกิดความสงบสุขของสังคม

3) สืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในท้องถิ่น ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นรูปแบบวัฒนธรรมของชาติ ของศาสนา เป็นสมบัติ เป็นมรดกของคนไทย トラบใดที่มีคนกราบไหว้บูชาอยู่ トラบนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเช่นนี้ก็ยังคงอยู่ สอดคล้องกับบทความของ สมใจ ศรีนวล (2546, หน้า 67-75) เรื่องวัฒนธรรมความเชื่อที่กล่าวว่า ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมร่วม เป็นเรื่องจิตใจของปัจเจกชนที่ยอมรับสิ่งหนึ่งว่ามีพลังอำนาจ ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส แต่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนให้ปฏิบัติตาม อ่อนวอน สืบทอดกันมาเป็นบรรทัดฐานของสังคมยุคแล้วยุคเล่า ซ้ำซ้อน และเห็นดีเห็นงามไปด้วยกัน ประสานคนประสานใจไปด้วยกัน จึงกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ความเชื่อแม้จะเป็นนามธรรมที่แต่ละคนเชื่อถือ ถึงกระนั้น เมื่อถึงกาลเวลาผ่านไป ได้กลายเป็นมรดกทางสังคมยากที่ใครคนใดคนหนึ่งจะปฏิเสธอำนาจความเชื่อได้ หากเขายังเป็นสมาชิกของสังคมนั้น ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดวิทย์ สิริภักุโท (เที่ยงธรรม) (2553, หน้า 24) เรื่อง ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ สรุปความได้ว่า ประเพณีพิธีกรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคมแต่ละสังคม ซึ่งคนส่วนใหญ่ยอมรับ แล้วนำมาเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินชีวิต ประเพณี พิธีกรรมต้องมีการสั่งสม และสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน โดยมีความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยม สภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยเป็นตัวกำหนด ฉะนั้น ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมใด ๆ จะคงอยู่ได้ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของเวลาด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบายเพื่อดำรง รักษา สืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมของประชาชน ที่มีต่ออนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และควรให้ความสำคัญใน 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ผู้เป็นนักรบ นักต่อสู้ นักการค้า และนักบริหาร เป็นต้น เพื่อสืบทอดพระเกียรติคุณของพระองค์จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพราะเป็นตัวทำนวยสำคัญของการสืบสานความเชื่อ และพิธีกรรมที่สำคัญ

ประเด็นที่ 2 ควรให้ความสำคัญกับการยกย่อง เคารพ นับถือ และบูชา ผู้นำทางจิตวิญญาณ เพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับอนุสาวรีย์/ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ให้บุคคลมีความสนใจมากขึ้นตามลำดับ

ประเด็นที่ 3 ควรให้ความสำคัญกับการเสียสละเพื่อรักษาเอกราชชาติบ้านเมือง ผู้เป็นมหาราชที่พระองค์ได้รับพระเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ สืบเนื่องมาจากมติของปวงชนชาวไทยที่ได้ทราบถึงประวัติและวีรกรรมของพระองค์ ที่มาจากวีรกรรมการรบ การกอบกู้เอกราช การขยายอาณาเขต การปกครองด้วยทศพิธราชธรรม เป็นต้น จึงสมควรได้รับพระสมัญญานามว่า “มหาราชชาตินักรบ”

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการวิจัย ความเชื่อ และพิธีกรรมต่ออนุสาวรีย์ของพระมหากษัตริย์ และบุคคลสำคัญอื่น ๆ โดยการประยุกต์กับศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาใช้ในการจัดการ เช่น บทบาทอนุสาวรีย์ของพระมหากษัตริย์กับแผ่นดินไทย เพื่อแก้ปัญหาความแตกสามัคคีระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน เป็นต้น
2. ควรมีการวิจัยเรื่อง อนุสาวรีย์ต้นแบบตามความเชื่อของประชาชน ซึ่งปัจจุบันยังไม่มี การวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นตัวอย่างด้านอนุสาวรีย์
3. ควรมีการวิจัยเรื่อง อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญของไทยในลักษณะที่บูรณาการ เช่น อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช อนุสาวรีย์สมเด็จพระปิยมหาราช เพื่อส่งเสริมเรื่องความรักชาติ

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2566). **คู่มือการปฏิบัติงาน การบวนการประชาสัมพันธ์**. สำนักพัฒนาชุมชน: กระทรวงมหาดไทย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). **คติชาวบ้าน**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2517). **โฉมหน้าศักดินาไทย**. กรุงเทพฯ: จักรานุกุลการพิมพ์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). **วัฒนธรรมพื้นบ้านคตินิยมความเชื่อ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). **ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.5**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญช่วย โชติวิโส (อุยวงศ์). (2553). **ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อ และพิธีกรรม การบายศรีสู่ขวัญของชาวนวนิชาต**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดวิทย์ สิริภักโท (เที่ยงธรรม). (2553). **ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวมอญ: กรณีศึกษาพระธาตุหล้าหนองของประชาชนจังหวัดหนองคาย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- พระภูเมธ สุเมธ (พูนสุวรรณ). (2553). **ความเชื่อและพฤติกรรมของชาวมอญที่มีต่อพระเจ้าเก้าตื้อ วัดสวนดอก เชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. (2536). **วัฒนธรรมพื้นบ้านคตินิยมความเชื่อ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรัญญา แสงลับ. (2546). **ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระยาศรีโตนของชุมชน ตำบลหนองบัว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2546). **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมใจ ศรีนวล. (2546). วัฒนธรรมด้านความเชื่อ. วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ, 2(2), หน้า 67-75.

สำนักงานวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร. (2563). **ร่างแผนปฏิบัติการประจำปี 2563**. กรุงเทพฯ. ฝ่ายข้อมูลข่าวสารทางราชการ.

วีระพล ภูวนนท์. (2545). **ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง กรณีศึกษา บ้านหนองเขียด อำเภอลำลูกเกด จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

แนวทางการพัฒนาวัสดุจากพาทนะเก่าสำหรับการออกแบบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน

Guideline for Developing Rubber Materials from Vehicles for Furniture Design

วันที่รับบทความ: 8 พฤษภาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ: 4 กรกฎาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 9 กรกฎาคม 2567

ปณต นวลใส¹

กมลวรรณ พงษ์กุล²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในอาคารจากยางพาทนะเก่าเพื่อเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก แล้วจึงถ่ายทอดองค์ความรู้และการเพิ่มช่องทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในอาคารจากยางพาทนะเก่าเพื่อใช้สู่ธุรกิจออนไลน์ การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและภาคสนามถูกนำมาวิเคราะห์ จากการศึกษาวิจัยมีการนำยางพาทนะเก่าไปดัดให้เป็นผงแล้วจึงอัดขึ้นรูปตามแม่พิมพ์ให้คงรูป จากการศึกษาการขึ้นรูปขึ้นงานจากผงยางถูกผสมวัสดุประสานระหว่างยางพาราและกาวลาเท็กซ์ในสูตรที่ 1 ในอัตราส่วน 1:2 1:3 1:4 และ 1:5 พบว่า อัตราส่วนผสมระหว่างผงยางกับวัสดุประสานสูตรที่ 1 ในอัตราส่วน 1:3 สามารถขึ้นรูปขึ้นงานที่แข็งแรง ยึดหยุ่นได้ดี ในขณะที่การผสมผงยางกับวัสดุประสานจากกาว PU ในสูตรที่ 2 ที่อัตราส่วนผสมระหว่างผงยางและวัสดุประสานที่อัตรา 1:3 ขึ้นงานที่ได้มีความแข็งแรง ไม่แตกหัก สามารถนำไปใช้รองรับสรีระการนั่งและเป็นแนวทางที่ช่วยลดขยะจากยางพาทนะเก่าเพื่อใช้ในแหล่งชุมชน การออกแบบและพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนแบ่งเป็น 3 รูปแบบ โดยใช้การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งาน พบว่า เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีเท้าแขนขาเอียงได้รับความนิยมมากที่สุด ($\bar{X}=4.51$, S.D.=0.45) ดังนั้นการทำผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนขาเอียงจึงถูกนำไปถ่ายทอดองค์ความรู้ทำให้เกิดกลุ่มผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่สามารถออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนที่ทันสมัย มากกว่านั้นการสร้างช่องทางตลาดออนไลน์ยังเป็นอีกปัจจัยที่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักในหลากหลายกลุ่มผู้บริโภค

คำสำคัญ: ยางพาทนะเก่า ผลิตภัณฑ์ตกแต่งภายในอาคาร รีไซเคิล การออกแบบ

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ฯ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
e-mail: newschool.designer@gmail.com

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ฯ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
e-mail: kamonwan.k@sskru.ac.th

Guideline for Developing Rubber Materials from Vehicles for Furniture Design

Received: May 8, 2024

Revised: July 4, 2024

Accepted: July 9, 2024

Panot Nualsai ¹

Kamonwan Pongkul ²

Abstract

This research aims to develop interior decoration products from recycled vehicle rubber to enhance the economic value of grassroots economies. Subsequently, it aims to transfer knowledge and improve marketing channels for interior decoration products made from recycled vehicle rubber to online businesses. Data collection involved document analysis and field studies. Through the research, old vehicle rubber was ground into powder and then molded according to molds to maintain shape. Experimentation revealed that mixing the rubber powder with a binder material of natural rubber and latex adhesive in a 1:3 ratio produced strong and flexible pieces. Meanwhile, mixing the rubber powder with a PU adhesive in a 1:3 ratio resulted in sturdy pieces that did not break, suitable for supporting weight and reducing waste from old vehicle rubber in communities. The design and development of the relaxation chair product were divided into three models and evaluated for user satisfaction. The model with adjustable arm and leg rests received the highest satisfaction ($\bar{X}=4.51$, S.D.=0.45). Therefore, the production of relaxation chairs with adjustable arm and leg rests was chosen to transfer knowledge and ideas for product development in the community. This group had a new generation of entrepreneurs who could design modern furniture products. Moreover, creating online marketing channels was another factor that helped products become known among various consumer groups.

Keywords: Old vehicle waste, Building interior decoration products, recycle; Design

¹ Lecturer, Program of Product Design and Material Innovation, Faculty of Liberal Arts and Science, Sisaket Rajabhat University

e-mail: newschool.designer@gmail.com

² Lecturer, Program of Product Design and Material Innovation, Faculty of Liberal Arts and Science, Sisaket Rajabhat University

e-mail: kamonwan.k@sskru.ac.th

บทนำ

ปัจจุบันการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมยานยนต์ในทวีปเอเชีย ทำให้อุตสาหกรรมยานยนต์มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีและกำลังการผลิตที่สูงขึ้นเพื่อรองรับความต้องการอย่างสำหรับเป็นส่วนประกอบสำคัญในอุตสาหกรรมยานยนต์ จากสถิติการใช้ยางธรรมชาติในประเทศไทย เมื่อแยกตามประเภทของผลิตภัณฑ์ยางพารา และยางรถจักรยานยนต์ ในปี พ.ศ. 2558-2563 พบว่า ปริมาณการใช้ยางพารา และยางรถจักรยานยนต์ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนประชากรที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามยางพาราเหล่านี้เมื่อหมดสภาพจะกลายมาเป็นขยะที่ยากต่อการกำจัดทิ้ง ส่งผลให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (การยางแห่งประเทศไทย, 2563) จากปัญหาดังกล่าว คณะวิจัยมีแนวคิดจัดการขยะยางพาราเก่าด้วยการออกแบบและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ตกแต่งภายในอาคาร โดยใช้พื้นที่อำเภอชุมพวงน้อย จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชุมชนเป้าหมาย เนื่องจากชุมชนใช้ยางพาราชนิดต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการขนส่งพืชเศรษฐกิจภายในพื้นที่ เช่น หอมแดง กระเทียม พริก และผักสด ทำให้มีปริมาณขยะยางพาราเก่าที่หมดสภาพเพิ่มขึ้นจำนวนมากอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มพ่อค้าคนกลางในพื้นที่ซึ่งมีการรับซื้อหอมแดงเพื่อส่งขายลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในขณะที่ตลาดหอมแดงที่เปิดทำการทุกวันส่งผลต่อการใช้งานของรถขนส่งเป็นจำนวนมาก โดยคิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 70 ของการขนส่งภายในประเทศของชุมชนตลอดทั้งปี ด้วยเหตุนี้การกำจัดขยะยางพาราเก่าอย่างไม่ถูกวิธีจึงถือเป็นปัญหาสำคัญเกิดขึ้นในพื้นที่ เพราะนอกจากจะส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมรวมถึงภาวะโลกร้อนอีกด้วย จากการศึกษาของการลดของเสียจากยางรถยนต์โดยการบดแล้วนำไปผสมกับวัสดุประสานเพื่อผลิตเป็นวัสดุรองรับน้ำหนักส่งผลให้สามารถลดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม และลดต้นทุนการผลิตได้ (Nunes, Santos, Pereira, Barbosa, and Ambrosio, 2018, pp. 143-157) นอกจากนี้ยังมีการนำยางพาราเก่าไปใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น ยางปูพื้น พื้นรองเท้า และผลิตภัณฑ์ที่ใช้ภายในบ้าน (เอกภพ วีระกุล, 2562, หน้า 6-22)

งานวิจัยนี้มีการศึกษากระบวนการนำยางพาราเก่าไปใช้ประโยชน์ โดยการบดย่อยให้มีลักษณะเป็นผงขนาดเล็ก แล้วนำไปขึ้นรูปโดยใช้อัตราส่วนผสมของวัสดุประสานที่เหมาะสม ผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นรูปจะผ่านกระบวนการออกแบบสู่ผลิตภัณฑ์ตกแต่งภายในเพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์สู่การสร้างอาชีพ และมีขั้นตอนการประเมินความพึงพอใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและการถ่ายทอดองค์ความรู้รวมถึงช่องทางด้านการตลาดให้กับชุมชน การศึกษาวิจัยนี้นอกจากจะช่วยลดปริมาณขยะจากยางพาราเก่าภายในพื้นที่อำเภอชุมพวงน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ยังสามารถช่วยสร้างความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียนให้กับคนในพื้นที่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาราเก่าสำหรับเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานราก

2. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้แนวความคิดการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาราหะเก่า

3. เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ในด้านธุรกิจออนไลน์ของผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาราหะเก่า

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยแยกการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.1 การศึกษากระบวนการใช้ประโยชน์จากยางพาราหะเก่า ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภค และผู้ประกอบการเกี่ยวกับยางพาราหะเก่า ได้แก่ อยู่ช่อมรด ร้านขายยางรถ เขตการเดินรถ และสถานที่อื่น ๆ เช่น ร้านรับซื้อของเก่า ภายในพื้นที่ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

1.2 การศึกษาและการพัฒนาสู่รูปแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารภายใต้หลักการและแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ (ฐปนัท แก้วปาน, สราวุธ อิศรานุวัฒน์ และจริยา แผลงนอก, 2563, หน้า 161-182) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคาร จำนวน 5 คน อ้างอิงโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามความสะดวก (convenience sampling) (พรณิ ลีกิจวัฒน์, 2559, หน้า 81) โดยมีคุณสมบัติคือ มีความชำนาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ 5 ปีขึ้นไป และกลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหาร หรือร้านกาแฟ

1.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้และการเพิ่มช่องทางการตลาดจะเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการในพื้นที่อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การศึกษากระบวนการพัฒนายางพาราหะเก่าสู่รูปแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคาร เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกระบวนการสัมภาษณ์ (interview) กระบวนการสังเกต (observation)

2. ขั้นตอนออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาราหะเก่า จะประเมินความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์เก่าอี้ จำนวน 5 คน ตามแบบมาตรฐานประเมินค่าระดับ (rating scale) ตามวิธีของ ลิเคอร์ท (Likert's scale) ในด้านประโยชน์ใช้สอย ความแข็งแรง ความสะดวกสบาย และความสวยงาม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลเชิงสถิติด้วยค่าเฉลี่ยมาตรฐานและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการพัฒนาวัสดุด้วยการศึกษาอัตราส่วนการใช้วัสดุประสาน 2 ชนิด ได้แก่ ยางพาราผสมกาวลาเท็กซ์ และกาว PU โดยผสมกับยางบดในอัตราส่วนวัสดุผสมกับยางบดที่ 1:2 1:3 1:4 และ 1:5 แล้วจึงเลือกอัตราส่วนผสมที่สามารถขึ้นรูปได้ มีความแข็งแรง และมีคุณสมบัติทางกายภาพที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน

3. ขั้นตอนประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาราหะเก่า จะมีการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานและผู้เข้าร่วมกระบวนการถ่ายทอดการออกแบบและพัฒนาวัสดุจากยางรถเก่าเหลือใช้ในชุมชนสำหรับผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคาร จำนวน 30 คน อ้างอิงการเลือก

กลุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (non-probability sampling) โดยเลือกตัวอย่างตามความสะดวก (convenience sampling) (พรณี ลีกิจวัฒน์, 2559 ,หน้า 81) โดยเน้นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้ และมีความสนใจหรือใช้งานผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาดูอย่างพอเหมาะ เช่น กลุ่มผู้บริโภค และผู้ประกอบการเกี่ยวกับยางพาดูอย่างพอเหมาะ ภายในพื้นที่อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

4. การออกแบบกราฟิกเพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์ในเพจเฟซบุ๊ก สำหรับการเพิ่มช่องทางด้านตลาดออนไลน์ให้กับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการในพื้นที่อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษากระบวนการใช้ประโยชน์จากยางพาดูอย่างพอเหมาะพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคาร กระบวนการเก็บข้อมูล (data collection) เกี่ยวกับกระบวนการใช้ประโยชน์จากยางพาดูอย่างพอเหมาะ จะใช้การเก็บข้อมูลภาคสนาม (field survey) แบบสัมภาษณ์ร่วมกับการสังเกตจากกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริโภค และผู้ประกอบการเกี่ยวกับยางพาดูอย่างพอเหมาะ ที่สามารถให้ข้อมูลได้ และกลุ่มคนที่มีความสนใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาดูอย่างพอเหมาะ พื้นที่ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดศรีสะเกษ โดยข้อมูลจะถูกบันทึกด้วยการเขียนและการถ่ายภาพ

2. ขั้นตอนออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาดูอย่างพอเหมาะ คณะวิจัยได้นำข้อมูลที่ถึงสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการใช้ประโยชน์จากยางพาดูอย่างพอเหมาะ มาใช้ในการวิเคราะห์และสรุปผลสำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาดูอย่างพอเหมาะ โดยประเมินรูปแบบผลิตภัณฑ์จากข้อมูลแบบประเมินความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา

3. ขั้นตอนประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาดูอย่างพอเหมาะ คณะวิจัยได้นำผลสรุปที่ได้จากการประเมินรูปแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาดูอย่างพอเหมาะที่ได้จากการพัฒนา นำเข้าสู่กระบวนการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ โดยการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ และมีการรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ใช้งานและเข้าร่วมอบรมการออกแบบและพัฒนาวัสดุจากยางพาดูอย่างพอเหมาะเหลือใช้ จำนวน 30 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมตามบริบทพื้นที่ แล้วจึงนำไปสู่กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการสำหรับการนำมาใช้จริงในกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการในพื้นที่อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดศรีสะเกษ และการวิเคราะห์แนวทางการออกแบบเพจเฟซบุ๊ก ให้สามารถดึงดูดกลุ่มลูกค้าผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนตามตลาดในยุคปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางพาดูอย่างพอเหมาะเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานราก

1.1 การศึกษากระบวนการใช้ประโยชน์จากยางพารานะเก่าพัฒนาสู่รูปแบบผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคาร โดยนำยางยานพารานะเก่าเหลือใช้ไปดัดเยียดให้เป็นผืน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้หลากหลาย เช่น การใช้เป็นส่วนผสมในการผลิตล้อยางรถยนต์ใหม่ เพื่อลดต้นทุนหรือนำไปรีไซเคิล นอกจากนี้ยังมีการนำยางยานพารานะเก่าเหลือใช้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่มีกระบวนการทำไม่ซับซ้อน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (พงษ์ธร แซ่ฮุย, 2552, หน้า 6) ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับคุณสมบัติและข้อจำกัดของยางพารานะเก่า จากการรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติของปริมาณการใช้ยางยานพารานะเก่า (ตารางที่ 1) ใน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ กรณีศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2564-2565 ซึ่งแสดงปริมาณการใช้ยางยานพารานะเก่าในแต่ละเดือน ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณการใช้ยางยานพารานะเก่าภายใน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ชนิดของยางยานพารานะเก่า	ค่าเฉลี่ยต่อเดือน/เส้น
ยางรถยนต์	200-300
ยางรถจักรยานยนต์	100-200
ยางในรถจักรยานยนต์	50-100

จากตารางที่ 1 เห็นได้ว่า การใช้ยางยานพารานะเก่าเหลือใช้ในอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ มีปริมาณค่อนข้างสูง ทั้งนี้สอดคล้องกับผลผลิตการเกษตรเพิ่มขึ้นทำให้ปริมาณการใช้ยางยานพารานะเก่าเพิ่มมากขึ้นจนส่งผลให้เกิดเป็นขยะเหลือทิ้งจำนวนมาก สำหรับการนำยางยานพารานะเก่ามาใช้ประโยชน์ในงานวิจัยนี้ได้มีการดัดเยียดให้เป็นผืนขนาดเล็ก จากการวิเคราะห์ขนาดของผืนยางพารานะเก่าจะขึ้นกับกรรมวิธีที่ใช้ในการดัดเยียด โดยสามารถจำแนกเป็น 2 วิธี คือ การดัดที่อุณหภูมิห้อง เป็นการดัดเศษยางให้เป็นชิ้นเล็กที่อุณหภูมิห้องโดยใช้เครื่องมือดัด หากต้องการผืนยางที่มีขนาดเล็กลงไปต้องทำซ้ำหลายรอบ สำหรับการศึกษานี้ทำการดัดเพียง 1 รอบ เพื่อลดต้นทุนการผลิตวัสดุ ในขณะที่ลักษณะของผืนยางที่ได้จะมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของอนุภาคอยู่ในช่วงประมาณ 2-3 มิลลิเมตร (ไม่เกิน 40 เมช) มีพื้นผิวหยาบและขรุขระเล็กน้อยใช้ต้นทุนการผลิตต่ำ และอีกวิธีคือการดัดที่อุณหภูมิต่ำเป็นการนำเศษยางไปแช่ในไนโตรเจนเหลวเพื่อทำให้เศษยางเย็นตัวจนมีอุณหภูมิต่ำกว่าอุณหภูมิของการเปลี่ยนสถานะ เมื่อยางเปลี่ยนสภาพจากความร้อนและยืดหยุ่นสูงกลายเป็นวัสดุที่แข็งเปราะคล้ายแก้ว ผืนยางที่ได้จะมีลักษณะพื้นผิวเรียบซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับยางผืนที่มีความละเอียดสูง ทำให้มีต้นทุนค่อนข้างสูง สรุปได้ว่า กรรมวิธีการดัดเยียดของยางพารานะเก่าให้เป็นผืนด้วยการดัดที่อุณหภูมิห้องสามารถผลิตผืนยางที่มีขนาดเล็กและเพียงพอต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้ซึ่งเป็นกรรมวิธีการผลิตผืนยางที่ประหยัดต้นทุนเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการดัดเยียดที่อุณหภูมิต่ำด้วยการแช่ไนโตรเจนเหลว

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาการพัฒนาและออกแบบสู่ผลิตภัณฑ์ของตกแต่งภายในอาคาร จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านวัสดุจากยางพารานะเก่า พบว่า กรรมวิธีในการนำยางพารานะเก่าพัฒนาสู่รูปแบบผลิตภัณฑ์ตกแต่งภายในอาคาร ประเภทเก้าอี้พนักนอน โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ 2 วิธี คือ การนำไปประยุกต์ใช้โดยตรง คือ การนำผืนยางไปดัดแปลงตามรูปลักษณะทาง

กายภาพของวัสดุ และการนำไปประยุกต์ใช้ผ่านกรรมวิธีการรีเคลม ซึ่งเป็นการนำยางยานพาหนะเก่ามาบดย่อยเป็นผงยางแล้วนำไปขึ้นรูปใหม่ให้มีรูปแบบอิสระ วิธีการประยุกต์ใช้ จากกรรมวิธีการรีเคลมนั้นสามารถทำให้ใช้ประโยชน์จากวัสดุจากยางพาหนะเก่า ได้ทั้งหมด โดยไม่มีเศษเหลือทิ้ง ซึ่งแตกต่างกันกับวิธีการใช้โดยตรงที่มีโอกาสการเหลือเศษวัสดุจากยางพาหนะเก่าจากการนำไปใช้

1.3 ขั้นตอนการขึ้นรูปวัสดุด้วยกรรมวิธีการอัดยางด้วยแม่พิมพ์เพื่อขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ผู้วิจัยทำการทดลองการขึ้นรูปจะใช้ผงยางที่อัตราส่วน 70 เปอร์เซ็นต์ผสมกับวัสดุประสานซึ่งมีการศึกษาอัตราส่วนผสมแยกเป็น 2 สูตร คือ สูตรที่ 1 เป็นการใช่วัสดุประสานจากส่วนผสมของยางพาราและกาวลาเท็กซ์ ในอัตราส่วน และสูตรที่ 2 เป็นการใช้กาว PU เป็นวัสดุประสาน

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การอัดขึ้นรูปยางบด โดยใช้ สูตรที่ 1 การผสมวัสดุประสาน ยางพาราและกาวลาเท็กซ์ ผสมที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 60 นาที

วัสดุประสาน : ยางบด	ตัวอย่างที่ได้	ผลการวิเคราะห์
1:2		วัสดุที่ได้มีความสมบูรณ์ โดยส่วนผสม <u>สูตรที่1</u> มากเกินไป ทำให้คุณสมบัติของวัสดุแห้งช้าและไม่ยืดหยุ่น
1:3		วัสดุที่ได้มีความสมบูรณ์ โดยส่วนผสม <u>สูตรที่1</u> ทำให้คุณสมบัติของวัสดุเกิดความยืดหยุ่น
1:4		วัสดุที่ได้มีความสมบูรณ์ โดยส่วนผสม <u>สูตรที่1</u> ทำให้คุณสมบัติของวัสดุเกิดความไม่ยืดหยุ่นและไม่จับตัวกันเป็นก้อน
1:5		วัสดุที่ได้มีความสมบูรณ์ โดยส่วนผสม <u>สูตรที่1</u> ทำให้คุณสมบัติของวัสดุเกิดความไม่ยืดหยุ่นและไม่จับตัวกันเป็นก้อน

จากตารางที่ 2 แสดงการขึ้นรูปขึ้นงานด้วยผงยางกับวัสดุประสานที่ทำจากยางพาราและกาวลาเท็กซ์ ที่อัตราส่วน 1:2 1:3 1:4 และ 1:5 โดยแต่ละสูตรจะผสมเป็นเวลา 60 นาที เพื่อให้ขึ้นงานสามารถงอรูปได้ที่อุณหภูมิห้อง จากการศึกษาพบว่า การขึ้นรูปโดยใช้วัสดุประสานที่อัตราส่วน เท่ากับ 1:3 สามารถให้ขึ้นงานที่มีความแข็งแรง ความสมบูรณ์ เกิดความยืดหยุ่น และทนต่อแรงดึงมากกว่าการขึ้นรูปวัสดุที่อัตราส่วน 1:2 1:4 และ 1:5 โดยขึ้นงานที่ขึ้นรูปในอัตราส่วนวัสดุประสานที่น้อยกว่าอัตราส่วน 1:3 จะมีความแข็งแรงน้อย และแตกหักได้ง่าย ในขณะที่การผสมผงยางด้วยวัสดุประสานที่

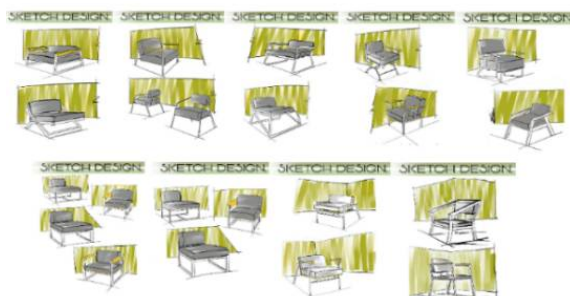
อัตราส่วนมากกว่า 1:3 สามารถขึ้นรูปได้ แต่พบปัญหาความบิดเบี้ยวหลังจากขึ้นงานแห้ง เนื่องจากปริมาณวัสดุประสานที่มากเกินไป สรุปได้ว่า จากการศึกษาการขึ้นรูป ขึ้นงานที่ผสมผงยางกับวัสดุประสานระหว่างคุณสมบัติของการขึ้นรูปในอัตราส่วนที่ 1:3 โดยการผสมวัสดุและตัวประสานยางพาราและกาวลาเท็กซ์ ที่อัตราส่วน 1:3 มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยสามารถทำให้ชิ้นงานที่มีความแข็งแรงเหมาะกับการนำไปใช้งานในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เก้าอี้พนักพอง โดยการใช้เป็นเบาะรองนั่งและพนักพิง เนื่องจากความยืดหยุ่นของยางบดเมื่อจับตัวกันแล้วได้อัตราส่วนที่เหมาะสม สามารถรองรับกับสรีระพฤติกรรมการนั่งของมนุษย์ได้ดี โดยกรรมวิธีนี้เมื่อทำการแปรรูปยางบดแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตกับอุตสาหกรรมชุมชนได้ เนื่องจากเป็นกรรมวิธีที่ไม่จำเป็นต้องใช้ต้นทุนสูง และสามารถนำไปต่อยอดสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นที่มีความสอดคล้องกับคุณสมบัติของวัสดุนี้ได้

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การอัดขึ้นรูปยางบด โดยใช้ สูตรที่ 2 การผสมวัสดุประสาน กาว PU อุตสาหกรรม ผสมที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 30 นาที

วัสดุประสาน : ยางบด	ตัวอย่างที่ได้	ผลการวิเคราะห์
1:2		วัสดุที่ได้มีความสมบูรณ์ โดยส่วนผสมสูตรที่2 มากเกินไป ทำให้คุณสมบัติของวัสดุแห้งช้าและไม่ยืดหยุ่น
1:3		วัสดุที่ได้มีความสมบูรณ์ โดยส่วนผสมสูตรที่2 ทำให้คุณสมบัติของวัสดุเกิดความยืดหยุ่น
1:4		วัสดุที่ได้มีความสมบูรณ์ โดยส่วนผสมสูตรที่2 ทำให้คุณสมบัติของวัสดุเกิดความไม่ยืดหยุ่นและไม่จับตัวกันเป็นก้อน
1:5		วัสดุที่ได้มีความสมบูรณ์ โดยส่วนผสมสูตรที่2 ทำให้คุณสมบัติของวัสดุเกิดความไม่ยืดหยุ่นและไม่จับตัวกันเป็นก้อน

จากตารางที่ 3 พบว่า การขึ้นรูปขึ้นงานด้วยการใช้ผงยางผสมกับวัสดุประสานจากกาว PU ที่อัตราส่วน 1:2 1:3 1:4 และ 1:5 โดยแต่ละสูตรใช้เวลา 30 นาที ในการทำให้ชิ้นงานสามารถคงรูปได้ที่อุณหภูมิห้อง จากการศึกษาพบว่า การขึ้นรูปผงยางร่วมกับวัสดุประสานที่อัตราส่วน 1:3 สามารถสร้างชิ้นงานที่มีความแข็งแรง และไม่แตกหัก มากกว่าการขึ้นรูปขึ้นงานผงยางกับวัสดุผสมที่อัตราส่วน 1:2 1:4 และ 1:5 โดยพบการแตกหักเกิดขึ้นในการใช้อัตราส่วนผงยางกับวัสดุประสานที่น้อยกว่า 1:3 และพบปัญหาการบิดเบี้ยวในกรณีที่อัตราส่วนผงยางกับวัสดุประสานมากกว่า 1:3 สรุปได้ว่า การผสมวัสดุและตัวประสานใน

อัตราส่วนที่ 1:3 สามารถขึ้นรูปชิ้นงานที่มีความแข็งแรง ไม่บิดเบี้ยว หรือแตกหักง่าย ซึ่งเหมาะสำหรับการนำไปใช้งานในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อน โดยการใช้เป็นเบาะรองนั่งและพนักพิง เนื่องจากความยืดหยุ่นของยางบดเมื่อจับตัวกันแล้วได้อัตราส่วนที่เหมาะสม สามารถรองรับกับสรีระพฤติกรรมการนั่งของมนุษย์ได้ดี โดยกรรมวิธีนี้เมื่อทำการแปรรูปยางบดแล้วสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตกับอุตสาหกรรมชุมชนได้ เนื่องจากเป็นกรรมวิธีที่ผสมสูตรประสานในงานอุตสาหกรรม วิธีนี้ค่อนข้างง่ายไม่ซับซ้อนแต่มีต้นทุนที่ค่อนข้างสูงกว่าสูตรที่ 1 และสามารถต่อยอดสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นที่มีความสอดคล้องกับคุณสมบัติของวัสดุนี้ได้ จากผลการทดลองตาม ตารางที่ 2 และ ตารางที่ 3 วิเคราะห์ได้ว่า สูตรที่ 1 และ สูตรที่ 2 ในอัตราส่วนที่ 1:3 มีคุณสมบัติที่เหมาะสมแก่การนำไปใช้งานในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อน เนื่องจากทั้ง 2 สูตร มีความยืดหยุ่นและแข็งแรงเมื่อยางบดจับตัวกันแล้วได้อัตราส่วนที่เหมาะสม สามารถรองรับกับสรีระพฤติกรรมการนั่งของมนุษย์ได้ดี กระบวนการขึ้นรูปวัสดุตัวอย่างสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อจำกัดต่าง ๆ ของวัสดุ และสรุปผลข้อเสนอแนะที่ได้ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านวัสดุจากยางรถยนต์ เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนจากยางพาราหนะเก่า เกณฑ์การออกแบบผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนนั้น มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมของ (สถาพร ดีบุญมี ณ ชุมแพ, 2550, หน้า 54–59) เป็นการวิเคราะห์เพื่อสรุปผลข้อกำหนดในการออกแบบ (concept design) จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นคุณค่าทางวัสดุ พบว่า วัสดุผสมจากยางพาราหนะเก่ามีลักษณะยืดหยุ่นได้ดี วัสดุประสานช่วยให้ยางบดเชื่อมประสานกันส่งผลให้วัสดุมีความแข็งแรงจึงเหมาะสมต่อการใช้เป็นเบาะรองนั่งสำหรับรองรับน้ำหนักในผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน นอกจากนี้การใช้วัสดุประสานที่สามารถทนน้ำได้จึงง่ายต่อการทำความสะอาด ทั้งด้านการส่งเสริมการใช้งานให้แก่ผลิตภัณฑ์ที่เน้นประโยชน์ใช้สอยมาก่อนรูปทรง (form follow function) และเป็นตัวกำหนดอารมณ์และสีสัมผัสของผลิตภัณฑ์ (food and tone) ให้มีความเหมาะสมในการออกแบบสู่รูปแบบผลิตภัณฑ์เก้าอี้ ภาพที่ 1 แสดงการวิเคราะห์รูปแบบในการออกแบบผลิตภัณฑ์เก้าอี้ (ภาพที่ 1) การออกแบบผลิตภัณฑ์เก้าอี้จากการสรุปผลการออกแบบ (concept design) นำไปสู่ขั้นตอนการเขียนแบบร่างผลิตภัณฑ์เพื่อการพัฒนาสู่รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดและมีความเหมาะสมกับการใช้งานของผลิตภัณฑ์มากที่สุด โดยผู้วิจัยทำการสรุปเป็นผังแสดงกระบวนการการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้

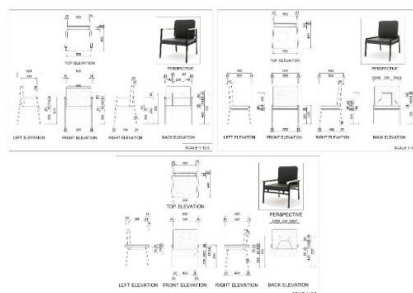
ภาพที่ 1 แสดงแบบร่างการออกแบบและพัฒนารูปแบบ
ที่มา: ผู้วิจัย

จากรูปแบบแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ (concept design) คือ เทรนด์ของการออกแบบและความเรียบง่าย โดยเน้นที่คุณค่าวัสดุที่ซื้อหาได้ง่ายในท้องถิ่นมาผสมผสานเพื่อช่วยเสริมคุณค่าทางวัสดุและเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์จากการแปรรูปวัสดุอย่างนานาพหุแห่งเก่าเหลือใช้ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับประโยชน์และหน้าที่ใช้สอย โดยผู้ออกแบบได้แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนขาเอียง เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบขาเอียง เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนต่ำแบบขาเอียง เพื่อประเมินรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับหน้าที่การใช้งาน (ภาพที่ 2) โดยผลิตภัณฑ์ทั้ง 3 รูปแบบถูกออกแบบโครงสร้างโดยใช้วัสดุผสมจากยางบดมาใช้เป็นส่วนประกอบของเบาะรองนั่งและพนักพิง โดยมีการออกแบบขนาดของเบาะรองนั่งเท่ากันที่ขนาดความกว้าง 480 มม. ความยาว 550 มม. และความหนา 60 มม. ในขณะที่ส่วนของเบาะพนักพิงมีขนาดความกว้าง 450 มม. ความยาว 550 มม. และความหนา 60 มม. แล้วจึงเข้าสู่การวิเคราะห์แบบการประเมินขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาารูปแบบเก้าอี้พักผ่อน โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ทั้ง 3 รูปแบบ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้วิเคราะห์และสรุปรูปแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้ รูปแบบที่ 1 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนขาเอียง มีความพึงพอใจระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ด้าน 4.71 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45 รูปแบบที่ 2 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบขาเอียง มีความพึงพอใจระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ด้าน 4.47 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44 และรูปแบบที่ 3 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนต่ำแบบขาเอียง โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ด้าน 4.42 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44 ตามลำดับ

ภาพที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์แบบร่างการออกแบบและพัฒนาารูปแบบเก้าอี้พักผ่อน
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 3 แสดงการเขียนแบบเพื่อการผลิตรูปแบบเก้าอี้พักผ่อน
ที่มา: ผู้วิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนจากยางพาดูเหมือนเก้าอี้ที่ใช้โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้วิเคราะห์และสรุปรูปแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้ (ภาพที่ 4) รูปแบบที่ 1 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนขาเอียง มีความพึงพอใจระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ด้าน 4.71 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45 รูปแบบที่ 2 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบขาเอียง มีความพึงพอใจระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ด้าน 4.47 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44 และรูปแบบที่ 3 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนต่ำแบบขาเอียง โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ด้าน 4.42 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.44 ตามลำดับ

1. แสดงผลการวิเคราะห์ประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนจากยางพาดูเหมือนเก้าอี้ที่ใช้ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 30 คน

รูปแบบที่ 1 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนขาเอียง
มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.51$)
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.45)

รูปแบบที่ 2 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบขาเอียง
มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.44$)
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.48)

รูปแบบที่ 3 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนต่ำแบบขาเอียง
มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.46$)
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.50)

ภาพที่ 4 แสดงผลิตภัณฑ์ต้นแบบเก้าอี้พักผ่อนทั้ง 3 รูปแบบ
ที่มา: ผู้วิจัย

สรุปผลการประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนจากยางพาดูเหมือนเก้าอี้ที่ใช้ พบว่า รูปแบบที่ 1 เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนขาเอียง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.51$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.45)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จากการออกแบบ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัยเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้แนวความคิดการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนจากยางพาดูเหมือนเก้าอี้ (ภาพที่ 5) โดยวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมาย พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยสามารถออกแบบผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์เก้าอี้พักผ่อน โดยแบ่งแนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมให้กับชุมชน มากกว่านั้นยังมีการถ่ายทอดแนวทางการประยุกต์วัสดุผสมจากยางบดไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น เช่น แผ่นรองแก้ว (ภาพที่ 6) เบาะโยคะ วัสดุกันกระแทก และแผ่นซับเสียงภายในอาคาร เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำไปต่อยอดผลิตภัณฑ์ในด้านการนำไปใช้ประโยชน์ภายในอนาคต โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์และถ่ายทอดกระบวนการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้แก่ชุมชน

ภาพที่ 5 แสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อยอดและขึ้นรูปผลิตภัณฑ์
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 6 แสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อยอดและขึ้นรูปผลิตภัณฑ์
ที่มา: ผู้วิจัย

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มช่องทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ในด้านธุรกิจออนไลน์
การเพิ่มช่องทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางรถเก่าในด้านธุรกิจ
ออนไลน์ โดยวิเคราะห์ข้อมูล 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการบริหารและจัดการปัญหาของกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นประกอบอาชีพส่วนตัว
ทำให้การดำเนินการในด้านการลงทุนเพื่อการแปรรูปยานพาหนะเก่าเหลือใช้ไม่คล่องตัวมากนัก เนื่องจาก
การต่อยอดของผลิตภัณฑ์เป็นอาชีพเสริมและบางสมาชิกยังขาดปัจจัยในการลงทุนส่งผลต่อการผลิต
หน่วยงานภาครัฐในการขอสนับสนุนและการช่วยเหลือมีความล่าช้า

2) ด้านเทคโนโลยี กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการอบรมยังขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีด้านการ
ออกแบบ การสร้างความชำนาญในการใช้คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์แบบสมาร์ทโฟนสามารถเชื่อมต่อ
อินเทอร์เน็ตได้ หรือการใช้กลุ่มลูกหลานที่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี จะสามารถแก้ปัญหานี้ได้

3) ด้านการตลาด จากแนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนในปัจจุบันที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียง
ความแข็งแรงของโครงสร้าง แต่ความนิยมด้านการออกแบบที่มีอัตลักษณ์สามารถสร้างความแตกต่างที่ดึงดูด
ความสนใจของผู้บริโภค เช่นเดียวกับการส่งเสริมการใช้วัสดุเหลือใช้มาออกแบบผลิตภัณฑ์สามารถเพิ่มมูลค่า

ให้กับของเหลือใช้และยังส่งผลกระทบในเชิงบวกให้กับสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น ดังนั้นการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนด้วยการใช้ยางบดจากยางพาราที่เหลือใช้จึงถือเป็นแนวทางการออกแบบสมัยใหม่ที่สามารถสร้างตลาดได้หลากหลายทั้งในกลุ่มเด็กและผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์ศักยภาพสมาชิกในกลุ่มเป็นอีกปัจจัยที่สะท้อนแนวโน้มความสำเร็จด้านการตลาด โดยพบว่า กลุ่มเป้าหมายยังขาดความรู้ทางการตลาดโดยเน้นการขายให้กับลูกค้าประจำ และขายในงานออกร้านค้าที่หน่วยงานราชการในจังหวัดจัดขึ้นยังขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การขายและประชาสัมพันธ์ ทำให้ไม่เป็นที่รู้จักรวมถึงการใช้งานไม่แพร่หลาย

จากผลการวิเคราะห์ทั้ง 3 ข้อมาไปสู่แนวทางในการพัฒนาช่องทางการตลาดออนไลน์ของผลิตภัณฑ์ พบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบเพจเฟซบุ๊ก โดยใช้กราฟิกที่มีลวดลายทันสมัยการเพิ่มรูปภาพผลิตภัณฑ์ในหลากหลายมิติส่งผลให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น นอกจากนี้ความรู้จากการถ่ายทอดความรู้เรื่องเพจเฟซบุ๊ก สู่สมาชิกกลุ่มส่งผลต่อการประชาสัมพันธ์ร่วมกันจึงสามารถกระจายข้อมูลผลิตภัณฑ์ได้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์และจัดจำหน่ายที่ใช้งานได้ง่าย ไม่ยุ่งยากและสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน โดยสามารถเพิ่มยอดขายสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเพิ่มขึ้นประมาณ 40%

อภิปรายผลการวิจัย

1. การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนจากยางยานพาหนะเก่าเหลือใช้ พิจารณาจากกรอบแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เพื่อเน้นประโยชน์ใช้สอยมาก่อนรูปทรง (form follow function) เนื่องจากผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนเป็นเฟอร์นิเจอร์ที่อยู่ร่วมกันกับมนุษย์ในการใช้ชีวิต ดังนั้นการคำนึงถึงด้านหน้าที่ใช้สอย (function) ความแข็งแรง (construction) ความสะดวกสบายในการใช้ (ergonomics) และความสวยงาม (aesthetics or sales appeal) จึงต้องให้ความสำคัญ (สถาพร ตีบุญมี ณ ชุมแพ, 2550, หน้า 54-59) และพิจารณากรอบแนวคิดหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นคุณค่าทางวัสดุ (วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร, 2548, หน้า 77) และการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบหลากหลาย คำนึงถึงประโยชน์และการนำไปใช้จริง (จารุสิทธิ์ เครือจันทร์, 2563) ซึ่งจะถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์และกำหนดทิศทางการออกแบบผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนจากยางยานพาหนะเก่าเหลือใช้ ให้ความสำคัญคล้อยกับการออกแบบมากที่สุด

2. การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อผลิตภัณฑ์เก้าอี้พักผ่อนจากยางยานพาหนะเก่าเหลือใช้ โดยผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ สรุปว่า ผู้ใช้พึงพอใจผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 1 คือ เก้าอี้พักผ่อนรูปแบบมีพนักพิงแบบมีเท้าแขนขาเอียงมากที่สุด โดยผู้ใช้ให้ความสนใจในเรื่องหน้าที่ใช้สอยของผลิตภัณฑ์และวัสดุจากยางยานพาหนะเก่าเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ และสร้างมูลค่าการออกแบบผลิตภัณฑ์ สามารถลดปริมาณขยะในพื้นที่เป้าหมายลงได้ เกิดกระบวนการแปรรูปเพื่อดัดแปลงการใช้ประโยชน์ต่อรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างไปจากเดิม ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเป็นที่นิยมมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ (วัชรินทร์ จรุงจิต สุนทร, 2548, หน้า 80) สอดคล้องกับการวิจัยของ จักรวูธ ตันสกุล, ศุภชัย ไทยพุ่ม และนพดล สุดสุย, (2565, หน้า 40-52) ที่ใช้ยางพาราเก่ามาเป็นส่วนผสมในการทำวัสดุมูลเบซึ่งนอกจากจะช่วยพัฒนาสมบัติของอิฐมูลเบให้ดีขึ้นแล้ว ยังสามารถ

ลดปริมาณยางพาราหนะเก่าซึ่งถือเป็นขยะในกลุ่มกำจัดยากได้ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาสมบัติการเสื่อมสภาพของกาบ PU (ศุภิดา โกคินสุวรรณ, แคทลียา ปัทมพรหม, ปิยวิทย์ คุ่มพงษ์ และปิยนุช เทียมทัพ, 2556, หน้า 218-232) พบว่า กาบ PU จะถูกลอกได้เมื่อได้รับความร้อนหรือตัวทำละลาย ซึ่งอาจส่งผลต่อการเสื่อมสภาพของวัสดุเมื่อต้องถูกนำมาใช้งานในสภาวะแวดล้อมที่อุณหภูมิสูง

3. การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างและผู้ประกอบการในพื้นที่เกี่ยวกับความสนใจในเรื่องออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากยางยานพาหนะเก่าเหลือใช้ การวางแผนต้นทุนผลิตภัณฑ์ กระบวนการออกแบบ และการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในทางที่ผู้รับการพัฒนานั้นเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดการพัฒนาไม่ใช่เป็นผู้รับการพัฒนาลดต่อไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริง การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิด หรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ มีกิจกรรม และวิธีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้ โดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ ๆ (เฉลียว บุรีภักดี และคณะ, 2545) ในขณะที่การสร้างระบบการตลาดแบบออนไลน์ช่วยให้กลุ่มผู้บริโภคสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้พัฒนาผลิตภัณฑ์ได้อย่างแพร่หลายมากขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากการแปรรูปและพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์เก่าอ้าฝัก่อนจากยางยานพาหนะเก่าเหลือใช้ โดยผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 รูปแบบ กลุ่มเป้าหมายภายในพื้นที่ และผู้ประกอบการในพื้นที่สามารถออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากการวิจัยมาต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ได้อีกหลายประเภท

2. การทดสอบคุณภาพของวัสดุในการออกแบบ โดยประเมินคุณสมบัติจากผู้เชี่ยวชาญด้านวัสดุที่ใช้ออกแบบพัฒนาตามเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างมาตรฐานและคุณสมบัติให้แก่วัสดุในการวิจัยชุมชนและผู้ประกอบการภายในพื้นที่สามารถนำกระบวนการที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการในงานวิจัยครั้งนี้ไปต่อยอดสู่การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในลักษณะต่าง ๆ ได้

3. การพัฒนาเพื่อเพิ่มช่องทางการตลาดช่วยให้ผลิตภัณฑ์ของตกแต่งอาคารจากยางยานพาหนะเก่าเหลือใช้สามารถจำหน่ายได้ในกลุ่มผู้บริโภคที่กว้างมากขึ้นผ่านช่องทางออนไลน์ เกิดการกระตุ้นยอดขายและพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้สนใจ

บรรณานุกรม

- การยางแห่งประเทศไทย. (2563). **สถานการณ์ยางพาราของโลกและของไทย ระหว่างปี 2558-2563**. สืบค้นจาก https://km.raot.co.th/uploads/dip/userfiles/KM2564/Knowledge_Transfer_2564%20/KTสถานการณ์ยางพาราของโลก%20และของไทย%20ระหว่างปี%202558-2563-อธิวิณ์%20แดงกนิษฐ.pdf
- จักรารุณ ตันสกุล, ศุภชัย ไทยพุ่ม และนพดล สุดสุข. (2565). ประสิทธิภาพของเศษยางเหลือใช้ที่มีต่อคุณสมบัติทางวิศวกรรม สำหรับงานคันทาง. **วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งรัตนโกสินทร์**, 4(2), หน้า 40-52.
- จารุสิทธิ์ เครือจันทร์. (2563). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับของที่ระลึก**. สืบค้นจาก <http://netra.lpru.ac.th/~weta/w1/index.html>
- เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. (2545). **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง**. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ. นนทบุรี: เอสอาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์.
- ฐปนัท แก้วปาน, สราวุธ อิศรานวัฒน์ และจริยา แผลงนอก. (2563). หลักการและแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**, 22(2), หน้า 161-182.
- พงษ์ธร แซ่ฮ้อย. (2552). **เทคโนโลยีการรีไซเคิลยาง**. สืบค้นจาก http://mahidolrubber.org/lc_rtec/rubber_technology/2552_recycle_technology_rtec.pdf
- พรรณี ลีกิจวัฒน์. (2559). **วิธีการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. (2548). **หลักการและแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์**. กรุงเทพฯ: แอบป่าพรินต์ติ้ง กรุ๊ป.
- สถาพร ตีบุญมี ณ ชุมแพ. (2550). **การศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ศุภิดา โกคินสุวรรณ, แคทลียา ปัทมพรหม, ปิยวิทย์ คุ่มพงษ์ และปิยนุช เข้มทัฬห. (2556). การศึกษาสมบัติของการวัลไลนความร้อนต่าง ๆ สำหรับการใช้งานในกระบวนการขัดสไลเดอร์บาร์. **วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**, 21(3), หน้า 218-232.
- เอกภพ วีระกุล. (2562). **การศึกษากระบวนการใช้ประโยชน์จากยางรถยนต์เก่าเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์เก่า**. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- Nunes, A.T., Santos, R.E., Pereira, J.S., Barbosa, R., & Ambrosio, J.D. (2018). Characterization of waste tire rubber devulcanized in twin-screw extruder with thermoplastics. **Progress in Rubber Plastics and Recycling Technology**, 34(3), pp. 143-157.

การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ The Integration of Cultural Capitals to Community- based Tourism Development Seashore KhlongDan, Bangbo District, Samutprakan Province

วันที่รับบทความ: 30 พฤษภาคม 2567

จักรพันธ์ พรหมฉลวย ¹

วันที่แก้ไขบทความ: 2 กรกฎาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 9 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ 2) ศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในการเลือกเส้นทางและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 3) เสนอแนวทางการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เป็นการวิจัยรูปแบบผสมผสานระหว่างระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 และข้อ 3 ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาชน หัวหน้าส่วนราชการ และประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 41 คน นำเสนอผลการวิจัยด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวจำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติวิจัย ได้แก่ t-test, F-test การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านคุณค่าที่สำคัญด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ วิชาการ และสังคม โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ อาชีพ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณี 2) นักท่องเที่ยวเลือกสถานที่ท่องเที่ยวจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ให้ตนเองได้ สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านอาชีพโดยมีเจ้าของภูมิปัญญาเป็นผู้ถ่ายทอดและฝึกสอนให้ในแหล่งท่องเที่ยว และ 3) แนวทางในการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกและหน่วยงานเครือข่าย การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน แบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชน และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

คำสำคัญ: ทุนทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชายทะเลคลองด่าน สมุทรปราการ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: jakkapan.p.dru.ac.th

The Integration of Cultural Capitals to Community-based Tourism Development Seashore KhlongDan, Bangbo District, Samutprakan Province

Received: May 30, 2024

Jakkapan Promchaluay ¹

Revised: July 2, 2024

Accepted: July 9, 2024

Abstract

This research aimed to 1) study and collect cultural capital in the Klong Dan Seashore community area, Bang Bo District, Samut Prakan Province, 2) study tourist behavior in selecting routes and forms of tourism activities in the Khlong Dan Seashore community, Bang Bo District, Samut Prakan Province, and 3) propose guidelines for integrating the cultural capital model into the development of tourist attractions in the Khlong Dan Seashore community, Bang Bo District, Samut Prakan Province. This research used a mixed methodology of qualitative and quantitative research according to research objectives 1 and 3. Interviews were conducted with key informants, including local leaders, community leaders, scholars, heads of government agencies, and stakeholder citizens, by specifying a sample of 41 people. Content analysis was used to present the research results. The qualitative study was based on a survey of 400 tourists. Data was analyzed using a t-test, an F-test, and an ANOVA. The results of this research were as follows: 1) Khlong Dan Seashore community, Bang Bo District, Samut Prakan Province, is a community whose culture and way of life are mainly related to water from the past to the present through important values of history, aesthetics, academic and social aspects of cultural capital divided into career, way of life, and tradition and culture. 2) The behavior of most tourists is to select tourist attractions from experience tourism activities. They prefer activities based on cultural capital and career wisdom, which owners teach and train. 3) guidelines for Integrating cultural capital into developing tourist attractions in the Khlong Dan Seashore community, Bang Bo District, Samut Prakan Province are the participation of members and network agencies, the encouragement of community members of cultural capital values, the construction of cultural confidence, the promotion of good relationship among community members, the sharing of benefits, and the information exchanges.

Keywords: Cultural capital, Cultural tourism, Seashore Khlong Dan, Samutprakan

¹ Asst.Prof. Dr., Program in Community management, Faculty of Humanities and Social sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: Jakkapan.p.dru.ac.th

บทนำ

การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมด้านการบริการที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ในลักษณะเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงต่อกันเป็นลูกโซ่ โดยเริ่มตั้งแต่ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจการคมนาคมและการขนส่ง ธุรกิจโรงแรมและที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก และยังรวมถึงการจ้างงาน การสร้างอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น การสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และมุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในสาขาที่มีศักยภาพ แต่ยังคงรักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย ตลอดจนให้คุณค่ากับสิ่งแวดล้อมไว้ได้ (กองพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว, 2566, หน้า 32) จะเห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีบทบาทสำคัญถือเป็นเครื่องมือของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน พร้อมทั้งหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยว นั้น และแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพในพื้นที่พัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ที่มีความสวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อให้เกิดศักยภาพการท่องเที่ยว พร้อมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสำหรับการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ปรับระบบบริการสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น สามารถส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด

จังหวัดสมุทรปราการ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญที่หลากหลาย อาทิ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เชิงศาสนา เชิงประวัติศาสตร์ เชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ และประเพณีที่สำคัญ เนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพฯ และจังหวัดปริมณฑลที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวทั้งนี้สามารถเดินทางไปกลับได้เพียง 1 วันจึงทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเดินทาง และในอนาคตจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด ซึ่งเป็นผลมาจากการเดินทางที่สะดวกจากรถไฟฟ้า และการจัดระบบจราจรที่มีประสิทธิภาพผนวกกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว แบบ One Day Trip และศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ถือเป็นเป้าหมายหนึ่งของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการพัฒนาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น สถานตากอากาศบางปู ฟาร์มจระเข้ ชายทะเลสีลม และชายทะเลคลองด่าน แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น องค์พระสมุทรเจดีย์ อุทยานประวัติศาสตร์ทหารเรือหรือป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ พิพิธภัณฑ์ทหารเรือ เมืองโบราณ และแหล่งท่องเที่ยวทางขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีสงกรานต์พระประแดง งานประเพณีรับบัว และงานนมัสการหลวงพ่อบานวัดมงคลโคธาวาส เป็นต้น (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ, 2566, หน้า 31) จังหวัดสมุทรปราการได้รวมกลุ่มกับจังหวัดฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว เรียกว่า “กลุ่มจังหวัดเบญจบูรพาสุวรรณภูมิ” คือ การรวมกลุ่มของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อีกทั้งจังหวัดสมุทรปราการยังเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวในภาคกลางตอนบนกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก จึงมีศักยภาพที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและนันทนาการของ

ภูมิภาคนี้ จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรปราการ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ โดยมีการรวมเอากิจกรรมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมมาจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้เพลิดเพลินในการเที่ยวชมและได้สัมผัสการท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดสมุทรปราการ ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

พื้นที่ชายทะเลคลองด่าน หมู่ 9 ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ถือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีความโดดเด่นของทุนทางธรรมชาติ ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชายทะเล ซึ่งมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้ ปัจจุบันชาวบ้านในพื้นที่ได้จัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชน และต่อยอดเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนคลองด่าน ซึ่งจากความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชนร่วมกับพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ทำให้มีการเริ่มเปิดพื้นที่ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมภูมิปัญญา ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ จากความพร้อมของต้นทุน ทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงโอกาสและศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาพื้นที่บริเวณชายทะเลคลองด่านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชายทะเลคลองด่านพบว่า ยังขาดการเชื่อมโยงและบูรณาการด้านทุนทางภูมิปัญญา และวัฒนธรรมในท้องถิ่นในการนำมากำหนดอัตลักษณ์และสร้างความแตกต่างให้กับการท่องเที่ยวในพื้นที่ และจากการศึกษางานวิจัยในพื้นที่ส่วนใหญ่ มุ่งเน้นการศึกษาตำบลคลองด่านในมิติอื่นและยังขาดการจัดหมวดหมู่โดยจำแนกตามคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม ดังนั้น งานวิจัยครั้งนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงการสัมผัสได้ถึงความเป็นสถานที่ (sense of place) และความเป็นของแท้ (authenticity) ของตำบลคลองด่านที่ยังคงอยู่ให้รอบด้าน

จากเหตุผลและความสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อรวบรวมข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ในพื้นที่ ร่วมกับการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและพัฒนาท้องถิ่นอย่างครอบคลุมทุกมิติ นำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เกิดประสิทธิภาพและสร้างความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษา รวบรวมทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในการเลือกเส้นทางและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อเสนอแนวทางในการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เข้ามาท่องเที่ยวในตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ในปีที่ผ่านมา ซึ่งตัวเลขประมาณการนักท่องเที่ยวอยู่ที่ 31,454 คน เมื่อปี 2564 (กิตติพัฒน์ ตุงคะเสรีรักษ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 3 มีนาคม 2565) โดยวิธีการคำนวณขนาดตัวอย่างด้วยวิธีของยามาเน (Yamane, 1973 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง, 2554, หน้า 184) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ซึ่งกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ .05 ปรากฏได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 395 คน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไว้ 400 คน เมื่อได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างของประชากรโดยใช้การสุ่มแบบไม่คำนึงถึงความเป็น (non-probability sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทย ประยุกต์ใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก (convenience sampling)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับเรื่องที่ต้องการศึกษา (information-rich case) มีความพร้อมและสมัครใจในการให้ข้อมูลในฐานะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จำนวน 41 คน ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน หัวหน้าหน่วยงานงานราชการ ประธานกลุ่มต่าง ๆ ประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์สำหรับคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย คือ ต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ต้องมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ทั้งเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ คือแบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน มีรายละเอียดดังนี้

แบบสอบถาม (questionnaire) ใช้สำหรับสอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทยในพื้นที่ชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนั้นได้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลตามลักษณะประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด ประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ ระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการเลือกเส้นทางและรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 3 รูปแบบการท่องเที่ยวโดยทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ที่นักท่องเที่ยวสนใจ โดยลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนโดยใช้มาตรวัดแบบ ลิเคิร์ตสเกล (Likert's Scale) 5 ระดับ (Likert, 1967, p. 90) คือ ระดับความน่าสนใจของกิจกรรมและรูปแบบทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ตามลำดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

5 คะแนน หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความสนใจมากที่สุด

- 4 คะแนน หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความสนใจมาก
- 3 คะแนน หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความสนใจปานกลาง
- 2 คะแนน หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความสนใจน้อย
- 1 คะแนน หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความสนใจน้อยที่สุด

การแปลผลจากการประมาณค่า (rating scale) โดยใช้ค่าเฉลี่ย (mean) ของข้อคำถามซึ่งสามารถแปลผลในแต่ละช่วงชั้น ได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21 – 5.00 แปลผลว่า มีความสนใจมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41 – 4.20 แปลผลว่า มีความสนใจมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61 – 3.40 แปลผลว่า มีความสนใจปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81 – 2.60 แปลผลว่า มีความสนใจน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.80 แปลผลว่า มีความสนใจน้อยที่สุด

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (open ended question) โดยให้เขียนบรรยาย

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้เตรียมคำถามไว้บางส่วนประกอบด้วย ทิศทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชายทะเลคลองด่าน รูปแบบการดำเนินการ และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินนโยบาย และแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมหน่วยงานที่สนับสนุน และไม่มีคำถามอีกบางส่วนเพื่อความคล่องตัวในการเก็บข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้จากการรวบรวม ค้นคว้า ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ วารสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและกิจกรรมการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ได้จากแบบสอบถามที่ใช้ในการสอบถามข้อมูลของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยจะทำการรวบรวมแบบสอบถามที่ได้แบบวันต่อวันเพื่อดูความถูกต้อง ความสมบูรณ์และความเป็นเอกภาพของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หัวหน้าหน่วยงานราชการ ประธานกลุ่มต่าง ๆ และประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้วิธีกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1) ผู้วิจัยทำหนังสือ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

1.2) ลงพื้นที่เพื่อแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ชุด ตามจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1) ผู้วิจัยทำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

2.2) กำหนดนัดหมายวัน เวลา สถานที่ในการสัมภาษณ์และผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยการดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พูดคุยถึงประเด็นการศึกษาที่กำหนดไว้โดยทำการบันทึกเสียงและบันทึกลงข้อมูลในแบบสัมภาษณ์

2.3) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 41 คน

2.4) เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นำแบบสอบถามที่รวบรวมมาทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม หากครบถ้วนและสมบูรณ์ทุกฉบับจึงนำไปประมวลผลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (statistical package for the social science) โดยใช้สถิติสำหรับการวิจัยได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check-List) ใช้วิธีการหาค่าความถี่ (frequency) แล้วสรุปออกมาเป็นค่าร้อยละ (percentage) และพฤติกรรมทางเลือกเส้นทางและรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) โดยกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย โดยใช้สูตรภาคขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการเทียบเคียงรูปแบบ (pattern matching) โดยการสร้างข้อสรุปจากการเก็บข้อมูลที่ได้นำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางทฤษฎี (theory) และงานวิจัยที่ผ่านมา โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ (Miles & Huberman, 1994, p. 69) ที่ได้เสนอแนะขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการวิจัยมีรายละเอียดประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือการลดข้อมูล (data reduction) การจัดรูปแบบข้อมูล (data display) และการร่างข้อสรุปและการยืนยัน (conclusion drawing and verification) (Yin, 2003, p. 47)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

1) จากการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า พื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำเป็นหลักตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ปัจจุบันการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เข้ามาในชุมชน

ทั้งในรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคจะลดบทบาทการพึ่งพิงสายน้ำลงไปบ้าง แต่สมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญและผูกพันอยู่กับสายน้ำ ดังนั้น ทะเล ลำคลอง และการสัญจรทางน้ำยังทำหน้าที่เชื่อมโยงอาชีพ การตั้งถิ่นฐานและความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เข้าไว้ด้วยกัน เห็นได้จากสรุปผลทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบกับแผนที่ทางความคิด รวมทั้งการสัมผัสได้ถึงความเป็นชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผ่านคุณค่าที่สำคัญด้านประวัติศาสตร์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านวิชาการ และด้านสังคมของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถแบ่งทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภูมิปัญญาด้านอาชีพ กลุ่มภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต และกลุ่มวัฒนธรรมประเพณี หลังจากรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ถัดไปคือการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อแบ่งประเภทของทุนทางวัฒนธรรมและแสดงถึงคุณค่าที่มีความสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังตารางที่ 1 นี้

ตารางที่ 1 ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและความสำคัญทางวัฒนธรรมต่อชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ประเภททุนทางวัฒนธรรม	ความสำคัญทางวัฒนธรรม
1. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์	
วัดสว่างอารมณ์	พระครูพิพัฒน์โรธกิจ (ปาน) พระเกจิอาจารย์ชื่อดังจากวัดบางเหี้ยนอก (วัดมงคลโคธาวาสในปัจจุบัน) ได้มาปักกลดเป็นประจำได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประกาศตั้งวัดเมื่อ 25 มกราคม พ.ศ. 2452 วัดมีสภาพทรุดโทรม จนได้ซ่อมสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดเมื่อ พ.ศ. 2500 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งหลังเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2509
ตลาดคลองด่าน	เกิดขึ้นเองอย่างเป็นธรรมชาติในรูปแบบตลาดสดชุมชน มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและอาหารทะเลจำนวนมาก จนกลายเป็นแหล่งวัฒนธรรมการค้าที่สำคัญแห่งเดียวของชุมชน และยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน
2. คุณค่าด้านสุนทรียภาพ	
วัดสว่างอารมณ์	พื้นที่วัดอยู่ติดพื้นที่ป่าชายเลน สามารถใช้เรือเข้าถึงได้ เป็นที่ตั้งของพระอุโบสถหลังเก่าและกุฏิของพระครูพิพัฒน์โรธกิจ (ปาน) พระเกจิอาจารย์ชื่อดังจากวัดบางเหี้ยนอก (วัดมงคลโคธาวาสในปัจจุบัน)
วิถีชีวิตริมชายทะเล	พื้นที่ชายทะเล ที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ เป็นสถานที่ประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตของชาวบ้านในตำบลคลองด่าน และยังเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแขนงต่าง ๆ ของตำบลคลองด่าน บริเวณริมคลองด่าน เต็มไปด้วยลักษณะบ้านเรือนแบบไทยสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ยกพื้นมีใต้ถุนตั้งอยู่ริมน้ำ ล้อมรอบด้วยป่าโกงกาง ป่าเสม พร้อมกลิ่นอายอาหารทะเลบริเวณหน้าบ้าน เกือบทุกหลังคาเรือน และมีศาลาริมน้ำอยู่หน้าบ้านให้เรือเทียบท่าก่อนขึ้นเรือน

ตารางที่ 1 ทูทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและความสำคัญทางวัฒนธรรมต่อชุมชนชายทะเล คลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ (ต่อ)

ศาลเจ้าตัวปูนเท้า	องค์ประกอบอาคารศาลเจ้าส่วนใหญ่ทำจากไม้ มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมผสมแบบไทยจีน อาทิ ชานและพื้นไม้แบบบ้านเรือนไทย แต่ซุ้มทางเข้า ผนัง และจิตรกรรมแบบจีน
3. คุณค่าทางวิชาการ	
วัดสว่างอารมณ์	พระครูพิพัฒน์โรธกิจ (ปาน) พระเกจิอาจารย์ชื่อดังจากวัดบางเหี้ยนนอก (วัดมงคลโคธาวาสในปัจจุบัน) ได้มาปักกลดเป็นประจำได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ 25 มกราคม พ.ศ. 2452 ซ่อมสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดเมื่อ พ.ศ. 2500 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งหลังเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2509 เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของตำบลคลองด่าน ที่มีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกะปิ คลองด่าน	เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำประมง การแปรรูปอาหารทะเล การทำกะปิ มีการถ่ายทอดข้อมูลจากปราชญ์ท้องถิ่น ทำให้พื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกะปิคลองด่าน มีคุณค่าทางวิชาการของชุมชน
การทำกะปิ	การผลิตของชุมชนแถบนี้มีมาอย่างน้อยตั้งแต่ศตวรรษก่อน ลักษณะพื้นที่ลุ่มชายฝั่งเอื้อให้ผลิตอาหารจากทรัพยากรทางทะเลได้ดี หลักฐานจากหนังสืองานแสดงนิทรรศการสินค้าพื้นเมืองไทย ในพระราชพิธีสมโภชพระนครครบร้อยปี พ.ศ. 2425 ทำให้รู้ว่าพื้นที่แขวงเมืองสมุทรปราการมีแหล่งทำเกลือสมุทรสำคัญอย่างน้อย 3 แห่ง คือ เกลื่อนาหลังบ้าน เกลือคลองชันลาย และเกลือคลองทะเล ซึ่งเกลือคลองทะเลนั้นก็ยังทำขายอยู่จนทุกวันนี้ เกลือดีเยี่ยมเป็นเหตุปัจจัยให้การผลิตกะปิเคยของคลองด่านมีคุณภาพสูงและมีความหลากหลาย นับเนื่องจากอยู่ในกลุ่มบ้านทำกะปิเคยริมคลองด่าน ได้ถูกระเบียงไว้ด้วยโถงมังกรหมักกะปิหลายสิบใบ
ตลาดคลองด่าน	สะท้อนถึงวิถีชีวิตการประกอบอาชีพทางการประมงในแต่ละยุค รวมทั้งวิวัฒนาการและระบบการค้าขายของคนคลองด่าน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
4. คุณค่าด้านสังคม	
วัดสว่างอารมณ์	ใช้ประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา ผูกพันกันระหว่างบ้านและวัด มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตทางน้ำ เช่น การบิณฑบาตทางเรือ และทอดผ้าป่าทางน้ำ ประเพณีแห่หลวงปูปานทางเรือ การสักการะบูชาหลวงปูปาน ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์รวมความศรัทธา ที่พึ่งทางใจและจัดพิธีกรรมทางศาสนาของผู้คนในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกะปิ คลองด่าน	เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำประมง การแปรรูปอาหารทะเล การทำกะปิ มีการถ่ายทอดข้อมูลจากปราชญ์ท้องถิ่น และเป็นพื้นที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน
ตลาดคลองด่าน	แหล่งแลกเปลี่ยน ซื้อขาย สินค้าระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน สถานที่จัดงานบุญ เช่น ทอดผ้าป่าและงานประเพณี เช่น แห่หลวงปูปาน งานประจำปีวัดมงคลโคธาวาส งานบุญเทศกาลต่าง ๆ

2) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 40.75 มีอายุ 20 ปี หรือต่ำกว่า จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 25.25 มีสถานภาพโสด จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 55.00 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปจำนวน 201 คน คิดเป็นร้อยละ 50.25 รายได้ต่อเดือน ไม่เกิน 10,000 บาทจำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 33.50

พฤติกรรมการเลือกเส้นทางและรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ของการเดินทางเพื่อท่องเที่ยว/พักผ่อน จำนวน 320 คน คิดเป็นร้อยละ 80.00 ส่วนใหญ่เดินทางกับญาติหรือคนในครอบครัว จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 50.75 เดินทางด้วยรถส่วนตัวจำนวน 293 คน คิดเป็นร้อยละ 73.25 มีจำนวนผู้เดินทาง 4-5 คน จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 46.00 มีค่าใช้จ่าย 1,001-2,000 บาท จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 ความถี่ในการเดินทางต่อปีมากกว่า 9 ครั้งขึ้นไป จำนวน 268 คน คิดเป็นร้อยละ 67.00 เลือกสถานที่ท่องเที่ยวโดยดูจากรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่สามารถสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวให้ตนเองได้ จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.50 ได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวจากอินเทอร์เน็ต/โซเชียลมีเดีย จำนวน 262 คน คิดเป็นร้อยละ 65.50 สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านอาชีพ โดยมีเจ้าของภูมิปัญญาเป็นผู้ถ่ายทอดและฝึกสอนให้ อาทิ การทำกะปิ การทำปลาตากแห้ง การทำน้ำเคย การเลี้ยงหอยแมลงภู่ง การเลี้ยงสัตว์ทะเลด้วยหญ้า จำนวน 333 คน คิดเป็นร้อยละ 24.82 และส่วนใหญ่ต้องการจัดกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่จริงที่มีการสาธิตหรือจัดกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีไทยนั้น ๆ อยู่แล้ว เพื่อสร้างบรรยากาศ ในการสัมผัสวัฒนธรรมอย่างแท้จริง จำนวน 317 คน คิดเป็นร้อยละ 79.25

3) การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอ บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ สู่เส้นทางท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรม ประเพณีและประวัติศาสตร์ ที่สะท้อนถึงทุนทางวัฒนธรรม 3 แบบ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านอาชีพ อาทิ การทำกะปิ การทำปลาตากแห้ง การทำน้ำเคย การเลี้ยงหอยแมลงภู่ง การเลี้ยงสัตว์ทะเลด้วยหญ้า เป็นต้น ภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต โดยเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์วิถีการดำเนินชีวิต อาทิ การอยู่อาศัยริมชายทะเล การเดินทางโดยเรือ เป็นต้น และ วัฒนธรรมประเพณี โดยการเข้าร่วมกิจกรรมเทศกาลและงานประเพณีท้องถิ่นที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อาทิ ประเพณีแห่หลวงปู่ปานทางเรือ งานประจำปีศาลเจ้า เป็นต้น โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมที่กำลังได้รับความนิยม และตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวได้ประโยชน์ในการเรียนรู้และความสวยงาม สามารถนำเสนอสู่สื่อโซเชียลมีเดียได้ สามารถสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ และแตกต่าง โดยมีการพัฒนากิจกรรมทั้ง 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) กิจกรรมการเรียนรู้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านอาชีพ ได้แก่ การทำกะปิ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้สูตรการทำกะปิ คลองด่าน ลงมือทำตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ผ่านการเล่าเรื่องโดยเจ้าของภูมิปัญญาของนายขวัญเมือง อยู่ณาน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกะปิคลองด่านและปราชญ์ท้องถิ่นการทำกะปิ ซึ่งเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษโดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส ได้รับประสบการณ์ตรงทั้งกลิ่นและรสชาติแบบดั้งเดิมด้วยวัตถุดิบในท้องถิ่น 2) กิจกรรมการล่องเรือเรียนรู้วิถีชีวิตชาวประมงจากคลองด่าน ออกสู่อ่าวไทย เรียนรู้วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของคนคลองด่าน และ 3) กิจกรรมเรียนรู้ทุนทาง

วัฒนธรรมและวัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ตำบลคลองด่าน สักการะพระเจดีย์คู่ตำบลคลองด่าน หลวงปู่ปานที่วัดมงคลโคธาวาส และเข้าสักการะกุฏิหลวงปู่ปานหลังเก่า ที่วัดสว่างอารมณ์ กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ซึ่งในการร่วมกิจกรรมนี้นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ กิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งมอบคุณค่าสูงสุดให้กับนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเจ้าของภูมิปัญญา ชุมชนสามารถสร้างคุณค่าให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้วยการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นการสร้างข้อได้เปรียบหรือข้อแตกต่างที่มีมากกว่าชุมชนท่องเที่ยวอื่น ๆ นักท่องเที่ยวจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากกิจกรรมท่องเที่ยว ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและรู้สึกคุ้มค่า เป็นการป้องกันการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และใช้การสื่อสารเรื่องราวอย่างสร้างสรรค์ Story Telling โดยนำเสนอผ่านรูปแบบการตลาดใหม่ ๆ ร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยวรุ่นใหม่เพื่อดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อเป็นการสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนต่อไป

2. อภิปรายผลการวิจัย

1) พื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำเป็นหลักตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แหล่งน้ำยังทำหน้าที่เชื่อมโยงอาชีพ การตั้งถิ่นฐานและความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน ผ่านคุณค่าที่สำคัญด้านประวัติศาสตร์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านวิชาการ และด้านสังคมของทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถแบ่งทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภูมิปัญญาด้านอาชีพ กลุ่มภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต และกลุ่มวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมของ Pierre Bourdieu (1986, pp. 47-50) กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรมจะปรากฏได้ 3 รูปแบบ กล่าวคือ 1) สิ่งที่มีตัวตนอยู่ในตัวคนและแต่ละกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน (embodied state) 2) เป็นสิ่งที่เป็รูปรธรรม (objectified state) และ 3) ความเป็นสถาบัน (institutionalization state) ทำให้เกิดความสามัคคี ประเพณี หรือกิจกรรมร่วมกันของสังคม นอกจากนี้ ทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบไปด้วยพื้นที่และสถานที่ที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านวิชาการ และด้านสังคม และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ICOMOS (1999, pp. 23-24) กล่าวว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรม คือมรดกทางวัฒนธรรม แบ่งเป็น 1) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (tangible cultural heritage) คือ สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นมา และ 2) ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (intangible cultural heritage) ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการนำมาพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งได้ แต่อย่างไรก็ดีทุนทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มีความสำคัญในระดับที่แตกต่างกันออกไป โดยการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกผลการจัดลำดับความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ได้สองแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ระดับความสำคัญของพื้นที่หรือ

สถานที่ทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปริมาณของคุณค่าที่มีอยู่ภายในทุนทางวัฒนธรรมแต่ละแห่งเอง และรูปแบบที่ 2 เป็นการวิเคราะห์การประเมินของกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นการนำวิถีชีวิตของชุมชนมาต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และลงมือทำด้วยตนเองร่วมกับเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ในพื้นที่ที่เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมภูมิปัญญา ช่วยสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เกิดการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น โดยที่ภูมิปัญญาดั้งเดิมนั้นจะต้องมีการปรับโฉมให้มีเสน่ห์และมีความร่วมสมัย บนฐานแห่งอัตลักษณ์ของชุมชนและบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยพัฒนาภายใต้แนวคิด Value Capture ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีมุมมอง 2 มิติ ได้แก่ การส่งมอบคุณค่าสูงสุดให้กับนักท่องเที่ยวและมิติที่สองคือ มุมมองของเจ้าของภูมิปัญญาวัฒนธรรมนั้นจะได้ผลตอบแทนกลับจากคุณค่านั้นอย่างไร นอกจากนี้ยังมีการใช้แนวคิด Value Creation ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำมาสร้างคุณค่าให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย การสร้างลักษณะกิจกรรมให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว (feature) ข้อได้เปรียบหรือข้อแตกต่างที่มีมากกว่าคู่แข่ง (benefit) ประโยชน์ที่ได้จากการกิจกรรมท่องเที่ยวนั้น ๆ (advantage) การทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจหรือความสบายใจ (pain relief) ความรู้สึกคุ้มค่า (gain) ซึ่งการใช้แนวคิด Value Capture และ Value Creation จะสามารถเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าให้กับเจ้าของภูมิปัญญาและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน เป็นการป้องกันการลอกเลียนแบบหรือการ copy วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โดยใช้การสื่อสารเรื่องราวอย่างสร้างสรรค์ Story Telling นำเสนอผ่านรูปแบบการตลาดใหม่ ๆ เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่มีความสนใจการท่องเที่ยววิถีชุมชนบนฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมได้

2) การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 6 ประการ คือ สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกและหน่วยงานเครือข่ายทุกภาคส่วน ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน แบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชน และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร นำไปสู่เส้นทางการท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ที่สะท้อนถึงทุนทางวัฒนธรรม 3 แบบ ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านอาชีพ โดยมีเจ้าของภูมิปัญญาเป็นผู้ถ่ายทอดและฝึกสอนให้ ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านวิถีชีวิต โดยเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์วิถีการดำเนินชีวิต และทุนทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมประเพณี โดยการเข้าร่วมกิจกรรมเทศกาลและงานประเพณีท้องถิ่นที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่และแตกต่าง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรพงศ์ ผูกู และวราภรณ์ ดวงแสง (2560) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมของบ้านลงเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ที่ใช้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นรูปแบบที่ชุมชนอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศักพล จันเพชร และพิทักษ์ศิริวงศ์ (2560) ได้ศึกษาการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่าการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านซากแก้ว ประกอบด้วย 1) เมื่อใดที่เกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการ 2) เมื่อใดที่ชุมชนมีความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ 3) เมื่อใดที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็นประโยชน์ต่าง ๆ ร่วมกันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเอกภาพภายในชุมชน 4) เมื่อใดชุมชนเกิดองค์ความรู้และเห็นคุณค่าของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นจะนำไปสู่ความหวงแหนในสิ่งเหล่านั้น และ 5) เมื่อใดที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการจัดการทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นจะทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและสนใจในประโยชน์ของสิ่งเหล่านั้น ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤตล สุวดีศรีและมัสลิน ปูนอน (2562) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดมหาสารคามเพื่อไปสู่เมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดมหาสารคามเพื่อไปสู่เมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้นั้น จะต้องเน้นการพัฒนาด้านองค์ความรู้และการศึกษา โดยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ เช่น การอบรม ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมประเพณี และสามารถสืบค้นได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ประเด็นถัดมาจะต้องเน้นการพัฒนาด้านการสร้างสรรค์ผลงาน ให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือประเพณีและเป็นผลงานที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้และต้องพัฒนาด้านเทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่ มีการนำเสนอข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ มีความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ เว็บไซต์และแอปพลิเคชันต่าง ๆ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุชาดา รักแก้ว (2560) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลนครชุม อำเภอมือกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลนครชุม ได้แก่ 1) ด้านแหล่งหรือกิจกรรมท่องเที่ยว ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนแล้วให้ชุมชนบริหารจัดการตนเองสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน 2) ด้านการบริการการท่องเที่ยวควรจัดสถานที่จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกไว้บริการนักท่องเที่ยวและให้พ่อค้าแม่ค้าแต่งกายแบบย้อนยุค เพื่อเป็นการสร้างเสน่ห์และดึงดูดนักท่องเที่ยวจัดบริการyumckุเทศก์หรืออาสาสมัครนำเที่ยวของชุมชน และจัดบริการที่พักที่สะอาดและปลอดภัย ไว้บริการนักท่องเที่ยว และ 3) ด้านการตลาดการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนให้ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการขายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จัดระบบการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้มีคุณภาพโดยปรับปรุงและตรวจสอบ การประชาสัมพันธ์ในเฟซบุ๊กหรือเว็บไซต์ของเทศบาลให้ข้อมูลเป็นปัจจุบันและทันสมัย และการร่วมมือกับสมาคมการท่องเที่ยวภาคธุรกิจโรงแรมที่พักในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีมากขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไปวางแผนและกำหนดนโยบายเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน
2. ควรมีการบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน โดยร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวโดยทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
3. สถาบันอุดมศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดทำหลักสูตรการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หลักสูตรนักร้องเพลงชุมชน หลักสูตรด้านอาหาร หลักสูตรด้านการจัดการสถานที่ หลักสูตรด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการออกแบบสื่อสร้างสรรค์เพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนชายทะเลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อสร้างการรับรู้ภาพลักษณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว
2. ศึกษาการจัดการพื้นที่วัฒนธรรม (cultural space) ที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยววิถีไทย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยววิถีไทยในแหล่งท่องเที่ยวจริง ซึ่งจะก่อให้เกิดการรับรู้คุณค่าที่แท้จริงในแหล่งท่องเที่ยว
3. ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมร่วมกับพลังซอฟต์แวร์ในพื้นที่ตำบลคลองด่าน เพื่อสร้างรูปแบบและเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ. (2566). **แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวน ปี 2567**.
สมุทรปราการ: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ.
- กองพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว. (2566). **แผนพัฒนาบริการท่องเที่ยว พ.ศ. 2566-2570**. กรุงเทพฯ: กองพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว.
- คัชพล จันเพชร และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2560). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. **วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 10(1), หน้า 111-121.
- นฤตล สวัสดิ์ศรี และมัสลิน ปูนอน. (2562). รายงานการวิจัยเรื่องศึกษาแนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อไปสู่เมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์.
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, สถาบันวิจัยและพัฒนา.
- ไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง. (2554). การทำวิจัยทางสังคมศาสตร์: หลักการปฏิบัติวิธีปฏิบัติและสถิติ. ชลบุรี: สำนักพิมพ์คมอิน.
- วรพงศ์ ผูกู้ และวราภรณ์ ดวงแสง. (2560). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมบ้านลวงเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยแม่โจ้**.
- สุชาติ รักเกื้อ. (2560). **แนวทางพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ICOMOS Australia. (1999). **The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance**. Australia: ICOMOS.
- Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. In Reading in Fishbein, M (Ed.), **Attitude Theory and Measurement** (pp. 90-95). New York: Wiley & Son.
- Miles, M.B., & Huberman, A.M. (1994). **Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook**. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Pierre Bourdieu. (1986). **The Forms of Capital**. Retrieved from https://home.iitk.ac.in/~amman/soc748/bourdieu_forms_of_capital.pdf
- Yin, R.K. (2003). **Case Study Research: Design and Methods**. (3rd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ
จากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล
จังหวัดสมุทรปราการ

The Study and Development of Artistic Products
from Tilapia Processing Wastes in Samut Prakan

วันที่รับบทความ: 7 พฤษภาคม 2567

องอาจ มากสิน¹

วันที่แก้ไขบทความ: 1 กรกฎาคม 2567

วรารัณ กรเลศวานิช²

วันที่ตอบรับบทความ: 31 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบของผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์สินค้าการเกษตรแปรรูปปลานิลจังหวัดสมุทรปราการ 2) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการแปรรูปปลานิลจังหวัดสมุทรปราการ และ 3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรและผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้รู้เกี่ยวกับสินค้าแปรรูปปลานิล กลุ่มแปรรูปปลานิล ตำบลคลองด่าน อำเภอบางปะอิน จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านผลงานศิลปะสื่อผสม และผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด จำนวน 2 ด้าน ด้านละ 3 คน เกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (standardized or structured interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมที่มีต่อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล โดยวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของการเขียนบรรยายและหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตและกลุ่มผู้บริโภคให้ความเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ จากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล พึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.33 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.67

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ วัสดุเหลือใช้ กระบวนการแปรรูปปลานิล

¹ อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: ong-ard.m@dru.ac.th

² อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรชาญ
e-mail: kornloetwanich.v@gmail.com

The Study and Development of Artistic Products form Tilapia Processing Wastes in Samut Prakan

Received: May 7, 2024

Revised: July 1, 2024

Accepted: July 31, 2024

Ong-Ard Maksin ¹

Varangkana Kornloetwanich ²

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the patterns of artistic products that are suitable for further development of tilapia processing agricultural products in Samut Prakan Province, 2) to develop artistic products for further development from tilapia processing waste in Samut Prakan Province, 3) to assess the satisfaction of farmers and consumers towards artistic products for the further development of waste materials from the tilapia processing process in Samut Prakan. The sample group was people who were involved in tilapia processing products, including three people from Tilapia Processing Group, Khlong Dan Subdistrict, Bang Bo District, Samut Prakan Province, 3 experts in mixed media artworks and three people marketing experts each in 2 different areas, 30 agricultural producers and consumers. The research tools are structured interviews, participant observation, an opinion questionnaire on the suitability of artistic products from waste material from the tilapia processing process in Samut Prakan Province, and the satisfaction assessment form for artistic products from waste material obtained from the processing of tilapia Samut Prakan Province. the data was analyzed in the form of writing a lecture and finding the mean ($\bar{x}$) standard deviation (S.D.). Farmers and producer groups and consumer groups commented on satisfaction with artistic products from waste material from the tilapia processing process in Samut Prakan Province at the level of very satisfied with an average of 4.33 and a standard deviation of 0.67.

Keywords: Creation of Products, Agricultural Waste, Processing Tilapia

¹ Lecturer, Faculty of Humanities and Social sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: ong-ard.m@dru.ac.th

² Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajanagarindra Rajabhat University

บทนำ

จากการสำรวจเบื้องต้นของคณะผู้วิจัยพบว่า จังหวัดสมุทรปราการเป็นจังหวัดที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่านดังนั้นพื้นที่โดยส่วนใหญ่ของจังหวัดสมุทรปราการจึงติดกับแม่น้ำ ภาคการเกษตรที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดสมุทรปราการสูงที่สุดคือ การประมงน้ำจืด ทั้งนี้จังหวัดสมุทรปราการมีปริมาณผลผลิตของปลานิลต่อปีมากที่สุดเป็นอันดับสองรองจากนครสวรรค์ ซึ่งกรมประมงได้มีการสนับสนุนให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลมีการแปรรูปสินค้าจากปลานิล นอกจากการขายปลาเป็นตัว เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำบ่อปลา แต่ด้วยการแปรรูปปลานิล มักมีส่วนที่เหลือใช้จากการแปรรูปปลานิลหรือเศษวัสดุจากกระบวนการแปรรูป ทำให้ผู้วิจัยมีแนวความคิดที่จะสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ศิลปะจากวัสดุเหลือใช้อีกทั้งกระแสหลักของการของขยะเหลือศูนย์ (zero waste) โดยใช้หลักการที่เรียกว่า 1A3R ซึ่งประกอบด้วย การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ก่อให้เกิดขยะที่ยากต่อการกำจัด (avoid) ลดการซื้อ การใช้วัสดุที่ก่อให้เกิดขยะ (reduce) การนำวัสดุที่ผ่านการใช้งานแล้วนำกลับมาใช้งานใหม่ (reuse) และการนำวัสดุเหลือใช้มาแปรรูปเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ (recycle) (กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2564, หน้า 214).

จากหลักการและเหตุผลดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นปัญหาของวัสดุเหลือใช้จากภาคการเกษตรในการผลิตปลานิล อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ จึงมีแนวคิดที่จะนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ เป็นงานศิลปะสื่อผสม ด้วยวิธีการปะติด เรียงต่อ ประกอบ ย้อมสี สร้างรูปทรงองค์ประกอบ ให้เกิดเรื่องราวทางความงามแบบใหม่ เน้นไปในแนวทางเพื่อใช้ประดับตกแต่ง เพื่อการต่อยอด โดยเป็นการนำวัสดุเหลือใช้ ได้แก่ ชิ้นส่วนต่าง ๆ ของปลานิล ที่เหลือจากการแปรรูปและบริโภค รวมไปถึงวัสดุ อุปกรณ์เหลือทิ้งจากกระบวนการแปรรูปปลานิล กลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์เป็นการช่วยสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า เพิ่มทางเลือกในการเลือกสินค้าให้กับผู้บริโภคได้อย่างหลากหลายมากขึ้น สร้างภาพลักษณ์ทางสุนทรียภาพและเรื่องราวที่ดีให้กับภาคการเกษตรปลานิล อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้เกษตรกรและผู้บริโภคเกิดมุมมองในมิติใหม่ของผลิตภัณฑ์ศิลปะเพื่อการตกแต่งจากวัสดุและสามารถนำไปต่อยอด หรือเพิ่มช่องทางทางการตลาดได้และยังช่วยลดขยะในเรื่องของขยะทางการเกษตร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์สินค้าการเกษตรแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรและผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยนี้ ใช้การศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยได้ทำการรวบรวมข้อมูลของกลุ่มแปรรูปปลานิล ตำบลบางบ่อ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มีขั้นตอนดังนี้

ประชากร ผู้วิจัยมีการแบ่งประชากรออกตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1

ประชากร ได้แก่ ผู้รู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ จำนวน 3 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้รู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ จำนวน 3 คน ใช้วิธีการแบบเจาะจง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

ประชากร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านงานศิลปะ/ด้านการตลาด จำนวน 6 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญด้านงานศิลปะ จำนวน 3 คน เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์การทำงานทางด้านศิลปะ หรือมีประสบการณ์การสอนศิลปะ มาไม่น้อยกว่า 3 ปี

กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด จำนวน 3 คน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ หรือมีประสบการณ์ทางด้านการตลาด มาไม่น้อยกว่า 3 ปี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 3

ประชากร ได้แก่ เกษตรกรและผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ จังหวัดสมุทรปราการ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เกษตรกร ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จำนวน 3 คน ได้มาจากรีการแบบเจาะจง โดยเลือกจากสมาชิกที่ทำอาชีพแปรรูปปลานิลเป็นอาชีพหลัก

กลุ่มที่ 2 ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจำนวน 17 คน คัดเลือกวิธีการแบบเจาะจง เฉพาะผู้ที่เดินซื้อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะตามห้างสรรพสินค้าโดยใช้ระยะเวลา 1 สัปดาห์ในการสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยมีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1

- แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ผู้รู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจที่เหลือนอกจากกระบวนการแปรรูปปลานิล และความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการแปรรูป สินค้าแปรรูปทั้งหมดที่มาจากปลานิล เพื่อให้ได้มาซึ่งวัสดุที่เหลือใช้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

- แบบสอบถามความคิดเห็นด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ จากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 3

- แบบประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรและผู้ใช้ที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากการผลิตสินค้าทางการเกษตรปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยมีการวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1

ผู้วิจัยได้แบ่งแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อใช้ในการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ประเภท คือ

- แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลของวัสดุที่เหลือใช้จากกระบวนการแปรรูปปลานิลรวมทั้งสังเกตและถ่ายรูปด้วยตนเองระหว่างเก็บข้อมูล
- แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ ข้อมูลด้านการออกแบบ ข้อมูลด้านสุนทรียศาสตร์ ข้อมูลด้านกระบวนการพัฒนา รวมถึงข้อมูลด้านการตลาดในเชิงพาณิชย์และจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ได้แก่ ผลงานวิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร และเว็บไซต์ต่าง ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

- ผู้วิจัยรวบรวมแนวความคิดต่าง ๆ เพื่อหาแรงบันดาลใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล
- ผู้วิจัยทำการทดลองวัสดุเกล็ดปลานิลด้วยวิธีการย้อมสีชนิดต่าง ๆ เพื่อวัสดุที่ได้จากการผลการทดลองนำมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ
- ผู้วิจัยทำการออกแบบร่างผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ จากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิลเพื่อคัดเลือกแบบโดยใช้หลักการทางสุนทรียภาพและหลักการองค์ประกอบศิลป์ และทำการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 3

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมิน โดยการประเมินความพึงพอใจจากเกษตรกรและผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ โดยได้มาจากการแบบเจาะจง จำนวน 20 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1

จากการศึกษาและการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูล ลงภาคสนามโดยใช้วิธีการสังเกต แบ่งได้ดังนี้

1.1 ผลการศึกษาบริบทพื้นที่ของกลุ่มแปรรูปปลานิล ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าแต่เดิมก่อนที่จะเป็นกลุ่มแปรรูปปลานิล ชาวบ้านได้ทำอาชีพเกษตรกรรมมาก่อน แต่เนื่องด้วยบริเวณนั้นเป็นแหล่งพื้นที่ที่เรียกว่าดินสามน้ำ ทำให้มีการเพาะเลี้ยงปลานิลกันเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงนำปลานิลมาแปรรูปเป็นปลานิลแดดเดียว โดยผ่านกระบวนการ ล้าง ขอดเกล็ดปลา นำไส้ปลาออก ซึ่งจากกระบวนการดังกล่าว ทำให้มีจำนวนเกล็ดปลาเหลือทิ้งเป็นจำนวนมาก 1 ตัน ต่อสัปดาห์ โดยที่เกล็ดนั้นไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ต่อแต่อย่างใด

1.2 ผลการศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ ผู้วิจัยคัดเลือกผลงานจากศิลปินต่าง ๆ จำนวน 3 ผลงาน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงจากรูปแบบของผลงานที่มีการใช้วัสดุใกล้เคียงกับงานของผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์โดยใช้หลักการทางสุนทรียภาพและหลักการทางองค์ประกอบศิลป์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์รูปแบบผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ

ลำดับ	ชื่อศิลปิน	ผลงาน	ผลการวิเคราะห์
1	Ilhwa Kim ศิลปินชาวเกาหลี	 ที่มา: https://www.mutualart.com/Artwork/Tuners-Notes/1018A64C984C422AA76F316905E0C914(2565)	จากการจัดองค์ประกอบด้วยการซ้ำของรูปทรง การใช้ความหลากหลายของมวลน้ำหนักสี สร้างจุดเด่นและส่วนประกอบต่าง ๆ ใช้ความแตกต่างด้านขนาดของพื้นผิววัสดุทำให้ผลงานมีมิติ มีความเป็นเอกภาพ และเกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวในการมองเห็น ผลงานมีความสวยงาม กระตุ้นความรู้สึกและจินตนาการ เกิดทางเลือกใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้วัสดุเศษไม้ที่เหลือจากกระบวนการผลิต
2	Caroline Berzi ศิลปินชาวอิตาลี	 ที่มา: https://www.instagram.com/p/CLKXyjpno7J/?igsh=MWF0OXlnZ2ZwaWw4NA== (2564)	จากการจัดองค์ประกอบด้วยการซ้ำของรูปทรง แทรกพื้นที่ว่างในจังหวะที่ลงตัว ผลงานคุมโทนสี เทา ดำ ช่วยส่งเสริมรูปทรงหลักให้ชัดเจนขึ้น การสร้างความแตกต่างของน้ำหนักที่มีความกลมกลืน และความแตกต่างด้านขนาดของพื้นผิววัสดุ ทำให้ผลงานมีความเป็นเอกภาพ และเกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวในการมองเห็น ผลงานมีความสวยงาม กระตุ้นความรู้สึกและจินตนาการ เกิดทางเลือกใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้วัสดุเศษท่อและเศษพลาสติกที่เหลือจากกระบวนการผลิตในระบบอุตสาหกรรม
3	Florian Huber ศิลปินชาวเยอรมัน	 ที่มา: https://florianhuber.art/portfolio/colourful-moments/ (ม.ป.ป)	จากการจัดองค์ประกอบด้วยการซ้ำของรูปทรง การใช้ความหลากหลายของสีวัสดุสร้างความตื่นเต้น สนุกสนาน มีความเป็นเอกภาพ และเกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวในการมองเห็น ผลงานมีความสวยงาม กระตุ้นความรู้สึกและจินตนาการ เกิดทางเลือกใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้วัสดุลูกโป่งพลาสติกที่เหลือทิ้งจากการใช้งาน

จากตารางที่ 1 การจัดองค์ประกอบด้วยการซ้ำของรูปทรง การใช้ความหลากหลายของสีวัสดุสร้างความตื่นเต้น สนุกสนาน มีความเป็นเอกภาพ และเกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวในการมองเห็น

ผลงานมีความสวยงาม กระตุ้นความรู้สึกและจินตนาการ เกิดทางเลือกใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ โดยใช้วัสดุ

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

จากการวิเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการรีไซเคิลพลาสติก จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งอยู่ระหว่างขั้นตอนการพัฒนา ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตของขั้นตอนระหว่าง การออกแบบ ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ อาทิ ทะเล ต้นไม้ ดอกไม้ คลื่นน้ำ การเปลี่ยนแปลงของสีในธรรมชาติตามฤดูกาลต่าง ๆ วิถีชีวิตของชาวตำบลคลองด่าน นำมาดัดทอนให้แสดงออกถึงความรู้สึกเคลื่อนไหว ผ่านทัศนธาตุทางศิลปะ เป็นผลงานภาพร่างในรูปแบบนามธรรม เน้นความงามในด้านองค์ประกอบทางศิลปะ อันได้แก่ เส้น สี พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง สร้างสรรค์ความงามให้เกิดความแปลกใหม่ ร่วมสมัย ผลงานมีความเป็นเอกภาพ สามารถกระตุ้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

ภาพที่ 1 แสดงภาพแรงบันดาลใจที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน
ที่มา: ผู้วิจัย

2.2 ผู้วิจัยได้ทำการทดลองวัสดุคือเกล็ดปลานิลที่ได้จากการเหลือทิ้งจากการแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ ผลที่ได้จากการทดลองคือ ลักษณะทางกายภาพของเกล็ดปลาที่ผ่านการล้างทำความสะอาดและตากแห้งจะมีลักษณะเป็นแผ่นเล็ก ๆ สีขาวขุ่น บาง เบา โปร่ง แข็ง แต่เหนียวและมีความยืดหยุ่น มีพื้นผิวเรียบ จัดเป็นวัสดุธรรมชาติที่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ โดยใช้เวลาในการย่อยสลายไม่นาน เกล็ดปลาที่ผ่านการทิ้งตากแดดตากลมเป็นเวลานาน ๆ จะมีลักษณะเนื้อบางลงและมีสีเหลืองไปจนถึงน้ำตาลขุ่น ซึ่งการสร้างสีให้กับเกล็ดปลานิล ผู้วิจัยเลือกใช้กรรมวิธีการย้อมเป็นหลัก โดยในงานวิจัยนี้มีการทดลองใช้สีในการย้อมเกล็ดปลา 2 ประเภทคือ สีธรรมชาติ และสีสังเคราะห์

ภาพที่ 2 เกล็ดปลานิลแห้งที่ยังคงเป็นสีขาว
ที่มา: ผู้วิจัย

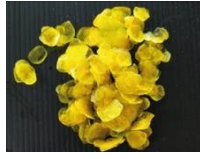
โดยในการทดลองผู้วิจัยเลือกใช้เชดสีเหลืองมาทำการทดลอง เนื่องจากลักษณะของ เกล็ดปลานิลที่ผ่านการตากแห้งทิ้งไว้เป็นเวลานาน ๆ จะมีเชดสีเหลืองอมน้ำตาล และการเลือกใช้สีเหลือง เป็นสีหลักในการทดลองย้อมเกล็ดปลานิลเนื่องจากสีเหลืองเป็นเชดสีที่มีความสว่างสดใส ปะทะกับการ มองเห็นและสามารถกลมกลืนกับสีพื้นผิวของวัสดุได้หลากหลายชนิด

การทดลองย้อมด้วยสีธรรมชาติและสีสังเคราะห์ ด้วยวิธีการย้อมเย็นและย้อมร้อนในเวลา 30 นาที ผลที่ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงผลการย้อมเกล็ดปลาด้วยสีธรรมชาติและสีสังเคราะห์

ภาพ	ประเภทของสี	ผลการย้อม
	สีธรรมชาติ (สีของผงขมิ้น)	ย้อมแบบเย็นด้วยเวลา 30 นาที ผลที่ได้คือ ผงขมิ้นละลายน้ำได้ไม่ดี เมื่อแช่น้ำทิ้งไว้ ผงขมิ้นจะตกตะกอน สีไม่ค่อยติดกับเกล็ดปลา
	สีธรรมชาติ (สีของผงขมิ้น)	ย้อมแบบร้อนด้วยเวลา 30 นาที ผลที่ได้คือ ผงขมิ้นละลายน้ำได้ดี แต่เกล็ดปลาเมื่อโดนความร้อนมีลักษณะหดตัว งอ ค่าสีที่ได้มีความเข้ม และสีติดเกล็ดปลาได้ดี
	สีน้ำ	สีติด แต่ไม่ค่อยสดใสมากนัก เวลาแห้งสีจะลดความสดลง และหลุดลอกได้ง่าย
	สีโปสเตอร์	สีที่มีลักษณะทึบแสง สีจึงติดกับเกล็ดปลาได้ดี แต่เมื่อสีกลบทับพื้นผิวของเกล็ดปลา สีไม่สว่างสดใส เวลาแห้งสีสามารถหลุดลอกได้

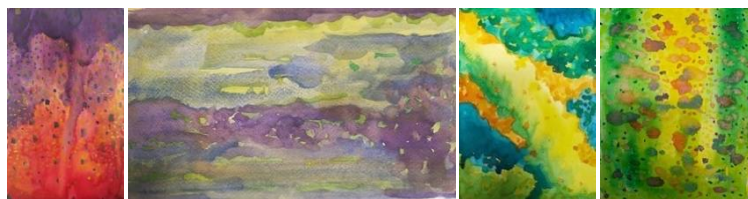
ตารางที่ 2 ตารางแสดงผลการย้อมเกล็ดปลาด้วยสีธรรมชาติและสีสังเคราะห์ (ต่อ)

ภาพ	ประเภทของสี	ผลการย้อม
	สีอะคริลิก	สีมีลักษณะทึบแสงเช่นเดียวกับสีโปสเตอร์ สีติดกับเกล็ดปลาได้ดี เนื้อสีกลบทับร่องรอยพื้นผิวของเกล็ดปลา สีติดแน่น เวลาแห้งสีไม่ลอกหลุด
	สีบาติก	สีมีลักษณะโปร่งใส สีสด มีค่าความจัดของสีดี สีติดแน่น เนื้อสีบางไม่กลบทับพื้นผิวของเกล็ดปลา เวลาแห้งสียังคงสดใส ไม่ลอกหลุด
	สีย้อมผ้า	ใช้กรรมวิธีการย้อมแบบเย็น สีติดดี เนื้อสีไม่กลบทับร่องรอยพื้นผิวของเกล็ดปลา เวลาแห้งสีไม่ลอกหลุด

จากผลการทดลองด้วยการย้อมสีในแบบต่าง ๆ ผู้วิจัยเลือกใช้สีย้อมที่ให้ผลในด้านค่าความสดของสีที่สดใส และสีติดแน่นดีที่สุด แต่ไม่กลบร่องรอยพื้นผิวของเกล็ดปลา ซึ่งผู้วิจัยเลือกสีย้อม 2 ชนิดมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานคือ สีบาติกและสีย้อมผ้า เลือกระบวนกรย้อมที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก คือการย้อมแบบเย็นหรือการย้อมในน้ำที่อุณหภูมิปกติ

2.3 หลังจากที่ได้หาแรงบันดาลใจและทำการทดลองย้อมสีเกล็ดปลานิลแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบภาพร่างผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการที่ไปศึกษามาผสมผสานกับหลักการทางสุนทรียภาพและหลักการทางองค์ประกอบศิลป์ทั้งหมด 4 แบบ

ทั้งหมดนำเสนอในแนวความคิด ความงามภายใต้การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ที่แสดงถึงการดำรงอยู่ที่พึ่งพาอาศัยกันของสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ

ภาพที่ 3 แสดงภาพร่างผลงานจิตรกรรมวัสดุผสมที่เป็นผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ แบบที่ 1-4
ที่มา: ผู้วิจัย

2.4 หลังจากได้ออกแบบผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิลจังหวัดสมุทรปราการแล้ว ผู้วิจัยจึงนำผลงานที่เป็นภาพร่างไปออกแบบผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ คือ ผลงานจิตรกรรมวัสดุผสม โดยใช้เกล็ดปลานิลที่เป็นวัสดุเหลือใช้ ซึ่งผ่านกระบวนการทดลองการย้อมสีเรียบร้อยแล้ว นำมา

สร้างสรรค์เป็นผลงานทั้งหมด 4 แบบ ภายใต้แนวความคิด ความงามในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่แสดงถึงการดำรงอยู่ พึ่งพาอาศัยกันของสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ เพื่อนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญประเมินต่อไป

ภาพที่ 4 แสดงผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ แบบที่ 1-4
ที่มา: ผู้วิจัย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้จากการผลิตสินค้าทางการเกษตรปาลนิล จังหวัดสมุทรปราการแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำผลงานไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านผลงานศิลปะ และด้านการตลาดเป็นผู้ประเมินความคิดเห็นที่มีต่อผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะทั้ง 4 แบบ เพื่อนำไปพัฒนาและประเมินความพึงพอใจต่อไป

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการประเมินความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านผลงานศิลปะ

รายการ	ระดับความคิดเห็น							
	แบบที่ 1		แบบที่ 2		แบบที่ 3		แบบที่ 4	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านสุนทรีศาสตร์								
1.1 ผลงานมีรูปแบบที่แปลกใหม่ ร่วมสมัย	4.33	0.57	4.00	1.00	4.33	0.57	4.33	0.57
1.2 องค์ประกอบ เส้น สี รูปทรงมีความสวยงาม	4.67	0.57	4.00	1.00	4.00	1.00	4.67	0.57
1.3 ผลงานสามารถกระตุ้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	3.67	0.57	4.00	1.00	4.33	1.15	4.33	1.15
1.4 ผลงานมีความลงตัว เป็นเอกภาพ	4.33	0.57	4.33	0.57	4.33	0.57	4.67	0.57
2. ด้านความคุ้มค่าในการใช้เศษวัสดุ								
2.1 มีการจัดการกับเศษวัสดุโดยไม่เหลือทิ้ง	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57
2.2 เศษวัสดุที่นำมาใช้สื่อถึงเอกลักษณ์ของปาลนิล	4.00	1.00	4.33	0.57	4.00	1.00	4.33	0.57
2.3 รูปลักษณ์ของเศษวัสดุ ดูสวยงาม มีคุณค่า	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57
2.4 สามารถจัดการกับเศษวัสดุให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าได้	4.67	0.57	4.58	0.72	4.58	0.72	4.67	0.57
ผลรวม	4.38	0.62	4.32	0.87	4.36	0.76	4.54	0.64
ระดับความคิดเห็น	เหมาะสมมาก		เหมาะสมมาก		เหมาะสมมาก		เหมาะสมมากที่สุด	

จากตารางที่ 4 ผู้วิจัยสามารถสรุปจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญได้ว่า แบบที่ 4 มีความเหมาะสมในการนำไปพัฒนาต่อมากที่สุดด้านสุนทรียศาสตร์และด้านความคุ้มค่าในการใช้เศษวัสดุ โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดที่ ($\bar{X}$ =4.54) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.64)

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการประเมินความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด

รายการ	ระดับความคิดเห็น							
	แบบที่ 1		แบบที่ 2		แบบที่ 3		แบบที่ 4	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการต่อยอดเชิงพาณิชย์								
1.1 รูปแบบผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ สามารถนำไปต่อยอดได้	3.67	0.57	3.00	1.73	3.67	1.15	4.08	1.03
1.2 ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะในงานวิจัยนี้ สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับเศษวัสดุมากขึ้น	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57
1.3 ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะในงานวิจัยนี้ สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้	3.33	0.57	4.08	1.03	4.33	1.15	4.33	0.57
1.4 ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะในงานวิจัยนี้ สามารถนำไปตกแต่งตามหน่วยงานต่าง ๆ ได้	4.58	0.72	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57
ผลรวม	4.06	0.61	4.09	0.98	4.34	0.86	4.42	0.68
ระดับความคิดเห็น	เหมาะสมมาก		เหมาะสมมาก		เหมาะสมมาก		เหมาะสมมาก	

จากตารางที่ 5 ผู้วิจัยสามารถสรุปจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญได้ว่าในด้านการต่อยอดเชิงพาณิชย์ แบบที่ 4 มีความเหมาะสมในการนำไปพัฒนาต่อมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดที่ ($\bar{X}$ =4.42) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.68)

ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้จากการผลิตสินค้าทางการเกษตรปาล์มน้ำมัน จังหวัดสมุทรปราการโดยนำความคิดเห็นและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนาต่อเพื่อนำไปให้กลุ่มตัวอย่างประเมินความพึงพอใจ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แสดงภาพผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะที่ได้รับการพัฒนาแล้ว

ที่มา: ผู้วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 3

จากการวิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งอยู่ในขั้นตอนหลังการพัฒนา ผู้วิจัยได้นำผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ ไปประเมินความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ประกอบไปด้วย เกษตรกร ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จำนวน 3 คนและผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจำนวน 17 คน ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน

ข้อ	รายการ	ระดับความพึงพอใจ	
		$\bar{X}$	S.D.
1	ด้านสุนทรียศาสตร์		
	1.1 ผลงานมีรูปแบบที่แปลกใหม่ ร่วมสมัย	4.54	0.64
	1.2 องค์ประกอบ เส้น สี รูปทรงมีความสวยงาม	3.33	0.57
	1.3 ผลงานสามารถกระตุ้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์	4.08	1.03
	1.4 ผลงานมีความลงตัว เป็นเอกภาพ	3.33	0.57
2	ด้านความคุ้มค่าในการใช้เศษวัสดุ		
	2.1 มีการจัดการกับเศษวัสดุโดยไม่เหลือทิ้ง	4.67	0.57
	2.2 เศษวัสดุที่นำมาใช้สื่อถึงเอกลักษณ์ของปลานิล	4.67	0.57
	2.3 รูปลักษณ์ของเศษวัสดุ ดูสวยงาม มีคุณค่า	4.67	0.57
	2.4 สามารถจัดการกับเศษวัสดุ ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าได้	4.67	0.57
3	ด้านการต่อยอดเชิงพาณิชย์		
	3.1 รูปแบบผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ สามารถนำไปต่อยอดได้	4.08	1.03
	3.2 ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะในงานวิจัยนี้ สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับเศษวัสดุมากขึ้น	4.67	0.57
	3.3 ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะในงานวิจัยนี้ สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้	4.58	0.72
	3.4 ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะในงานวิจัยนี้ สามารถนำไปตกแต่งตามหน่วยงานต่างๆได้	4.67	0.57
ผลรวม		4.33	0.67
ระดับความคิดเห็น		พึงพอใจมาก	

จากตารางที่ 6 หลังจากที่ได้ประเมินความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้จากการผลิตสินค้าทางการเกษตรปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจ ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ ($\bar{X}$ =4.33) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.67)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

เพื่อศึกษารูปแบบของผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ สินค้า การเกษตรแปรรูปปลา นิล จังหวัดสมุทรปราการ โดยศึกษาจากผลงานของศิลปินทั้ง 3 คน ที่นำเสนอ ความงามผ่านรูปทรงและพื้นผิวของวัสดุ ที่มีความเหมาะสมในเรื่องของการจัดการวัสดุเหลือใช้ ด้วยวิธีจัด องค์ประกอบให้เกิดความงามในรูปแบบใหม่ เน้นการจัดองค์ประกอบด้วยวิธีการซ้ำของรูปทรง สี และ พื้นผิว ทำให้ได้ความหลากหลายของเฉดสีและมวลน้ำหนักสี ทำให้เกิดความกลมกลืน มีจุดเด่นและมีมิติใน ผลงานนำเสนอความงามของพื้นผิววัสดุพร้อมทั้งความแตกต่างด้านขนาดของวัสดุทำให้ผลงานมีมิติ มีความเป็นเอกภาพ และเกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวในการมองเห็น ผลงานมีความสวยงาม กระตุ้น ความรู้สึกและจินตนาการ เกิดทางเลือกใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้วัสดุ ซึ่งมีความ สอดคล้องกับหลักการของ ชลูด นิยมเสมอ (2559) ที่ว่าด้วยเรื่องของทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลป์เป็น หลักสำคัญ

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการแปรรูปปลา นิล จังหวัด สมุทรปราการ จากการศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่ได้จากกระบวนการ แปรรูปปลา นิล จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ทำการหาแรงบันดาลใจในการออกแบบที่มีที่มาจาก ธรรมชาติ อาทิ ทะเล ต้นไม้ ดอกไม้ คลื่นน้ำ การเปลี่ยนแปลงของสีสันทันในธรรมชาติตามฤดูกาลต่าง ๆ วิถี ชีวิตของชาวตำบลคลองด่าน นำมาดัดทอนให้แสดงออกถึงความรู้สึกเคลื่อนไหว ผ่านทัศนธาตุทางศิลปะ เป็นผลงานภาพร่างในรูปแบบนามธรรม เน้นความงามในด้านองค์ประกอบทางศิลปะ อันได้แก่ เส้น สี พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง สร้างสรรค์ความงามให้เกิดความแปลกใหม่ ร่วมสมัย ผลงานมีความเป็นเอกภาพ สามารถกระตุ้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์จากผลการทดลองด้านการสร้างความงามให้กับตัว วัสดุคือเกล็ดปลานิลด้วยการย้อมสีในแบบต่าง ๆ ผู้วิจัยเลือกใช้สีบาติกและสีย้อมผ้าที่ให้ผลในด้าน ค่าความสดของสีที่สดใส และสีติดแน่นดีที่สุด แต่ไม่กลบร่องรอยพื้นผิวของเกล็ดปลา และเป็น กระบวนการย้อมที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

เพื่อประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรและผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการแปรรูปปลา นิล จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้นำต้นแบบไป ประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรและผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดจากวัสดุเหลือ ใช้จากกระบวนการแปรรูปปลา นิล จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมี ความพึงพอใจโดยรวมในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.33) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.67)

2. อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ผลงานผลิตภัณฑ์ทางศิลปะจากเกล็ดปลานิล จำนวน 4 ชิ้น ที่มีแรงบันดาลใจคือ การดำเนิน ชีวิตที่สอดคล้องพึ่งพาอาศัยกันอย่างกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เน้นการสร้างสรรค์ด้วยการย้อม สีเกล็ดปลา รูปแบบผลงานเป็นแบบนามธรรม เล่าเรื่องราวความงามของสีสันทันในธรรมชาติ วิถีชีวิตอันเรียบง่ายที่อยู่ร่วมกันและพึ่งพาวิถีธรรมชาติแบบเป็นหนึ่งเดียวกัน ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะโดยใช้

วัสดุธรรมชาติ การนำหลักองค์ประกอบและหลักการสุนทรียภาพมาใช้เป็นหลักในการสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดเป็นงานนามธรรมรูปแบบใหม่ด้วยกระบวนการที่เรียบง่าย เน้นการสร้างสีสันบนพื้นผิววัสดุ ทำให้วัสดุที่ดูธรรมดาที่มีความสวยงาม มีคุณค่ามากขึ้นสอดคล้องกับ โอชนา พูลทองดีวัฒนา (2561) ที่ว่าด้วยเรื่องคุณค่าความงาม

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

กระบวนการสร้างสีสันให้กับวัสดุคือเกล็ดปลานิล ผู้วิจัยเลือกสีย้อม 2 ชนิดที่ให้ผลด้านความงามที่ดีที่สุด มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานคือ สีย้อมผ้า และสีบาติกด้วยกรรมวิธีการย้อมแบบเย็นหรือการย้อมในน้ำที่อุณหภูมิปกติ นำเกล็ดปลาที่ย้อมสีแล้วมาจัดองค์ประกอบใหม่ในรูปแบบ 2 มิติ สร้างสรรค์ผลงานให้เกิดความกลมกลืนทั้งรูปทรง สี พื้นผิว มีความเป็นเอกภาพ ซึ่งส่งผลให้เกิดความสวยงาม ลงตัว ผลงานสามารถนำไปใช้ตกแต่งผนังอาคารทั้งภายนอกและภายในได้ ซึ่งสีที่มีความโดดเด่นที่สุดคือสีบาติก

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบรูปแบบผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเพื่อการต่อยอดที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์สินค้าการเกษตรแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำแบบดังกล่าว ไปประเมินความพึงพอใจจากกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต และกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งอยู่ขั้นตอนสุดท้าย คือ ขั้นตอนหลังการออกแบบ ตามกรอบแนวความคิด คือการประเมินผลงานและสรุปผล โดยผู้วิจัยใช้ทฤษฎีตามกรอบวิจัยในการคิดชุดคำถาม คือ ทฤษฎีทางสุนทรียภาพ หลักการ Zero Waste หรือแนวคิดการลดปริมาณขยะ ทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคของ ธงชัย สันติวงษ์ (2540) และกลยุทธ์ทางการตลาดของ เสรี วงษ์มณฑา (2542) ซึ่งสามารถอภิปรายผลการประเมินความพึงพอใจโดยรวมได้ดังนี้ ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ พึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.33) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.67)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทดลองในท้องตลาดและการทำวิจัยครั้งนี้ ควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลทางการตลาดหรือติดตามผลในระยะยาวหลังจากจบงานวิจัยว่า ชิ้นงานสามารถขายได้หรือไม่
2. สามารถนำไปทดลองกับสีชนิดอื่นหรือสีธรรมชาติที่มีความหลากหลาย
3. จัดการประชุมหรือเสวนาเพื่อสร้างเจตคติที่ดีให้กับชุมชน ให้ชุมชนเห็นถึงคุณค่าของเกล็ดปลานิลที่เป็นของเหลือทิ้ง
4. อบรมกระบวนการสร้างชิ้นงานให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถนำไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชิ้นอื่นขายต่อได้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

กลุ่มผู้ผลิตสินค้าทางการเกษตรปลานิล สามารถนำเกล็ดปลานิลมาผลิตเป็นชิ้นงานหรือต่อยอดเพื่อสร้างรายได้เพิ่มและเป็นการลดปริมาณขยะ

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564). รายงานสถานการณ์มลพิษ
ของประเทศไทย ปี 2563. กรุงเทพฯ: สโตร์ครีเอทีฟเฮ้าส์.
- ชลูด นิ่มเสมอ. (2559). องค์ประกอบของศิลปะ. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับ
ลิชชิ่ง.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2540). พฤติกรรมผู้บริโภคทางการตลาด. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2542). กลยุทธ์การตลาด การวางแผนการตลาด. กรุงเทพฯ: ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- อารี สุทธิพันธุ์. (2535). ศิลปนิยม. (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- โอชนา พูลทองดีวัฒนา. (2561). ประวัติสุนทรียศาสตร์ตะวันตก. กรุงเทพฯ: ทวีวัฒนาการพิมพ์.
- ไพรวลัย ดาเกลี้ยง. (2557). จิตรกรรมพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประยุกต์ศิลปศึกษา มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

ความเสมอภาคของบุคคลตามกฎหมาย

Equality of Persons before the Law

วันที่รับบทความ: 11 มิถุนายน 2567

วันที่แก้ไขบทความ: 30 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 9 กรกฎาคม 2567

ยุทธศักดิ์ ดือรัมย์¹

อรรถชัย วงศ์อุดมมงคล²

บทคัดย่อ

หลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักที่ยอมรับว่ามนุษย์ทุกผู้ทุกนามนั้นต่างมีความเท่าเทียมกันและห้ามมิให้รัฐในฐานะที่เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นในทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานของสิทธิของประชาชน ภายใต้หลักนิติรัฐ คือ หลักการปกครองโดยยึดกฎหมายเป็นสาระสำคัญในการปกครอง การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐหน่วยงานรัฐจะกระทำการอันใดอันเป็นการฝ่าฝืนหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ในประเทศที่มีการปกครองด้วยหลักนิติรัฐประชาชนจะต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาคไม่มีการเลือกปฏิบัติ การที่รัฐธรรมนูญซึ่งมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศบัญญัติรับรองสิทธิความเสมอภาคของบุคคลตามกฎหมายว่าจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลไม่ว่าด้วยเหตุใดภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันย่อมกระทำไม่ได้ เว้นแต่จะมีข้อยกเว้นตามกฎหมายให้ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความชัดเจนขึ้นผู้เขียนเห็นว่า ควรเพิ่มเติมถ้อยคำในมาตรา 27 วรรคแรกของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในทางกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

คำสำคัญ: ความเสมอภาค บุคคล กฎหมาย

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: yuthasak.d@dru.ac.th

² อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: attachai.w@dru.ac.th

Equality of Persons before the Law

Received: June 11, 2024

Revised: June 30, 2024

Accepted: July 9, 2024

Yuthasak Deearam ¹

Attachai Wongudommongkol ²

Abstract

The principle of equality is a basic principle in democracy. The principle recognizes the equality of all human beings by prohibiting the state, as the administrative authority, from any discrimination in national, race, language, gender, age, disability, physical conditions or health, economic or social status, religious beliefs, education, or constitute political opinion. These are the fundamental rights under the rule of law principle which rules the government accountability under the law. This also provides that any actions violating or affecting individual rights and freedom are restricted without regulation. This implements the foundation that the citizen must be subject to the equal law with no distinction. Regarding the highest hierarchy of the Constitution law which guarantees equality without any discrimination granted by law, the author agrees to revise Section 27, of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 (2017) in the first paragraph, by adding “Everyone is equal before the law unless the law specifies otherwise” for the essence of clarification.

Keywords: Equality, Persons, The Law

¹ Lecturer, Laws Department, Faculty of Humanities and Social Sciences Thonburi Rajabhat University
e-mail: yuthasak.d@dru.ac.th

² Lecturer, Laws Department, Faculty of Humanities and Social Sciences Thonburi Rajabhat University
e-mail: attachai.w@dru.ac.th

บทนำ

ในโลกสังคมปัจจุบันได้มีกระแสเรียกร้องความเสมอภาคเท่าเทียมกันของบุคคลในสังคม ทำให้เกิดปัญหามากมายในสังคม แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคแรกได้ให้การรับบุคคลว่ามีความเสมอภาคมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงเราก็จะพบเห็นคำว่าสองมาตรฐานในสังคมไทยเสมอ ในความเป็นจริงนั้นบุคคลย่อมเสมอภาคทางกฎหมายได้ต่อเมื่อได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันอย่างเสมอภาค ไม่ว่าบุคคลจะเป็นใคร เพศใด เมื่อรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดได้กำหนดรับรองสิทธิความเสมอภาคของบุคคลบุคคลทุกคนก็ต้องได้รับความคุ้มครองเสมอภาคกันไม่สามารถเลือกปฏิบัติให้แตกต่างกันไปได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดเป็นข้อยกเว้น มิฉะนั้น ทุกคนจะเข้าใจว่า บุคคลทุกคนในสังคมย่อมมีความเสมอภาคกันทางกฎหมายจึงเป็นที่มาเหตุแห่งปัญหาในการเรียกร้องต่าง ๆ ตามสิทธิที่ตนพึงเข้าใจว่ามีตามที่รัฐธรรมนูญรับรอง และได้ผ่านกระบวนการประชาติของประชาชนจึงเป็นสัญญาประชาคมที่ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยยินยอมและรับรองการมอบสิทธิของตนไว้กับกฎหมายสูงสุดของแผ่นดิน (บรรศักดิ์ อวรรณโณ, 2537, หน้า 43)

ในสังคมปัจจุบันเราจะเห็นการปฏิบัติที่กรณีเดียวกันแต่มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันจนทำให้สังคมตั้งคำถามถึงสิ่งที่เกิดขึ้น หากการกระทำเหล่านั้นปรากฏมากขึ้นในอนาคตก็จะก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาต่อกฎหมาย แต่แท้ที่จริงแล้วกฎหมายนั้นไม่ได้กระทำการอะไรที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติที่สังคมตั้งคำถามนั้นเลย แต่ผลที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำของมนุษย์ ความเสมอภาคในทางกฎหมายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่กฎหมายรับรองให้บุคคลมีสิทธิหรือโอกาสเท่าเทียมกัน (ต่อพงศ์ กิตติยานพงศ์, 2562, หน้า 66-67) หลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานในการปกครองระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ เป็นหลักที่ยอมรับว่ามนุษย์ทุกผู้ทุกนามนั้นต่างมีความเท่าเทียมกันและห้ามมิให้รัฐในฐานะที่เป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจปกครองเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็น ในทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ความสำคัญอีกประการหนึ่งของหลักความเสมอภาค คือ เป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจไปตามอำเภอใจไปกระทบกระเทือนถึงสิทธิของประชาชน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของหลักนิติรัฐ (บรรเจิด สิงหนัด, 2561, หน้า 71)

ในอดีตผู้ปกครองหรือรัฐได้ใช้อำนาจเกินกว่าที่ตนมีก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนหรือผู้ใต้ปกครองทำให้ประชาชนเดือดร้อนจากการใช้อำนาจของรัฐมากเกินไปจนขอบเขต เช่น การสั่งยิงเป้า โดยใช้มาตรา 17 ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่กระทำการใด ๆ ก็ได้ ที่จะทำให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อย (The Truly Untrue Stories, 2565) จึงก่อให้เกิดแนวความคิดที่ถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐให้เหมาะสม เพื่อรัฐจะทำการสิ่งใดจะได้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายกระทบกระเทือนถึงสิทธิของประชาชนน้อยที่สุด จึงก่อให้เกิดแนวความคิดในการสร้างสิทธิขั้นพื้นฐานขึ้นมา โดยสิทธินี้มีอยู่ในธรรมชาติิติตามมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่กำเนิดไม่มีบุคคลใดมาล่วงละเมิดดินแดนแห่งสิทธินั้นได้ สิทธินั้น คือ “สิทธิมนุษยชน” ที่ทุกคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นบุคคลใดต้องให้ความ

เคารพ และขณะเดียวกันอีกฝ่ายก็ต้องให้ความเคารพเสมือนเดียวกัน รัฐในฐานะหน่วยหนึ่งของสังคมก็ต้องให้ความเคารพเช่นเดียวกันจะถือตนว่ามีอำนาจสิทธิขาดเหนือประชาชนไม่ได้ เพราะถ้าเมื่อใดรัฐไม่เคารพสิทธิของประชาชน เมื่อนั้นประชาชนจะได้รับผลกระทบ

การที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากการที่รัฐไม่เคารพสิทธิของประชาชนด้วยถือว่าตนมีอำนาจสิทธิพิเศษเหนือกว่าประชาชน เพื่อป้องกันการใช้อำนาจรัฐเกินขอบเขต เช่น การใช้กำลังของเจ้าหน้าที่การปราบปรามยาเสพติดอย่างเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2546 (ทีมข่าวเฉพาะกิจไทยรัฐออนไลน์, 2565) จึงก่อให้เกิดแนวความคิดในการควบคุมจำกัดการใช้อำนาจรัฐ โดยให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายอย่างเหมาะสมไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปจึงก่อให้เกิดแนวความคิดที่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานของสิทธิของประชาชนและขณะเดียวกันก็ควบคุมจำกัดการใช้อำนาจของรัฐให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายที่รัฐสร้างขึ้น เราเรียกหลักการนี้ว่า “หลักนิติรัฐ” ในฐานะเกณฑ์การจำกัดการใช้อำนาจของรัฐที่รัฐยอมผูกพันตนภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมายทั่วไป (บรรเจิด สิงหนุต, 2561, หน้า 26)

การเกิดขึ้นของหลักการดังกล่าวที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นมีเหตุและปัจจัยจากการกระทำของผู้ปกครองหรือรัฐในอดีตที่ใช้อำนาจที่ตนมีอย่างมากมายเกินขอบเขตจนผู้ใต้ปกครองหรือประชาชนต้องออกมาต่อสู้กับรัฐด้วยวิธีสร้างหลักการต่าง ๆ ขึ้นมา และพัฒนาต่อยอดส่งต่อกันมาจนในที่สุดก็ได้รับการยอมรับรัฐสมัยใหม่ในยุคปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับเรื่องความเสมอภาคของบุคคลถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่พึงมี แต่ภายใต้การมีความเสมอภาคของบุคคลนั้นย่อมต้องมีข้อยกเว้น เพราะในความเป็นจริงเป็นไปได้ที่ทุกสังคมบุคคลจะมีความเสมอภาคกันตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อให้เกิดความชัดเจนไม่ให้ประชาชนสับสนกับสิทธิที่ตนได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ มิฉะนั้น ประชาชนก็จะเรียกร้องสิทธิที่ตนได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายเสมอ เพราะประชาชนเข้าใจว่าตนมีสิทธิความเสมอภาคในทางกฎหมายทัดเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงในสังคมประชาชนมีอำนาจหน้าที่สถานะที่กฎหมายรับรองไว้แตกต่างกันออกไป เช่น ในฐานะเจ้าพนักงานตามกฎหมายกับฐานะประชาชน สถานะความเสมอภาคทางกฎหมายย่อมไม่เท่ากัน เพราะมีกฎหมายให้อำนาจเป็นพิเศษที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดาทั่วไป

แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

หลักนิติรัฐ

หลักนิติรัฐ คือ หลักการปกครองโดยกฎหมาย โดยยึดกฎหมายเป็นสาระสำคัญในการปกครองการกระทำต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่รัฐจะกระทำการอันใดอันเป็นการฝ่าฝืนหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ ในประเทศที่มีการปกครองด้วยหลักนิติรัฐไม่ว่ารัฐ องค์การของรัฐ ประชาชน จะต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาคไม่เลือกปฏิบัติหรือกล่าวอีกโดยสรุปได้ว่า “นิติรัฐ” คือ รัฐที่ปกครองตามหลักเหตุและผล เพื่อให้การอาศัยร่วมกันของมนุษย์เป็นไปด้วยความสุข (บรรเจิด สิงหนุต, 2562, หน้า 23) ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. หลักความเป็นกฎหมายสูงสุด

2. หลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจ
3. หลักการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
4. หลักความเป็นอิสระของศาล

หลักประชาธิปไตย

หลักประชาธิปไตย คือ หลักการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน (วันชัย สุขตาม, จิรายุ ทรัพย์สิน และสุรศักดิ์ ชะมารัมย์, 2564, หน้า 82) เป็นรูปแบบการปกครองของรัฐสมัยใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

- (ก) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (popular sovereign)
- (ข) หลักเสรีภาพ (liberty)
- (ค) หลักเสมอภาพ (equality)
- (ง) หลักการปกครองโดยกฎหมาย (rule of law)
- (จ) หลักเสียงข้างมากเคารพเสียงข้างน้อย (majority rule)

แนวความคิดเรื่องรัฐธรรมนูญนิยม

แนวความคิดเรื่องรัฐธรรมนูญนิยม คือ แนวความคิดของรัฐสมัยใหม่ (modern state) ที่ให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญที่ลายลักษณ์อักษร ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เสรีภาพของประชาชน โดยเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม รัฐต้องให้ความเคารพใช้อำนาจเท่าที่ตนมีอย่างจำกัดภายใต้กรอบของกฎหมาย เพราะเหตุจากความไม่เท่าเทียมกันในความเป็นจริง จึงจำเป็นต้องสร้างกติกาหลักของสังคมในการคุ้มครองบุคคลที่อ่อนแอกว่า เพราะเหตุจากสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยนำหลักสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2556, หน้า 21)

แนวความคิดกฎหมายธรรมชาติ

แนวความคิดกฎหมายธรรมชาติ คือ สำนักคิดทางกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนที่มีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิความเป็นมนุษย์ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดไม่มีบุคคลใดมาทำลาย แนวความคิดนี้มีความเชื่อว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีอยู่แล้วในธรรมชาติ มนุษย์ค้นพบด้วยสติปัญญาเหตุผลของมนุษย์ (สมยศ เชื้อไทย, 2548, หน้า 76) ก่อให้เกิดหลักสิทธิมนุษยชน คือ สิทธิความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดที่ทุกคนต้องให้ความเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ดังนั้น การเคารพต่อศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เป็นเสมือนหลักการพื้นฐานข้อหนึ่งของปรัชญากฎหมายธรรมชาติ (จรัญ โฆษณานันท์, 2563, หน้า 167)

แนวความคิดกฎหมายบ้านเมือง

แนวความคิดกฎหมายบ้านเมือง คือ แนวความคิดทางกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับผู้มีอำนาจบุคคลใดหรือองค์กรใดมีอำนาจ บุคคลหรือองค์กรนั้นมีอำนาจในการออกหรือตรากฎหมายมาบังคับใช้เมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว ประชาชนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติตามผลร้ายที่ตามมา คือ ต้องได้รับโทษที่กำหนดไว้ (พรชัย สุนทรพันธุ์ และณัฐพงศ์ โปษะบุตร, 2548, หน้า 6)

แนวความคิดเรื่องความเสมอภาค

บุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีรูปร่างหน้าตา เชื้อชาติ ภาษา อายุ เพศ สถานะของบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หลักการพิจารณาในเรื่อง ความเสมอภาคแบ่งได้ดังนี้ (พนารัตน์ มาศฉมาดล, 2565, หน้า 154)

1. กรณีข้อเท็จจริงเดียวกัน รัฐต้องปฏิบัติต่อประชาชนในมาตรฐานกฎหมายเดียวกัน
2. กรณีข้อเท็จจริงต่างกัน รัฐต้องปฏิบัติต่อประชาชนในมาตรฐานกฎหมายที่มีความแตกต่าง

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใดจะกระทำได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กร ของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่ เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคแรก ที่ กำหนดว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่า เทียมกันนั้น หากเราพิจารณาแล้วจะเห็นว่า “บุคคล” ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนั้น คือ กฎหมายมุ่ง คุ้มครองบุคคลที่มีสัญชาติไทยเป็นผู้ทรงสิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าบุคคล นั้นจะมีลักษณะทางกายภาพอย่างไร เมื่อได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิแล้วย่อมมีสิทธิบริบูรณ์ในสิทธิ นั้น สิทธิ คือสิ่งที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพรากไปจากมนุษย์ได้ (ปวีตรร เลิศธรรมเทวี, 2564, หน้า 53)

การที่บุคคลย่อมเสมอภาคกันในทางกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับการคุ้มครองตาม กฎหมายเท่าเทียมกันนั้น เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยอันเป็นสาระสำคัญของ ประเทศที่ปกครองโดยระบบเสรีประชาธิปไตยที่ประชาชนทุกคนย่อมต้องได้รับการรับรองและคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน โดยหลักประกันดังกล่าวได้ถูกบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็น กฎหมายสูงสุดของประเทศ การกระทำใดที่มีผลให้เกิดความแตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนด ผลทาง กฎหมาย คือ การกระทำนั้นมีผลใช้บังคับมิได้ แต่ในทางปฏิบัติเราจะเห็นการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันเสมอ เพราะมีกฎหมายที่กำหนดไว้เป็นข้อยกเว้น เช่น สิทธิในการรักษาพยาบาล

ถ้าบุคคลเสมอภาคกันจริงในทางกฎหมายย่อมต้องได้รับสิทธิการรักษาอย่างเสมอภาคกัน แต่เมื่อบุคคลเจ็บป่วยเข้ารับการรักษา บุคคลแต่ละคนก็จะมีสิทธิการรักษาที่แตกต่างกันออกไป เช่น บุคคลที่เป็นข้าราชการก็จะได้รับสิทธิรักษาพยาบาลของข้าราชการ ลูกจ้างเจ้าหน้าที่ที่ไม่ใช่ข้าราชการได้รับสิทธิการรักษาจากประกันสังคม ทั้งที่ทำงานในสถานที่เดียวกัน แต่ทำไมสิทธิการรักษาถึงแตกต่างกัน เป็นต้น ทั้งนี้ เหตุดังกล่าวเกิดจากที่มีกฎหมายกำหนดไว้ เป็นข้อยกเว้นของความเสมอภาคทางกฎหมาย ส่วนประชาชนธรรมดาไม่มีสิทธิรักษาหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ในแต่ละสิทธิการรักษาจึงมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดที่กฎหมายแต่ละฉบับกำหนด ในเรื่องความเสมอภาคในทางกฎหมาย ผู้เขียนขอแบ่งการพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน

1. ความเสมอภาคในทางกฎหมายธรรมชาติ
2. ความเสมอภาคในทางกฎหมายบ้านเมือง

ความเสมอภาคกันในทางกฎหมายธรรมชาติ คือ ความเสมอภาคที่เกิดจากการสร้างโดยธรรมชาติมนุษย์ไปค้นพบด้วยเหตุผลทางสติปัญญาของมนุษย์ กฎหมายธรรมชาติที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมานั้นเป็นกฎหมายที่มีลักษณะเป็นจริงในทุกสถานที่ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งใด ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้หรือเป็นนิรันดร์ เช่น มนุษย์เราทุกคนเกิดมาแล้วต้องตายทุกคน แต่ความตายนั้นอยู่กับเหตุและปัจจัยการตายเป็นตัวกำหนด แต่สุดท้ายมนุษย์ทุกคนมีความตายอย่างเสมอภาคกัน แต่ในความเสมอภาคนั้นมีความไม่เสมอภาคซ่อนอยู่ กล่าวคือ ธรรมชาติได้กำหนดหน้าที่เฉพาะเจาะจงไว้จะฝ่าฝืนไม่ได้ เช่น มนุษย์เพศหญิงธรรมชาติกำหนดให้มีหน้าที่ตั้งครรภ์ ส่วนผู้ชายไม่มีหน้าที่ในการตั้งครรภ์ แม้ปัจจุบันเทคโนโลยีจะพัฒนาก้าวหน้าไปเพียงใด มนุษย์เพศชายแม้จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางเพศสภาพจากเดิมชายให้เป็นหญิงแล้ว แต่ในส่วนการตั้งครรภ์ก็ยังไม่อาจฝ่าฝืนกฎของธรรมชาติได้ ดังนั้น ถ้ามนุษย์มีความเสมอภาคกันจริงตามกฎหมายธรรมชาติมนุษย์เพศชายย่อมต้องสามารถตั้งครรภ์ได้เช่นเดียวกับมนุษย์เพศหญิง เป็นต้น

ส่วนความเสมอภาคกันในทางกฎหมายบ้านเมือง คือ ความเสมอภาคที่ผู้มีอำนาจรัฐในฐานะผู้ทรงอำนาจสูงสุดเป็นผู้มอบสิทธิให้โดยผ่านกระบวนการกลไกทางกฎหมาย ความเสมอภาคนี้เป็นไปตามตัวบทกฎหมายที่ผู้มีอำนาจสร้างมาให้ประชาชนทุกคนทุกเพศมีสิทธิความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคตามกฎหมายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่นำมารับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนแบบอย่างที่น่าานาประเทศยอมรับกัน ความเสมอภาคทางกฎหมายนี้ อาจมีเป็นข้อยกเว้นของกฎหมายธรรมชาติได้ เช่น การรับรองการแต่งงานของเพศสภาพเดียวกันก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่ระหว่างกันเป็นคู่ชีวิตกัน แต่ถ้าพิจารณาในแง่ของกฎหมายธรรมชาติการแต่งงานของเพศสภาพเดียวกันไม่ก่อให้เกิดบุตรได้ตามธรรมชาติซึ่งในปัจจุบันเรายังไม่สามารถฝ่าฝืนกฎที่ธรรมชาติได้สร้างไว้ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

ในเรื่องความเสมอนั้นมีเรื่องของความยุติธรรมซ่อนอยู่ในเรื่องของความยุติธรรมในข้อนี้ ผู้เขียนว่า ความยุติธรรมตามธรรมชาติยุติธรรมกว่าความยุติธรรมที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ เพราะความยุติธรรมธรรมชาติเกิดขึ้นเองจากธรรมชาติเป็นผู้ให้อย่างเท่าเทียมกัน เช่น แสงแดด สายฝน สายลม สิ่งเหล่านี้สร้างขึ้นโดยธรรมชาติบุคคลที่อยู่ในเงาที่ธรรมชาติกำหนดย่อมได้รับอย่างเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ หากเรายืนอยู่กลางแดดด้วยกันห้าคน เราทั้งห้าคนย่อมได้รับแสงแดดอย่างเท่าเทียมกัน

แสงแดดจะเลือกให้แสงคนนี้มากกว่าคนอื่นไม่ได้จะเลือกที่รักมักที่ชังแบบมนุษย์ไม่ได้ เพราะธรรมชาติให้ทุกอย่างเสมอภาคกัน เว้นแต่ธรรมชาติกำหนดไว้เฉพาะเจาะจง

แต่ในทางตรงกันข้ามความยุติธรรมที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ ความยุติธรรมก็อาจจะไม่ยุติธรรม เพราะความยุติธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นประกอบไปด้วยเหตุผลและความรู้สึกในจิตใจ จึงมีประเด็นเกิดขึ้นมากมายในสังคมถึงความยุติธรรม แต่ก็ไม่ใช่เรื่องแปลกในเรื่องความยุติธรรมนี้ถูกตั้งคำถามมาเป็นเวลานานแล้วว่าความยุติธรรมคืออะไร ในปัจจุบันเรายังค้นหาอยู่ว่า ความยุติธรรมคืออะไร ถ้าในสังคมเรามีความยุติธรรมเสมอภาคจริงเราจะไม่ได้ยินคำว่า “สองมาตรฐาน” จึงถูกนำมาใช้สำหรับการดำเนินการที่ไม่เท่าเทียมกัน “อีกฝ่ายหนึ่ง” เป็นผู้กระทำ เช่น คนไทยทุกคนในฐานะผู้เสียภาษี ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ต่างก็มีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจากหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะเงินภาษีเหล่านี้ก็คือ “ค่าจ้าง” ที่ประชาชน “จ้าง” พวกคุณมาบริหารประเทศ มาเป็นตำรวจ มาเป็นทหาร เพื่อดูแลทุกข์สุขให้กับประชาชนทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ใช่เพื่อ “ดูแล” หรือ “รับใช้” คนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเป็นการเฉพาะ (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2553)

แม้รัฐธรรมนูญจะรับความเสมอภาคของบุคคลไว้ว่าจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้ มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้น เพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพก็ตาม ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน แต่มีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ดังที่เรียกขานกัน “สองมาตรฐาน” (double standard) (ทศพล ทรรศนกุลพันธ์, 2555, หน้า 104) การปฏิบัติแบบสองมาตรฐานนั้นเกิดขึ้นอยู่ทุกวัน ขึ้นอยู่กับผู้ถูกกระทำจะยอมรับกับเหตุการณ์นี้ได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ก็มักจะออกมาเรียกร้องสิทธิของตนและส่วนรวม แต่บางคนไม่ยอมให้มีเรื่องก็เงียบเฉย ได้แต่บ่น แต่ก็ไม่ทำอะไร บางคนก็กลัวภัยมาถึงตัวเนื่องด้วยกลัวอิทธิพลหรืออำนาจของคนที่เขาใช้สองมาตรฐาน ก็จะเงียบไม่กล้าแสดงอะไรออกมา หรือคนที่ได้รับประโยชน์ก็นิ่งเสียคำสั่งทอง เพราะทักท้วงให้คนอื่น ตนเองก็ต้องเสียผลประโยชน์ จึงทำให้ทุกวันนี้เกิดสองมาตรฐานขึ้นในทุกวงการ (พรทิพย์ เกษุรานนท์, 2555)

ในความเป็นจริงแม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติรับรองความเสมอภาคทางกฎหมายของบุคคลไว้เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนชาวไทยไว้ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็จะมีกฎหมายบางฉบับที่ทำให้ประชาชนอาจไม่ได้รับความเสมอภาคทางกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน เพราะมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นข้อยกเว้น ความเสมอภาคทางกฎหมายทำให้ประชาชนสำคัญผิดว่าประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคกัน ส่วนจะเสมอภาคหรือไม่เช่นนั้นประชาชนไม่อาจตอบได้ต้องให้องค์กรศาลที่มีอำนาจเป็นผู้พิจารณาชี้คำวินิจฉัยต่อไปตามหลักการการแบ่งแยกการใช้อำนาจ เช่น

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 21/2546 ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 กรณีพระราชบัญญัติขึ้นบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องไว้ดำเนินการและให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติชี้แจง สรุปข้อดีและข้อเสียกรณีหญิงเมื่อทำการสมรสจะเลือกใช้ชื่อสกุลเดิมหรือชื่อสกุลของคู่สมรส

ข้อดี คือ

- 1) ทำให้ครอบครัวที่มีแต่บุตรสาวสามารถดำรงไว้ซึ่งชื่อสกุลของตนเองได้
- 2) เปิดโอกาสให้หญิงที่ไม่ประสงค์จะใช้ชื่อสกุลของสามีที่รู้จักสามารถใช้ชื่อสกุลของตนเองได้
- 3) แสดงให้เห็นว่าหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับชาย

ข้อเสีย คือ

- 1) ทำให้บุตรที่เกิดมาไม่ทราบว่าจะใช้ชื่อสกุลของบิดาหรือมารดา และอาจทำให้พี่น้องครอบครัวเดียวกันใช้ชื่อสกุลแตกต่างกัน
- 2) ทำให้ยากแก่การพิสูจน์ตัวบุคคล เพราะมีการแก้ไขชื่อนามสกุลสลับกันไปมา
- 3) เป็นประโยชน์เฉพาะบุคคลบางกลุ่มเท่านั้นไม่เป็นบรรทัดฐานระเบียบประเพณีที่ดีงามแก่สังคม

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า

- 1) บทบัญญัติของพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ จึงอยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198
- 2) พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่ เมื่อพิจารณาถ้อยคำของบทบัญญัติมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคลฯ นั้นมีความหมายในลักษณะเป็นบทบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเท่านั้นหรือเป็นการให้สิทธิแก่หญิงมีสามีสามารถใช้ชื่อสกุลของสามีได้ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาถ้อยคำที่เป็นสาระสำคัญของมาตรา 12 คำว่า “ให้ใช้” ซึ่งมีลักษณะเป็นบทบังคับโดยชัดแจ้ง มีเจตนารมณ์ไม่ประสงค์ให้หญิงมีสามีมีสิทธิใช้ชื่อสกุลเดิมของตนต่อไป โดยบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเพียงฝ่ายเดียว เมื่อบทบัญญัติมาตรา 12 มีลักษณะเป็นบทบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเท่านั้นเป็นการลิดรอนสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามีทำให้ชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกันเกิดความไม่เสมอภาคกันทางกฎหมายด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศและสถานะของบุคคล อีกทั้งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเนื่องจากการบังคับให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของสามีเพียงฝ่ายเดียว โดยใช้สถานะการสมรสนั้น มิได้เป็นเหตุผลในเรื่องความแตกต่างทางกายภาพ หรือภาระหน้าที่ระหว่าง ชายและหญิงที่มีผลมาจากความแตกต่างทางเพศ จนทำให้ต้องมีการเลือกปฏิบัติให้แตกต่างกัน

ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 เป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2563)

ผู้เขียนเห็นด้วยกับผลของคำวินิจฉัย 21/2546 เพราะสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคตามกฎหมายที่รับรองไว้ เพราะบุคคลไม่ว่าจะมีเพศชายหรือเพศหญิงย่อมต้องมีสิทธิความเสมอภาคกันตามกฎหมาย จะนำเอาเรื่องข้อกำหนดทางประเพณีนิยมมาเป็นตัวกำหนดการจำกัดสิทธิของบุคคลไม่ได้ เพียง

แต่บุคคลนั้นมีความแตกต่างทางเพศชายหรือเพศหญิง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับความเสมอภาคกันตามกฎหมายของชายหญิงตามสากล เปลี่ยนแปลงแนวความคิดจากเดิมที่ให้ผู้ชายเป็นใหญ่ที่สืบทอดกันมานานในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงเป็นชายหญิงมีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย

แต่เมื่อสังคมมนุษย์มีการพัฒนาเปิดกว้างมากขึ้นมนุษย์ที่มีเพศสภาพเดียวกันต้องการที่จะมีความเสมอภาคในเรื่องการสมรสแบบชายหญิงที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รับรองไว้ แต่ไม่สามารถทำการสมรสกันได้ตามกฎหมายเพราะเหตุมีเพศสภาพเดียวกัน

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางส่งคำโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสอง ในคดีแพ่งหมายเลขดำที่ ยชพ 1056/2563 เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญมาตรา 212 ข้อเท็จจริงตามหนังสือส่งคำโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองและเอกสารประกอบสรุปได้ดังนี้ ผู้ร้องทั้งสองเป็นคู่รักที่มีเพศสภาพและการดำเนินวิถีชีวิตทางเพศเป็นหญิงรักหญิง หรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ใช้ชีวิตคู่ร่วมกันมานานกว่า 10 ปีในลักษณะคู่ชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์ บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อกันเช่นคู่สมรสตามกฎหมาย โดยเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2563 ผู้ร้องทั้งสองยื่นคำขอจดทะเบียนพร้อมหลักฐานประกอบการจดทะเบียนสมรสที่สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร แต่นายทะเบียนเขตบางกอกใหญ่แจ้งให้ทราบว่า ผู้ร้องทั้งสองเป็นบุคคลที่มีเพศกำเนิดเหมือนกัน คือ ผู้หญิงกับผู้หญิง จึงไม่สามารถจดทะเบียนสมรสได้ เนื่องจากระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2541 กำหนดให้กรอกคำร้องขอจดทะเบียนและบันทึกทะเบียนครอบครัว (แบบ คร. 1) ในระบบ ซึ่งการสมรสต้องเป็นบุคคลเพศชายกับเพศหญิงโดยกำเนิดเท่านั้น ผู้ร้องทั้งสองยื่นอุทธรณ์คำสั่งไม่รับคำร้องขอจดทะเบียนและบันทึกทะเบียนครอบครัว ต่อสำนักงานเขตบางกอกใหญ่ และสำนักงานเขตบางกอกใหญ่มีหนังสือชี้แจงการอุทธรณ์ไปยังนายทะเบียนกรุงเทพมหานครเพื่อพิจารณา และได้รับแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ ว่า การที่นายทะเบียนเขตบางกอกใหญ่มีคำสั่งไม่รับจดทะเบียนสมรส เนื่องจากผู้ร้องทั้งสองมีเพศสภาพเดียวกัน จึงไม่เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 คำอุทธรณ์ของผู้ร้องทั้งสองฟังไม่ขึ้นให้ยกอุทธรณ์

ผู้ร้องทั้งสองเห็นว่า การปฏิเสธคำขอจดทะเบียนสมรสด้วยเหตุที่เป็นบุคคลที่มีเพศกำเนิดเหมือนกัน ไม่สามารถจดทะเบียนสมรสได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 นั้น เป็นการโต้แย้งสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ ทำให้ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ไม่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญให้เสมอกันในทางกฎหมาย ถูกเลือกปฏิบัติ และไม่ได้รับความเป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ อันเนื่องมาจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช 2478 และกฎกระทรวงซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช 2478 ข้อ 3 เป็นการตัดโอกาสการได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนสมรสเหมือนคู่สมรสอื่น ๆ ที่เป็นเพศหญิงและเพศชายโดยกำเนิด ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ปวงชนชาวไทยทุกคนควรจะได้รับ การปฏิเสธคำขอจดทะเบียนสมรสไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การที่นายทะเบียนบางกอกใหญ่ไม่รับจดทะเบียนให้แก่ผู้ร้องทั้งสอง ย่อมเป็นการกระทำที่กระทบสิทธิ

และหน้าที่ของผู้ร้องโดยตรง จึงยื่นคำโต้แย้งต่อศาลเยาวชนและครอบครัวกลางว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 25 มาตรา 26 และมาตรา 27 โดยให้เหตุผลดังนี้

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 30 กำหนดคำว่า “เพศสภาพ” ไว้ในบันทึกเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” ห้ามเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง “เพศ” นอกจากหมายถึงความแตกต่างระหว่างชายและหญิงแล้ว ยังหมายถึง ความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือเพศสภาพ หรือความหลากหลายทางเพศด้วย ดังนั้น คำว่า “เพศ” ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคสาม จึงรวมถึงการห้ามเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือเพศสภาพ หรือความหลากหลายทางเพศแตกต่างจากเพศที่ผู้นั้นถือกำเนิดด้วย

2) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ไม่สอดคล้องกับหลักการทั่วไปของการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 ขัดต่อหลักนิติธรรม ซึ่งการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องไม่สร้างภาระต่อสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควร แต่บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 กลับให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายในทางรูปแบบที่ส่งผลกระทบต่อความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา ส่งผลกระทบต่อสิทธิในการก่อตั้งครอบครัว ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ปวงชนชาวไทยควรจะได้รับและคู่ชีวิตเพศเดียวกันพึงได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับคู่สมรสโดยทั่วไป เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล โดยให้ถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องปกป้องคุ้มครองให้ประชาชนสามารถดำรงตนอยู่ในรัฐได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจ และมีคุณค่า ทั้งต่อตนเองและในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น

3) การสมรสเป็นการก่อตั้งสถาบันทางสังคมอันเป็นมูลฐานแก่แก่นในการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ ซึ่งเรียกว่า สถาบันครอบครัว ในต่างประเทศมีการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น กฎหมายที่ให้สิทธิในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือสิทธิในการเข้าถึงการรับบริการอนามัยเจริญพันธุ์อย่างเท่าเทียมกับคู่สมรสชายและหญิง สิทธิในการสมรสจึงไม่อาจพิจารณาเพศของมนุษย์โดยใช้สรีระเป็นเกณฑ์ การเจาะจงว่ามนุษย์มีเพียงสองเพศ คือ เพศชายและเพศหญิง ส่งผลต่อการรับรองสิทธิและสถานะของบุคคลตามกฎหมายที่ยึดตามเพศสภาพเพียงประการเดียว ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึก ความปรารถนา รสนิยม หรือความแตกต่างภายในสภาพจิตใจของแต่ละบุคคล

ข้อโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองที่ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 กำหนดให้การสมรสกระทำได้ระหว่างชายและหญิงเท่านั้นเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ อันเป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 25 มาตรา 26 และมาตรา 27 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสามนั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลจะต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่ม

ภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ แต่การใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวต้องเคารพกฎหมายภายในประเทศ เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รวมทั้งจารีตประเพณี หลักศาสนา วัฒนธรรม ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมของรัฐหรือประเทศนั้น ๆ และต้องไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิ หรือเสรีภาพ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น กฎหมายเป็นเครื่องมือที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุข พื้นฐานของกฎหมาย นอกจากจะเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติแล้ว ยังเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของแต่ละสังคม กฎหมายจะบังคับใช้ได้อย่างยั่งยืนต้องเป็นที่ยอมรับและไม่ขัดกับความรูสึกของคนในประเทศนั้น ๆ เพราะขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันของแต่ละสังคมย่อมเป็นที่มาของกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย

ดังนั้น กฎหมายตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีในแต่ละประเทศจึงอาจแตกต่างกัน ในเรื่องการสมรส ตามจารีตประเพณี วิถีสังคมไทย ตลอดจนแนวทางปฏิบัติและการตีความกฎหมายของประเทศไทย มีความเชื่อถือสืบต่อกันมาว่า การสมรสสามารถกระทำได้เฉพาะชายและหญิงเท่านั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและจารีตประเพณีที่มีมาช้านาน วัตถุประสงค์ของการสมรส คือ การที่ชายและหญิงอยู่กินกันฉันสามีภริยาเพื่อสร้างสถาบันครอบครัว มีบุตร ดำรงเผ่าพันธุ์ตามธรรมชาติ และมีการสืบทอดทรัพย์สิน มรดก มีการส่งต่อความผูกพันกันระหว่างพ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก ป้า น้า อา ซึ่งการสมรสในระหว่างบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอาจไม่สามารถสร้างความผูกพันอันละเอียดอ่อนดังกล่าวได้ มาตรา 25 จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 25 มาตรา 26 และมาตรา 27 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

โดยมีข้อเสนอว่า รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยของรัฐที่เกี่ยวข้อง สมควรพิจารณา ดำเนินการตรากฎหมายให้สอดคล้องกับความหลากหลายในสังคม (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2565)

ด้วยความเคารพผู้เขียนมีความเห็นว่า เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคแรก ซึ่งมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศบัญญัติรับรองสิทธิความเสมอภาคของบุคคลตามกฎหมายว่าจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้ มาตราการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพก็ตาม ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันย่อมต้องได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคกัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีเพศสภาพอย่างไร แม้ว่าด้วยเทคโนโลยีในปัจจุบันเรายังไม่สามารถฝ่าฝืนกฎธรรมชาติที่กำหนดไว้ในเรื่องการดำรงเผ่าพันธุ์มีบุตรได้ต้องเป็นเพศชายกับเพศหญิง แต่การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของเพศสภาพเดียวกัน สามารถที่จะกระทำได้ไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง เพราะเป็นกฎหมายที่มนุษย์สร้างขึ้นมาตามเหตุและปัจจัยตามความต้องการของสังคม

แนวความคิดในการใช้ชีวิตร่วมกันของชายและหญิงอาจสอดคล้องกับสังคมในยุคก่อน แต่ในปัจจุบันสังคมไทยได้เปิดกว้างทางความคิดความหลากหลายทางเพศ การใช้ชีวิตร่วมกันของเพศสภาพเดียวกันไม่สามารถดำรงเผ่าพันธุ์ได้ด้วยการมีบุตร ในส่วนนี้ผู้เขียนเห็นด้วย เพราะสอดคล้องกับกฎของธรรมชาติที่ธรรมชาติสร้างขึ้นว่าชายและหญิงเท่านั้นที่สามารถจะดำรงเผ่าพันธุ์ได้โดยการมีบุตรได้ กฎธรรมชาตินี้เป็นจริงเสมออย่างไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในปัจจุบัน แต่ในทางกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง ผู้เขียนเห็นว่าสามารถสร้างกฎหมายขึ้นมารับรองสิทธิได้การอยู่ร่วมกัน สิทธิต่าง ๆ ตามที่คู่สมรสที่เป็นเพศสภาพเดียวกันพึงมีเช่นเดียวกับคู่สมรสที่เป็นชายหญิง เพราะในกฎของธรรมชาติก็ไม่ได้มีข้อห้ามที่ให้เพศสภาพเดียวกันใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนผู้เขียนเห็นว่า ควรเพิ่มเติมถ้อยคำในมาตรา 27 วรรคแรกของรัฐธรรมนูญว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในทางกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น” เพราะถ้าเสมอภาคกันจะต้องได้ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติก็จะมีข้อจำกัดตามกฎหมายซึ่งเป็นข้อยกเว้น ดังตัวอย่างข้างต้นที่ได้ยกมาอธิบายชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมความเสมอภาคในการเลือกใช้นามสกุล แต่ถ้าเป็นกรณีเพศสภาพเดียวกันไม่สามารถสมรสกันได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ทั้งที่มีสถานะและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เสมอภาคกันตามรัฐธรรมนูญทุกประการเพียงแต่แตกต่างแค่เพศสภาพ ความรู้สึกหลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานในการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักที่ยอมรับว่ามนุษย์ทุกผู้ทุกนามนั้นต่างมีความเท่าเทียมกันและห้ามมิให้รัฐในฐานะที่เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็น ในทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานของสิทธิของประชาชน ภายใต้ระบบการปกครองแบบหลักนิติรัฐที่ยึดกฎหมายเป็นสาระสำคัญในการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐจะกระทำการอันใดอันเป็นการฝ่าฝืนหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามที่กฎหมายกำหนดจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้

อนึ่ง ความเท่าเทียม (equality) คือ หลักความเท่ากัน ทุกคนจะได้รับการปฏิบัติ หรือ โอกาสเท่ากันหมด เช่น บุคคลที่ประสงค์จะเข้ารับราชการจะต้องเข้ารับการสอบคัดเลือกเหมือนกันไม่มีสิทธิพิเศษ ถ้าทุกคนเริ่มต้นจากการสอบเหมือนกัน ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ผลที่ตามมา คือ การสอบเข้ารับราชการนั้นมีความเป็นธรรมและยุติธรรม เพราะทุกคนเริ่มต้นจากจุดเดียวกัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง อายุ สถานภาพทางสังคมจะจนหรือรวย

ส่วนความเสมอภาค (equity) คือ หลักความเป็นธรรมในการปฏิบัติต่อบุคคลในแต่ละบุคคล เช่น การปฏิบัติต่อเด็ก การปฏิบัติต่อคนชรา การปฏิบัติต่อสตรีตามลักษณะเฉพาะของกลุ่มบุคคล เพราะในแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันจึงต้องมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปภายใต้หลักของกฎหมายเดียวกันข้อเท็จจริงเดียวกัน

บรรณานุกรม

- จรัญ โฆษณานันท์. (2563). **นิติปรัชญา**. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์. (2562). **ทฤษฎีสถิตขั้นพื้นฐาน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ทศพล ทรรศนกุลพันธ์. (2555). สำรจหมุดหมายสิทธิมนุษยชนในปีที่ 80 ของรัฐธรรมนูญไทย. **CMU Journal of Law and Social Sciences**, 5(2), หน้า 95-120.
- ทีมข่าวเฉพาะกิจไทยรัฐออนไลน์. (2565, ตุลาคม 16). ยูเอ็นไม่ใช่พ่อ! ย้อนรอยสงครามยาเสพติด ปัญหาฆ่าตัดตอนนับพันศพ. **ไทยรัฐออนไลน์**. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/scoop/flashback/2527045>
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2553). **สองมาตรฐาน**. สืบค้นจาก <http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=1487>
- บรรเจิด สิงหนต. (2561). **หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บรรเจิด สิงหนต. (2562). **หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. (2537). **กฎหมายกับทางเลือกของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. (2556). **คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ปวิศร เลิศธรรมเทวี. (2564). **สิทธิทางรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- พนารัตน์ มาศมงคล. (2565). **กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- พรชัย สุนทรพันธุ์ และณัฐพงศ์ โปษะบุตร. (2548). **หลักกฎหมายเอกชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรทิพย์ เกษรานนท์. (2555). **สองมาตรฐานใครว่าไม่สำคัญ**. สืบค้นจาก https://www.stou.ac.th/Schools/Shs/booklet/book55_4/easily.html
- วันชัย สุขตาม จิรายุ ทรัพย์สิน และสุรศักดิ์ ชะมารัมย์. (2564). **รัฐศาสตร์แนวความคิดพื้นฐานสู่การปฏิบัติในยุคดิจิทัล**. กรุงเทพฯ: โฟร์เพช.
- สมยศ เชื้อไทย. (2548). **นิติปรัชญา**. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2563). **คำวินิจฉัยที่ 21/2546: เสรีภาพของสตรีในการเลือกใช้นามสกุล**. สืบค้นจาก https://occ_th.constitutionalcourt.or.th/article_detail/คำวินิจฉัยที่-212546-เสรีภาพของสตรีในการเลือกใช้นามสกุล
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2565). **อินโฟกราฟิกเรื่อง: คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564**. สืบค้นจาก https://occ_th.constitutionalcourt.or.th/infographic_detail/อินโฟกราฟิกเรื่องคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่-202564

The Truly Untrue Stories. (2565). จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ‘เผด็จการ’ สุดเหี้ยม ตัวจริงใน
ประวัติศาสตร์. สืบค้นจาก [https://www.luehistory.com/จอมพลสฤษดิ์-ธนะรัชต์-เผด็จการ-
ของจริงในประวัติศาสตร์](https://www.luehistory.com/จอมพลสฤษดิ์-ธนะรัชต์-เผด็จการ-ของจริงในประวัติศาสตร์)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

รายละเอียดการส่งบทความจัดพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีจัดทำวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยเปิดรับผลงานวิชาการประเภท บทความวิจัย บทความวิชาการ สำหรับการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน และบทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะมีการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) และกองบรรณาธิการ

รูปแบบการเขียนบทความ

1. บทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์เป็นบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษหรือภาษาจีน โดยมีจำนวนหน้าของเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 15 หน้า ภาษาไทยและภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ภาษาจีนใช้ตัวอักษร Simsun
2. ข้อปฏิบัติการพิมพ์แต่ละหัวข้อ/ส่วนประกอบ

ที่	หัวข้อ/ส่วนประกอบ	คำอธิบาย
1.	ขนาดเล่มวารสาร	เล่มวารสารมีขนาด <u>18.7 x 26 เซนติเมตร หัวกระดาษ 2 เซนติเมตร ท้ายกระดาษ 1.5 เซนติเมตร ก้นซ้าย 2 เซนติเมตร ก้นขวา 1.5 เซนติเมตร</u>
2.	ชื่อบทความ	ระบุชื่อบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ <u>ขนาดตัวอักษร 24 พอยท์ ชนิดหนา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 20 พอยท์ ชนิดหนา</u> ไว้กึ่งกลางหน้ากระดาษ
3.	ชื่อผู้เขียนบทความ	<u>ระบุชื่อผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย (ถ้ามี) ทุกคนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ</u> ขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ภาษาจีน ขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ไว้ชิดด้านขวาหน้ากระดาษ
4.	สังกัดผู้เขียนบทความ	<u>ระบุวุฒิการศึกษา ชื่อสถาบันการศึกษาหรือวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงาน e-mail</u> ขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ภาษาจีน ขนาดตัวอักษร 8 พอยท์ ไว้ที่เชิงอรรถท้ายหน้า

ที่	หัวข้อ/ส่วนประกอบ	คำอธิบาย
5.	บทคัดย่อ	บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีความยาวไม่เกิน 300 คำ และมี 1 ย่อหน้าเท่านั้น
6.	คำสำคัญ	ระบุคำสำคัญ 3-6 คำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไว้ท้ายบทคัดย่อ
7.	เนื้อหา	- หัวข้อใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ชนิดหนา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ชนิดหนา วางไว้ชิดขอบซ้ายส่วนรายละเอียดใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาดขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ธรรมดา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ชนิดธรรมดา - การเขียนบทความแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้ - บทความวิจัย ประกอบด้วย - บทนำ - วัตถุประสงค์การวิจัย - สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี) - วิธีดำเนินการวิจัย - ประชากร - เครื่องมือ - การเก็บรวบรวมข้อมูล - การวิเคราะห์ข้อมูล - สรุปและอภิปรายผลการวิจัย - ข้อเสนอแนะจากการวิจัย - บรรณานุกรม - บทความวิชาการ ประกอบด้วย - บทนำ - เนื้อเรื่อง - บทสรุป - บรรณานุกรม
8.	ตารางและกราฟ (ถ้ามี)	ตารางที่แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล
9.	รูปภาพ	รูปภาพประกอบให้ส่งต้นฉบับเป็นภาพถ่ายหรือสไลด์ที่มีความคมชัด และส่งจัดไฟล์รูปภาพเป็นนามสกุล JPEG, PNG

รูปแบบเขียนการอ้างอิงในเนื้อหาและบรรณานุกรม

1. การอ้างอิง

การอ้างอิงเป็นการนำข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในการสนับสนุน และระบุที่มาของเนื้อหาที่นำมาอ้างอิงอย่างชัดเจน ซึ่งแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1.1 การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา (in-text citation)

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาใช้ระบบนาม-ปี ซึ่งระบุแหล่งที่มาของเนื้อหาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องโดยใส่วงเล็บแทรกในส่วนต้นประโยค ท้ายประโยค หรือในเนื้อหา โดยการอ้างอิงแทรกในเนื้อหานี้จะปรากฏด้วยในส่วนท้ายเล่ม (บรรณานุกรม) โดยในกรณีที่ผู้เขียนเป็นชาวต่างประเทศให้ขึ้นต้นด้วยนามสกุล และตามด้วยชื่อย่อ

1.2 การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (footnote citation)

การอ้างอิงแบบเชิงอรรถให้ใช้เฉพาะเชิงอรรถขยายความเท่านั้น โดยการอ้างอิงแบบการขยายความเนื้อหา เป็นส่วนที่ช่วยเพิ่มเติม หรือขยายความข้อมูลโดยการบอกถึงแหล่งที่มาไม่ควรซับซ้อน ควรเขียนเป็นประโยคสั้น ๆ กระชับรัดกุมและเข้าใจง่าย ซึ่งหากมีความยาวมากเกินไปควรนำไปใช้อ้างอิงแทรกในเนื้อหา

2. บรรณานุกรมหรือเอกสารอ้างอิง

การเขียนบรรณานุกรมหรือเอกสารอ้างอิงเป็นการรวบรวมเพื่อระบุถึงแหล่งที่มาและเป็นการแสดงจริยธรรมทางวิชาการของผู้เขียน รวมทั้งใช้ในการติดตามข้อมูลต่อหากมีผู้ที่สนใจจะศึกษาต่อ ดังนั้นวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จึงได้กำหนดการอ้างอิงและบรรณานุกรมเพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันทั้งฉบับ โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงและบรรณานุกรม APA 6th

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา

1. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งคนเดียว

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname,/Year,/pp.)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24-31)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24-31)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24-27, 31)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24-27, 31)
Adam (2010)	(Adam, 2010)
Adam (2010, p. 14)	(Adam, 2010, p. 14)
Adam (2010, pp. 14-18)	(Adam, 2010, pp. 14-18)
Adam (2010, pp. 14, 18-20)	(Adam, 2010, pp. 14, 18-20)

2. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 2 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคนที่ 2/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname 1/and/Surname 2/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคนที่ 2,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname 1/&/Surname 2,/Year,/pp.)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554, หน้า 45)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554, หน้า 45)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554, หน้า 45-50)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554, หน้า 45-50)
Drucker and Keegan (2009)	(Drucker & Keegan, 2009)
Drucker and Keegan (2009, p. 156)	(Drucker & Keegan, 2009, p. 156)
Drucker and Keegan (2009, pp. 156-159)	(Drucker & Keegan, 2009, pp. 156-159)

3. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 3 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/คนที่ 2/และคนที่ 3/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname 1,/2,/and/3/(Year, pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/คนที่ 2/และคนที่ 3,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname 1,/2,/&/3,/Year,/pp.)
คมศร เมธิกุล, นัสดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย (2553)	(คมศร เมธิกุล, นัสดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย, 2553)
คมศร เมธิกุล, นัสดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย (2553, หน้า 16-22)	(คมศร เมธิกุล, นัสดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย, 2553, หน้า 16-22)
Abeles, Morgan, and Saltvit (1992)	(Abeles, Morgan, & Saltvit, 1992)
Abeles, Morgan, and Saltvit (1992, pp. 23-25)	(Abeles, Morgan, & Saltvit, 1992, pp. 23-25)

4. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 4-5 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/.../และคนที่ 5/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname 1,/.../and/Surname 5,(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/...และคนที่ 5,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname 1,/.../&/Surname 5,/Year,/pp.)
กมลศรี สมใจ, ธาธิณี บุญญสิทธิ, มณฑา ทองอุไร, วันดี เข้มจิรา และจิราพร จรแก้ว (2555, หน้า 187-193)	(กมลศรี สมใจ, ธาธิณี บุญญสิทธิ, มณฑา ทองอุไร, วันดี เข้มจิรา และจิราพร จรแก้ว, 2555, หน้า 187-193)
Durbin, Cornor, Martin, Jerard, Dick, and Santum (2005, pp. 35-38)	(Durbin, Cornor, Martin, Jerard, Dick, & Santum, 2005, pp. 35-38)

5. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 6 คน หรือมากกว่า

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคณะ/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname 1/et al./(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคณะ,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname 1/et al.,/Year,/pp.)
ศรีสุภา รัตนา และคณะ (2550, หน้า 9-21)	(ศรีสุภา รัตนา และคณะ, 2550, หน้า 9-21)
Green et al. (2009, pp. 44-47)	(Green et al., 2009, pp. 44-47)

6. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งใช้นามแฝง

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อนามแฝง/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อนามแฝง,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
ทมยันตี (2540, หน้า 49-53)	(ทมยันตี, 2540, หน้า 49-53)
Omega (2002, p. 51)	(Omega, 2002, p. 51)

7. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งมีบรรดาศักดิ์ ยศ หรือฐานันดรศักดิ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ บรรดาศักดิ์ ยศ/ชื่อ-สกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (บรรดาศักดิ์ ยศ/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2524, หน้า 14-15)	(พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2524, หน้า 14-15)
คุณหญิงแม้นมาส ขวลิต (2525, หน้า 9)	(คุณหญิงแม้นมาส ขวลิต, 2525, หน้า 9)

8. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อสมณศักดิ์/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อสมณศักดิ์,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (2552, หน้า 8-12)	(พระพรหมมิ่งคลาจารย์, 2552, หน้า 8-12)

9. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหางานที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือชื่อบรรณาธิการ

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ “ชื่อบทความ”/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (“ชื่อบทความ”/,ปีที่พิมพ์,/หน้า)
“สหรัฐอเมริกา กับเวียดนาม” (2530, หน้า 3)	(“สหรัฐอเมริกา กับเวียดนาม”, 2530, หน้า 3)
“Instruction in Junior” (1987, pp. 57-58)	(“Instruction in Junior”, 1987, pp. 57-58)

10. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหางานที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ม.ป.ป./หน้า) Surname/(n.d./pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/ม.ป.ป./หน้า) (Surname,/n.d./pp.)
คมทวน คันธนู (ม.ป.ป., หน้า 18)	(คมทวน คันธนู, ม.ป.ป., หน้า 18)
Daly (n.d., pp. 25-26)	(Daly, n.d., pp. 25-26)

11. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาจากการสัมภาษณ์หรือการติดต่อส่วนตัว

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล,/วัน/เดือน/ปี) Name/(personal communication,/M/D,/Y)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล,/วัน/เดือน/ปี) (Name,/personal communication,/M/D,/Y)
ยุพิน เตชะมณี (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2557)	(ยุพิน เตชะมณี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2557)
ยุพิน เตชะมณี (การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, 19 พฤษภาคม 2557)	(ยุพิน เตชะมณี, การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, 19 พฤษภาคม 2557)
C.M. Nyamboga (personal communication, March 19, 2006)	(C.M. Nyamboga, personal communication, March 19, 2006)

12. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาจากข้อมูลที่ถูกอ้างถึงในเอกสารอื่น

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(อ้างถึงใน/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname/(as cited in/Surname,/Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล/อ้างถึงใน/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname/as cited in/Surname,/Year,/pp.)
กุลธิดา ท่วมสุข (อ้างถึงใน อุษณีย์ ศรีสารคาม, 2555, หน้า 10)	(กุลธิดา ท่วมสุข อ้างถึงใน อุษณีย์ ศรีสารคาม, 2555, หน้า 10)
Miller (อ้างถึงใน ณรงค์ ป้อมบุปผา, 2526, หน้า 4-6)	(Miller อ้างถึงใน ณรงค์ ป้อมบุปผา, 2526, หน้า 4-6)
Maslow (as cited in Wilson, 1988, pp. 15-18)	(Maslow as cited in Wilson, 1988, pp. 15-18)

บรรณานุกรม

หนังสือทั่วไป	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)/ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.
	สุทธิ ชัตติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์. (2554). แบบแผนการวิจัยและสถิติ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง.
	ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 . (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน
	Wonnacott, T.H., & Wonnacott, R.J. (1969). Introductory Statistics . (5 th ed.). Singapore: John Wiley and Sons.
	American Library Association. (1963). Let's Read Together: Books for Family Enjoyment . Chicago: American Library Association.
บทความในหนังสือรวมเรื่อง	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก./ Ed./ Eds.)/ ชื่อหนังสือ/ (หน้า/ เลขหน้า)/ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.
	จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. (2548). ศิลปกรรมในพระพุทธศาสนา. ใน สุวรรณี สันต์ธนะวานิช (บ.ก.). ศาสนศิลป์ในชุมชนธนบุรี (หน้า 69-90). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
	ทัศนากา หาดูพล และรุ่งฟ้า ธิโนทัย. (2548). การจัดการในงานวิเคราะห์สารสนเทศ. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการวิเคราะห์สารสนเทศ (หน่วยที่ 8). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
	Druxman, R. (2003). Designing Opportunities for Learning. in Norton, P., & Wiberg K.M. (Eds.). Teaching with Technology (pp. 17-41). Canada, OT: Thomson Wadsworth.
บทความในวารสาร	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร,/ ปีที่(ฉบับที่)/ หน้า/ เลขหน้า.
	วัฒน์ จุฑะวิภาต. (2556). ผ้าทอกับชีวิตคนไทย. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี , 6(2), หน้า 103-126.
	Carter, J.S., Corra, M., Carter, S.K., & McCrosky, R. (2014). The Impact of Place? A Reassessment of the Importance of the South in Affecting Beliefs about Racial Inequality. The Social Science Journal , 51(1), pp. 12-20.

หนังสือแปล	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่งดั้งเดิม./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือฉบับแปล./แปลจาก/ชื่อเรื่องเดิม/โดย/ชื่อผู้แปล./ (ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
	เจมส์ อาร์. โดติ. (2562). เราทุกคนล้วนมีร้านเวทมนตร์อยู่ในใจ. แปลจาก Into the Magic Shop โดย นที สาครยุทธเดช. กรุงเทพฯ: อมรินทร์บุ๊คส์.
รายงานการวิจัย	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่องานวิจัย./สถานที่พิมพ์:/หน่วยงาน.
	วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2555). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนามาตรฐานอาหารแปรรูปจากเห็ดนางฟ้าอำเภอยะรัง จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, สถาบันวิจัยและพัฒนา.
	Hassen, N. (2013). A Literature Review: The Neurological Effects of a Spinal Manipulable Therapy. USA, MA: Harvard University.
เอกสารรายงานการประชุมทางวิชาการ	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ/ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก./Ed./Eds.)(ถ้ามี)./ชื่อการประชุม./ (หน้า/เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/หน่วยงาน.
	ธวัชพล คงน้อย, ศกร คุณวุฒิฤทธิธน, ธนาทิพย์ สุวรรณโสภี และอภิญา หิรัญวงษ์. (2552). ปัจจัยที่มีอิทธิพลและสหสัมพันธ์ระหว่างปริมาณและคุณภาพน้ำเชื้อพ่อพันธุ์โคนมที่เลี้ยงดูในเขตภาคกลางของประเทศไทย ใน การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 47: สาขาสัตว. (หน้า 182-190). กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
	Nyamboga, C.M., & PrapatPawinan. (2001). Copyright and Right of Digital Information: Challenges to Information Professionals. In H.K. Kual & E. Ramma Reddy (Eds.), Library and Information Networking: NACLIN 2001. (pp. 408-420). Delhi: Developing Library Network.
วิทยานิพนธ์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์/ปริญญาโท/ปริญญาเอก/ดุษฎีนิพนธ์/การศึกษาค้นคว้าอิสระ) ชื่อปริญญา/สาขาวิชา./ชื่อมหาวิทยาลัย.
	อัศรพล นิยมลรัตน์. (2554). แบบจำลองการจัดการความรู้สำหรับการปมเพาะธุรกิจในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
	PrapatPawinan. (2005). Appropriate Tree Species and Techniques for Direct Seeding for Forest Restoration in Chiang Mai and Lamphun Provinces. Unpublished Master's Thesis, Chiangmai University.

บทความในนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์/เดือน/วันที่ (ถ้ามี))/ชื่อบทความ/ชื่อนิตยสารหรือชื่อหนังสือพิมพ์/ ปีที่/หน้า/เลขหน้า.
	ส้มโอมี้อ. (2558, มีนาคม). อาหารบำรุงสมอง. กุลสตรี , 20, หน้า 37-40.
	ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2560, พฤศจิกายน 8). อนาคตจีน-อเมริกา. เดลินิวส์ , หน้า 6.
	Kington, J. (2005, December 23). East Timor's Search for Justice. Bangkok Post , p. 12.
คำสั่ง ประกาศ หนังสือสั่งการ	
รูปแบบ	ชื่อหน่วยงานเจ้าของเอกสาร/(ปี/เดือน/วันที่)/ชื่อคำสั่งหรือชื่อเอกสาร,/เลขที่เอกสาร (ถ้ามี).
	มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2551, เมษายน 22). ระเบียบมหาวิทยาลัยรามคำแหงว่าด้วย ความมั่นคงปลอดภัยของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พ.ศ. 2551.
ราชกิจจานุเบกษา	
รูปแบบ	ชื่อกฎหมาย/(ปี/วันที่/เดือน)/ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่/หน้า/เลขหน้าที่ใช้อ้างอิง.
	ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (2542, 12 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา . เล่มที่ 116 ตอนพิเศษ 79 ง, หน้า 17-18.
เอกสารโบราณ	
รูปแบบ	ชื่อเรื่อง/[ประเภทของเอกสาร]/(ปีที่สร้าง)/ลักษณะเส้นหรือรายละเอียดของเอกสาร (ถ้ามี)/ ชื่อหน่วยงานที่เป็นเจ้าของ,/เลขที่เอกสาร.
	กฎกระทรวงกลาโหมให้แก่พระยานครศรีธรรมราช จ.ศ. 1173 [กระดานเพลา]. (จ.ศ. 1173). อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นดินสอ. หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 15 หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.2.
	ความทรงจำเรื่องกรุงเก่าเสียแล้วเจ้าตากมาตั้งเมืองธนบุรี [หนังสือสมุดไทยดำ]. (จ.ศ. 1129). อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นขาว. หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 28 หมวดจดหมายเหตุ ธบ.
พระไตรปิฎก	
รูปแบบ	ชื่อพระไตรปิฎก/เล่มที่/(ปีที่พิมพ์)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
	สุตตขุ. ขุททกปาฐธมมปทคถา สุตตนิปาตา เล่มที่ 25. (2537). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
เอกสารอิเล็กทรอนิกส์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต)/ชื่อเรื่อง./สืบค้นจาก URL หรือตำแหน่งข้อมูลบน อินเทอร์เน็ต
	มนิรัตน์ ก้องโสตร์. (2555). หอยหลอด. สืบค้นจาก http://www.nicaonline.com/articles3/site/view_article.asp?idarticle=11
	Blood, R. (2000). A History and Perspective. Rebecca's Pocket . Retrieved from http://www.rebeccablood.net/essays/weblog_history.html

บทความจากวารสารออนไลน์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ.ชื่อวารสาร/ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่)/หน้า/เลขหน้า./สืบค้นจาก URL หรือตำแหน่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต
	ธีระ รุ่งธีระ. (2552). การศึกษาปัญหาการออกเสียงภาษาฝรั่งเศสของผู้เรียนชาวไทย. วารสาร สงขลานครินทร์ , 13(1), หน้า 857-869. สืบค้นจาก http://www.tci-thaijo.org/index.php
	Crane, G. (2006). What do You do with a Million Books? D-Lib Magazine , 12(3), Retrieved from http://www.dlib.org/dlib/03crane.html
จดหมายข่าวออนไลน์	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์./เดือน/วันที่)/ชื่อบทความ./ชื่อนิตยสารหรือชื่อหนังสือพิมพ์./ สืบค้นจาก URL หรือตำแหน่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต
	ทีมข่าวภูมิภาค. (2553, มกราคม 14). รุกอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมกว่า 200 ไร่. ไทยรัฐออนไลน์ . สืบค้นจาก http://www.thairath.co.th/content/region/58641
คลิปวิดีโอจากยูทูป	
รูปแบบ	ชื่อ Username./ (ปี./เดือน/วันที่)/ชื่อเรื่องคลิปวิดีโอ/[Video File]./สืบค้นจาก URL
	โพลีพลัส เอ็นเตอร์เทนเมนต์. (2561, พฤศจิกายน). 3 แซบ “เคน-เต้ย” คงแขน เม้าท์หมดเปลือก!กองละครมีเพียงรัก [Video File]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=ewRga15
	GEICO Insurance. (2013, May 22). GEICO Hump Day Camel Commercial-Happier than a Camel on Wednesday [Video File]. Retrieved from http://youtu.be/kWBhP0EQ
โพสต์เฟสบุ๊ก	
	ชื่อผู้แต่ง./ (ปี./วันที่/เดือน)/ชื่อเรื่อง/[Status update]./Facebook./URL
	Fitwhey อาหารเสริมสร้างกล้ามเนื้อ ลดไขมัน. (2564, 20 กรกฎาคม). ถึงจะลือๆ แต่ไม่ลือๆ โปรตีน!!! ให้ Whey Protein ของฟิตเวย์ดูแลร่างกายให้คุณ [Status update]. Facebook. https://www.facebook.com/fitwhey/posts/pfbid024jTZAYyBcJyj1QWW7JxKAZY9E9MxhdGQ2ykSQvyBok1w5u23G24Tvt5hWS5kgTGL

*** สามารถส่งบทความออนไลน์ได้ที่ ***

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru